

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ДНІ НАУКИ

ФІЛОСОФСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ – 2017

**МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
(25-26 квітня 2017 року)**

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

ЧАСТИНА 8

Редакційна колегія: **А. Є. Конверський**, д-р філос. наук, проф., акад. НАН України (голова); **С. В. Руденко**, д-р філос. наук, доц. (заст. голови); **Р. Сапелько**, д-р філос. наук, проф. (**Roman Sapeiko**, Dr.hab. Prof., University of Zielona Góra, Poland); **В. А. Бугров**, канд. філос. наук, проф.; **Т. П. Кононеко**, д-р філос. наук, проф.; **І. С. Добронравова**, д-р філос. наук, проф.; **Д. В. Неліпа**, д-р політ. наук, доц.; **М. І. Обушний**, д-р політ. наук, проф.; **С.М. Оксамитна**, д-р соціол. наук, проф.(НАУКМА); **В. І. Панченко**, д-р філос. наук, проф.; **А. О. Приятельчук**, канд. філос. наук, проф.; **М. Ю. Русин**, канд. філос. наук, проф.; **М.Л.Ткачук**, д-р філос. наук, проф. (НАУКМА); **Є. А. Харьковщенко**, д-р філос. наук, проф.; **І. В. Хоменко**, д-р філос. наук, проф.; **В. Ф. Цвих**, д-р політ. наук, проф.; **Л. О. Шашкова**, д-р філос. наук, проф.; **П. П. Шляхтун**, д-р філос. наук, проф.; **Я. А. Соболевський**, канд. філос. наук (відп. секр.); **В. Е. Туренко**, канд. філос. наук.

*Рекомендовано до друку
вченою радою філософського факультету
(протокол № 7 від 27 березня 2017 року)*

"Дні науки філософського факультету – 2017", Міжн. наук. конф. (2017 ; Київ). Міжнародна наукова конференція "Дні науки філософського факультету – 2017", 25-26 квіт. 2017 р. : [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2017. – Ч. 8. – 167 с.

Адреса редакційної колегії: 01601, Київ, вул. Володимирська, 60, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, філософський факультет; (38044) 239 31 94

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи та дискети не повертаються.

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
ВПЦ "Київський університет", 2017

Секція 20
"ПРАКТИЧНА ПОЛІТОЛОГІЯ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ"

Н. В. Авдєєва, студ., ДонНУ ім. В.Стуса, Вінниця
fireleoo@gmail.com

ПЕРСОНАЛЬНИЙ БРЕНДИНГ ПУБЛІЧНОГО ПОЛІТИКА

Бренд існує у світовому просторі, він створюється за допомогою реклами, фірмового стилю і PR. Експансія представників рекламного бізнесу в сферу формування національних образів призвела до того, що поняття "бренд" стали переносити і на державу. З точки зору політології, бренд слід розглядати як інструмент трансляції владних повноважень та економічного домінування, дієвий механізм з управління масами. [http://pidruchniki.com/70822/politologiya/imidzheva_politika_ukrayini_vnutri_shnopolitichnomu_vimiri]

Часто поняття персонального бренда звужується до його зовнішнього прояву, увага акцентується на створенні позитивного іміджу упевненого в собі професіонала в якій-небудь справі. У такому разі під персональним брендом розуміють емоції, які відчуває сторона, що сприймає бренд, а також образ, який складається у свідомості інших людей, що базується на усій історії відносин з носієм бренда. [Рамперсад Х. Аутентичний персональний брендинг як способ саморозвиття личности / Х. Рамперсад, Л. Мартиросян // Управление развитием персонала. – 2010. – №1. – С. 62-66].

При цьому, при значній важливості гасел та символіки для формування іміджу партії, символом і виразом політичного бренду є конкретна людина, політичний лідер, а не емоційно-забарвлений слоган. Тобто, сьогодні на політичному ринку в конкурентній боротьбі змагаються не політичні ідеї і програми, не політичні партії, а персональні бренди. Центральним елементом персонального брендингу є певний лідер, політик, якого зводять до рангу героя, рятівника, народного улюбленця тощо, за допомогою освітлення його певних особистих якостей чи діяльності. Процес персонального брендингу передбачає створення довготривалого іміджу, розрахованого на надання політичному товару високої й стабільної репутації на політичному ринку. [://revolution.allbest.ru/political/00367998_0.html]

Орієнтованість на конкретних діячів, які пропонуються партійними осередками на місцях під час виборів та інших акцій, свідчить про автори-

тарність дій, намірів та поведінки таких "політиків за випадком", низький рівень політичної культури та правової інформованості громадян щодо реалізації своїх виборчих прав. При цьому більшість партійних лідерів не апелюють до знань виборцями дійсного стану справ в регіонах та населених пунктах, до життєвої логіки, а звертаються до почуттів людей, незадоволених своїм матеріально-побутовим становищем. [Патов Е.Ф. Реалії та суперечності партійного лідерства в українському суспільстві: політологічний аспект / Е.Ф.Патов, В.В.Павловський // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право: 36. наук, праць. – 2010.-№1(5)-С. 13-17.]

Самі швидкі засоби комунікації – це соціальні мережі. Практично всі компанії активно ведуть свої спільноти на популярних платформах. Однак для бренду особистості необхідно не просто показувати свою активність, але і підкреслювати свою людяність. За гарними фотографіями і хитромудрими постами люди рідко можуть побачити справжнього людини. А адже їм цікаво, чим займається їхній кумир у вільний час. Чим яскравіше і різноманітніше життя особистості, тим більше у неї шанувальників. [koloro.ua/blog/breeding-i-marketing/Personalniy-breeding:_9_sovetov_po_sozdaniyu_brenda_lichnosti.html]

Ще одним з ключових елементів привабливості партійного продукту є використання інтернет-ресурсу в якості ефективного інструменту по просуванню партійного бренду і вироблення "індекс уваги" до процесу партійного будівництва. [Зиссер, Ю.А. Маркетинг on-line: Как превратить сайт компании в эффективный инструмент продаж / Ю.А. Зиссер. – Минск: Изд-во Гревцова, 2007. – 304-244 с]

Сучасна публічна політика в нашій країні представляє собою простір, в якому не спостерігається суперництва за владні ресурси, не ведеться створення політичних брендів шляхом формування інформаційних PR-програм, координації оціночних суджень партійних лідерів. У той же час слід розуміти, що політичні бренди є важливим інструментальними ресурсами державної влади, виступаючи в якості моделі позиціонування soft power – "м'якої сили" а це не тільки сприяє створенню привабливого і ефективного партійного іміджу, але і зміцненню позиції політичних інститутів, суб'єктів в національному політичному просторі. [Ильин, И.В. Теория и практика политической глобалистики / И.В. Ильин, О.Г. Леонова, А.С. Розанов. – М.: МГУ, 2013. – 268]

Людина, що володіє гідним персональним брендом, завжди перебуває у позиції сили як у виборі напрямів своєї діяльності, так і в питанні винагороди за свою працю. Особистий бренд дозволяє нам вибрати клієнтів, а також розраховувати на більш високий рівень оплати. Як би не змінювалися обставини, люди-бренди будуть завжди в більш виграних позиціях. Завданням брендингу є підвищення особистого капіталізації на обраному ринку фахівців. Брендинг дозволяє побачити нові можливості у своїй діяльності. Він дозволяє дивитися з позиції розвитку та приймати нестандартні рішення. Фокус уваги концентрується на вас. [http://polbu.ru/tamberg_brand/ch31_i.html]

Повсякденна поведінка – це одна, з новітніх іпостасей ідентичності бренду, яка потребує роз'яснення. Це один із ефектів інформаційного суспільства. Тому політики та їх команди мають більше піклуватися про те, які повідомлення він розсилає різним аудиторіям і поступово прийти до розуміння того, що цикли для цієї інформації стають коротшими. [Бонтур Анн, Лейко Жанн-Марк Б8: Омоложення бренда: Пер. с франц. – К/Comrain Group, 2008-320 с.]

Через ЗМІ ви маєте вплив відразу на велику за чисельністю аудиторію, але треба розуміти, що просто так ЗМІ не будуть розміщувати інформацію про всіх бажаних, навіть якщо ви чиновник. Відповідно, необхідно розробити інформпривід – причини і теми матеріалів, які будуть цікавими ЗМІ для розміщення, і через які можна доносити свої ідеї і просувати бренд. Генерація хороших інформприводів – один з найскладніших моментів у роботі будь-якого піарника [Ника Зебра [Електронний ресурс] Персональний брендинг чиновника: стоить ли? Режим доступу [<http://zebracompany.ru/stati/personalnyj-brejnding-chinovnika-stoit-li/>].

В. М. Бокоч, канд. політ. наук, УЖНУ, Ужгород
viktoriya-bokoch@mail.ru

ПОЛІТИЧНА СКЛАДОВА РЕЛІГІЙНОЇ СИТУАЦІЇ В ОКУПОВАНИХ РАЙОНАХ ДОНБАСУ

Окупація проросійськими сепаратистами частини території Донбасу, що розпочалася весною 2014 р., вплинула на різні сфери суспільного життя цього регіону, зокрема й на релігійно-церковну. До окупації відповідно до законодавства України кожен житель Донецької та Луганської областей мав можливість повною мірою реалізувати своє конституційне право на свободу совісті і віросповідання. Однак після захоплення Донбасу релігійна ситуація на окупованих територіях зазнала докорінних змін. Релігійна свобода, толерантне ставлення держави до релігійних організацій, одних релігій до інших, які в незалежній Україні стали нормою суспільного життя, почали змінюватися релігійною нетерпимістю та переслідуваннями на релігійному ґрунті.

Оскільки в самопроголошених республіках Донбасу офіційно була визнана ідеологія "русского мира", в основі якої лежить православ'я Московського патріархату, саме воно й було проголошено пануючою релігією. Православним ієрархам такий статус їхньої релігії імпонував, оскільки вони поклали надію на те, що з допомогою проросійських сепаратистів їм вдасться витіснити з цього регіону своїх основних конкурентів.

В той час, коли керівництво Української православної церкви та значна частина її духовенства приховували свою політичну позицію щодо подій на Донбасі, окремі її священики з місцевих парафій стали на шлях служіння проросійським бойовикам і сепаратистам. Вони благословляли керівників самопроголошених республік, бойовиків на проведення

збройних операцій, освячували їхні бойові знамена, а інколи й самі брали до рук зброю. Деякі священнослужителі цієї церкви на окупованих територіях вели серед місцевого населення агітацію проти української держави та влади.

Вороже ставлення проросійських сепаратистів до інших релігій, зокрема Української православної церкви Київського патріархату, Української греко-католицької церкви, Римо-католицької церкви, протестантських громад було спричинене їхньою проукраїнською політичною позицією, а також нетерпимістю до українських і європейських цінностей, які визнавалися і культивувалися ними.

Крім російських військовиків для захоплення українських територій із Росії на Донбас під православними знаменами прибували бойовики із "Русского национального единства", російські козаки та ін. Прикриваючись православними гаслами на сході України воював також збройний загін сепаратистів – "Російська православна армія", що отримала благословення на "священну війну" від Російської православної церкви. Із числа прихильників політичного православ'я на Донбасі створювалися різні проросійські налаштовані церковно-громадські структури ("Народний собор України", "Православний вибір", "Союз вірних козаків"), діяльність яких спрямовувалася на розпалювання ненависті до України, її політичного керівництва, поглиблення сепаратистських настроїв серед населення регіону.

На перших порах окупації Донбасу проросійські бойовики щодо неправославних релігійних організацій діяли жорстко і агресивно. Вони забирали у них культові споруди і використовували їх для військових цілей – облаштування казарм, штабів, складів зброї і боєприпасів, вогневих плацдармів тощо. Крім того, бойовики переслідували, затримували та залякували священників цих конфесій, брали їх у полон, били, катували і навіть вбивали. За таких умов вони змушені були залишати ці території, а релігійні громади – згортати свою діяльність. Тим самим влада не просто звужувала сферу діяльності та впливу цих конфесій в регіоні, а й повністю витіснила їх з окупованих територій.

При цьому, ніякого осуду дій православних священників на окупованій території з боку керівництва Української православної церкви не було. В той час, коли багато країн світу визнали і засудили російську окупацію Донбасу, Предстоятель цієї церкви митрополит Онуфрій слідом за Московським патріархом Кирилом повторював штампи кремлівської пропаганди про "братовбивчий конфлікт" та "громадянську війну" в Україні.

Підтримка частиною православного духовенства проросійських сепаратистів призвела до того, що Українська православна церква, яка знаходиться у єдності з Московським патріархатом, ще більше набула слави антиукраїнської сили, що визнають окремі її ієрархи. Так, митрополит цієї церкви Олександр (Драбинко) зазначав, що "з початком збройної агресії Росії... Українську православну церкву перестали сприймати як вітчизняну церковну структуру... В очах значної частини... сучасного українського суспільства ми перетворилися на "Церкву дер-

жави-агресора" [Кречетов М. Візантійщина проти Константинополя: поле битви – Україна [Електронний ресурс] /Максим Кречетов / Слово і діло. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2016/06/27/kolonka/maksym-krechetov/suspilstvo/vizantijskhyna-proty-konstantynopolya-pole-bytvy-ukrayina>].

Перехід частини православних священиків на бік проросійських сепаратистів призвів до того, що Українська православна церква почала втрачати підтримку віруючих, що знайшло свій вияв у переході її громад до Української православної церкви Київського патріархату.

Нова релігійна політика в окупованому Донбасу спричинила руйнування релігійної мережі, яка була сформована за роки незалежності України. Крім того, на ці території повернулося те, чого вже давно позбулися демократичні держави світу, включаючи й Україну, – релігійні переслідування та репресії.

Таким чином, військові дії на Донбасі завдали багатьом конфесіям серйозних випробувань, вплинули на релігійну ситуацію, причому не тільки в цьому регіоні, а й в Україні в цілому. Вони призвели до послаблення впливу Української православної церкви в суспільстві і піднесення авторитету проукраїнських церков, релігійних організацій. Аналізуючи позиції українських церков, релігійних організацій щодо Донбасу, протестантський богослов, доктор філософських наук М. Черенков доходить справедливого висновку, що тут "зіштовхнулись два типи, чи скоріше за все, модуси релігії, імперсько-агресивний та національно-визвольний" [Михайло Черенков: під час Майдану релігія була миротворцем, а під час війни стала мобілізатором [Електронний ресурс] /Михайло Черенков /Релігійно-інформаційна служба України. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/interview/61746/].

Зважаючи на те, що релігія тісно вплетена в суспільно-політичний конфлікт на Донбасі, розв'язання наявних релігійно-церковних проблем, повернення до цивілізованих форм релігійно-церковного життя, можливе лише у разі його ліквідації, повної деокупації захоплених територій, повернення їх до складу України.

С. В. Бондаренко, асп., ДонНУ імені Василя Стуса, Вінниця
s.bondarenko@donnu.edu.ua

СОЦІАЛЬНИЙ ІНЖИНІРІНГ У КОНТЕКСТІ ПОЛІТИКИ БРЕНДИНГУ ТЕРИТОРІЙ

Ідеї брендингу території активно використовуються не лише у контексті комерційної діяльності, а й у контексті досягнення політичних та військових цілей. Існує багато, як теоретичних, так і практичних розробок, йдуть постійні дискусії щодо сутності, інструментарію, оформлення брендів, ролі у формуванні та реалізації політики територій, його впливу на політичну, економічну та соціальну системи суспільства. Території, які

мають чітку політику з їх популяризації займають провідні позиції не лише у боротьбі за інвесторів, туристів, фахівців, робітників тощо, а й задля досягнення політичних цілей, домінування у політичному просторі, формування керованої реальності та несилловою впливу на суспільство.

Розвиток брендингу територій припав на другу половину 20 ст. і бере свій початок зі сфери комерційного маркетингу та брендингу. Найактивніше брендинг територій розвивається наприкінці 90-х років 20 – початку 21 століть. Серед провідних теоретиків та практиків можна виділити С. Анхольта [Ясько С.Е., Кузнецова Л.А. Необходимость формирования и продвижения бренда города // Вестник Челябинского государственного университета. 2012. № 3 (257). Управление. Вып. 7. С. 140–142], який заклав нову подальшому розвитку цього напрямку. Осмислення проблеми впливу інформаційного іміджу території на розвиток його соціально-географічної системи позначені в роботах географів В. Колосова, В. Тікунова, Д. Зайця, В. Євсєєва, Д. Замятіна, В. Мартинова й інших. Маючи на увазі під інформацією особливий вид територіального ресурсу, зазначені автори намагалися зрозуміти структуру й характер впливу цього ресурсу на географічний простір [Багров Н.В. Географическая имиджология: свидетельство о рождении / Н.В. Багров, А.Б. Швец, А.А. Самулев // Культура народов Причерноморья. – 2001. – №25. – С. 187-194].

З точки зору практичних методик аудиту існуючого бренду та стратегій в галузі брендингу і маркетингу територій. Серед них – К. Келлер (США), Т. Міхан (Великобританія), Т. Ахеліс (Німеччина); С. Анхольт (Великобританія), В. Тамберг і А. Бадьїн (Росія), Т. Нагорняк, В. Коновалов, Д. Богуш, Є. Пестерніков, В. Пекарь і Т. Жданова (Україна).

Бренд території (країни, району, області, міста, певного знакового місця і т.д.) – це сукупність смислів, образів, ідей, асоціативних реакцій, символів, візуальних елементів, які виникають у свідомості людини (групи людей) при згадці назви цієї території. Відповідно брендинг території – цілеспрямований процес формування, презентації і просування території на ринку товарів і послуг в якості ліквідної пропозиції зі зростаючою додатковою вартістю. Такий цілеспрямований процес можливий лише за умови інформаційної присутності в широкому інформаційному полі продукту [Нагорняк Т.Л. Зачем Донецку бренд? / Тетяна Нагорняк. – Режим доступу: <http://lifedon.com.ua/home/3503-zachem-donecku-brend.html>].

Спільними рисами будь-яких брендів, науковці та практики виділяють такі базові елементи як: образи, імідж та репутація території. Для того, щоб бренд досяг своєї мети необхідно чітко зрозуміти на кого він буде націлений. Перш за все необхідно вибрати сегмент аудиторії, чия свідомість представляє інтерес для території [Котлер Ф., Асплунд К., Рейн И., Хайдер Д. Маркетинг мест: привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы. – Спб.: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2005. – С. 207].

Перспективним для дослідження є процес зародження ідеї брендингу територій, його оформлення та планування подальших дій у вигляді конкретної політики. Вищевказані процеси (особливо, коли брендинг

відбувається вперше, або коли проходить повний ребрендинг) потребують ґрунтовного та системного підходу задля пошуку ключових параметрів, проектування майбутнього та способів просування бренду.

Моделювання бренду території, закладення засад майбутньої політики та подальше втілення у реальність можливе завдяки соціальному інжинірингу. Згідно поглядів Г. Почепцова, соціальний інжиніринг можна розглядати як набір соціо- і психотехнологій, створених для управління великими масами людей [Почепцов Г.Г. Соціальний інжиніринг: соціо- і психотехніки управління великими масами людей. – К.: Альтпрес, 2010. – С. 5], які на пряму впливають на формування та реалізацію політики території, взаємовідносини у внутрішньому та зовнішньому політичному середовищі, політичному просторі.

Соціальна інженерія, як сфера науково-практичної діяльності, набуває все більш широкого поширення. Інтерес до соціоінженерної проблематики зумовлений насамперед необхідністю наукового забезпечення та осмислення радикальних змін, які відбуваються в суспільстві, потребами широкого кола керівників, підприємців, фахівців-практиків у прийнятті науково обґрунтованих управлінських рішень [Резник Ю.М. Социальная инженерия: предметная область и границы применения// Социологические исследования, 1994, № 2. – С. 87] та вироблення політики. Серед засновників соціального інжинірингу виділяють К. Поппера та О. Хелмера. Особливий внесок у розвиток цього напрямку внесли Г. Лассвел, А. Подгорецький, С. Алінські, Д. Шарп, Е. Луттвак, А. Фурсов [Почепцов Г.Г. Соціальний інжиніринг: соціо- і психотехніки управління великими масами людей. – К.: Альтпрес, 2010. – С. 13, 16-18], Г. Почепцов, які в своїх роботах з різних напрямків суспільної науки ґрунтовно використовували принципи соціального інжинірингу як в теоретичному, так і практичному напрямках.

Соціальний інжиніринг спрямований на створення нової символічної карти навколишнього світу, нової реальності. У результаті такої діяльності формуються нові ідентичності, межі норм поведінки, об'єкти для поклоніння і навіть нових ворогів. Для того, щоб процес соціального інжинірингу був вдалим, система, яка вибудовується, повинна мати підтримку в масовій свідомості. Для цього потрібно засвоїти нову реальність на емоційному рівні, з одного боку, та відчутти на рівні раціональному, – з іншого боку, сприйняти зміну системи, в якій живе людина [Почепцов Г.Г. Соціальний інжиніринг: соціо- і психотехніки управління великими масами людей. – К.: Альтпрес, 2010, – С. 18] або група людей.

Брендинг можна розглядати як політичний процес націлений на формування сприятливих умов для реалізації політики територій та створення керованої, а можливо й декількох, реальностей, які будуть відповідати ціннісним орієнтаціям, потребам та очікуванням цільових аудиторій. Головне – досягнення політичних цілей, формування високого рівня лояльності, створення сприятливих умов для існування та розвитку території.

ПОЛІТИЧНІ МЕТАФОРИ У ПРОМОВАХ ГІЛЛАРІ КЛІНТОН

Виборчі кампанії сучасних політиків не відбуваються без механізмів впливу на свідомість людей, які потенційно є виборцями. Політична метафора, хоча і є частиною більш складного процесу політичного мовлення проте часто є самостійним та потужним механізмом впливу на масову свідомість. Це підтверджують дослідження у сфері когнітивного напрямку політичної лінгвістики. Дослідники Дж. Лакофф та М.Джонсон довели, що політична метафора є лінгвокогнітивним засобом, зняряд-дям пізнання та способом категоризації дійсності, що дає політикам великий спектр дій стосовно її використання заради отримання влади [Lakoff G. *Metaphors We Live by*// G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago. – 1980. – р. 3]. У даному тексті також врахований здобуток вчених у галузі гендерного аспекту використання політичних метафор. Було доведено, що політична мова жінок більш метафорична, спрямована на емоційність та абстрактне тлумачення складних процесів, натомість політична мова чоловіків характеризується здебільшого чіткістю, меншою емоційністю та тяжінням до логічних висловлювань. Дослідник Дж.Лакофф приділяв увагу дослідженню гендерних особливостей політичної метафорики і прийшов до висновків про те, що висловлювання жінок у політиці характеризуються ввічливим та найбільш коректним тоном. Жінки вирізняються емоційністю промов, підкресленням текстів гіперболами, їм притаманна напруженість політичної риторики, апеляція до материнський почуттів, виокремлення важливих політичних питань відбувається на основі повторень та підсилення інтонації. Також виявлено, що жінки у політиці частіше користуються своїми перевагами та ухиляються від відповідей на запитання.

Варто розглянути промови Гілларі Клінтон, в яких вона використовує метафори. У промовах політика різних років простежується тенденція до однакових сенсів та політичних метафор, які часто є частинами загальних наративів. Враховуючи стислий об'єм тез, варто наголосити на найбільш яскравих прикладах у промовах Клінтон. Політик акцентувалась на темі "жінки" у соціальному та політичному середовищі, що характерно для американського політичного дискурсу. Метафора "жертви" є найбільш поширеною у політичній мові для зображення суперника у негативному сенсі. Наприклад, у з 1998 року вона використовує термін "victims of war" (жертви війни), що наголошує на слабкості жінок перед агресивними справами, притаманними чоловікам. Тоді у промові прозвучали такі слова: *"Жінки завжди були головними жертвами війни. Жінки часто є біженцями, а іноді, частіше в сучасній війні, жертвами. На жінках завжди велика відповідальність, вони залишаються наодинці у вихованні дітей"* [Hillary Clinton. (1998) *The First Ladies' Conference on*

Domestic Violence in San Salvador, <https://clinton3.nara.gov/WH/EOP/First_Lady/html/generalspeeches/1998/19981117.html>].

Метафора "серця" притаманна також промові політика від 13.12.2011 року на честь Міжнародного дня прав людини: *"Люди боролись, організувались і проводили агітаційну роботу у громадських і приватних приміщеннях, маючи на меті змінити не тільки закони, але й серця та свідомість"* [Hillary Clinton's Prime-Time Speech. (2008). *National Public Radio* <<http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=94003143>>]. Приблизно така риторика супроводжуватиме виступи Клінтон на різних посадах. Наприклад, у першій промові після поразки на виборах президента США Клінтон подякувала жінкам, наголосуючи на боротьбі за рівні права, використовуючи метафору "деструкції", яка виражається у словах "пробити стелю": *"Дякую всім жінкам і особливо молодим жінкам, які вірили в цю кампанію і вірили в мене, хочу, щоб ви знали, що нічим я не пишалася так, як тим, що представляю вас. Ми ще не пробити цю скляну стелю, але одного разу це хтось зробить"*.

Дослідники феміністичного дискурсу зробили висновок щодо того, що Клінтон абсолютизує жінку як єдину жертву війни, і мета цього більшої емоційний вплив на слухача. Під час передвиборчої кампанії 2008 року, коли основними висуванцями на пост майбутнього президента США були Барак Обама та Джон Маккейн, Гілларі Клінтон розпочала свою промову словами: *"Горда матір. Гордий демократ. Гордий американець. І затятий прихильник Барака Обами"*, чим прив'язала гендерну ознаку до політичної промови.

У цій же промові Клінтон використовує метафору "будівництва": *"Він (Обама) балотувався на пост президента, щоб відновити обіцяну Америку. Для відновлення середнього класу і підтримки американської мрії, щоб забезпечити можливість наполегливо працювати і щоб робота всіх була винагороджена"*. Цю метафору Клінтон використала під час виголошення програмної промови на закритті з'їзду Демократичної партії: *"Ми не будемо будувати стіну, а будуватимемо економіку, де кожен, кому потрібна робота, зміг отримати її"* [<http://www.latimes.com/nation/politics/trailguide/la-na-democratic-convention-2016-live-1469760540-htmllstory.html>]. У цій же промові Клінтон дає характеристику конкуренту на пост президента США Дональду Трампу, використовуючи метафору для пояснення величчя США: *"Зрештою, все зводиться до того, що Дональд Трамп не розуміє: Америка велика, тому що вона хороша"* [Transcript: Hillary Clinton's DNC speech, annotated <http://www.latimes.com/politics/la-na-pol-hillary-clinton-convention-speech-transcript-20160728-snap-htmllstory.html>]

У дебатах з конкурентом на виборах президента США Дональдом Трампом Клінтон використовує метафору "зцілення": *"Я хочу зцілити нашу країну і привести її разом з вами до благополуччя, тому що це, по-моєму, кращий спосіб для нас отримати прекрасне майбутнє, яке наші діти і наші онуки заслуговують"*.

У першому виступі після поразки на виборах президента США Гіллари Клінтон знову використала метафору "будови": *"Ми хочемо побудувати Америку інклюзивну, Америку, яка сподівається. Ми бачимо, що наша держава розділена, і розділена глибше, ніж думалося"; тепер наш обов'язок, як громадян, продовжувати робити належне, будувати справедливу Америку"* [Second Presidential Debate Between Hillary Clinton and Donald Trump. (2016). Fortune. <<http://fortune.com/2016/10/09/presidential-debate-read-transcript-donald-trump-hillary-clinton/>].

Таким чином, Гіллари Клінтон залишається послідовною щодо тематики політичних промов, в яких велика роль відіграє метафорам "серця", та наративам, які описують права жінки у сучасному світі. Найбільш поширеними метафорами у промовах американського політика є метафора будівництва, зцілення, механізму, що вказує на її спрямованість на конструктивну діяльність.

***Ю. С. Ганжуров, докт. політ. наук, проф.,
НТУУ "КПІ ім. Ігоря Сікорського", Київ
d-lv@ukr.net***

СОЦІАЛЬНІ СУБ'ЄКТИ ЗАКОНОТВОРЕННЯ

Власне законотворення є ознакою соціальної держави. Дослідження соціальної держави через її правовий вимір і є проникненням у сутність правової держави не стільки в її загальносоціальному розумінні, скільки в аспекті певних державно-правових інститутів, за допомогою яких реалізуються та гарантуються права та свободи людини і громадянина. Звичайно, що правові норми завжди вимагають визнання їх суспільством. Норми, які не враховують цього і не визнаються суспільством, не є правовими, приречені на нереалізацію і в кінцевому підсумку – на скасування. Саме тому комунікативні канали демократичних держав виконують функції артикуляції традиційного суспільного ставлення до системи норм права, апеляції до ідеї правової рівності, що має бути покладена в основу законотворення.

Посилення комунікативної функції у сфері законотворчості в напрямку її соціалізації інститутами громадянського суспільства кореспондується з ідеєю комунікативної влади, коли легальність законотворення має співвідноситися з легітимністю влади, особливо законодавчої. В кінцевому підсумку легальність виходить від самої державної влади, яка приймає закони і контролює їх виконання. Гармонія цих властивостей, щоправда, переважно перебуває у площині політичної теорії. На практиці вони існують у стані перманентної змагальності, часом конфліктної, коли парламент приймає закони, а вони не визнаються громадськістю. Науковий апарат політичної науки має систематизовані категорії, що віддзеркалюють явища, які можуть за певних обставин порушити, а іноді й зліквідувати легітимність влади (категорія делегітимності). Головним

джерелом делегітимації вбачається суперечність між універсальними цінностями суспільства і партикулярними інтересами владної еліти. Ця модель засвідчує важливість зворотного зв'язку у політичній комунікації між представницьким органом і виборцями, передовсім у галузі прийняття таких законів, які б не суперечили інтересам народу. У зв'язку з цим постає питання про наявність суспільних запобіжників у процесі прийняття нормативно-правових актів на рівні задоволення соціальної потреби в процесі законотворчості. Адже між прийняттям чи відторгненням закону суспільством і його формуванням прокладений кореляційний зв'язок: питома вага непопулярних законів багато в чому визначається низьким рівнем чи взагалі відсутністю у суспільстві демократичних процедур участі громадян у процесі законотворення.

У контексті теорії "інформаційного дефіциту", суть якої полягає в тому, що у разі зростання потоків інформації в соціальній системі її більшою мірою сприйматимуть люди з вищим освітнім і соціальним статусом, наше суспільство матиме невтішну тенденцію до своєрідної стратифікації соціальних суб'єктів законотворення. В процесі артикуляції законотворчих ініціатив віддзеркалюється така закономірність, як захоплення "комунікативною влади" олігархічними угрупованнями в нашому суспільстві. Відсторонення від інформаційних потоків ЗМК в процесі конкурентного законотворення соціальних аутсайдерів помітно посилює розпорошеність складових соціуму, а разом із тим актуалізує комунікативну активність складових "третього сектору". Їх робота помітно поживляється під час виборчих кампаній. Останнім часом інформаційний ресурс таких, скажімо, соціальних комунікаторів, як "альтернативний уряд", "молодіжний парламент", "комітет виборців", "народна ініціатива" тощо, перебуває на піднесенні і за сприятливих умов може стати відчутним фактором комунікативного тиску на владу в частині законотворення.

Отже, змагальність соціальних ініціатив у правовому полі на рівні законопроектних варіацій об'єктивно породжуватиме нових фігурантів цього процесу, і будь-які спроби влади обмежити такий діалог формалізованими вимогами до якості законотворчої інформації не тільки створюватимуть чи посилюватимуть інформаційний дефіцит, а й породжуватимуть абсентеїзм, зневагу до закону. Натомість інформування сприяє усвідомленню потреб громади, розумінню напруження та невдоволення, які відчувають члени громади, спонукає їх до започаткування позитивних дій з метою прийняття відповідних рішень.

Проблеми структуризації процесів законотворення перебувають у прямому зв'язку з комунікацією ініціатив, пов'язаних із трансформацією політичної системи суспільства. Прагнення громадян до сублимації своїх інтересів можуть бути матеріалізовані відповідно до існуючого механізму перетворення соціальної потреби на загальнообов'язкову норму соціального буття. Таким чином, законотворчість має виконувати завдання закріплення в законі нових реалій, прийнятних для соціуму моделей суспільних стосунків, що мають бути втілені в загальній системі

поведінки усіх членів суспільства. Отже, артикуляція суспільних інтересів актуалізує проблему суб'єктивізації законотворчих ініціатив.

У структурі політичної комунікації, власне, соціальні автори законотворючих ініціатив перебувають у сталій залежності від повноважень конституціональних суб'єктів законодавчої ініціативи. У цьому якраз і полягає специфіка перетворення соціального законотворення на етап професійного законодавчого процесу. Таким чином, систематизація законотворчих ініціатив суспільства структурується на рівні суб'єктів законодавчої ініціативи, які, на відміну від соціальних комунікаторів громадських ініціатив, виступають учасниками правовідносин.

Нині в Україні гострим залишається питання про відповідність суб'єктів законодавчої ініціативи принципу поділу державної влади, актуалізувалася проблема стримування відомчих інтересів та підвищення якості законопроектних робіт. Природно, це не означає, що визначене нині чинною Конституцією України коло суб'єктів законодавчої ініціативи, якими є Президент України, народні депутати, Кабінет Міністрів України та Національний банк України, залишається вичерпним і не може бути зміненим у процесі еволюції політичного режиму в Україні. На нашу думку, процеси демократизації усіх сфер життя суспільства вимагають комплексного розв'язання питання трансформації народних ініціатив як комунікаційного джерела законотворення до статусу офіційно врегульованого суб'єкта законодавчих ініціатив. Настав час перейти від декларацій актуальності залучення громадян до реальних процесів законотворення, до визначення механізмів такого волевиявлення.

***В. П. Гончарук, канд. пол. наук, доц., КНУТШ, Київ
VaHo75@mail.ru***

ЕЛЕКТОРАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ БЛОКУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Політичні блоки, коаліції партій формуються на різних етапах виборчого та поствиборчого процесу. Особливо гостро стоїть проблема в країнах із мультипартійною системою та парламентськими основами формування уряду. Адже від стійкості, однорідності парламентської більшості залежить ефективність урядової політики. Проблеми блокування політичних партій надають значну увагу як вітчизняні так і зарубіжні дослідники, зокрема, М.Дюверже, Дж.Сарторі, Т.І.Кіс, В.Ковтунець, П.Шляхтун.

Перш за все не існує єдиної точки зору щодо можливості ефективного функціонування ситуативних блоків політичних партій на противагу окремим політичним партіям. Доречною є точка зору В.Ковтунця: "Дуже складні проблеми виникають, коли один із суб'єктів блоку припиняє членство. Неврегульованість питання дає змогу застосовувати не дуже чисті технології для усунення з політичної арени конкурентів. У підсумку складається ситуація, коли утворені на вибори блоки політичних партій, а отже і самі партії, мають змогу уникати політичної відповідальності за

результати своєї діяльності в представницькому органі." [Ковтунець В. Питання правового регулювання участі політичних партій у виборах//Вісник Центральної виборчої комісії №3(5), 2006р. С.48].

Серед недоліків блокування політичних партій найчастіше називають наступні: 1) Блок політичних партій по своїй суті є менш стійким утворенням, а ніж окрема партія. Тому вони можуть розпадатися на будь-якому етапі політичного процесу. Особливо гостро стоїть ситуація, коли блоки руйнуються після потрапляння до парламенту, таким чином деформуючи безпосередній електоральний вибір. 2) Блоки виокремлюються ідеологічною неоднорідністю та розмитістю своїх політичних платформ. Дуже часто блоки формуються на широкій ідеологічній основі, що ускладнює в подальшому співпрацю, особливо в контексті здійснення урядової політики. 3) Інтегративним, об'єднуючим чинником для формування блоків є зазвичай не стільки ідеологічна, організаційна спорідненість, скільки наявність яскравого політичного лідера-локомотива, який на власній харизмі може протягнути до парламенту значний відсоток депутатів. І тому блоки дуже часто є іменними, Блок В.Ющенка "Наша Україна" та Блок Юлії Тимошенко, Коаліція Берсані "Загальне благо" та Правоцентристська коаліція Берлусконі в Італії, Список Піма Фортайна в Нідерландах тощо. 4) Блоки часто розглядають як технологічні утворення, коли абсолютно різні політичні угруповання із тактичною метою об'єднуються під час виборів з метою потрапляння до парламенту.

Проте, незважаючи на очевидні вади партійного блокування можна перерахувати й переваги політичних союзів: 1) Блокування політичних партій є наслідком консолідації політичних сил, об'єднання партій докола найбільш гострих суспільних суперечностей. 2) Блокування сприяє структуруванню політичного спектру та спрощує електоральний вибір, звужуючи кількість роздрібнених альтернатив. 3) Блоки є наслідком політичних компромісів та сприяють формуванню консенсусної моделі здійснення влади. 4) Блокування є дієвим механізмом консолідації на перехідному етапі подолання атомізованої багатопартійності.

Серед суто електоральних механізмів регламентування формування політичних блоків найчастіше називають наступні:

1) Виборча система. Особливу увагу на цей механізм звертає Т.І.Кіс. Виборча система може як стимулювати, так і унеможливити створення політичних союзів.

- Мажоритарна система відносної більшості в умовах двопартійності унеможливає утворення політичних блоків та передбачає антагоністичну модель політичного суперництва.

- Мажоритарна система абсолютної більшості сприяє об'єднанню політичних сил в період між першим і другим туром виборів. Перед першим туром голосування кандидати від окремих партій мають шанс потрапити до другого туру самостійно, а відтак перемоги, тому об'єднуватися в більш широкі коаліції немає сенсу. Проте для перемоги в другому турі потрібно спиратися на більш широку електоральну базу, це сприяє укладенню нових політичних союзів.

- Пропорційна виборча система дозволяє партіям долати виборчий бар'єр самостійно, а вже після потрапляння до парламенту вступати в урядові або опозиційні коаліції.

2) Виборчий бар'єр.

- Розмір виборчого бар'єру. Чим вищий виборчий поріг, тим більша ймовірність того, що відбуватиметься об'єднання навколо основних політичних центрів, з різною жорсткістю інтегрованості. Чим менший бар'єр, або його відсутність, тим менша ймовірність консолідації на суто передвиборчому етапі.

- Диференціація виборчого бар'єру для партій та блоків. Застосовується в Польщі, Італії, Чехії, Словаччині, Молдові й істотно впливає на характер політичних альянсів. Зокрема в Польщі діє 5% бар'єр для партій та 8% для блоків. В Чехії бар'єр для блоку залежить від кількості партій, які в ньому об'єдналися.

3) Проведення кількох окремих турів виборів, спочатку для партій, а потім для більш широких коаліційних об'єднань з метою формування стійкої електорально підтриманої більшості. Така схема діє на місцевих виборах в Франції та нещодавно запроваджена в Італії. В Італії за законом, що регулює вибори до Палати депутатів п. 52 від 6 травня 2015 року запроваджена двотурова система виборів: 1) Партія або список, який отримує 40% або більше голосів за результатами першого туру отримує 340 місць (з 630). Решта 290 місць пропорційно розподіляються між іншими партіями, які проходять 3% виборчий поріг. 2) Якщо жодній із сил не вдається отримати 40% або більше голосів під час першого туру, то другий тур голосування проводиться між двома коаліціями, які отримали найбільшу кількість голосів. Переможець другого туру отримує 340 місць.

Таким чином, виборча система має комплекс технічних інструментів, за допомогою яких є можливість впливати на консолідацію політичних сил, характер їх співпраці на етапі виборчої кампанії та парламентсько-урядової діяльності, стимулювати формування партійних блоків, або унеможливити їх створення.

*О. М. Горчинська, студ., КНУТШ, Київ
sacha.go@ukr.net*

ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ РЕКЛАМИ У ВИБОРЧИХ КАМΠΑНІЯХ

Політична реклама зародилася в Давній Греції, адже демократична система полісів дозволяла громадянам вільно обирати, а політикам демонструвати свій розум, красномовство та інші чесноти. До Нового часу політична реклама існувала переважно в усній формі. Найдавнішими прикладами візуальної політичної реклами можна вважати скульптури та портрети політичних діячів – від єгипетських фараонів до вождів пролетаріату. З початком ХХ ст. популярними стають нові форми

політичної реклами: агітаційні плакати; фотографії – правителів та їх сімей, очільників революцій тощо; кінореклама – стрічка С.М. Ейзенштейна "Жовтень" 1927р. є першим фільмом з політичним змістом. З появою спочатку телебачення, а згодом інтернету, з'являються інші форми політичної реклами.

Серед американських дослідників поширеним є виокремлення трьох типів політичної реклами: іміджевої (вироблення позитивного іміджу партії загалом та окремих політиків), проблемної (акцентування на декількох пунктах програми) та негативної (технологія, що дає змогу висвітлювати "темні сторони" опонента) [Shanto Iyengar, Markus Prior. Political Advertising: What Effect on Commercial Advertisers? Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.stanford.edu/~siyengar/research/papers/advertising.html>]. Варто звернути увагу на те, що позитивний ефект від впливу політичної антиреклами спостерігається на громадянах, що є політично активними. У свою чергу серед громадян, що не мають визначеної позиції, негативна політична реклама є каталізатором зниження довіри до усіх політичних інститутів. Внаслідок цієї закономірності, розповсюдженням стає явище абсентеїзму серед більшості громадян. Доцільним поясненням природи негативної реклами є теорія К.Джонсона-Карті і Дж.Коупленда. Науковці зазначають, що люди, після отримання певних символів із засобів масової інформації, починають їх інтерпретувати, категоризувати та ділитися ними з іншими. У цьому процесі, світом політичним для них виступає не реально створений світ, а символічний. Дослідники пояснюють це тим, що для людини зручнішим є використання будь-яких символів без розуміння їх природи [Johnson-Cartee K.S., Copeland G.A. Negative political advertising: Coming of age. Hillsdale, NJ: Erlbaum. p. 188].

Згідно ЗУ "Про вибори народних депутатів України" політичну рекламу визначають як "розміщення або поширення матеріалів передвиборної агітації за допомогою рекламних засобів. До політичної реклами належить також використання символіки або логотипів партій – суб'єктів виборчого процесу, а так само повідомлення про підтримку партією – суб'єктом виборчого процесу або кандидатом у депутати видовищних чи інших публічних заходів або привернення уваги до участі у таких заходах партії – суб'єкта виборчого процесу чи певного кандидата у депутати. Реклама друкованих видань (газет, журналів, книг), інших товарів та послуг з використанням прізвищ чи зображень (портретів) кандидатів, назв чи символіки партій – суб'єктів виборчого процесу також є політичною рекламою" [Закон України № 4061-VI "Про вибори народних депутатів України" від 17 листопада 2011 року, п. 1, ч. 2, ст. 68. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4061-17/page>].

У будь-якому суспільстві існує стійкий взаємозв'язок між ступенем розвитку політичної реклами та особливостями суспільно-політичного простору, також вагомим фактором у даному ланцюгу є принципи політичної комунікації. Основною характеристикою політичних симпатій виборців є їх нестійкість, вона має свій прояв у будь-яких суспільствах,

навіть у розвинених демократіях. Позитивний або негативний голос на виборах залежить від сукупності як закономірних, так і випадкових факторів (ідеологія, політична культура, інтерес виборця до політики, соціальний статус, характер трудової діяльності матеріальний достаток, стать, вік, оточення тощо). Усі фактори впливу на рішення виборця набувають особливої сили у випадку недостатнього розвитку самосвідомості громадянина та за умови не сформованих ідеологічних та політичних поглядів. Внаслідок даного спостереження стає зрозумілою реальна ефективність політичної реклами у виборчих кампаніях – вплив на електоральний вибір та формування суспільної думки. На сьогодні в Україні спостерігається трансформація методів використання політичної реклами, яка зумовлена поступовою зміною менталітету виборців, спекулюванням темою патріотизму та орієнтуванням на "запити суспільства".

Специфікою політичної реклами є її чітко окреслені завдання – у доволі стислі терміни у рамках розробленої стратегії з максимальною ефективністю вплинути на конкретно визначену цільову аудиторію, адресуючи їй необхідну інформацію (ефективність у свою чергу визначається досить просто: наприклад, ефективність політичної реклами у виборчій кампанії практично прямо пропорційна кількості отриманих голосів). Дж.Бузі зауважує: "Реклама – завжди інструмент політики, що використовується або для консервації, або для створення суспільства з певними характеристиками. Для того, щоб судити про рекламу, необхідно звертатися до ідеології або ж соціальної моралі, яка стоїть за рекламою і яким вона більш-менш вірно служить" [Феофанов О. А. Реклама. Новые технологии в России. – Москва, Харьков, Минск. 2000. – с. 156].

Отже, підсумовуючи вищевикладене можна зробити наступні висновки:

1) вибори як механізм демократизації суспільства є каталізатором появи нового типу громадянина, здатного, на основі усвідомленого вибору, власних очікувань та запитів, критично оцінювати те, що пропонується політичними елітами та партіями в обмін на владні повноваження;

2) зростання політичної культури, з одного боку, сприяє технологізації політичного процесу, а з іншого, вимагає відбору найбільш професійних та креативних засобів просування політичної реклами;

3) політична реклама є формою політичної комунікації в умовах прийняття певного рішення (процесу вибору), адресним впливом на електоральні групи в простій, зрозумілій та влучній формі, що легко сприймається виборцями;

4) основними цілями політичної реклами залишаються: а) відображення суті політичної платформи певних політичних суб'єктів, б) спрямування виборців на їхню підтримку, в) формування й впровадження в масову свідомість певного образу про характер цих політичних суб'єктів, г) створення бажаної психологічної установки для процесу голосування на виборах.

ЄВРОПЕЙСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ У СФЕРІ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ

Під воєнною безпекою здебільшого розуміється захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства й держави від подій, явищ, процесів та інших чинників, які породжують небезпеки воєнного характеру для реалізації вказаних інтересів і за якої ймовірність війни зводиться до мінімуму [Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.- ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К.: НАДУ, 2011. – Т. 1: Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. – 2011. – С. 46]. Інакше кажучи, воєнна безпека характеризує спроможність держави до захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності від посягань із застосуванням воєнної сили. Необхідно підкреслити, що Стратегія національної безпеки України хоча і констатує наявність тенденцій до перегляду національних кордонів поза нормами міжнародного права і застосування сили та погрози силою в практиці сучасних міжнародних відносин, але наголошує, що сьогодні для України більш нагальними залишаються внутрішні виклики національній безпеці (неефективність державної влади, корупція, не конкурентоспроможність української економіки тощо). Проте анексія Російською Федерацією (РФ) Криму, втручання РФ у внутрішні справи України, зокрема шляхом військової підтримки терористичних організацій "ЛДНР", активізації розвідувальної діяльності проти нашої держави, посилення інформаційно-психологічного тиску на Україну з метою дестабілізації соціально-політичної обстановки, – усе це актуалізувало питання саме воєнної безпеки нашої держави.

Як відомо, оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України [Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>]. Але необхідно зазначити, що, незважаючи на констатацію в керівних документах України того факту, що до викликів національній безпеці нашої держави належить і недостатній рівень обороноздатності України, а запобігання виникненню воєнних конфліктів сприятиме забезпечення боєздатності Збройних Сил та інших військових формувань на рівні, достатньому для стримування потенційного агресора від застосування воєнної сили проти України, питання оборони країни з моменту проголошення незалежності України і до сьогодні не були пріоритетним напрямом діяльності для всіх без винятку керівників держави та її урядів. Так зване "реформування" Збройних Сил України замість формування їх оптимальної структури, здатної ефективно вирішувати завдання щодо забезпечення національної безпеки, зводилося до їх скорочення і фактичного знищення. Останні

події, пов'язані з агресією РФ у Криму і на сході України, змусили урядовців заговорити про пріоритетність розвитку Збройних Сил України.

Насправді ж проблему обороноздатності держави не вирішити швидко і в короткий строк. Це копіткий, довготривалий і надзвичайно затратний процес (тим більше, зважаючи на сучасний економічний стан України, можна припустити, що відновлення Збройних Сил України до стану, який дасть їм змогу належним чином виконувати покладені на них завдання, триватиме багато років). Воєнна безпека може бути підсилена за умови участі в міжнародних організаціях із колективної безпеки, таких як ОБСЄ та ООН.

Однак і події в Грузії у 2008 р. і в Україні у 2014 р. виразно продемонстрували, що на агресію Російської Федерації проти суверенних країн ні ОБСЄ, ні ООН не змогли відреагувати належним чином. За цих обставин забезпечення воєнної безпеки України лишається найактуальнішим питанням, особливо зважаючи на позаблоковий статус нашої держави. Співробітництво з ЄС у сфері Спільної політики безпеки та оборони – важлива частина європейського інтеграційного курсу України.

Співробітництво нашої держави з Європейським Союзом у військовій сфері регулюється певною законодавчою базою. До основних документів у цій галузі можна віднести такі.

1. Угода між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із урегулювання криз, яку підписано у 2005 р. та ратифіковано Законом України у 2008 р. Зазначена угода визначила порядок ухвалення рішення та загальні умови участі України в операціях ЄС з урегулювання криз цивільними та військовими засобами, а також статус персоналу, відрядженого Україною для участі в операціях ЄС [Угода між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз від 13 черв. 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_648].

2. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 квітня 2011 р. "Про участь Збройних Сил України у багатонаціональних військових формуваннях високої готовності" [Про рішення Ради національної безпеки і оборони України "Про участь Збройних Сил України у багатонаціональних військових формуваннях високої готовності" [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 21 квіт. 2011 р. №492/2011. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/492/2011>]. Відповідний Указ визнав доцільним участь Збройних Сил України у багатонаціональних військових формуваннях високої готовності (Силах реагування НАТО та Бойових тактичних групах ЄС).

3. Угода між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом [Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами- членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/docs/Agreement/AA_Body_text.pdf].

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони [Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/docs/Agreement/AA_Body_text.pdf]. Угода про асоціацію передбачає, що Україна і ЄС поглиблюватимуть діалог і співробітництво та сприятимуть поступовій конвергенції у сфері зовнішньої та безпекової політики, у тому числі Спільної політики безпеки та оборони. Сторони розглядатимуть питання недопущення конфліктів та антикризового управління, регіональної стабільності, роззброєння, контролю над озброєннями та експортом зброї, а також поліпшення взаємовідного діалогу в космічній сфері. Україна та ЄС посилюватимуть практичне співробітництво з метою забезпечення більш активної участі нашої держави у цивільних та військових операціях ЄС з подолання кризових ситуацій, а також у відповідних навчаннях і тренуваннях, зокрема тих, що проводяться в рамках Спільної політики безпеки та оборони.

Перераховані вище документи забезпечили правову основу для практичного залучення України до Спільної політики безпеки та оборони ЄС. Сьогодні воєнно-політичне співробітництво України з ЄС здійснюється у форматі регулярних зустрічей керівництва Збройних Сил України з керівництвом військових структур ЄС, а також у рамках заходів, визначених річним Робочим планом співробітництва Збройних Сил України та Секретаріату Ради ЄС (у сфері СПБО). Безпосередню взаємодію з Військовим комітетом, Військовим штабом ЄС та структурами Секретаріату Ради ЄС на постійній основі забезпечує радник Представництва України при ЄС від Міністерства оборони України. Підкреслимо, що Україна володіє значним оборонно-промисловим потенціалом. Це становить добру основу для співпраці з ЄС у різних європейських оборонних проектах. Нові можливості в співробітництві між Україною і Європейським оборонним агентством (EOA) закладає, як зазначалося вище, Угода про Асоціацію. Загалом Україною запропоновано налагодження контактів з EOA в таких галузях, як стратегічні перевезення, протидія саморобним вибуховим пристроям, військова медицина, ремонт і технічне обслуговування повітряних суден, бронетехніки та ін.

Російська агресія проти України вимагає переосмислення підходів до формування воєнної безпеки нашої держави, адже без її вдосконалення неможливо забезпечити національну безпеку України. Це важливе завдання має стати предметом всебічного дослідження українськими вченими. Іншими напрямками подальших наукових досліджень може стати практична реалізація Європейським Союзом нових ініціатив у сфері Спільної політики безпеки та оборони.

В. І. Дуткевич, студ., КНУТШ, Київ
valentynadutkevych22@ukr.net

СТРАТЕГІЇ ТА ПРІОРИТЕТИ ООН У ПОБУДОВІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Організація Об'єднаних Націй є унікальною організацією незалежних держав, котрі інтегрувалися в ім'я загального миру і соціального прогресу. За час після створення ООН у світі відбулися глибокі зміни, що проявилось, зокрема, в зростанні ролі інформації: вплив інформації і електронної торгівлі викликає значний перетворюючий ефект, а мережа Інтернет стала найбільш розвиненим засобом комунікації за всю історію людства.

ООН спрямовує свою діяльність на підвищення престижу інформації в світі. На цю діяльність перш за все покладено те завдання, про яке говорив у своєму зверненні сьомий Генеральний секретар ООН Кофі Аннан: "Ми покликані втілити в життя ті величезні очікування, які світ пов'язує з діяльністю ООН... – забезпечити краще майбутнє для всього людства".

Активні дії ООН у побудові інформаційного суспільства розпочалися ще в 1996 році із затвердженням документа "ЮНЕСКО та інформаційне суспільство для всіх", у якому пріоритети цієї організації визначено так: "Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури уповноважена її 185 державами-членами, зокрема, сприяти вільному поширенню ідей словесно і образотворчими засобами і сприяти розвитку міжнародного співробітництва у сфері комунікації, інформації й інформатики з метою скорочення наявного розриву у цих сферах між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються. У Середньостроковій стратегії ЮНЕСКО на 1996–2001 роки приділялася особлива увага питанням застосування комунікаційних та інформаційних технологій в інтересах розвитку, демократії і світу" [UNESCO and Information Society for All, A position paper, CII-96/ws/4, UNESCO, May 1996// Режим доступу: <http://www.unesco.org/webworld/telematics/gis.htm>]

Більша увага міжнародної спільноти до питань побудови інформаційного суспільства починає формуватися з 2000 року. Саме з цією метою в 2003 році розпочинає роботу Всесвітній саміт з питань інформаційного суспільства (WSIS), що проходив у два етапи: в Женеві 10-12 грудня 2003 року і в Тунісі 16-18 листопада 2005 року.

Документи, прийняті за результатами WSIS (Женевська Декларація принципів, Женевський План дій, Туніське зобов'язання, Туніська програма для інформаційного суспільства) спонукають світову спільноту до побудови інформаційного суспільства, що спрямоване на інтереси людей, відкрите для всіх, в якому кожен міг би створювати інформацію і знання та мати до них доступ, користуватися і обмінюватися ними. Крім того, Женевська Декларація ставить зобов'язання перетворити розрив в цифрових технологіях у цифрові можливості для всіх і забезпечити

універсальний, повсюдний, справедливий і прийнятний в ціновому відношенні доступ до інфраструктури і послуг інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) [Декларація принципів // Побудова інформаційного суспільства: глобальна задача в новому тисячолітті // Женева. – 2003 р. Режим доступу: https://informationsociety.wordpress.com/basics/wsis_outcomes/dp/].

Завдання "Плану дій" полягають у тому, щоб побудувати відкрите для всіх інформаційне суспільство; поставити потенціал, закладений у знаннях та інформаційно-комунікаційних технологіях, на служіння розвитку; сприяти використанню інформації і знань для досягнення погоджених на міжнародному рівні цілей розвитку, у тому числі тих, що містяться в Декларації тисячоліття і вирішувати нові задачі інформаційного суспільства на національному, регіональному і міжнародному рівнях [Всемирная встреча на высшем уровне по вопросам информационного общества (Женева, 2003 – Тунис, 2005). Проект Плана действий // Документ WSIS/PC-3/DT-2(Rev.1)-R.].

Як зазначає Почепцов, основними напрямками сучасної інформаційної політики Організації Об'єднаних Націй можна назвати такі: визначення ролі урядів, бізнесу і громадянського суспільства у розвитку інформаційно-комунікаційних технологій з метою розвитку інформаційного суспільства; розвиток освіти та професійної підготовки кадрів; вільний доступ до інформаційних і комунікаційних технологій; інформаційна безпека в мережевому середовищі; види застосування ІКТ (освіта, охорона здоров'я, культура, ліквідація бідності, державне управління, працевлаштування, бізнес) [Почепцов Г.Г., Чукут С.А. Інформаційна політика – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – Ч. 1. – 88 с].

Сьогодні ООН так визначає стратегічні пріоритети на 2014-2021 рр: сприяння розвитку свободи вираження думок, загального доступу до інформації і знань; використання можливостей інформації та комунікації задля сприяння формуванню суспільств знань, які повинні бути інклюзивними, справедливими, відкритими і базуватися на широкій участі усіх зацікавлених сторін. Важливу роль у формуванні інформаційного суспільства відіграє електронне урядування. З його допомогою більше громадян можуть долучитися до політичного процесу та взяти участь у вирішенні важливих проблем своєї держави. Основні стратегії інформаційного комплексу ООН спрямовані на впровадження в структурі ООН культури комунікації, розширення можливостей використання інформаційних технологій, відображення унікальної ролі Організації в рішенні завдань міжнародного співтовариства в області миру, розвитку і прав людини, посилення здатності Організації здійснювати комунікацію на рівні країн і регіонів.

Запорукою успішної діяльності ООН є широкомасштабна підтримка народів світу. У цьому значенні важливу роль для ООН відіграє комунікаційна робота. Без інформаційного забезпечення неможливо досягти основних цілей ООН. Миротворча діяльність не буде успішною, якщо люди не розумітимуть мету миротворців та сутності їх дій. Інфо-

рмаційне забезпечення стає все більш важливим аспектом покращення ефективності миротворчих операцій [Константинов Д.Д. Информационная деятельность ООН // США: экономика, политика, идеология. – 2001. – № 6. – С. 43-51]

За основу побудови інформаційного суспільства в нашій державі можна взяти саме стратегії та механізми ООН. Зокрема варто зупинитися на чотирьох ключових принципах: свобода вираження думок(щодо діяльності традиційних, сучасних і нових форм засобів інформації, в тому числі Інтернет); доступ до якісної освіти для всіх; розширення міжнародного співробітництва в інформаційній сфері, зокрема сприяння обміну інформаційними продуктами між українськими та зарубіжними ЗМІ. Крім того, для здійснення ефективної інформаційної політики в Україні варто зосередитися на сприянні "вільного потоку інформації" та усуненню бар'єрів вільній конкуренції на світовому ринку інформаційних послуг.

Таким чином, інформація та комунікація відіграють вирішальну роль у ствердженні значення Організації Об'єднаних націй у соціально-політичних умовах сучасності. Досвід, який Україні варто було б перейняти, полягає у запровадженні відкритості інформації для всіх громадян. Вільний доступ до інформації і свобода вираження цієї інформації – є основою побудови інформаційного суспільства. Крім того потрібно пришвидшити побудову інформаційної та телекомунікаційної інфраструктури країни шляхом залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій та водночас залучити науку, освіту, промисловість, гуманітарну, масмедійну сфери і бізнес на пріоритетних напрямках розвитку інформаційного суспільства побудованого на знаннях. Така стратегія дозволила б Україні побудувати розвинену інформаційну канву, на якій можна будувати конкурентоздатну індустрію інтелектуальних інформаційних технологій, стати повноправним членом міжнародної світової кооперації у створенні глобального інформаційного суспільства.

Ю. О. Корзенюк, студ., КНУТШ, Київ
juliakorzenjuk@gmail.com

ПОЛІТИЧНА ЕКСПЕРТОКРАТІЯ (ЕКСПЕРТОФОБІЯ) В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЕПОХУ

Cogitationis poenam nemo patitur
(Ніхто не несе покарання за думку)
"Дигести", XVIII, 48, 19

Інформація – зброя XXI століття, вираз "хто володіє інформацією – той володіє світом", набуває нових парадигм свого значення. Сьогодні світ належить тим, хто вміє вдало надати інформацію суспільству, донести так, щоб сформувати свій електорат та вплинути на маси.

Керування свідомістю людей відбувається різноманітними засобами та на різних рівнях, від побутового до професійного. В менеджменті використовують поняття "керівництво знаннями", метанаративом у цьому є формування уявлення особи про навколишню дійсність.

Бути аполітичним стає все дедалі складніше, інформаційні ресурси максимально включають особу до політичних процесів, навіть, часто, без її власного усвідомлення. Вплив на розумові та поведінкові особливості людини здійснюється переважно через експертні методи. На сьогодні можна розділи два напрями експертної діяльності, але які є тісно пов'язані між собою:

- внутрішня;
- зовнішня.

Перша передбачає консультування та формування експертних оцінок для побудови плану дій політичних еліт з метою заволодіння та утримання влади. Другий – це формування електорального поля для досягнення політичних цілей.

Але з часів Другої світової війни виникає таке поняття, як "експертократія", що було викликано тим, що експерти почали займати все більш високі позиції у владних ієрархіях, забезпечуючи прийняття всіх ключових політичних рішень. З'являється таке кліше – "всевладдя експертів", "експертократії". А разом з "експертократією" з'являється і "експертофобія". Тому що людина, яка впливає на прийняття рішення, не несе відповідальності за його реалізацію. [Виктор Вахштайн – кандидат соціологічних наук, завідує кафедрою теоретической соціології та епістемології РАНХиГС при президенті Російської Федерації "Експертократія і експертофобія". – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://polit.ru/article/2013/02/14/ps_vakhdealer/]

З розвитком демократичних процесів, громадянського суспільства та інформаційних ресурсів, які в сукупності мають на меті, якомога активніше залучати широкі верстви суспільства у політичні процеси через експертні думки, відбувається нівелювання інформації, яку надає той чи інший експерт. Можна виокремити серед традиційних влад: законодавчої, виконавчої, судової та неофіційної – журналістської, своєрідну "п'яту владу", суть якої виявляється у боротьбі за максимальний вплив на свідомість громадян через подання аналітичних матеріалів, соціологічних опитувань тощо.

Попит на експертну думку породжений двома причинами: інформатизацією світу та масовизацією знання.

Знання – це капітал, кожна людина прагне капіталізуватися, отримавши привілеї через наявність тих чи інших знань, але масовість цього продукту – породжує неякість. Наслідками розвитку експертократії сьогодні є популізм, який хвилює йде по світу.

В Україні особливо гостро наявна проблема експертократії, яка на межі "експертофобії" через низьку політичну культуру та розвиток політичних, соціальних інститутів. Через це попит на якість експертної думки – невеликий, позиціонування думки, як експертної дедалі стає популярні-

шою. Цьому сприяють і соціальні мережі – які є якісно новим інформаційним ресурсом. Аналіз та надання критичі усього масиву інформації є неможливим. Відбувається спекулювання та маніпулювання думками навіть тих, хто справді заслуговує на довіру до своїх експертних досліджень, широкого вжитку набуває поняття "лідер думки". Це особи, які заслуговують на довіру у суспільства, та стають своєрідною альтернативою до експертів, заміщуючи їх роль для суспільства – надання якісного аналізу дійсності та виокремлення головного.

Експертність – втрачає зміст в системі інформаційного світу, вона постає своєрідним муляжем дійсності для суспільства. Ще жоден експерт не поніс відповідальності за надання неправдивих фактів, плагіату у своїх політичних експертизах. "Кажуть про сказане, пишуть про написе, думають тільки про подумане – ми живемо в світі, де слова давно втратили прозорість і вступили в еру хронічного перевиробництва". [Ашкерев Андрей, "Експерткратия. Управление знаниями: производство и обращение информации в эпоху ультракапитализма" – ISBN: 5-9739-0170-х 978-5-9739-0170-7, Издательство: Европа, – Москва, – 2009].

Як висновок можна зазначити, що для усунення проблеми "експертфобії" та непоширення "експерткратії" в Україні необхідно зосереджувати увагу на питаннях, які є важливими для багатьох сфер політичного та суспільного життя:

- формування інтелектуальної еліти;
- розбудова політичних інституцій, організацій, які відповідають вимогам сучасного світу та запитам населення;
- розвиток політичної, правової культури та свідомості, перш за все через надання якісної освіти та розвитку верховенства права.

***Н. В. Логина, студ., КПНУ імені Івана Огієнка.
Камянець-Подільський
dic.pop@ukr.net***

ІМІДЖ ЖІНКИ-ПОЛІТИКА: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Імідж, як предмет наукового аналізу, відображений у роботах В. Бебика, Е. Галумова, М. Головатого, В. Горбатенка, С. Денисюк, О. Жмирікова, Л. Кочубей, В. Кривошеїна, Н. Лікарчук, К. Луценко, Д. Ольшанського, Є. Петракової, Г. Почепцова, К. Плешакова, І. Панаріна, Ф. Рудича, О. Сліпушко, С. Телешуна, Л. Трофименко, В. Шепеля, Г. Дідух та інших.

Слово "імідж" англійського походження. Воно перекладається як "образ". Більшість дослідників трактують це поняття, як цілеспрямовано сформований образ або ж як емоційно забарвлений образ, що склався в масовій свідомості і набув характер стереотипу. Г. Почепцов, зауважує, що імідж – це готові інтерпретації світу, які дає нам сам світ, і ми активно користуємося ними. Утрируваний світ, репрезентований в іміджі, легше піддається розумінню. Ми спираємось на готові іміджеві схе-

ми, коли інтерпретуємо нову реальність. Уявні світи мають також національний характер, бо залежать від певного менталітету [Почепцов Г. Имидж: от фараонов до президентов. Строительство воображаемых миров в мифе, сказке, анекдоте, рекламе, пропаганде и паблик рилейшенз / Г. Почепцов. – К.: АДЕФ Украина, 1997. – 328 с.]

Відсоток жінок у світовому політикуму поступово зростає. Дедалі частіше жінки займають високі посади в органах державної влади розвинутих країн світу. Саме жінки стають міністрами, прем'єр-міністрами, і навіть президентами. Кожну частину світу представляють неоднозначні жінки-політики, які наділені високим професіоналізмом і управлінською майстерністю. Очолює цей список Ангела Меркель – канцлер Німеччини. У США, можна виділити лідера демократичних сил – Хілларі Клінтон, а також екс – перша леді Мішель Обама. В Латинській Америці при владі також перебували і перебувають жінки-політики. Бразилію очолювала донедавна Ділма Русеф, Аргентину кілька років назад Крістіна де Кіршнер, а також чинний президент Чилі – Мішель Бачелет. На Африканському континенті в Ліберії вже майже 10 років очолює країну Елен Джонсон – Серліф. В Азії, а саме в Південній Кореї, президентом також була жінка – Пак Кин Хе. Другий термін підряд на президентській посаді в Литовській Республіці перебуває Даля Грібаускайте [Самі впливові жінки у світовій політиці [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.wonderzine.com/wonderzine/life/2014/203313-yes-they-can>].

Імідж політика, незалежно від статі мають, поєднуватись три базові характеристики особистості, такі як: біологічна, психологічна та соціальна. Біологічна характеристика особистості – це її стать, вік, зовнішність, антропометричні характеристики, генетичні особливості. Психологічна характеристика – це характер, емоційність, спосіб мислення, вольові якості, їх використання при створенні іміджу дають можливість переконати виборців, що політик може системно підходити до вирішення складних політичних питань. Соціальна характеристика означає, що кожна людина є представником окремої соціальної групи, володіє визначеним соціальним статусом, проживає у відповідній місцевості та має відповідну освіту [Формування політичного іміджу [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://uchebник-online.com/133/438.html>].

За вище викладеними базовими характеристиками спробуємо проаналізувати імідж найвпливовіших жінок-політиків. Ангела Меркель на сьогоднішній день є одним із найвпливовіших політиків в Європі. Її називають "владною жінкою", яка зуміла дістатися до вершини вправно усуваючи своїх суперників. Ангелі 62 роки, вона має приємну зовнішність, не має яскраво вираженого іміджу особливо, це стосується одягу, а також не користується косметикою. За характером Меркель є сильною жінкою, врівноважена, її властива здержаність. Має критичний спосіб мислення, здатна вирішувати складні політичні питання. Меркель має один із найвищих статусів, адже вже протягом багатьох років перебуває на посаді канцлера Німеччини. Її улюблений вислів: "крок за кроком"

[Ангела Меркель: владна жінка [Електронний ресурс] Режим доступу: http://ipress.ua/mainmedia/angela_merkel_vladna_zhinka_13096.html].

Одним із кандидатів на виборах від демократів вперше за історію США була жінка – Хілларі Клінтон. Вона є елегантною жінкою, що вишукано вдягається та має яскраво виражений імідж. Довкола Хілларі частенько розгорялися різні суперечки. За характером вона вольова, вправний політик і оратор, їй властива емоційність і наполегливість, здатна вирішувати поставлені завдання. Хілларі не тільки вправний політик а й гарний сім'янин. Це прекрасна мама і бабуся. Незважаючи на те, що вона не змогла здобути перемогу в президентських перегонах, Клінтон залишається впливовим політиком на Американському континенті [Гілларі Клінтон [Електронний ресурс] Режим доступу: http://dt.ua/WORLD/gillari-klinton-anketa-pershoyi-ledi-amerikanskoji-politiki-223609_.html].

Елен Джонсон-Серліф – чинний президент Ліберії. Одна з небагатьох жінок–політиків, що стала лауреатом Нобелівської премії миру "за ненасильницьку боротьбу за безпеку жінок, і їх права на повноправну участь у досягненні миру". Попри те, що Елен має вже поважний вік (78 років), їй характерний яскраво виражений імідж, особливо у одязі. Вольова, енергійна, і водночас сувора і рішуча. За це її часто порівнювали із "залізною леді". Водночас сильний інтелектуал, вона навчалась в Гарвардському університеті і Бізнес школі Медісона. Стала першою жінкою-політиком на Африканському континенті, яка змогла отримати найвищу посаду в країні [Елен Джонсон-Серліф – президент Ліберії [Електронний ресурс] Режим доступу: http://gazeta.ua/ru/articles/world-newspaper/_ellen-dzhonsonserlif-prezident-liberii/102320].

Таким чином, в світовій політиці представлені жінки, які завдяки своїй наполегливості і правильно сформованому іміджу займають одні з найвищих державних посад, незважаючи на всі труднощі, які їм потрібно було подолати на шляху до отримання бажаної влади.

Е. А. Луژیкова, КНУТШ, Київ
luz-liza@mail.ru

АДМИНИСТРИРОВАНИЕ ИЗИБРАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В УКРАИНЕ И МЕЖДУНАРОДНЫЕ ИЗБИРАТЕЛЬНЫЕ СТАНДАРТЫ

В современных демократических государствах выборы представляют собой основную форму волеизъявления населения, форму реализации народного суверенитета как одного из основных конституционных принципов.

Участие в голосовании – важнейшее средство, с помощью которого избиратели имеют право и возможность осуществлять контроль (прямо или косвенно) за формированием и деятельностью как законодательных, так и исполнительных органов власти, органов местного самоуправления и высших выборных должностных лиц.

Принципы и нормы международного права, международные договоры, участником которых является Украина, непосредственно влияют на развитие национального избирательного законодательства, закрепляя при этом основополагающие идеи правового регулирования электоральных отношений, которые детализируются в избирательном законодательстве [Тіунов О. Правові стандарти як засіб регулювання міжнародних та внутрішньодержавних відносин / О. Тіунов // Міжнародне право. – 2012. – No 1. – С. 11].

В тоже время, можно констатировать, что в 2017 году в Украине до сих пор не существует стабильно функционирующей системы государственного администрирования избирательного процесса. Это связано, прежде всего, с тем внутривыборным контекстом, в котором осуществляется данное регулирование.

Актуальные внешнеполитические ориентации требуют глубокого понимания и осознания механизмов реализации европейских стандартов избирательного процесса, связанных не только с определением полномочий органов власти при организации и проведении электоральных кампаний, но и основ взаимодействия между государством и гражданским обществом [Гонюкова Л. В. Демократія та політичні партії України: шляхи реалізації [Електронний ресурс] / Л. В. Гонюкова. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/ej9/doc_pdf/GonyukovaLV.pdf].

Поэтому украинские общественные активисты, эксперты и международные организации призывают как можно скорее начать избирательную реформу. Избирательной системе надо придать максимальную четкость и стабильность.

В истории Украины практически все избирательные кампании происходили в условиях глубокой нестабильности. Отсутствие систематизированной законодательной базы и соответствующей политической воли на ее изменение, приводят к дисбалансу в механизмах администрирования выборов.

Среди необходимых направлений подобных трансформаций можно выделить следующие:

- оптимизация избирательной системы, в частности, переход к пропорциональной избирательной системе с открытыми списками и снижению избирательного порога
- стабилизация и кодификация избирательного законодательства
- урегулирование осуществления предвыборной агитации и деятельности СМИ
- создание механизмов обеспечения финансовой прозрачности
- разработка эффективных способов возложения ответственности за нарушение избирательного законодательства

Особое внимание хочется уделить усовершенствованию системы взаимодействия избирателей с избирательными комиссиями разного уровня и иными государственными структурами, участвующими в администрировании избирательного процесса.

На наш взгляд, только непредвзятое отношение к субъектам избирательной системы (отсутствие практики использования "административного ресурса") всех органов исполнительной власти, местного самоуправления, судов, различных предприятий и организаций позволит приблизить уровень проведения выборов до европейского уровня.

Итоговим заключением служит экспертное мнение, базируючіеся на необходимости поиска оптимальных механизмов имплекции международных избирательных стандартов с учетом тех политических реалий и ресурсов, которые есть в отечественной системе государственного управления [Валевський О. Суперечності політико-управлінських відносин в Україні: проблеми і шляхи розв'язання [Електронний ресурс] / О. Валевський // Державне управління: теорія та практика. – 2008. – No 2. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej8/>].

***Н. С.Малоголовець, студ., НПУ імені М.П.Драгоманова, Київ
niki.malokolovets@gmail.com***

ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ В УКРАЇНІ: СПЕЦИФІКА І ВИНИКНЕННЯ

Проблема внутрішньополітичних конфліктів є предметом зацікавлення багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Однією з ознак, які властиві будь-яким трансформаційним процесам у напрямку до демократії, є підвищений рівень суспільнополітичної конфліктності. Тому, саме постреволюційний період, як жоден інший, демонструє підвищену конфліктність у сфері політики та є прикладом для аналізу специфіки виникнення та перебігу внутрішньополітичних конфліктів у сучасній Україні.

Загалом, наявність конфлікту – характерне явище не лише для перехідного суспільства та політичної системи, оскільки цим поняттям описується будь-яка конкурентна взаємодія двох чи більше сторін у процесі артикулювання та відстоювання власних інтересів, прав чи повноважень [Barnett C., Barr J., Christie A., Duff B. and Hext S. Governance and Conflict Indicators Report, January 2011. – p.121]. У такому сенсі плюралізм, властивий соціальним відносинам у суспільствах, виступає основою виникнення конфліктів, які набувають свого продовження у політичній сфері. Зауважимо, що демократія – це спосіб і умова діалогу, та узгодження, конфліктних інтересів. Однак у реальному житті демократія їх не гарантує. Крім того, в перехідних суспільствах, використання цих категорій не тільки скомпрометовано, а й може призвести до послаблення керованості суспільством та встановлення недемократичних форм правління демократичними засобами.

Зокрема Н. Сокур основну причину конфліктності перехідного до демократії суспільства вбачає у тому, як відбувається руйнація старої системи ціннісних орієнтацій і психічно важливих точок опори в суспільстві [Сокур Н.В. Реальні та уявні конфлікти в системі ринкових відносин //

Духовність і художньо-естетична культура. Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників. Том 17. Київ: Науково-дослідний інститут людини, 2000, с.125-128.]. Це руйнування не може відбуватися без конфліктів, без радикальних змін політичних і особистісних позицій. Впливає на причини соціальної напруженості в перехідних суспільствах тривалість суспільно-політичних перетворень перехідного часу. Однак якщо у стабільних політичних системах внутрішньополітичні конфлікти, як правила, вирішуються шляхом консенсусу, то небезпекою, яка властива перехідним політичним системам, є те, що через відсутність механізмів вирішення конфліктів їхній позитивний потенціал різко стає руйнівним.

Певною специфікою виникнення та перебігу внутрішньополітичних політичних конфліктів в сучасній Україні є те, що вони відбуваються в середовищі самої влади. Переважна кількість конфліктів відбувається у межах державних інститутів з приводу розподілення влади між політичними партіями, котрі здебільшого виступають представниками потужних фінансових та промислових груп. Триває боротьба за володіння реальними важелями влади, з метою створення потрібних для так званої більшості умов. Однак роль влади в конфліктах, які виникають не в політичних сферах, але які безпосередньо або опосередковано зачіпляють основи існування цієї влади, винятково велика.

Складність ситуації полягає в тому, що всі ці політичні конфлікти накладаються один на одній, й нерідко такі конфлікти є взаємозалежними, наприклад конфлікти між гілками влади є спровокованими тим, що головні посади у владних гілках займають представники різних політичних партій, котрі в першу чергу обстоюють не загальнодержавні інтереси, а перш за все інтереси партій ставлениками котрих є.

Однією із специфічних рис внутрішньополітичних конфліктів, в певному сенсі, є їх причиною, пов'язана з процедурою призначення посадових осіб. Тобто відбувається конфлікт між політичними партіями та певними правлячими елітами за право розподілення владних ресурсів та повноважень практично. Сьогодні, кожне кадрове призначення, і на центральному, і на регіональному рівнях, ставало політичною проблемою.

Нажаль збереглася негативна традиція, певний вакуум влади заповнюються особами, чия діяльність нічого спільного не має зі службою на користь суспільству чи державі. В органи влади приходять представники фінансово-промислових груп і особи, пов'язані з кримінальними угрупованнями, котрі діють у своїх власних інтересах. Усе це спричинює втрату авторитету державної служби й державної влади.

Підводячи певний підсумок, можна стверджувати що така конфронтація у владі призводить до розколу в суспільному і політичному середовищі. Це означає, що одні, абсолютно суб'єктивні і штучні внутрішньополітичні конфлікти, породжують інші, більш масштабні, врегулювати які складно. Крім того вони загрожують соціальній стабільності й навіть національній безпеці. Не є здоровою ситуація, коли теза про "нормальність" внутрішньополітичного конфлікту використовується для того, щоб легітимізува-

ти в очах суспільства та міжнародної спільноти боротьбу за ресурс влади. Звідси – складність його розв'язання напрацьованими в теорії методами, неконтрольованість та проблематичність вирішення традиційними політичними способами, несподіваність розв'язки, специфічний вплив на подальше розгортання політичних процесів тощо.

З цього випливає ще одна властивість сучасних внутрішньополітичних конфліктів у сучасній Україні, – нездатність суб'єкту діяти за цивілізованими правилами політичної боротьби. На відміну від конституційних шляхів, коли політична боротьба ведеться через такі інститути, як вибори, парламентська діяльність, внутрішньополітичних конфліктів в Україні надто часто намагаються перевести у не інституційну сферу [Станкевич І.П. Шляхи та способи розв'язання політичних конфліктів / Станкевич І.П. // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Серія: Філософія. Політологія. – 2007. – Вип. 87 – 88. – С. 128-132.]. Причому, це жодним чином не означає, що їх не можна вирішити з допомогою демократичних механізмів.

Важливою ознакою специфіки сучасних внутрішньополітичних конфліктів в українській політиці є "псевдопублічність". Політики намагаються винести конфлікт на загал; легалізують їх в очах громадськості, й події набувають розголосу з метою занизити рейтинг опонента і підняти свій власний.

Внаслідок створення правил політичної гри та надвелику персоніфікацію політичної боротьби, більшість із сучасних внутрішньополітичних конфліктів починають носити характер загальносуспільних: виникають на основі однієї "проблеми", яка опосередковано впливає на виникнення інших, що створюють у сукупності ситуацію "різностороннього протистояння" з декількома векторами і мало прогнозованими сценаріями розвитку. Відповідно значна кількість внутрішньополітичних конфліктів, які сьогодні виникають в Україні, потребують для свого розв'язання вже не просто одноразової дії чи одиничного рішення, а цілого комплексу надзвичайно складних заходів.

Сукупність конфліктогенних ситуацій вже давно утворили систему, переплелися та поєдналися, сформувавши своєрідний "зсув", який посилюється і загрожує як державі, так і суспільству. Відтак, стає неможливим проаналізувати всі схеми, за якими розгортаються сучасні конфлікти.

Одним із найтяжчих наслідків такої ситуації є перманентне гальмування процесів модернізації, – блокування парламентської трибуни; судової системи як механізму захисту прав; не викорінена із суспільної свідомості орієнтація на жорстку авторитарну владу; ототожненням демократії з тим безвладдям і соціальною несправедливістю, які нині притаманна Україні.

КОМП'ЮТЕРНІ МЕТОДИ ПОЛІТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ: СУЧАСНА ПРАКТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Протягом останніх десятиліть у різних науках дедалі більше починають використовуватися новітні методи дослідження, пов'язані із сучасними інформаційними технологіями. Проте в політології методологічне оновлення відбувається надзвичайно повільними темпами, на відміну від економіки та точних наук. У зв'язку із цим, особливо важливим є дослідження новітніх методів перспективних сфер політичної науки. Такою сферою є політичне прогнозування, оскільки воно досі залишається недостатньо дослідженим і порівняно рідко застосовується для дослідження політичних процесів. А такими новітніми методами є комп'ютерні, вони мають велику кількість переваг і значні перспективи застосування у політичному прогнозуванні. Комп'ютерні методи – це сукупність прийомів, операцій пізнання та практичної діяльності, які застосовуються у комп'ютерних системах, у вигляді кодів, моделей, алгоритмів, програм.

Комп'ютерні методи можна використовувати на різних стадіях політичного прогнозування, навіть якщо на попередніх етапах процесу прогнозування вони не застосовувалися. Таким чином, за рівнем використання комп'ютерних методів політичні прогнози поділяються на наступні види:

1) Автоматизовані – передбачають використання комп'ютерних методів на всіх етапах прогнозування. На сьогоднішній день, для здійснення більшості політичних прогнозів потребується допомога людини – експерта, а саме: для внесення необхідних даних у систему, яка буде самостійно здійснювати аналіз інформації та подальший прогноз. Проте спецслужби різних держав вже зараз використовують повністю автоматизовані системи, які здатні самостійно збирати та виділяти необхідну інформацію (за допомогою мережі Інтернет) для подальшого прогнозування.

2) Частково керовані – передбачають здійснення обробки та аналізу інформації за допомогою комп'ютерних систем. Натомість безпосередньо прогноз здійснюється людиною – експертом, на основі отриманої інформації. Також є можливою ситуація, коли експерт самостійно збирає, оброблює та аналізує інформацію, а прогноз здійснює за допомогою комп'ютерних методів.

3) Повністю керовані – передбачають використання експертом різноманітних теоретичних та практичних методів та повну відмову від комп'ютерних методів. При цьому, є можливою ситуація, коли попри відмову від комп'ютерних методів, візуалізація політичного прогнозу здійснюється за допомогою різноманітних моделюючих систем.

Комп'ютерні методи сприяють вирішенню значного спектру проблем, які виникають в процесі політичного прогнозування. Серед них слід виокремити найважливіші:

1) Проблеми даних: завдяки комп'ютерним методам можливо чітко впорядковувати дані, відслідковувати закономірності та певні тренди.

2) Проблеми часу: комп'ютерні методи здатні сприяти швидкому проведенню аналізу наявних даних, а також здійснювати прогнози на кілька десятиліть.

3) Проблеми альтернатив: комп'ютерні методи здатні впорядковувати можливі альтернативи розвитку подій у так званих "деревах рішень", тобто, за кількома шляхами розвитку одночасно.

4) Проблеми достовірності: за допомогою комп'ютерних методів можливо здійснювати аналіз усіх компонентів складної ситуації із високою достовірністю.

У політичному прогнозуванні можна застосовувати надзвичайно велику кількість комп'ютерних методів. Варто виділити наступні різновиди таких методів:

1) Аналітичні. Передбачають здійснення аналізу даних (завдяки комп'ютерним інструментам), на основі якого можна зробити політичний прогноз.

2) Моделюючі. Передбачають створення (завдяки комп'ютерним інструментам) моделей, які здатні продемонструвати процес протікання та результат того чи іншого політичного явища. Такий тип комп'ютерних методів є найбільш популярним, оскільки дозволяє зробити довготривалий політичний прогноз та отримати його графічне, інтерактивне представлення [Kenneth B. Simulation Methodologies for Political Scientists // Computational Modeling. The Political Methodologist, vol. 10, no. 1, p. 15].

3) Статистичні. Передбачають визначення (завдяки комп'ютерним інструментам) динаміки політичного процесу, його трендів, циклічності та сезонності, а також взаємовпливів часових рядів.

4) Якісні. Передбачають використання досвіду, знань та інтуїції дослідника для здійснення прогнозу, а також застосування комп'ютерних інструментів для візуалізації даного прогнозу.

Більшість традиційно теоретичних методів політичного прогнозування на сьогоднішній день все одно використовують певний ряд комп'ютерних методів для побудови певних гілок даних та їхньої візуалізації. Комп'ютерні методи дозволяють раціоналізувати процес політичного прогнозування та зробити його результати математично чіткими. Дані методи надають можливість багаторазового використання однієї моделі для різних ситуацій у політичному прогнозуванні, на відміну від теоретичних методів.

На сьогоднішній день використання комп'ютерних методів у політичному прогнозуванні не є широко розповсюдженим. Сучасна практика передбачає використання переважно "повністю керованих" та "частково керованих" комп'ютерних методів. Проте розвиток сучасних технологій призводить до швидшого оновлення комп'ютерних методів і в найближчій перспективі такі методи можуть стати повністю автоматизованими.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

Останнє двадцятиліття світове співтовариство проходить етап глобального переходу від індустріальної до інформаційної організації усієї системи суспільних відносин. Сучасні інформаційні технології проникають до всіх сфер суспільного життя, але найбільш помітно їхній вплив можна побачити у політиці. Комунікації у глобальній мережі Інтернет стали не лише засобом спілкування та обміну інформацією, але і віртуальних полем битв за вплив на аудиторію в процесі політичної комунікації.

Нові інформаційно-комунікаційні технології змінюють старі уявлення, установки, стереотипи та ламають форми поведінки, моделі взаємовідносин між політичними інститутами та індивідами. Інформаційні технології змінюють форму здійснення демократичних процедур та суть розвитку соціальних процесів.

Щороку у суспільно-політичному лексиконі виникають нові поняття. Наприклад, такі як: "електронний уряд", "кіберполітика", "кібердемократія", "цифрова демократія", "комунікаційна демократія", "електронне громадянство" тощо.

Крім того, функціонування Інтернету як особливого комунікативного середовища призводить до виникнення нових специфічних професій – інформаційних працівників або ІТ-фахівців, які займаються зберіганням, обробкою, передачею та іншими операціями з інформацією за допомогою комп'ютерів і програмного забезпечення.

Однією з ключових рис глобальної мережі Інтернет є відчуття анонімності власних дій у користувачів. Інтернет створює відчуття захищеності та безкарності за власні висловлювання та погляди. Таким чином, пересічний громадянин отримує можливість піднятися до вершин політичної ієрархії. Комунікатор отримує можливість критикувати не тільки політичний образ реальних державних діячів, але й їх самих. Це дає відчуття причетності до політичного процесу, можливості впливу на нього через глобальну мережу, викликаючи потужний емоційний підйом як позитивного, так і негативного характеру.

Бажання внести свою лепту в політичне життя суспільства, прикриваючись анонімністю Інтернету, призводить до того, що користувач виплескує в глобальну мережу свої емоції, піддаючи політичну еліту висміюванню, створюючи для цього відповідні симулякри. І якщо пересічний користувач Інтернету створює симулякри спонтанно і емоційно, то професійні політтехнологи спираються при цьому на роботу Ж. Бодрійяра, який виділив чотири шаблі розвитку семіотичного знаку, який не має означуваного об'єкта в реальності [Бодрійяр Ж. Симулякри і симуляція / пер. з фр. А. Качалова. М., 2015].

Низький рівень обізнаності в сфері політики, нерозуміння політичних процесів більше не є перешкодою для оціночних висловлювань в Інтернеті. Користувачі часто плутають реальні політичні події з мережевими. Зовнішні атрибути політичного життя (наприклад, опис одягу учасників політичного мітингу) можуть затуляти в очах користувачів суть подій, об'єднуючи на якийсь час учасників комунікації. Подібні поверхневі судження переважають в мережевій політиці [Christensen H.S. Political activities on the Internet. URL: <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/3336/2767>].

Глибокі, попередньо опрацьовані політичні капанії у інтернет – спільнотах, мають характер гри та апелюють до людських емоцій. В результаті користувач може опинитися на політичному мітингу опозиції, не розуміючи справжнього сенсу подій.

Таким чином, вплив віртуальної реальності на реальне політичне стає неминучим. Наведені вище приклади демонструють невичерпні можливості Інтернету для політичних змін у суспільстві. Вони у свою чергу сприятимуть появі нових технологій та політичних інститутів.

*I. I. Петренко, канд. політ. наук, КНУТШ, Київ
i.i.petrenko@icloud.com*

"ФАБРИКИ ДУМОК" ЯК СУБ'ЄКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Сьогодні у зв'язку з глобалізаційними процесами і великою суспільною динамікою сучасна держава для швидкого реагування на потреби громадян та ефективного вирішення суспільних проблем потребує не лише традиційної системи збору інформації, але і добре налагодженого аналітичного забезпечення своєї діяльності, яке б дозволяло оперативно оцінювати реальний стан справ, передбачати тенденції розвитку і аналізувати можливі наслідки управлінських рішень.

Однією із форм інтелектуального забезпечення політики виступають фабрики думок (далі – ФД), які здатні допомагати органам державної влади у вирішенні складних суспільних проблем та давати реальні розв'язки для них.

Узагальнено ФД можуть бути визначені як: 1) інститути, корпорації або групи, організовані для міждисциплінарних досліджень; 2) консультативні комітети експертів, що здійснюють дослідження і надають спеціальні поради для органів влади; 3) незалежні інтелектуальні структури, які виступають у ролі гравців політичного процесу.

Прикметною рисою ФД є здатність до міждисциплінарних досліджень і наявність в колективі експертів з різних сфер знання. Найважливішими формальними ознаками аналітичних центрів є наявність штату постійних співробітників і відносно тривале існування організації.

Окрім зазначених, ФД мають ще низку характерних рис, які вирізняють їх серед інших аналітичних інституцій, зокрема: 1) самостійне обрання теми для дослідження; 2) незалежність від політичних сил та ідеологічної спрямованості; 3) рівновіддаленість та паритетна взаємодія як з урядовими, так і з комерційними та некомерційними організаціями.

Утопічно думати, що ФД є повністю незалежними. Це проблема взаємовідносин замовника і виконавця. Будучи залежним від коштів замовника, виконавець, так чи інакше, буде зважати на інтереси останнього, особливо коли замовником буде виступати уряд. Крім того, правильною є думка стосовно того, що ФД думають лише про те, за що їм заплатили. Але, не варто забувати, що, окрім роботи за контрактом, ФД проводять власні дослідження, які не оплачуються зовнішніми суб'єктами, і які спрямовані на важливі суспільні проблеми. Але в цьому контексті вони також не виступають у якості альтруїстів, адже, все одно, прагнуть таким чином сформувати замовлення для себе через збудження громадської думки щодо розглянутої ними проблеми. Але все ж таки завдяки формальній незалежності ФД вдається зберегти приналежність до академічного світу.

Зважаючи на значний вплив ФД на вироблення тієї чи іншої державної політики, багато вчених розглядають їх як суб'єктів, що, не будучи підконтрольними виборцям, володіють значною владою, яку можна прирівняти до влади органів державної влади. Але вплив ФД є більше консультативним, ніж директивним, і особи, які приймають рішення, можуть дослухатись до їх рекомендацій, а можуть їх проігнорувати. Хоча в епоху інформаційних технологій ігнорувати думку авторитетних експертів є досить небезпечно.

Через великий вплив та вагоме значення Think Tanks у формуванні публічної політики часто називають "п'ятою владою" або "тіньовим урядом". Майже всі ФД реалізують оригінальні дослідження та освітні програми, спрямовані на навчання та здійснення впливу на політиків, лідерів громадської думки, тобто всіх тих, хто формує громадську думку з широкого кола суспільних проблем (економічних, політичних, соціальних, екологічних, безпекових тощо). Також, такі організації виступають особливим інструментом суспільного контролю. ФД беруть участь у визначенні та представленні цілей, цінностей та пріоритетів суспільства.

Підсумовуючи все вищезазначене, можна запропонувати наступне визначення розглянутого нами феномену. Фабрики думок – це включені в процес публічної політики автономні, постійно діючі експертно-аналітичні організації, що здійснюють прикладні міждисциплінарні дослідження й розробки у сфері суспільних проблем і виробляють поради або рекомендації (у формі аналітичних доповідей та проектів) особам, що ухвалюють політичні рішення.

Узагальнюючи погляди провідних дослідників даного феномену та аналізуючи практику діяльності ФД, можна виокремити наступні основні характеристики, що вирізняють ФД з поміж інших подібних організацій:

- є суб'єктами політичного процесу, що мають значний потенціал впливу на вироблення політики, формування порядку денного і способи (шляхи) вирішення суспільних проблем;
- володіють широкою автономією у виборі тематики дослідження та мають, як правило, диверсифіковані джерела фінансування, що в сукупності строє передумови для їх об'єктивності і незаангажованості;
- виступають у ролі медіаторів між знанням і владою, створюють майданчик для конструктивного діалогу всіх зацікавлених учасників щодо вирішення тієї чи іншої суспільної проблеми;
- використовують у своїй роботі наукову методологію, експертно-аналітичний інструментарій і спрямовані, як правило, на вирішення прикладних, чітко локалізованих в просторі і часі, суспільних проблем;
- виробляють інтелектуальний продукт – ідеї, рекомендації, пропозиції, оцінки, прогнози у формі аналітичних доповідей та проєктів;
- зорієнтованість не на прибуток, а на виконання статутних завдань, тобто використання грошової винагороди виключно на розвиток організації з метою кращого вирішення суспільних проблем, а не отримання більшого прибутку;
- проводять міждисциплінарні дослідження, активно залучають інструментарій як природничих, так і гуманітарних дисциплін.

Отже, ФД є різновидом експертно-аналітичних організацій, які мають низку характерних особливостей й сфера діяльності яких постійно розширюється та охоплює нові напрямки.

С. М. Познухов, студ., КНУТШ, Київ
semen.poznukhov@gmail.com

ФЕНОМЕН ВІДРОДЖЕННЯ ПОЗИТИВНОГО МІФУ ПРО СТАЛІНА В РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ

Політичний міф, за визначенням Е. Кассирера, являє собою продукт масової свідомості, який виник за певних умов. Але разом з тим, це і продукт цілеспрямованого ідеологічного виробництва. [Cassirer E. Le myth de l'Etat. – P: Gallimard, 1993. p. 72]. Такий міф може використовуватися в якості потужного інструменту інформаційної війни. Його ірраціональна природа може зробити з нього найнебезпечнішу зброю, якій край важко протидіяти.

За даними соціологічного опитування, яке "Левада-центр" провів в січні 2017 року, 46 відсотків росіян із симпатією ставляться до Й. Сталіна [Дергачев В.: Любовь россиян к Сталину достигла исторического максимума за 16 лет. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ru/politics/15/02/2017/58a33b919a79472a55281e2a>]. Ця

цифра є рекордною за останні 16 років. Такий стрімкий підйом рейтингів радянського диктатора є досить небезпечним через взаємозв'язок із посиленням антидемократичних тенденцій в Російській Федерації. Він призводить до реальної загрози повернення тоталітарного політичного режиму. Возвеличення постаті Й. Сталіна може використовуватися нинішнім режимом для виправдання репресій та легітимації використання необмеженої влади. В російському медіа-просторі все більше уваги приділяється "вождю усіх часів та народів", зокрема спробам встановлення йому пам'ятників в різних регіонах країни. Даний факт свідчить не тільки про реальне зростання популярності Й. Сталіна, але й про необхідність масштабної дискусії, яка вже давно визріла в російському суспільстві щодо ключових подій власної історії.

Багатьма росіянами Й. Сталін сприймається не як реальна історична особистість, а скоріш як певний міфологічний герой. Одним із факторів, під дією якого відбулася ідеалізація його фігури в масовій свідомості, став суспільний запит на соціальну справедливість, який не зміг знайти свого виходу в реальному житті. Й. Сталін став символізувати силу, що здатна була покарати злісних корупціонерів на найвищих державних посадах, незалежно від їхнього статусу або статку. Так К. Добринін дуже влучно визначає сучасний сталінізм як протестну ідеологію. [Добринин К.: За Родину без Сталина: зачем нужен закон о десталинизации. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://carnegie.ru/commentary/?fa=61922>].

Прихильники Й. Сталіна сприймають його як видатного полководця, тобто через призму культу перемоги у Великій Вітчизняній війні, яка стала одним із найважливіших символічних ціннісних ресурсів для сучасної Росії. Крім того, великими досягненнями вважається проведення колективізації та індустріалізації. Відповідно, при конструюванні позитивного міфу про Й. Сталіна взагалі не звертається увага на його відповідальність за початок Другої світової війни, яку він розділяє разом із Гітлером, на неефективність впроваджуваної ним політики, її економічну недоцільність, а головне – на ті величезні людські жертви, до яких вона призвела.

Що ж до тієї провини, яка лежить на Й. Сталіні за смерті мільйонів, то припускаємо, що прихильники "вождя народів" асоціюють його ім'я з терором лише в другу чергу. Можливо, на це впливає і банальна необхідність, яка підтримується в суспільстві активними зусиллями російської влади. Достатньо хоча б таких прикладів, як несподівано бурхлива реакція державних ЗМІ на результати розслідування томського філософа Д. Карагодіна, який зміг відшукати імена винуватців у смерті свого репресованого прадіда. Д. Карагодіну, після декількох років кропіткої роботи з архівами, вдалося встановити весь ланцюжок убивць – від Й. Сталіна до конкретного співробітника НКВС. Проти томського філософа одразу ж почалася масштабна пропагандистська кампанія із закликami "не розхитувати човен" і "не виносити сміття з хати". Так само провладні ЗМІ відреагували і на створення правозахисним товариством "Меморіал" відкритої бази даних приблизно 40 тисяч чекістів часів Великого

терору. Отже, ми бачимо як путінський режим усіма силами намагається захистити радянського тирана від справедливого осуду громадськості.

При цьому Кремль також не поспішає з тотальною офіційною ресталінізацією. Однією з головних причин того, чому не відбувається повна реабілітація Й. Сталіна, є те, що таке радикальне рішення призвело б до посилення розколу в суспільстві, можливо аж до початку дезінтеграційних процесів всередині держави. Можна побачити на який активний спротив наштовхуються спроби відродження позитивного міфу про Й. Сталіна в окремих регіонах Російської Федерації. Так, 9 січня 2017 року президент Чечні Р. Кадіров на урочистих зборах, присвячених Дню відновлення державності чеченського народу, виступив з прокльонами на адресу "вождя народів". А 22 лютого парламент Інгусетії прийняв закон про заборону на вшанування пам'яті Й. Сталіна в республіці. Наведені приклади демонструють, що все ж існують певні об'єктивні обмеження, за рамки яких навряд чи в Кремлі будуть виходити.

Отже, головними причинами відродження позитивного міфу про Сталіна в Російській Федерації стали соціальна депривація значної частини населення і, як наслідок, пошук "міцної опори" в якості компенсаторного механізму. Критичну роль відіграє і державна пропаганда, якій вдалося узурпувати практично всі канали комунікацій, для насадження тих або інших політичних міфів на користь пануючої ідеології.

В. С. Посєва, студ., КНУТШ, Київ
victoriaposeva@gmail.com

ТЕХНІЧНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ КІБЕРКОНФЛІКТУ

Процеси формування та розвитку інформаційного суспільства докорінно змінили хід суспільного та політичного життя не лише окремих країн, а й усього світу. Поступове об'єднання двох просторів – реального та віртуального – за допомогою технічних систем різного функціонального призначення створили абсолютно новий тип реальності – кіберпростір, – високорозвинену модель об'єктивної реальності, в якій відомості щодо осіб, предметів, фактів, явищ і процесів подаються в деякому математичному або символічному вигляді, та зберігаються на необхідних носіях інформації і безперервно циркулюють у віртуальному просторі. Кіберпростір став тим комунікативним середовищем існування інформації, який став доступним будь-якій людині у будь-якій точці світу, усуваючи таким чином інформаційні кордони. Внаслідок цього політичне життя та політична реальність усього світу суттєво змінилися. Одним із таких нових явищ політичного життя у кіберпросторі стали кіберконфлікти.

Кіберконфлікт – це зіткнення або протидія суб'єктів політики (держав, структурованих груп, окремих осіб) у кіберпросторі, обумовлене протилежністю їхніх інтересів, цінностей і поглядів, що здійснюється за допомогою технічних засобів (ІТ) і психологічних методів впливу

(крізь пропаганду, маніпуляцію і т.д.). Кіберконфлікт виступає складною системою взаємодії у віртуальному просторі.

Кіберконфлікт є дуальною системою. Він складається з двох паралельних площин, які одночасно діють під час та у межах кіберконфлікту, – це технічна (technology-based tools) та психологічна площини (people-based techniques).

Технічний простір кіберконфлікту – це комп'ютерні системи та допоміжні від них інструменти, за допомогою яких здійснюється напад на супротивника у кіберпросторі. Він включає в себе:

1. дротовий або бездротовий характер доступу; фізична близькість або дистанційність до носіїв необхідної інформації;
2. уразливість тієї чи іншої системи; її незахищеність або дефективність;
3. можливість безконтрольного управління потрібною інформацією після входження у потрібну систему [Kenneth Geers (Ed.). *Cyber war in perspective: Russian Aggression against Ukraine / NATO CCD COE Publications, Tallinn, 2015. – 44 p.*].

У технічному вимірі кіберпростору існують свої специфічні види зброї, за допомогою яких здійснюється кібератака – це "черв'яки", віруси, дистанційний контроль, перехоплювачі паролів і т.д.

Характеристикою кіберзброї є:

1. логічність (use of logic), математичність;
2. доступність (reliably cheap);
3. мішенню завжди є інформація або контроль над інформацією (target – information); [Schmitt M. *Classification of cyberconflict / Journal of Conflict & Security Law, Vol. 17 No. 2. – Great Britain: Oxford. – p. 250.*]

Наступальні кібероперації у межах кіберконфліктів вимагають детального знання про систему, яку необхідно атакувати, яким способом відкрити та увійти в неї, як зробити це явно або непомітно.

Психологічний простір кіберконфлікту – це маніпулювання масовою свідомістю людей з метою дестабілізації ситуації в державі.

Методами психологічного впливу в інформаційному просторі кіберконфлікту є:

1. дезінформування та маніпулювання – комплекс психологічних, ідеологічних та організаційних дій, спрямованих на приховане корегування масової свідомості з метою стимулювання суспільної активності у потрібному маніпуляторіві напрямі в боротьбі за політичну владу, її захоплення, використання, утримання;
2. пропаганда – поширення різних ідей з метою упровадження їх у громадську думку та активізація цих ідей у масовій практичній діяльності населення;
3. диверсифікація громадської думки – розпорошення уваги громадянської на різні штучно створені проблеми, що спричинює ефект відволікання від вирішення першочергових завдань у державі;
4. психологічний та психотропний тиск через шантаж та можливість масових репресій;

5. поширення чуток – неправдивої або напівправдивої інформації.

Основним напрямом психологічного впливу у межах кібеконфліктів є антидержавницький, що проявляється у дезорганізації управління, організації урядових протестів, введення в оману населення противника через вплив на громадську думку, зниження спроможності впливати на ситуацію та давати необхідний опір психологічним операціям. На сучасному етапі розгортання кібеконфліктів психологічний вплив використовується не лише з метою антиурядового налаштування населення, а й загалом для дестабілізації ситуації в суспільстві. У межах психологічного та психотропного впливу (якщо воно є ефективним) суспільство втрачає здатність усувати або витісняти за допомогою соціального тиску небажаних для нього елементів (угруповань, настроїв і т.д.), таким чином зберігаючи свою цілісність.

Отже, кібеконфлікт структурно складається з двох площин: технічного та психологічного ураження соціокультурних систем. У ХХІ ст. "підготовчим" етапом кібеконфлікту може виступати психологічний вплив на те чи інше суспільство/державу, а згодом мати безпосередню атаку на комп'ютерні системи. Однак варіативність у кібеконфліктах так чи інакше присутня, адже з кожним новим кібеконфліктом вдосконалюються системи ведення та методи нападу.

Г. Ф. Постригань, канд. філос. наук, доц., КНУТШ, Київ

ОПТИМАЛЬНІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОЛІТИЧНОГО РІШЕННЯ

Політичні рішення займають особливе місце в функціонуванні різноманітних суспільно-політичних процесів. Розробка та прийняття політичних рішень є предметом окремої галузі прикладної політології і сферою практичної діяльності політичних акторів. Все це обумовлюється тим, що політичне рішення є одним з вихідних параметрів політичної діяльності, який включає в себе здійснення в індивідуальній або колективній формі процесу визначення завдань політичної дії, етапів та способів їх досягнення. Політичне рішення представляє собою результат складних аналітико-прогностичних процедур, який в загальному плані може бути охарактеризованим як планування майбутньої діяльності.

Конкретними формами втілення політичного рішення є різноманітні державні, партійні, індивідуально-політичні документи: програми, закони, розпорядження, інструкції тощо. Але для всіх цих форм політичного рішення єдиною залишається проблема їхньої якості. Під цим розуміється цілий комплекс характеристик, який повинен бути врахований при розробці і реалізації політичного рішення. Воно повинно бути обґрунтованим, тобто спиратися на глибокий аналіз обставин та умов, в яких передбачається майбутня діяльність. Якісне політичне рішення включає в себе чітко визначену мету діяльності, засоби її досягнення. Окрім того, необхідною умовою високої якості політичного рішення є організаційно-

структурний аспект майбутніх політичних дій. Це означає забезпечення в самому рішенні заходів по чіткій організації дій виконавців рішення, в тому числі заходів по контролю, стимуляції й координації втілення рішення в практику.

Ключовими характеристиками, в яких розглядається проблема якості політичного рішення є поняття "оптимальність" та "ефективність". Звичайно їх трактують як "найкращий" та "дійовий". Просте співставлення цих понять свідчить про те, що вони нерозривно пов'язані одне з одним, можна навіть говорити, що вони є нібито двома сторонами однієї медалі – якісного політичного рішення. Найкраще рішення те, яке є дійовим і, навпаки, дійове рішення є найкращим з можливих. Більше того, в класичних процедурах розробки і прийняття політичного рішення, запропонованих класиком американської і світової теорії рішень Г.Саймоном, виділяється особливий етап оцінювання і порівнювання різних варіантів рішень (етап альтернативної діяльності). На цьому етапі варіанти рішень оцінюються в тому числі й по критерію їх ефективності.

В той же час треба відзначити, що досягнення оптимальності і ефективності політичного рішення не є простим, лінійним процесом. При ретельному розгляді співвідношення вказаних характеристик можна побачити їх суперечливу єдність. Не усяке ефективне, тобто те, що забезпечує досягнення поставлених цілей й вирішення сформульованих задач рішення є оптимальним (найкращим). Достатньо в цьому плані вказати на можливі втрати як матеріального, так і морально-політичного характеру, коли політичні актори діють за принципом "мета виправдовує засоби". Тимчасовий ефект від реалізації подібних рішень має, як правило, негативні довготривалі наслідки. І приклади цього можна знайти як у світовій історії, так і в українській далекій і недалекокій політичній практиці.

Заслугує на увагу й окремий розгляд феномену оптимальності. В різних галузях знань, наприклад, в галузі економіки, оптимальність характеризують через призму співвідношення взаємопов'язаних сторін якогось цілого. Говорять про співвідношення ціни і якості товару, тобто про оптимальне співвідношення ціни і якості або про неоптимальне. Подібний підхід може бути застосований і до аналізу оптимальності політичного рішення. По суті, мова йде про пошук балансу взаємопов'язаних параметрів, які при оптимальному (найкращому) їхньому співвідношенні будуть забезпечувати досягнення поставлених цілей, тобто будуть сприяти ефективності (дієвості) політичного рішення.

Пошук та забезпечення балансу взаємодіючих сторін у політичному рішенні є непростю задачею як з теоретико-аналітичних, так і з практично-прикладних аспектів. У політичному рішенні повинен бути досягнений оптимальний баланс у співвідношенні мети і засобів політичної діяльності. Як відомо, в історії політичної думки ця проблема отримала формулу "моральна дилема в політиці". Але, окрім морально-політичного, вказане співвідношення має й матеріально-ресурсний вимір. Тобто, співвідношення мети і засобів її досягнення має як моральну, так і матеріальну ціну. Незбалансовані витрати, які залучили до

досягнення бажаної мети можуть або не забезпечити політичного успіху, або знекровити матеріальну базу політичних суб'єктів.

Окремою, принципово важливою проблемою в забезпеченні оптимальності політичного рішення є співвідношення стратегії і тактики політичної діяльності. Стратегія як послідовність політичного курсу на довготривалу перспективу і тактика як система заходів і методів реалізації цього курсу в повсякденній практиці, нерозривно пов'язані між собою. Визначення оптимального співвідношення між стратегією і тактикою включає в себе низку складних аналітико-прогностичних процедур.

Серед них можна виокремити обґрунтування і розробку принципів, ідеалів, цілей політичної стратегії, що передбачає вміння бачити історичні тенденції, чинники впливу на суспільний розвиток, тверезо оцінювати можливості й наслідки розробленої стратегії. Ключовим питанням у співвідношенні стратегії і тактики є забезпечення в політичних рішеннях адекватності обраної тактики цілям та ідеалам стратегії. Це в свою чергу, виявляє низку не менш важливих аспектів практики політичної боротьби.

До них відноситься й проблема співвідношення (балансу) принципості і компромісності в політичних діях. Очевидно, що кожна з вказаних сторін політичної практики має свій вимір, свою самоцінність для політичних акторів.

Але певне перебільшення значимості і недооцінка важливості однієї з сторін веде до політичних втрат і поразок. Надмірна принциповість без доцільної гнучкої компромісності породжує догматизм та плентання у хвості політичних подій. І, навпаки, надмірна компромісність без принципової послідовності породжує політичну безхребетність, втрату авторитету і підтримки широких верств населення. Обидва варіанти дисбалансу принципості і компромісності є індикаторами неоптимальності рішень, які були розроблені тими або іншими політичними суб'єктами.

Таким чином, зроблений загальний огляд проблеми співвідношення оптимальності та ефективності політичного рішення доводить, що кожна з вказаних сторін є відносно самостійним параметром усього процесу розробки, прийняття і реалізації політичних рішень. Розгляд політичного рішення через призму оптимальності та ефективності залишається нагальним завданням прикладної політології і актуальним запитом політичної практики.

*К. В. Прокопова, студ., ДонНУ ім. В.Стуса, Вінниця
katya.prokopova@bk.ru*

МІСЦЕ ЗМІ У ПОЛІТИЦІ. МОНІТОРИНГ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДІАВЛАСНОСТІ

Вплив ЗМІ на політичні процеси, зокрема на процес прийняття рішень, може справляти як діяльність самих ЗМІ, так і громадянське суспільство через мас-медійні канали передачі інформації. Політика та її суб'єкти

впливають на ЗМІ переважно шляхом формування інформаційних приводів, джерел новин, які є основним засобом існування мас-медіа.

Саме таким чином і здійснюється маніпулятивний вплив засобів масової інформації. Вчасно "викинутий" інформаційний привід може перевершити за важливістю чи просто знівелювати новизну та актуальність попередньої "незручної" для влади чи політика новини. Таким чином, у демократичному суспільстві перебіг політичних процесів, зокрема процесу прийняття політичного рішення, детермінується наповненням, характером та тональністю інформаційних повідомлень, статей та передач, тобто інформаційним контентом, що створюють ЗМІ. При цьому мас-медіа є основним каналом не тільки передачі та донесення до соціуму, а й тлумачення політичних рішень. Тож вплив здійснюється практично на всіх етапах прийняття політологічного рішення. [Канченко А. Вплив засобів масової інформації на прийняття політичних рішень / Канченко А. // Стратегічні пріоритети. – №4(13), 2009. – С. 39-44]

Всі політичні процеси, і в першу чергу демократичні, можна розглядати як двосторонні процеси обміну інформацією: виборці передають своїм обранцям свої побажання, вимоги, думки і висловлюють підтримку, а обрані ними представники приймають ці "попущання", засвоюють, переробляють і створюють уже свої власні у формі декларацій та політичних рішень. [Роль засобів масової інформації у формуванні політичної системи (управлінський аспект механізму впливу громадськості на публічну владу) / А. М. Мучник, П. В. Ворона // Теорія та практика державного управління. – 2009. – Вип. 3. – С. 123-129]

З виникненням у масштабах світового співтовариства інформаційного суспільства засоби масової інформації з інструмента впливу на громадську думку перетворюються на інструмент цілеспрямованого її формування. Їх політична роль обумовлена, перш за все, тим, що вони є досить самостійним підприємством з виробництва політичної інформації, формують громадську думку, впливають на всі політичні процеси, сприяють політичній освіті широких верств населення.

Власниками найвпливовіших медіа та найбільших медіагруп в Україні є ті самі люди, що входять до числа найбагатших українців: Рінат Ахметов, Віктор Пінчук, Дмитро Фірташ, Ігор Коломойський, Сергій Курченко. Серед таких олігархів також займає місце президент України і власник "5 каналу" Петро Порошенко. [Media Ownership Monitor Ukraine]

Олігархи, за допомогою контролю і впливу на засоби масової інформації, відіграють вирішальну роль у формуванні дискурсу і суспільної свідомості навколо подій, що розгортаються. Всі ці особи включені у політичне життя країни, фінансують політичні партії чи окремих політичних гравців. [Media Ownership Monitor Ukraine]

Варто зауважити, що перебуваючи у стані постійної боротьби за сфери впливу, політичні еліти та фінансово-олігархічні групи через належні чи підконтрольні їм медіа часто вдаються до формування змістовного наповнення на власний розсуд, здійснюючи при цьому потужний негативний інформаційно-психологічний вплив на громадян України із

суспільно-значущих і резонансних питань, почасти жертвуючи державною безпекою та національними інтересами.

Аналіз наявних тенденцій застосування таких інформаційних впливів засвідчує, що нині вони здійснюються з використанням усього спектра наявних медійних ресурсів – насамперед телебачення, а також радіо та друкованих ЗМІ, причому поруч із всеукраїнськими дедалі більше здійснюються регіональні та місцеві ЗМІ. Зростає частота використання мережі Інтернет при їх реалізації, що серед іншого пов'язане з фактичною неможливістю встановлення контролю за інформацією, яка поширюється в мережі. [Змістовне наповнення українського медіа-простору: основні напрями розв'язання проблем / В. К. Колах // Стратегічні пріоритети : наук.-аналіт. щоквартал. зб. / Нац. ін-т стратег. досліджень. – Київ : НІСД, 2014. – 2014. № 4(33). – С. 125-132.]

В. В. Рубанов, докт. політ. наук, ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків
victor.rubanov@gmail.com

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТА ВЗАЄМОБУМОВЛЕНІСТЬ ПОЛІТИЧНОГО АНАЛІЗУ І ПОЛІТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ У НАУКОВОМУ ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ

Незважаючи на значну кількість робіт, присвячених характеристиці предметної та методологічної сутності політичного аналізу і політичного прогнозування як політико-управлінських наукових дисциплін, розроблення вказаної проблематики залишається на сьогодні особливо актуальним. Це обумовлено насамперед тим, що й досі в науковому дискурсі немає концептуального обґрунтування процедурно-функціонального взаємозв'язку й взаємообумовленості політичного аналізу і політичного прогнозування у науковому процесі підготовки, прийняття та реалізації сучасних легітимних політичних рішень. Разом з тим, сама практика здійснення цього дуже важливого та багатоаспектного процесу свідчить – науковий політичний прогноз практично неможливий без превентивного формулювання політичним аналітиком і політичним експертом політичної проблеми, всебічного попереднього аналізу розвитку тенденцій, чинників розміщення політичних сил у сформованій ситуації. Водночас треба також враховувати й ту обставину, що реальний процес прогнозно-аналітичного дослідження є *ітеративним* (*багаторазовим, повторним*) [Ахременко А. С. Политический анализ и прогнозирование : учеб. пособие [Текст] / А. С. Ахременко. – М. : Гардарика, 2006. – с. 29], він передбачає обов'язкове повернення до вже пройдених циклів аналізу на новому рівні політологічного знання, а тому неправильно сприймати його тільки як твердо послідовність дискретних етапів чи стадій. Це зумовлено тим, що політичний аналіз, незважаючи на свою універсальність, має один суттєвий недолік: він припускає, що проблема "застигає" у часі, завмирає у точці сьогодення [Кальниш Ю. Г. Об'єкт, предмет і

основні дефініції політичної аналітики в державному управлінні [Текст] / Ю. Г. Кальниш // Вісн. НАДУ. – 2005. – № 3. – с. 336], щоб компенсувати цей недолік, потрібен науковий прогноз розвитку політичної ситуації.

Отже, розробка наукового прогнозу здатна реально скорегувати, уточнити, а іноді й принципово змінити погляд політичного аналітика й політичного експерта на характеристики вихідної ситуації. Тобто, в прогнозно-аналітичному дослідженні тієї чи іншої політичної проблеми механізм сутнісного взаємозв'язку й взаємообумовленості цих наукових дисциплін виявляється таким чином, що політичний аналіз і політичне прогнозування як політико-управлінські наукові дисципліни інструментально взаємодоповнюють одне одного в процесі розв'язання спільного завдання зниження проблеми невизначеності: перший виконує частину прогностичних функцій, а друге – аналітичних.

Більше того, якщо розглядати сутність політичного прогнозування, а ще конкретніше – його роль і місце в системі сучасної політичної аналітики саме як цілісної системи теоретико-прикладних наукових дисциплін, покликаних забезпечити науковий процес підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень, то варто підкреслити, що політологічний науковий прогноз виконує не лише суто пізнавальну функцію одержання інформації про можливі альтернативи розвитку, але й безпосередньо управлінську – формування необхідної основи для політичного консультування, тобто вироблення можливих, альтернативних варіантів проектування науково обґрунтованих політичних рішень. Саме тому, потреба в професійних політичних прогнозах, які є невід'ємною частиною процесу прийняття рішень у політиці, буде зростати. Але в зв'язку з цим, необхідно звернути також увагу і на те, що в останні роки цей беззаперечний факт актуалізації процедурно-функціональної ролі політичного прогнозування у процесі прийняття політичних рішень нерідко береться вченими під сумнів. Іноді навіть ставиться питання про те, чи доцільно сьогодні взагалі займатися традиційним прогнозуванням та сценуванням на його основі, оскільки все частіше політичні експерти у своїх прогнозах помиляються, а деякі політичні прогнози і сценарії втрачають свою гостру актуальність вже в момент їх публікації. Проте, незважаючи на всі зазначені проблеми, прогнозування і сценування як фахові наукові інструменти вирішення політичних проблем не тільки залишаються на сьогодні актуальними, але й їх роль значно зростає, оскільки це поки що єдиний вірний шлях для створення хоча б якогось адекватного плану дій сучасного суспільства на середньо та довготривалу перспективу. "Навіть макросценування, як слушно зазначає з цього приводу відомий фахівець з цих питань В. Горбулін, може виявитися корисним, оскільки, незважаючи ні на що, є певні події глобального (як мінімум – для нас) масштабу, до яких треба бути готовими і в умовах, при яких треба мати можливість швидко означити свою позицію". [Горбулін В. "Вот дом, который строит Трамп..." [Текст] / В. Горбулин // Зеркало недели. Украина. – Информационно-аналитический еженедельник. – 2017. – № 2(298). – 21 января]. А вона, – позиція, як свідчить сама суспільна прак-

тика, пов'язана, зокрема, з наслідками чергових етапів науково-технічної революції, необхідністю раціонального управління соціальними системами, більшою вимогливістю до відповідальності владних структур за добробут сучасних і майбутніх поколінь, а також зі зростанням глобальних небезпек у вигляді зон політичних, економічних, екологічних та релігійних конфліктів [Ильницкий М. Прогностические знания как инструмент познания политической действительности [Текст] / М. Ильницкий // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. Сер. : Гуманитарные науки. – Калининград : Изд-во БФУ им. И. Канта. – 2011. – с. 84–85].

Таким чином, політичне прогнозування як процес обробки інформації є дуже цінним і затребуваним фаховим інструментом у руках сучасних політиків. Проте його ефективність завжди була й буде напряму залежати від превентивного політичного аналізу ситуації, яка склалася. Реалізація останнього, як вже відзначалось нами, є відправною точкою для будь-якого політичного прогнозу, яким би він не був – "пошуковим", "нормативним", "активним" чи "пасивним"[Симонов К. В. Политический анализ: Учебное пособие [Текст] / К. В. Симонов. – М.: Логос, 2002. – с.50], оскільки якраз політичний аналіз, а не будь-яка інша фахова політологічна дисципліна дає реальну можливість не тільки сформулювати актуальний порядок денний, адекватно визначити політичну проблему, але й виробити оптимальні, раціонально-обумовлені шляхи її вирішення. Йдеться не просто про пізнання майбутніх умов політичної діяльності взагалі, а й надання, по можливості, найбільш конкретної об'єктивної і вичерпної інформації для практики прийняття науково обґрунтованих, легітимних політичних рішень.

А. Ф. Руденко, студ., КНУТШ, Київ
a.f.rudenko@gmail.com

ПРОТИДІЯ КІБЕРЗАГРОЗАМ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Сучасні глобалізаційні процеси у поєднанні з інтенсивною інформатизацією зумовлюють низку динамічних явищ, що визначають пріоритетність напрямів державної політики у сфері забезпечення як національної безпеки загалом, так і кожної з її складових. Сьогодні інформаційна сфера складає інтегруючу основу життєдіяльності суспільства, а забезпечення інформаційної безпеки визнається одним із фундаментальних чинників його подальшого розвитку. За таких умов особливого значення набуває нейтралізація негативного впливу та подолання суспільно небезпечних явищ, що мають прояви в інформаційній сфері, одним з яких є кіберзагрози [Тихомиров О.О. Протидія кіберзлочинності як складова державного забезпечення інформаційної безпеки // Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою дер-

жави. – Ч. 2. – К., 2011. – С. 78-82]. Показовим прикладом системної роботи, що покликаний зменшити (а подекуди – унеможливити повністю) наслідки від кіберзагроз, є досвід Великобританії.

Одним з перших актів Великобританії, спрямованих безпосередньо проти неналежного використання комп'ютерних технологій, став Закон про неправомірне використання комп'ютерних технологій, прийнятий в 1990 р. У законі про поліцію і юстиції від 2006 р., який встановлював в тому числі і відповідальність за комп'ютерні злочини, містилися поправки до закону про неправомірне використання комп'ютерних технологій і сервісів. Зокрема, термін тюремного ув'язнення за правопорушення, пов'язані зі зломом сайтів урядових організацій і банків, був збільшений до 10 років. Великобританія приділяє також серйозну увагу заходам з протидії поширенню кібертероризму. Проявляється це, наприклад, і в організації роботи відповідних органів, спеціальних комітетів, поліції та інших структур. Однією з них є управління міської поліції по боротьбі з тероризмом.

У Сполученому Королівстві існує центр урядового зв'язку (GCHQ), що представляє собою спецслужбу, відповідальну за ведення радіоелектронної розвідки, а також за забезпечення захисту формаций органів уряду і армії. GCHQ знаходиться у веденні МЗС країни і входить до складу об'єднаного розвідувального комітету спільно з MI-5 і MI-6 (внутрішня і зовнішня розвідка відповідно). У цьому центрі є підрозділ, що забезпечує захист інформації органів уряду і армії Великобританії, – група безпеки електронних комунікацій (CESG).

У 2013 р. міністерство оборони Великобританії оголосило про створення підрозділу по захисту від віртуальних загроз (Joint Cyber Reserve Unit). Головною особливістю нового підрозділу є те, що крім захисту комп'ютерних мереж воно займається кібератаками [В сети интернет развернулась борьба с пропагандой терроризма записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://military-informant.com/analytic/v-seti-internet-razvernulas-borba-s-propagandoj-terrorizma.html>]. У лютому 2017 р. у Британії відкрився Національний центр кібербезпеки (NCSC), покликаний очолити зусилля по боротьбі зі зростаючою хвилею кібератак, зокрема з Росії. Центр є одним з елементів урядової програми вартістю 1,9 млрд фунтів (2,24 млрд євро), яка розгортається з листопада 2016 р. для боротьби з кіберзагрозами.

З вересня 2017 р. в школах Англії з'являться уроки кібербезпеки з метою знайти серед них потенційних експертів для захисту держави від хакерських атак. На проект, розрахований на 5 років, буде витрачено близько 25 млн доларів. Надалі планується найперспективнішим студентам виділяти університетські гранти та забезпечувати їх роботою в цій галузі.

Сполучене Королівство має помітні лібертаріанські традиції. Свобода вираження поглядів і захисту приватного життя через інтернет гарантується законом. Проте, протягом останніх кількох років спостерігається зрушення в бік посилення заходів нагляду та поліції. Боротьба з тероризмом та запобігання жорсткому поведженню з дітьми, широко використовуються в якості виправдання державними органами і приватними

комерційними структурами (наприклад, провайдерів Інтернет-послуг) для здійснення перехоплення і прямих заходів фільтрації.

Прогрес у комп'ютерній технології також застосовується в відеоспостереженні. У Великобританії встановлено понад 5,2 млн відеокамер спостереження (CCTV). Одну людину можуть зняти більше 300 разів в день на різні камери. Нове покоління "розумних камер", підключених до складних комп'ютерних систем, може розпізнавати окремих людей з використанням програм "розрізнення осіб", або прочитання номера машини. Застосування цього останнього перетворює Англію в першу країну в світі, що реєструє рух всіх машин. Також у громадському транспорті Лондона діє платіжна система Oyster, яка може відстежувати рух окремих людей.

Інтернет-цензура в Сполученому Королівстві проводиться відповідно до цілої низки законів, судових процесів, адміністративних правил і добровільних угод. Це досягається шляхом блокування доступу до сайтів, а також застосування законів, що передбачають кримінальне переслідування публікації або володіння певними типами матеріалу. Вони включають в себе англійський закон про дифамацію, про авторське право Сполученого Королівства, нормативних положень про підбурюванні до тероризму і дитячої порнографії.

Згідно закону "Про інформацію, що передається каналами зв'язку" (Communications Data Bill), обов'язком для провайдерів є зберігання особових даних клієнтів до вимоги правоохоронних органів без судової санкції. Відповідає за це Фонд нагляду за мережею Інтернет (IWF), а саме за створення списку сайтів, діяльність яких порушує національну безпеку. Інформація передається до національного відділу поліції по боротьбі із злочинністю (NCS) [Омельченко І. К. Шляхи регулювання Інтернет-контенту в рамках національного законодавства України та міжнародних стандартів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2014_1_11].

У Великобританії діє мобільна інтернет-цензура. Оператори мобільного зв'язку почали фільтрувати інтернет-контенту з 2004 р. Всі великі оператори наразі добровільно фільтрують зміст за замовчуванням, і коли користувачі намагаються отримати доступ до заблокованого контенту, вони будуть перенаправлені на сторінку попередження.

Основним напрямком політичної цензури в законодавстві Великобританії стосується запобігання політичного насильства. Тому підбурювання до етнічної, релігійної чи расової ненависті є кримінальним злочином у Великобританії, так і тих, хто створює расистські сайти підлягають судовому переслідуванню.

Переважає більшість доступу в Інтернет, що забезпечуються системами Wi-Fi в громадських місцях у Великобританії також фільтрують та блокують багато сайтів. Фільтрація здійснюється на добровільній основі найбільшими провайдерами громадського Wi-Fi.

Забезпечення кібернетичної безпеки та ефективне державне управління нею у Великобританії реалізовується з позицій системного підходу

шляхом упровадження комплексу нормативно-правових, організаційних, функціональних, фінансових, технічних, навчальних заходів та дій і цю практику Україні доречно перейняти.

А. В. Семенова, СумДУ, Суми
sumyursa@gmail.com

ТЕОРІЯ ІГОР ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Теорія ігор – сучасна математична теорія, яка застосовувана і в гуманітарних дослідженнях, зокрема, політичних. Вона дозволяє будувати моделі різноманітних соціальних ситуацій та вираховувати варіанти їх вирішення, аналізуючи можливу поведінку їх учасників. Варто зазначити, що в рамках цієї теорії поняття "гра" вживається в широкому сенсі і означає будь-який процес, у якому його учасники змагаються за реалізацію своїх інтересів. В такому випадку, процес вибору, зокрема, політичного також може розглядатися як гра, адже його учасники ведуть боротьбу за політичні переваги і вигляді владних повноважень.

Важливим моментом у побудові моделі є визначення учасників гри. Так, зокрема, учасниками (гравцями) виборчого процесу можуть бути як окремі кандидати, так і їх об'єднання у вигляді партій.

Салін П. та Юрга В. зазначають, що ігри при математичній формалізації мають вестись за певними правилами, які описують: можливі дії кожного з гравців; обсяг інформації, яку може отримати кожна зі сторін про дії інших; результат гри за сукупності ходів гравців [Салін П.Б. Формальні моделі теорії ігор в політології і їх приложення к экспертным экономическим моделям / П.Б. Салин, В.А. Юрга // Гуманитарные науки. Вестник финансового университета. – 2012. – № 4. – С. 32-42.].

У виборчому процесі можливі дії кожного з гравців регламентуються законом, проте, складність полягає у тому, що гравці, по-перше, можуть застосувати інноваційні методи ведення виборчої компанії, які можуть бути не відомі і не заборонені законодавством, а по-друге – діяти незаконно, займаючись, наприклад, підкупом виборців або фальсифікацією їх голосів. Обсяг інформації, яку можуть отримати учасники виборчого процесу про дії інших гравців є неповним. Через ЗМІ можна, наприклад, отримувати інформацію про проведення мітингів конкурентами чи їх зустрічі з виборцями, організацію свят тощо, але дуже складно виявити нечесні дії інших учасників і, відповідно, протидіяти їм. Результатами виборчого процесу може бути отримання чи не отримання владних повноважень.

Ігри в рамках даної теорії можуть класифікуватися за різними критеріями. Так, вони можуть бути множинними або грою двох осіб. Виборчий процес є множинною грою, адже взяти у ньому участь може необмежена кількість гравців.

Також, ігри можуть бути кооперативними та некооперативними. У некооперативних іграх кожен гравець грає сам за себе (вибори президента, вибори до сільських і селищних рад та змагання кандидатів у народні депутати, що проходять за мажоритарною системою). Кооперативні ігри передбачають можливість об'єднання гравців у групи (партії, що змагаються за пропорційною системою під час парламентських виборів, метою яких є отримання якомога більшого відсотку голосів виборців). Крім того, виділяють також гібридні ігри, у яких, наприклад, гравці можуть об'єднуватись у групи, але гра буде вестись у некооперативному стилі (місцеві вибори, де гравці об'єднані у партії, але змагаються кожен окремо на своєму окрузі з представниками інших політичних сил, при цьому присутня боротьба і всередині групи, адже кандидати від партії проходять не за списком, а за особистим рейтингом). Розрізняють також ігри з нульовою та ненульовою сумою. У іграх з нульовою сумою вигреш одного з гравців означатиме програш усіх інших (вибори Президента, вибори за мажоритарною системою). У іграх з ненульовою сумою виграти або програти, так чи інакше, можуть всі гравці (вибори за пропорційною системою, де тими, хто програв є партії, які не здолали 5% бар'єр, а всі інші – у вигравші, адже отримали ту чи іншу кількість депутатських мандатів). За поінформованістю сторін розрізняють ігри з повною інформацією та ігри з неповною інформацією. У іграх з повною інформацією кожен гравець знає про всі дії інших після кожного ходу. Вибори є грою з неповною інформацією, адже гравці не мають повної інформації про дії конкурентів і їм вигідно і, в принципі, не заборонено приховувати від інших свої.

В залежності від кількості ходів існують ігри конечні і безкінечні. Особливістю виборчого процесу є те, що кількість ходів гравців, в принципі, не є обмеженою, але сам виборчий процес є обмеженим у часі.

Існує також розподіл ігор на статичні та динамічні. Статичні ігри передбачають одночасні ходи гравців або ж принаймні відсутність у кожного з гравців інформації про вибір інших, доки всі не зроблять свій хід. У динамічних іграх гравці роблять ходи послідовно і, відповідно, отримують певну інформацію про ходи інших. В даному випадку віднесення виборчого процесу до одного з цих типів гри є проблематичним, адже ходи гравців можуть бути як послідовними (отримання інформації про захід організований конкурентом – організація свого заходу для притягнення уваги виборців на себе), так і одночасними (одночасне розміщення агітаційних матеріалів у різних частинах міста, не знаючи про дії один одного).

Таким чином, теорія ігор, маючи широке застосування у гуманітарних дослідженнях, може також бути використана і при дослідженні виборчого процесу в Україні. Інструментарій цієї теорії дозволить побудувати математичні моделі різних видів виборів та передбачати їх результати.

ПОЛІТИКА ПОСТ-ПРАВДИ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОСТІ

"Однією з найбільш яскравих рис 2016 року і його вкрай незвичної політики стала поява світу "пост-фактів", в якому буквально всі надійні джерела інформації опинилися під питанням: їм протистояли факти сумнівної якості і походження" [Френсіс Фукуяма Ласкаво просимо у світ Дональда Трампа – Режим доступу: <http://nv.ua/opinion/fukuyama/dobro-rozhalovat-v-mir-donald-trampa-389040.html>]. Раніше факти існували поруч з політикою, оскільки вони виправдовували обраний політичний курс, були доказом конкретних дій і змін на покращення. Але, починаючи з 90-х рр., коли був досягнений пік інформаційно-технічного прогресу, рівень життя населення значно підвищився, суспільство припинило прагнути докорінних змін, воно поринуло у стан гедонізму і екстазу. Критичність поступилася місцем легковажності. Тому потреба доводити розвиток, покращення реальними фактами відпала. "Без фактів і ідей політику очолили політтехнологи і маніпулятори. Організації новин почали відігравати провідну роль в поширенні містифікацій, сфальшованих тверджень, сумнівних чуток та неоднозначного контенту, що забруднює цифровий інформаційний потік" [Світ пост-правди – Режим доступу: <http://www.economist.com/news/briefing/21706498-dishonesty-politics-nothing-new-manner-which-some-politicians-now-lie-and>]. Таким чином, людство опинилося у світі пост-правди (обставини, при яких об'єктивні факти є менш впливовими у формуванні громадської думки, ніж заклики до емоцій і особистих переконань) [Оксфордський словник – Режим доступу: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/post-truth>].

Виходить, що в країні, де наявні демократичні інститути свободи слова, факти більше не мають значення. "Це не просто світ, де політики і медіа брешуть – вони завжди це робили – а світ, де вони не переймаються тим кажуть правду, чи ні" [Пітер Померанцев Чому ми є пост-фактом – Режим доступу: <http://hromadske.ua/posts/klikabelna-brekhnia-chomu-my-zhyvemo-v-eru-post-pravdy>]. "Ситуація, коли істину і брехню ставлять в один ряд, [...] є результатом вседозволяючого пізнього пост-модернізму і релятивізму, який протягом останніх тридцяти років перетікав з академічних кіл в засоби масової інформації, а потім і в решту сфер. В основі цієї школи думки вислів Ніцше – "немає жодних фактів, тільки інтерпретації": кожна версія має право на життя, брехня може прикриватись "альтернативною точкою зору" або "думкою", тому що "все відносно" та "у кожного своя істина" [Пітер Померанцев Чому ми є пост-фактом – Режим доступу: <http://hromadske.ua/posts/klikabelna-brekhnia-chomu-my-zhyvemo-v-eru-post-pravdy>]. Деякі представники політичних кіл скористалися цією ситуацією, і навчилися використовувати канали інформування громадян в своїх цілях. "Старі авторитарні сили почали вчитися контролювати інтернет – як в Китаї з його десятками

тисяч цензорів, або за допомогою вербування легіонів тролів і запуску ботів заповнювати мережу неправдивою інформацією, як в Росії. Ці тренди стали особливо яскраво помітні в 2016 році – як у внутрішній, так і в зовнішній політиці" [Френсіс Фукуяма Ласкаво просимо у світ Дональда Трампа – Режим доступу: <http://nv.ua/opinion/fukuyama/dobro-pozhalovat-v-mir-donald-trampa-389040.html>].

Громадянське суспільство створило певні інститути, котрі дозволяли б досягати певного консенсусу відносно того, що є правдою. Такими інститутами виступають освітні та наукові заклади, судова система, засоби масової інформації. І середовище існування пост-правди виникає саме тоді, коли втрачається довіра з боку суспільства до цих інститутів. Це пояснює, чому більшість симпатизує "аутентичним" політикам, котрі "говорять, як все є насправді", (тобто популістам, які озвучують те, що люди відчувають). Другим, не менш важливим фактором пост-правди є глибокі зміни у способах отримання інформації суспільством. Так, за даними опитування Дослідницького центру Пью (Pew Research Centre), дві третини дорослого населення Америки отримують новини через соціальні мережі, а одна п'ята – переважно з інтернету. В Facebook, Reddit, Twitter або WhatsApp редактором може бути будь-хто. При чому, відбулася не лише трансформація каналів надходження інформації, а й сама форма викладу матеріалу. Контент більше не існує в чітко визначеному форматі або в добірках, як статті в газетах, що допомагало встановити витоки інформації. Тепер інформація надходить до споживача фрагментарно, у будь якій формі – відео, таблиця, анімація, й не рідко вона може бути позбавленою свого справжнього контексту. Частота поширення і популярність мему стала домінуючою над тим, наскільки він базується на реальних подіях [Світ пост-правди – Режим доступу: <http://www.economist.com/news/briefing/21706498-dishonesty-politics-nothing-new-manner-which-some-politicians-now-lie-and>].

Тенденція до отримання інформації переважно з соціальних мереж призвела до появи самодостатніх груп людей, об'єднаних спільними поглядами на політику та інші сфери суспільного життя. Їхня точка зору настільки викристалізовується, що нездатна сприймати альтернативне бачення подій. Виникає так зване явище "фільтрової бульбашки" (термін, запропонований інтернет-активістом Елі Парісером), коли людина пропускає через себе лише ту інформацію, яка не суперечить її інтересам та поглядам. Соціальні мережі та пошукові системи згодом почали використовувати цю особливість людського сприйняття, їх алгоритми сконструйовані так, щоб давати користувачу саме той контент новин, який є схожий з матеріалом, що сподобався цій людині раніше. Яскравим прикладом є те, що під час референдуму стосовно питання виходу Великої Британії зі складу ЄС, прибічники виходу проглядали переважно про-Брекзінт новини, а їх опоненти – про-ЄС трафік [Світ пост-правди – Режим доступу: <http://www.economist.com/news/briefing/21706498-dishonesty-politics-nothing-new-manner-which-some-politicians-now-lie-and>].

Занурення в інформаційний вакуум нерозривно пов'язане з економічною і соціальною невизначеністю. Якщо людина переживає матеріальні труднощі, проблеми з працевлаштуванням і т. д., навіщо їй зайвий раз нагадувати собі про це читанням публікацій про економічну кризу та високий рівень безробіття в країні? Швидкоплинність глобалізованого світу викликає почуття дезорієнтації, невпевненості у майбутньому, що змушує людей прагнути більш безпечного минулого (ностальгія за Радянським Союзом, "колишньою могутністю" США). Крім того, людській свідомості притаманна риса відкидати інформацію, яка змушує мозок працювати більше, тобто людині властиво позбавлятися тих фактів, які потребують критичного аналізу, уточнення деталей тощо. Натомість, набагато легше сприймається і засвоюється інформація, яка вписується в рамки вже сформованих поглядів та переконань, яка озвучує наші страхи (теорія змови, воєнне загарбання, пандемія), яка є простою і не позбавленою емоційного забарвлення (популізм, плітки). Цим і користуються політичні діячі, вони навіть не намагаються довести правдивість своїх слів. "Адже за сучасних умов можна говорити все, що завгодно, бо люди не шукають правду, навпаки, вони прагнуть її уникати" [Світ пост-правди – Режим доступу: <http://www.economist.com/news/briefing/21706498-dishonesty-politics-nothing-new-manner-which-some-politicians-now-lie-and>].

Про те, що явище існування "пост-фактів" загрожує інформаційній безпеці, та й демократичним інститутам в цілому, засвідчує проблематика Мюнхенської конференції з безпеки, що проводилась у лютому 2017 року. Промовистою є назва звіту конференції – "Пост-правда, пост-Захід, пост-порядок". У звіті говориться про те, що "ліберальні демократії довели свою вразливість до дезінформаційних кампаній у міжнародній політиці пост-правди. Громадяни демократій дедалі менше вірять, що їхні системи спроможні на позитивні для них результати, і тому дедалі більше надають перевагу національним рішенням та закритим кордонам над відкритістю і глобалізацією". Ці слабкості відкритого суспільства активно використовуються популістами всередині держав, а також зацікавленими зовнішніми об'єктами. "В недавньому минулому, Росія продемонструвала здатність використовувати ці слабкості відкритого суспільства для досягнення своїх цілей і поставила під сумнів демократичні інститути" [Звіт Мюнхенської конференції з безпеки – Режим доступу: <http://report2017.securityconference.de/>]. Отже, незважаючи на складність і багатоаспектність передумов появи світу "пост-правди", можна зробити однозначний висновок, що цей феномен є негативною рисою сучасного суспільства, і резонанс, який викликала в суспільстві поява термінів "пост-правда", "пост-факти", "пост-реальність" є небезпідставним.

ПРЕЗИДЕНТСЬКА РЕСПУБЛІКА ЯК ФОРМА ПРАВЛІННЯ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ У ПОСТРАДЯНСЬКИХ СЕРЕДНЬОАЗІАТСЬКИХ РЕСПУБЛІКАХ

Республіка – це форма державного правління, за якої суверенне право на владу належить народу, а вищі органи державної влади обираються безпосередньо народом або формуються загальнонаціональною представницькою установою (парламентом). Президентська республіка характеризується тим, що обраний на загальних виборах президент юридично і фактично є главою держави і главою виконавчої влади.

Основними ознаками президентської республіки є:

- 1) жорсткий поділ влади і збалансована система стримувань і противаг;
- 2) обрання президента на загальних виборах;
- 3) поєднання повноважень глави держави і уряду в особі президента і, як правило, відсутність посади прем'єр-міністра;
- 4) формування уряду президентом за номінальної участі парламенту;
- 5) відсутність політичної відповідальності уряду перед парламентом;
- 6) відсутність у президента права на розпуск парламенту;
- 7) відсутність у президента права законодавчої ініціативи;
- 8) відсутність інституту контрасигнатури.

Лінц вважає, що основна відмінність між президентською і парламентською системами полягає в тому, що парламентаризм надає політичному процесу більшу гнучкість, тоді як системі президентського правління притаманна жорсткість [Лінц Х. Дж. Небезпеки президентства / Х. Дж. Лінц // Глобальне відродження демократії / [за ред. Л. Даймонда, М. Платтнера]. – Львів : Ахілл, 2004. – С. 178–206., с. 178]. Можна додати, що ця риса має як позитивний, так і негативний виміри. А. Лейпхарт стверджував, що для визначення президентської системи принципово важливими є лише два критерії – всенародне обрання президента і його незалежність від довіри парламенту, тоді як решта не відображають її іманентних якостей [Lijphart A. Democracies: Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-one Countries / A. Lijphart. – New Haven : Yale University Press, 1984. – 229 p, с. 66-71]. У 1989 р. він же сформулював третій критерій: верховна виконавча влада належить одній людині [Lijphart A. Presidentialism and Majoritarian Democracy: Theoretical Observations. Paper presented to the Research Symposium "Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference?" / Lijphart A. – Georgetown University, Washington, 1989. – P. 157–179.].

Все це, власне кажучи, класичні ознаки президентської республіки, що створюють по-різному виявлятися у сучасних державах. Приклад США демонструє нам можливість існування демократичної президентської республіки, і тому американський досвід неодноразово намагалися використати в інших країнах.

США – історично перша президентська республіка (створена в 1787 р.). Президент США обирається населенням (формально – через систему виборників) за однотуровною системою відносної більшості. Він є главою не лише держави, але й уряду; призначає членів уряду за умови затвердження їх у Конгресі; не має права розпустити найвищий законодавчий орган, який, у свою чергу, не має права виражати вотум недовіри уряду; на посаду президент не може обиратися більше двох термінів поспіль.

Для Азербайджану і країн Середньої Азії, за винятком Киргизстану, характерно те, що президент є одночасно і главою держави, і главою виконавчої влади. Такі положення закріплені Конституціями Туркменістану (ст. 54), Узбекистану (ст. 89), Азербайджану (ст.99), Таджикистану (ст. 64), що є характерною рисою президентської республіки. Президенти зазначених держав одноосібно формують уряд і можуть його очолювати, встановлена відповідальність уряду перед президентом, а не перед парламентом, роль парламенту знівельована. Але, на відміну від США, в середньоазійських республіках не забезпечений реальний поділ влади, а також відсутня ефективна система стримувань і противаг, що дозволяє віднести дані держави до суперпрезидентської республіки з домінуванням президента в державному механізмі. Однією з основних рис суперпрезидентської республіки, на відміну від президентської, є право законодавчої ініціативи у президента. Зокрема, в таких державах як Азербайджан, Туркменістан, Таджикистан, Узбекистан, Казахстан, президент законодавчо наділений правом законодавчої ініціативи.

Щодо співвідношення позитивних і негативних рис цієї форми державного правління, то це звичайною мірою визначається історичними традиціями та сучасними умовами життя суспільства і держави, сприйняттям визначених особливостей президентської республіки не лише населенням, а й політичними елітами. Проте не варто оцінювати переваги і недоліки цієї форми правління лише за досвідом США. Оскільки, в США основні ознаки президентської республіки поєднуються з досконалою системою стримувань і противаг, яка створює неможливість перетворення президента в диктатора.

На досвіді пострадянських країн ми також можемо стверджувати, що президентський режим тяжіє до згортання демократії та переходу до конструювання авторитаризму. Про це свідчить практика не лише середньоазійських республік. На практиці президентська республіка випрорвала себе лише в США.

*А. Л. Якубин, канд. полит. наук,
НТУУ "КПИ імени Ігоря Сикорського", Києв
jacubin@gmail.com*

"УКРАЇНИЗАЦІЯ" АМЕРИКАНСКОЇ ПОЛІТИКИ: НА ПРИМЕРЕ ПРЕЗИДЕНТСКИХ ВИБОРОВ В США В 2016 ГОДУ

Во время минувшей избирательной кампании в США мы увидели то, что смело можно назвать "украинизацией" американских выборов (это рабочее метафорическое название, передающее отдельные качества

ные характеристики избирательного процесса, без его строгой позитивистской операционализации), то есть мы услышали привычные для нас тезисы и знакомые ситуации, когда кандидаты поливают друг друга грязью, грозят друг другу тюрьмой, называют друг друга провокаторами, нанятыми другими странами – все это мы слышали на этих американских выборах. Но для США это редкий случай, когда в ходе избирательной кампании (тем более президентской) такие тактики и ходы активно используются. Мы наблюдали своеобразную "украинизацию" американских выборов, эти выборы в США прошли так, как они часто проходят в других странах, как правило, относящихся к группе так называемых "развивающихся" (возможно, это очередной звонок о том, что само по себе упрощенное деление стран на "развитые/развивающиеся" превращается в "парадигмальную аномалию" Томаса Куна).

Основные составляющие победы Дональда Трампа и главные черты минувшей кампании в целом. Первый аспект – возрастной: истеблишмент и избиратели сделали ставку на кандидатов 50+ (Хиллари Клинтон – 69 лет, Дональду Трампу – 70 лет). Бараку Обаме на момент избрания было 47 лет.

Ключевые тезисы кандидатов. Демократическая партия и Клинтон сделали ставку на стабильность: условно говоря, "выбирая Хиллари, вы выбираете Обаму, только в юбке", его достижения, его курс, его политику. Трамп же выбрал нестабильность, вызов, пришел с призывом менять ситуацию в стране, "сделать Америку вновь великой". Клинтон транслировала месседж, что "Америка – уже великая, уже все хорошо". А Трамп – что "мы живем в социальном аде", нам угрожает терроризм, ислам, угрожают мигранты из Мексики. Он шел под лозунгами, что "все плохо, все нужно менять, что ситуация не способствует реализации американской мечты" – Трамп строил свою компанию на "недовольстве всех всем". *Позиционирование самих кандидатов.* Клинтон шла на выборы как профессионал с огромным стажем, "самый подготовленный кандидат в истории": она юрист, правозащитница, понимает, как устроена политика в целом, экономическая, внешняя политика США, она имеет значительные связи. А Дональд Трамп говорил, что Вашингтон – коррупционное болото, сама Клинтон погрязла в коррупции, если ты представитель истеблишмента – ты уже заляпан. Сам же Трамп говорил о себе больше как о бизнесмене, чем как о политике, поэтому он не связан с этими "грязными коррупционными играми", меньше связан с лоббизмом и так далее. Трамп позиционировал себя как представитель антиистеблишмента. К тому же, сыграл фактор того, что демократы уже два срока подряд контролировали Белый дом (8 лет президентом был Барак Обама). *Политика разделения и соединения.* Трамп всю избирательную кампанию использовал логику разделения, сегментированного электората. Он выделял уязвимые группы, например, белых мужчин без высшего образования, которые теряли работу. Он говорил, что они теряют работу, потому что въезжает много мексиканцев, латиноамериканцев. Еще одна группа – люди, которые зарабатывают выше среднего – многие из них голосовали

за Трампа. Им кандидат от республиканцев говорил, что "налоги слишком большие", корпорации и правительство забирают заработанное ими. У Трампа есть опыт шоумена – он вел вечерние шоу, прекрасно понимал, как создать "шум из ничего". Кампания Трампа строилась на политике конфликта – разделить всех со всеми, он показывал, что он в оппозиции к действующей власти, к политике многих корпораций, даже к руководству Республиканской партии. А Клинтон строила свою кампанию на том что можно назвать таким себе наивным "вульгарным социализмом" – одним из первых ее слоганов в начале кампании был "Девушки и женщины выбирают женщину", обращаясь к тому, что Клинтон могла стать первым президентом-женщиной в истории США. *Социальные группы и их голоса*. Клинтон пыталась сохранить избирателей Обамы – но ей это не очень удалось: за нее проголосовало меньше темнокожих и латиноамериканцев, чем за Обаму. За Клинтон голосовали больше людей со средним и низким доходом, за Трампа – с выше среднего. Белые мужчины, не имеющие высшего образования – почти 70% проголосовали за Трампа. Религиозные группы, христианские фундаменталисты в большинстве проголосовали за Трампа, даже несмотря на "сексуальный скандал". Можно согласиться с предположением ряда социологов, что этот скандал негативно не сказался на Трампе (как предполагали в штабе Клинтон), потому что религиозные групп "негативно воспринимают грех, но позитивно относятся к самому грешнику", религиозные консервативные группы также привлекла позиция Трампа относительно запрета аборт или его высказывания о ЛГБТ-сообществе. СМИ. Американское издание The Economist перед самым днем выборов приводило график, что в процентном количественном отношении свыше 90% влиятельных, ключевых медиа США поддерживали Хиллари – и республиканские, и демократические. Это же во многом касается и зарубежных медиа. Но в целом такое "единодушие" сыграло только против кандидата от демократов, вызвав раздражение у избирателей, ощущение излишнего навязывания. Трамп же активно использовал медийные поводы, чтобы привлечь к себе внимание, использовал социальные медиа – популярен был Twitter Трампа, где он, в частности, обвинял Китай, что тот придумал глобальное потепление, чтобы ударить по экономике США. И напоследок, еще несколько условий победы Трампа: без сомнения свою роль тут сыграла непрямая и архаическая американская избирательная система с помощью выборщиков от штатов, но как показали результаты выборов, результат самого Трампа, значительная часть избирателей США действительно разочаровались в нынешней политике государства, у них был запрос на новых лиц, и Трамп этим успешно воспользовался.

Многие, отдавая голос Трампу, голосовали именно против Клинтон. Кроме этого, Трамп долгое время – в 90-е, в 2000-е годы финансировал в том числе Демократическую партию США, был одним из ее спонсоров, так что здесь наверняка сыграли его обширные политические связи, тесные связи с партийными лоббистскими структурами.

Секція 21

"МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА"

Н.В. Абрамова, студ., КНУТШ, Київ
nadia11sn@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВИ АДРІАТИЧНО-БАЛТО-ЧОРНОМОСЬКОГО СОЮЗУ

Нові міжнародні загрози, які принесло ХХІ ст. (зокрема агресію Російської Федерації щодо України, включаючи анексію Криму, та Грузії, міграційна криза на Заході та перманентні руйнівні процеси в Європейському Союзі, результати Брекзиту, а також подібні настрої серед населення інших країн-учасниць ЄС) дедалі гостріше актуалізують питання щодо створення нового геополітичного союзу, спроможного захищати інтереси націй Центральної та Східної Європи й здатного стати геополітичним суб'єктом у майбутньому.

Власне концептуальне обґрунтування необхідності подібної співдружності вже здійснювалося в Чорноморській доктрині Юрія Липи, доктрині Міжмор'я Юзефа Пілсудського та доктрині балто-чорноморської альтернативи Антанті та Кремлю Петра Радзіні, автори яких відводили важливу геополітичну функцію саме Східній Європі як осередку, навколо якого відбудеться відродження Європи, включаючи співпрацю в культурній, оборонній та економічній сферах.

Інтеграція Адріатично-Балто-Чорноморського союзу або Інтермаріуму в ХХІ ст. передбачає двоетапний процес від альянсу держав Балто-Чорноморського регіону (включаючи Україну, Польщу, Білорусь, Литву, Латвію, Естонію) до розширення союзу до Адріатичного узбережжя (Словаччина, Чехія, Хорватія, Словенія, Молдова, Румунія, Болгарія, Угорщина). Першочерговими сферами інтеграції є: безпека і оборона, культура, освіта і наука, економіка та енергетика [Кравченко М. Збірка матеріалів конференції "Інтермаріум – геополітична альтернатива для Центральної і Східної Європи – Київ, 2016 – 5-7].

Підтвердженням того, що ідея Інтермаріуму набуває перспективи в ХХІ ст. свідчить і співпраця, розпочата Вишеградською групою (Польща, Чехія, Словаччина та Угорщина), задля спільної мети захисту їхніх інтересів. Безумовно група зацікавлена у розбудові стосунків у полісі Міжмор'я (Україна, Литва, Латвія, Естонія, Румунія, Молдова, Грузія) [Возняк Т. Геополітичні контексти війни в Україні – Київ, 2015 Джерело доступу: http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/Geopolitychni%20konteksty%20vijny%20v%20ukrajini/Poland_geopolit.htm], адже лише за умови такого об'єднання країни регіону зможуть створити інфраструктуру здатну

забезпечувати простір країн Інтермаріуму, яка в подальшому зможе перетворитися на альтернативу для союзу європейських країн.

Починаючи з 2016 року, після проведення в Києві установчої конференції Групи сприяння Балто-Чорноморському союзу, на якій були присутні делегати з усіх країн регіону: Польщі, Білорусі, країн Балтії – від урядових представників до волонтерських організацій та військових аташе дипломатичних представництв ключових країн регіону (Польщі, Угорщини, Румунії, Литви), які висловили побажання щодо подальшої співпраці, перспективи такого союзу отримали практичний вираз та координаційний центр. Реалізуючись у формуванні альтернативної осі європейської інтеграції та консолідації Інтермаріуму навколо країн Вишеградської четвірки, вони протистоять не лише відверто імперським настроям РФ, але й викликам з боку ЄС. Оскільки головними чинниками, які форсують інтеграцію країн Центральної та Східної Європи є не тільки кремлівська загроза (тобто необхідність тіснішої військової й енергетичної співпраці), а й вимога ЄС щодо обов'язкового розподілу "мігрантських квот", з несприйняттям якого Вишеград вперше заявив про себе як незалежного гравця на геополітичній арені. Тут йдеться про кризу системи безпеки ЄС, внутрішньої та зовнішньої.

Бачення авторів концепції Інтермаріуму як геополітичної альтернативи для Центральної та Східної Європи свідчать, що політична ситуація не лише у Європі, а й загалом у світі провокує до виникнення на міжнародній арені нового геополітичного актора [Маслак О. Збірка матеріалів конференції "Інтермаріум – геополітична альтернатива для Центральної і Східної Європи – Київ, 2016 – с 18]. Власне цьому також сприяють загрози як внутрішні так і зовнішні, які виникають перед державами Європи. Розгортання епохи "глобальної турбулентності" зачепила і Національна рада розвідки США у своїй доповіді "Глобальні тенденції 2025:Змінений світ", де було висловлено припущення, коли всі міжнародні об'єднання держав-націй перестануть існувати, значення міжнародних корпорацій, кланів, релігійних і злочинних груп і вплив таких геополітичних акторів, як Китай, Росія, Індія лише зростатиме. Окрім того, висловлені невтішні прогнози для країн Східної Європи, пов'язані з втратами населення та браком енергетичних, мінеральних, продовольчих ресурсів. [Режим доступу: http://image.guardian.co.uk/sysfiles/Guardian/documents/2008/11/20/GlobalTrends2025_FINAL.pdf].

Тому зважаючи на цю перспективу залишатися пасивним абсолютно неприпустимо, країни Центральної та Східної Європи повинні об'єднатися задля відродження свого регіону та відстоювання своїх інтересів. Перевагою є те, що Адріатично-Балто-Чорноморський союз демонструє природність такого об'єднання: оборонну, культурну, економічну, енергетичну.

А. Е. Візняк, студ., КНУТШ, Київ
nviznyak15@gmail.com

ТЕНДЕНЦІЇ СЕПАРАТИЗМУ В РЕГІОНАХ РОСІЇ ЯК ЗАГРОЗИ ВИНИКНЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ

Актуальність дослідження теми сепаратизму в РФ полягає в тому, що суспільні настрої таких регіонів як Далекий Схід, Північний Кавказ, Сибір набувають радикального забарвлення, що може призвести до серйозних соціально-політичних конфліктів. Детальніше з'ясування сутності тенденцій сепаратизму допоможе розглянути можливі способи врегулювання назріваючих протистоянь.

Все частіше стає відомо про періодичні спалахи протестних настроїв в Калінінграді, Владивостоці, Сибіру, Карелії та інших регіонах, які виступають проти централізованої влади Москви та за розширення власних прав. Підстава говорити про справжню загрозу переростання цих виступів у великий рух за визволення є те, що вони спровоковані не лише економічними проблемами: "Сьогодні мова йде не стільки про гроші, скільки про серйозне ідеологічне протистояння... Більшість населення ставить на перше місце етнічну, конфесійну, родову, але не загальногромадянську російську ідентичність" [Сергей Маркедонов "Российская политика на Северном Кавказе: системный кризис и пути его преодоления" [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/rossiyskaya-politika-na-severnom-kavkaze-sistemnyu-krizis-i-puti-ego-preodoleniya> (с.41)]. В багатьох регіонів є тривала передісторія, яка є джерелом виникнення конфлікту та яка підштовхує населення вибудувати позицію, що ставить на меті отримання широкої автономії, наприклад, невизнана Донська казацька республіка.

З одного боку, може здатися, що реальної загрози цілісності РФ з боку сепаратистів різних регіонів немає, та, з іншого боку, варто розуміти: "Ігнорування латентних конфліктів може в найближчому майбутньому суттєво розширити географію протистоянь" [Сергей Маркедонов "Российская политика на Северном Кавказе: системный кризис и пути его преодоления" [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/rossiyskaya-politika-na-severnom-kavkaze-sistemnyu-krizis-i-puti-ego-preodoleniya> (с.42)].

З цього стає зрозумілим, що замовчування існування загрози внутрішньополітичного конфлікту не вирішує проблему, а лише відтягує момент досягнення апогею невдоволення мас. Бочарников зазначає, що причинами формування умов для дезінтеграції єдиного політичного простору є недосконалість федеративного устрою в Росії [Игорь Бочарников "Основные направления противодействия сепаратизму в Российской Федерации" [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-napravleniya-protivodeystviya-separatizmu-v-rf> (с. 19)].

Варто вказати, що характерним є те, що сепаратистські тенденції здебільшого зароджуються в країнах з авторитарною та тоталітарною

системами влади, де не беруться до уваги громадянські інтереси і нівелюється суспільство як джерело влади в державі.

Досліджуючи способи розв'язання міжетнічних конфліктів в Росії потрібно розуміти, що є несилові та силові методи. Щодо перших, то це поєднання інституціонального, інструментального (економічні та інші стимули, санкції) і стандартного підходів; забезпечення однакових умов для сторін незалежно від національності; залучення третейського судді. Щодо силових методів Дмитрієв зазначає, що вони мають тимчасовий ефект, хоча й наголошував: "Одним з ефективних засобів врегулювання етнічних конфліктів є переслідування тих, хто порушив національне та расове рівно прав'я". [Дмитриев А. В. Конфликтология. – М. : Гардарика, 2000 (с.255)].

На протипагу позиції Дмитрієва варто згадати Дарендорфа, який вказує на те, що будь-яке втручання в конфлікти повинне обмежуватися регулюванням їх проявів і необхідно відмовитися від даремних спроб усунення їх причин. Також в його науковій праці йдеться про те, що придушення конфлікту є не лише аморальним, а й неефективним способом вирішення конфлікту. [Дарендорф Р. "Элементы теории социального конфликта" [Електронний ресурс] Режим доступу: http://ecsocman.hse.ru/data/968/645/1216/019_darendorf.pdf (с.145)].

Отже, зрозумілим стає, що для вирішення міжетнічних конфліктів на території Росії потрібен розвиток громадянського суспільства, якісні докорінні зміни в політичній системі РФ, врахування інтересів населення владними органами, пошук компромісу між сторонами конфлікту та максимальна гуманізація політичних відносин.

В. М. Грубов, докт. політ. наук, проф., КНТЕУ, Київ

ВИКЛИК ПРЕЗИДЕНТА Д.ТРАМПА: КОЛИ НЕСИСТЕМНІСТЬ ПЕРЕМАГАЄ СИСТЕМУ

20 січня 2017 року до посади Президента Сполучених Штатів Америки приступив Дональд Трамп. Без перебільшення можна сказати, що у міжнародній політиці ця подія вважається найзначнішою. Протягом року шпальта і ефір всіх найвпливовіших американських і світових засобів масової інформації й Інтернет ресурс тримали інтригу великого виборного закуліся, створюючи навколо ймовірних претендентів на посаду президента ореоли у вже знайомій політичній міфології. Але на цей раз семантичні форми цих міфологем були більш відверто брудними і образливими як для виборця, так і для американського істеблішменту. Вперше, майже за останні 30 років американської історії, масова свідомість потрапила у стан когнітивного напруження, де у картину масового одностудства, яку забезпечували впливові ЗМІ необхідно було вкраплювати власну думку. З позиції не надто політизованого американського суспільства, яке переважно сповідує ідеологію споживання і стандартів жит-

тя – це був "виборчий шок". Адже, весь попередній main stream президентських гонок завжди забезпечував константу політичних настроїв у суспільстві, а головне гарантовану перемогу на президентських виборах політичних сил, які вже давно стали продуктом системи, і які живуть за її головним законом – систему повинна очолювати людина системи, яка знає як ця система працює.

Звідси, більш зрозумілішим стає градус дискусій і причини у звинуваченнях опонентами–демократами Д. Трампа у його маргінальності і некомпетентності. З точки зору здорового глузду все це виглядає досить смішним і непереконаливим. У своїх звинуваченнях опонент Д.Трампа Х.Клінтон свідомо онтологічний аспект цього питання постійно переводила у площину політичної риторики, де причини і наслідки остаточно втрачали свій зміст. У такій прийом вона практично намагалася відірвати бізнесмена Трампа від капіталістичної системи господарювання де "право власності" є непохитним, і тих ідеологем лібералізму, які в однаковій мірі поділяють як демократи, так і республіканці. Зрозуміло, що у повній мірі це відноситься і до Д.Трампа. Звідси з боку демократів свідомо спір було перенесено у морально-політичну, а не економічну площину де це право у випадку перемоги того чи іншого кандидата матеріалізувалося б у додатковий фінансовий і управлінський ресурс тих сил, які стоять за ними. Отже, наявну реальність системності визначає не належність кандидати у президенти до того чи іншого клану, а ліберальна основа політико-економічної терпіння опонентів виборчих перегонів, які її обслуговують. Д.Трамп – людина системи економічної, але разом з тим, для його опонентів демократів як політик, який повстав у ролі "політика за покликанням" (М.Вебер), який кинув виклик демократам – він людина випадкова, тобто така, яка не є довготривалим продуктом системи політичної.

Зміст гасла республіканця Д.Трампа "очистити Вашингтонське болото" стає більш зрозумілим, коли на фігуру Трампа подивитися як на феномен політика нової хвилі, який єдиний спромігся почути "іншу Америку". "Інша Америка" – це Америка середнього класу, яку у 60-х роках минулого століття Дж. У. Фулбрайт позиціонував як працювиту, талановиту і відкрити для всіх. Проголосував за Д. Трампа трудова Америка практично висловили недовіру політичним силам системи, які фактично цю систему приватизували і поставили на службу власним цілям. Останні 30 років новими символи Америки були брехня, спад промисловості, расові виступи, зниження рівня життя, страх за майбутнє, авантюрна політика на міжнародній арені. В середині країні наростало протистояння двох Америк, а на міжнародній арені імідж країни втратив свої позиції. Наслідком цього, за даними Національної розвідувальної ради США, став зростаючий анти американізм і критичне відношення до США як самопроголошеного лідера. Наприклад, за період з 2002 по 2007 рр. імідж США за таким показником як "антипатія до характеристик, які притаманні США" погіршився у 27 з 33 країн, де проводилися дослідження

["Глобальные тенденции 2030: Альтернативные миры"// <http://lenta.ru/articles/2012/12/13/superpower/> /].

Стратегічно рецепт спасіння країни запропонований Д. Трампом у виборчій гонці виглядав як зосередження на внутрішніх проблемах Америки з поміркованим ізоляціонізмом на міжнародній арені, Це повинно сприяти внутрішньому миру і вирішенню проблем міжнародного миру і безпеки. Тактично – він передбачав низку першочергових заходів:

- повернення в країну виробництва і припинення втечі капіталу за кордон;
- упорядкування еміграційної політики;
- допомога бідним верствам населення країни в отриманні вищої освіти;
- зменшення податкового тиску на товаровиробників;
- обмеження влади ЗМІ;
- боротьба з міжнародним тероризмом;
- перегляд всієї попередньої міжнародної політики США і взятих обов'язків.

Перемогу несистемному політику Д.Трампу над бюрократично відбудованою політичною системою забезпечили не тільки концептуально грамотно сформовані національні проблеми, але й засвоєна ним специфіка граматики комунікацій американського суспільства, яке знаходиться у перманентній ситуації інформаційного тиску і брехні з боку всіх провідних ЗМІ. Відверту неприязнь і тиск цієї машини системи Трамп досить переконливо відчув на собі. Інформаційну машину демократів, а практично всі провідні ЗМІ США працювали на Х.Клінтон, Трамп переграв завдяки Інтернет технологіям. У мережевому маркетингу його команда активно використовувала соціально-психологічний підхід, який передбачає спілкування з цільовою за освітою, статтю, інтересами, проблемами аудиторією. Тобто кожен його прихильник був дійсно почутим і міг висловити свою думку. Отже Гегель правий, коли висловився, що держави падають під силою думки. Щодо США, то під силою думки пала система, яка виступила проти трудової Америки.

Т. В. Данилова, канд. філос. наук, НУБіП України, Київ
daniilova_tv@ukr.net

АНТИГЛОБАЛІЗМ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

В сучасному світі поширюється новий, транснаціональний за своїми масштабами масовий протестний рух, учасників якого стали називати антиглобалістами. Виникнення антиглобалізму – це прямий наслідок економічних криз останніх десятиліть. Суперечності в економіці країн, стрімке зростання валютних, кредитних і фондових ринків призвели до

фінансових криз, дефолтів, політичних конфліктів, сплесків міжнародного тероризму.

Легендою та загальноновизнаним символом антиглобалізму став субкоманданте Маркос, який очолив індіанське повстання на півдні Мексики в 1994 році. Публічні заяви та листи цього постмодерного Че Гевари – лівого радикального письменника і філософа – викликали захват представників лівого табору світової спільноти. На його думку, Третя світова війна йшла між капіталізмом і соціалізмом, очолюваними, відповідно, США та СРСР. Війна розвивалася за різними сценаріями, з різним ступенем інтенсивності та закінчилася розвалом СРСР і знищенням соціалістичного табору. Маркос стверджував, що зараз йде Четверта Світова війна, яка ведеться між великими фінансовими центрами за одним й тим самим сценарієм та з постійною інтенсивністю; що в сучасному світі експлуатація є самою жахливою з усіх існуючих в історії людства; що цинізм сьогодні – це філософське кредо тих, хто претендує правити планетою. Отже, сучасна війна є війною проти всього людства, проти розуму, вона ведеться на всіх фронтах і у всіх країнах. Для неолібералізму все є товаром, все продається та експлуатується.

З плином часу антиглобалістський рух охопив представників різних поглядів: паціфістів, марксистів, анархістів, захисників природи, ізоляціоністів, представників сексуальних і релігійних меншин, представників профспілкових, молодіжних, екологічних, студентських та антивоєнних рухів, борців за права людини, захисників прав споживачів, націоналістів тощо. Їх тактикою стали протестні рухи, які мали місце у різних кутках світу (деякі з них були успішними).

Противники глобалізації наполягають на тому, що:

- ідеологія глобалізму багато в чому ігнорує альтернативні сценарії майбутнього людства;
- глобалізація – це не невідворотний шлях розвитку людства, оскільки є штучним феноменом;
- глобалізація є звичайним міфом, спрямованим на приховування конфронтаційної реальності розвитку світової економіки.

Зокрема, подібну точку зору поділяють англійці соціолог П. Херст і економіст Г. Томпсон. У своїй роботі "Глобалізація під питанням" [Hirst, P., Thompson, G., Bromley, S. Globalization in Question / P. Hirst, G. Thompson. – Polity Press; 3rd Edition edition, 2009. – 304p.] вони доводять висновку, що цей процес насправді являє собою звичайну інтенсифікацію міжнародної торгівлі, яка навіть не є унікальною в історії і не перевершує показники періоду кінця XIX – початку XX ст. Доводячи це, дослідники підкреслюють, що останнім часом спостерігалось зростання впливу національних урядів на транснаціональні корпорації, які занадто роз'єднані, щоб представляти будь-яку реальну загрозу. Світу, менш орієнтованого на міць держави, ніколи не існувало і не буде існувати. Всю глобалізацію придумали держави, вони ж користуються її плодами.

Німецькі дослідники Х.-П. Мартін і Х. Шуманн у своїй відомій праці "Пастка глобалізації. Атака на процвітання і демократію" [Martin H.-P., Schumann, H. The Global Trap: Globalization and the Assault on Prosperity and Democracy / H.-P. Martin, H. Schumann. – Zed Books; 1st edition, 1997. – 280p.] говорять про диктатуру всесвітнього ринку, про руйнівну діяльність МВФ і фінансової олігархії провідних країн Заходу, що стоїть за ним. Вони відзначають, що глобалізація, об'єднуючи світ, одночасно і руйнує його. Управляючі інвестиційних фондів і транснаціональних корпорацій з капіталом в мільярди доларів паралізують національні держави. При цьому політики все швидшими темпами здійснюють дерегулювання, спираючись у своїй діях на фінансову і промислову еліту. Результатом незмінно є чергові програми жорсткої економії і масові звільнення. Такі країни, як Бразилія, де багаті селяться в відгороджених гетто, а більшість населення веде боротьбу за існування, стають всесвітньою моделлю. Сучасну цивілізацію сьогодні можна представити як суспільство жебраків, які живуть своєю власною працею, і багатіїв, які живуть на ренту від праці інших [Бурцев В.В. Эволюция хозяйственного управления в эпоху глобализации финансовых рынков / В.В. Бурцев // Финансовый менеджмент. – 2002. – №4. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.finman.ru/articles/2002/4/678.html>].

На думку ідеологів антиглобалістського руху, глобалізація в її нинішній формі не сприяє покращенню міжнародних відносин. Навпаки, вона виявилася своєрідним каталізатором соціально-політичної напруженості і конфліктів на нашій планеті. Поляризація багатства і бідності, боротьба за ринки і природні ресурси, інформаційна та культурна експансія розвинених країн Заходу, сприйнята іншими народами як загроза їх національній та цивілізаційній ідентичності, є живильним ґрунтом для національного і релігійного фундаменталізму та екстремізму, для етнічного сепаратизму, ксенофобії та тероризму.

Очевидно, що сьогодні світова спільнота знаходиться на дуже відповідальному рубежі. Від вибору, який зроблять політики, залежить майбутнє світу в найближчі десятиліття. Тому вкрай важливим є філософське осмислення соціальної природи і політичних пріоритетів глобалізації, шляхів розвитку і співіснування різноманітних цивілізаційних світів, а також ідей і принципів, що визначають напрямки світового розвитку.

Л.М. Дубчак, канд. філос. наук, доц., ІКВС, Київ
lyudmyla.dubchak@yahoo.com

СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В СВІТІ

Проблема корупції в органах державного управління в сучасній міжнародній державній політиці залишається надзвичайно складною і вимагає особливого системного підходу до її вирішення. Довгий час, по

довготривалих трансформаційних змінах в державній політиці багатьох сучасних високорозвинених країн, позитивні результати у боротьбі з корупцією стали досяжними лише в здійсненні циклу системного підходу у формі довгохвильової антикорупційної стратегії зі створенням системи антикорупційної безпеки в державі.

Однак навіть на сьогоднішній день, згідно досліджень щодо поширення корупції в світі, проведених в 38 країнах Європи, на Близькому Сході, в Африці та в Індії, це негативне соціальне явище залишається достатньо поширеним.

В зв'язку з цим до даної проблеми залишається прикута увага як політиків, громадських діячів, так і науковців у різних галузях науки (соціології, політології, етики, юриспруденції та ін.) та філософів.

Очевидно, що вирішення будь-якої проблеми вимагає системного підходу, і позитивного результату можна тут досягти лише із з'ясуванням багатьох факторів, що впливають на поширення цього явища. Одним із них слід вбачати фактор причинно-наслідкового зв'язку. Щодо проблеми джерела корупції єдиного вирішення не існує. Причини цього явища носять як індивідуальний, так і загальносоціальний характер, зокрема, економічні фактори, нестабільність соціального розвитку, короткотермінове планування в державній політиці тощо. Тому абсолютно не є очевидним, що корупція поширюється лише серед певного соціального прошарку, і як прийнято вважати, серед вищих щаблів управлінського сектору. Згідно досліджень, корумпованими можуть бути навіть дії співробітника супермаркету, котрий отримує різного роду подарунки в заміну на те, що більше рекламує продукцію, котра не факт що є кращою.

Останніми роками боротьба з корупцією є успішною в країнах, що відзначаються високими якісними показниками розвитку, зокрема в США, Німеччині та Великобританії. Але є й такі, в котрих до сьогодні важко провадити бізнес, оскільки надзвичайно масово поширений корупційний компонент. В зв'язку з цим багато фірм, зокрема американських, виходять з бізнесу цих країн, бо не в стані провадити його.

Як зазначено вище, особливих успіхів досягнуто сьогодні американською стратегією боротьби з таким негативним соціальним явищем як корупція. Саме американці розробили надзвичайно ефективні заходи боротьби з корупцією, що, зокрема, виражається і в накладанню відповідної кари за корупційні дії. При цьому антикорупційні заходи спрямовані не лише на внутрішню державну політику управління, але і на зовнішню. Жорстка кара застосовується, зокрема, щодо закордонних державних представників влади, котрі схиляються до корупційних дій. Наприклад, американська Комісія Обігу цінних паперів (SEC) разом з Департаментом Справедливості США покарала в 2015 році концерн Хеллет-Пакард за порушення закону про закордонні корупційні практики в Польщі, Росії і Мексиці на кару високістю 108 млн. доларів.

Однак, застосовуючи достатньо ефективні заходи боротьби з корупцією, про що свідчать дослідження, навіть США не вдалося до кінця подолати корупцію. Так, Американське Товариство по розкриттю коруп-

ційних злочинів і економічним зловживанням доводить, що фірми в США все ж витрачають близько 5 відсотків своїх прибутків на корупційні дії.

Загалом, в сучасній міжнародній практиці навіть серед успішних в цьому відношенню країн не існує єдиної формули боротьби з корупцією. Кожна держава випрацьовує власні методи боротьби і будує власну її стратегію. І методи для боротьби з корупцією пропонуються від досить м'яких до надто жорстких.

М'яким шляхом боротьби з корупцією є виховання відповідної етичної культури. Цей шлях, звісно, довготривалий, оскільки складно ламаються встановлені суспільством цінності і позитивних результатів потрібно чекати лише з новими поколіннями. Це підтверджують і результати досліджень. Адаже доведено, що такий шлях найменш ефективний.

Одним з багатьох шляхів в боротьбі з корупцією є шлях "зверху". Однак в ньому не завжди зацікавлені ті, хто фактично "соціально виріс" завдяки цьому. Так, в Польщі, згідно досліджень, лише в 30 відсотках фірм є вказівка "зверху" (від керівництва) щодо заборони корупційних дій з обґрунтуванням відповідних наслідків незаконних дій, які можуть виразитися у втраті праці.

Ще одним зі способів боротьби з корупцією є введення так званої інституції інформування, яку представляє особа, котра інформує відповідні органи про надуживання. Ставлення в суспільстві до цього інституту є неоднозначним, оскільки постає тут питання етичної сторони проблеми, оскільки це передбачає "доноси", що не завжди корелює з мораллю і, відповідно, не до вподоби колег. В зв'язку з цим надання таких повноважень певній посадовій особі передбачає гарантування їй анонімності та безпеки.

На сьогоднішній день, в сучасній стратегії боротьби з корупцією в світі залучаються різні суб'єкти державного контролю, зокрема, інформатори, юристи, економісти та інші аналітики ринку. Також сюди залучаються особи, які займаються аналізом управління ризиків, котрі здатні у фірмах створити лінії до анонімного інформування.

На нинішньому етапі позитивним прикладом розробки ефективних методів боротьби з корупцією стала Польща. Системний підхід до боротьби з корупцією в Польщі був достатньо вже обґрунтований в Програмі протидії корупції під назвою "Як боротися з корупцією? Засади творіння і реалізації антикорупційної стратегії для Польщі", розробленій ще в 2010 році. В зазначеному документі були обґрунтовані засади формування і правильної реалізації антикорупційної стратегії та приклади розв'язань цієї проблеми задля реалізації цієї стратегії в Польщі. Мета складення даної Програми визначалася у забезпеченні освітнього процесу в польській антикорупційній політиці.

Саме подібні Програми повинні мати місце у формуванні державної стратегії боротьби з корупцією. Вони повинні обґрунтовувати загальні засади, якими повинні керуватися особи, які творять і здійснюють національну антикорупційну стратегію. Реалізація такої Програми має бути розрахована на тривалий час (протягом 15-20 років), а стратегічними

цілями має стати: формування нового типу громадянина, для котрого нормою є відсутність корупції, формування в суспільній свідомості такого уявлення, що завданням влади є стале зниження рівня корупції та створення балансу в реалізації трьох основних принципів (запобігання і боротьба з корупцією, та здійснення освітніх програм щодо недопущення корупції).

*Ани Эргемлидзе, студ.,
Свободный университет Тбилиси, Грузия*

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ И МИРОВАЯ ПОЛИТИКА

На нашей планете более 200 государств. Каждое из них обладает суверенитетом, правом самостоятельно определять собственную форму правления, осуществлять управление в интересах своего народа. Независимые государства не развиваются в вакууме, они взаимодействуют друг с другом и выступают субъектами политики более высокого уровня – мировой политики. То есть государства действуют в сфере международных отношений. Международные отношения – это особый вид экономических, политических, идеологических, правовых, военных, информационных, дипломатических и других отношений, выходящих за рамки внутриобщественных отношений. Другими словами, международная политика – это вся совокупность действий политических субъектов в отношениях между государствами и на международной арене в целом. Целью и результатом взаимодействия членов мирового сообщества является координация усилий по налаживанию взаимовыгодных связей между субъектами мировой политики. В середине 1970-х гг. в Хельсинки в заключительном акте Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе были сформулированы основные принципы современных международных отношений: суверенное равенство государств; нерушимость установленных границ; неприменение силы или угрозы силы в межгосударственных отношениях; территориальная целостность государств. мирное урегулирование споров; невмешательство во внутренние дела других государств; уважение прав человека и основных свобод; равноправие и право народов распоряжаться собственной судьбой; сотрудничество между государствами и добросовестное выполнение государствами обязательств по международному праву. Мировой политикой называют процессы выработки, принятия и реализации решений, затрагивающих жизнь мирового сообщества.

Грузино-украинские отношения это часть мировой политики, который очень важно для обеих государств. УКРАИНА–ГРУЗИЯ: уникальная модель взаимоотношений, апробированных историей и выдержавших испытание современностью.

Грузино-украинские отношения это двусторонние отношения между Украиной и Грузией в области международной политики, экономики, образования, науки, культуры и т.д. Грузия признала независимость

Украины 12 декабря 1991 года, дипломатические отношения между двумя странами были установлены 22 июля 1992 года. 5 апреля 1994 в Тбилиси, Украина открыла посольство Украины в Грузии. Посольство Грузии на Украине Грузия открыла 19 августа 1994 в Киеве. Это маленький экскурс об отношениях двух братских странам. Как президент Грузии Георгий Маргвелашвили заявил "Любой грузин в некотором смысле считает своим долгом быть полезным Украине и служить ей." История украино-грузинских взаимоотношений имеет вековую традицию, в которой даже при очень большом желании трудно найти темные пятна. В мировой истории это своего рода уникальный пример, обусловленный целым рядом обстоятельств. Решающую роль здесь играл феномен народной дипломатии, особый климат взаимоотношений двух народов, передающийся из поколения в поколение. В то же время, столь благоприятный фон был зеркальным отражением качества политических взаимоотношений двух стран, берущих свое начало еще в средние века. В частности, по свидетельству киевского летописца в XI столетии наблюдалось оживление отношений между Киевской Русью и Грузией.

Когда я говорю, что мы должны усилить отношения между нашими странами, то это не просто из-за национальной солидарности. Тут очень важен прагматический интерес. Во-первых, то, что происходит в нашем регионе, надо формулировать как единое целое, особенно перед скептическими государствами. Ведь это не просто изолированная проблема Абхазии и Осетии или Крыма и Восточной Украины, это общая проблема российских стратегических интересов в регионе постсоветского пространства. И мы при этом должны говорить не только о том, что помогите нам в Крыму или помогите в Абхазии – мы должны говорить, что мы группа государств, в которых концентрируется проблема европейской безопасности. И у нас есть видение, как это решить. Мы должны выступать как часть Европы, которая смотрит на европейскую безопасность в целом, а не только в том смысле, что мы хотим вернуть Крым или Абхазию. Во время грузинской войны 2008-го года мы говорили, что следующей будет Украина – никто это серьезно не воспринимал. Сегодня говорят, что следующей может быть Эстония. Сейчас растет понимание того, что это проблема всего региона. И именно в этом ключе мы должны усилить труда, помогать друг друга и работать с Европой. Конечно, это сложно, но у нас нет другого выхода.

Быть достойным традиций украино-грузинских взаимоотношений – почетная, но и нелегкая задача. Не растерять накопленный за века потенциал, а, используя новое качество государственности, придать его развитию дополнительный динамизм – в этом миссия нынешнего поколения политиков. Миссия отнюдь не простая, ибо новые реалии диктуют необходимость поиска все более совершенных форм и моделей сотрудничества.

**Т. В. Ігнат'єва, канд. іст. наук, К-ПНУ ім. І. Огієнка,
Камянець-Подільський
ignatyeva64@mail.ru**

СУЧАСНА УКРАЇНЬСКА ГЕОПОЛІТИКА: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЦІЛІ

Основним каталізатором масштабних євразійських/глобальних геополітичних змін останніх років стала Росія, очолювана президентом В. Путіним. Сьогодні очевидно, що мета воєнних дій, розв'язаних проти України, є більш масштабною та всеосяжною. Насамперед, це – нівелювання базових основ західної цивілізації та розпад ЄС, реалізація імперських амбіцій Росії. Щоб протистояти геополітичному супротивнику потрібно чітко усвідомлювати його головну мету, завдання, методи та засоби досягнення цілі; розробити план стратегічної та тактичної протидії, визначити коло міжнародних партнерів.

Відносини України з ЄС знаходяться у фазі перманентного очікування. Попри всі обіцянки та виконання вимог ЄС наша держава не отримала безвізового режиму (ймовірно вирішення питання – літо), а це – не тільки міжнародна політика та сприйняття України світовими геополітичними гравцями, а й – ефективність української політичної влади та, загалом, європейської політики. "Безвізова цукерка" для українців поступово змінює їх відношення до ЄС [Кудрик В. Тупик или новый шанс: с чем придется столкнуться Украине в 2017 году / Владислав Кудрик // Апостроф, 20 января 2017 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apostrophe.ua/article/politics/foreign-policy/2017-01-07>].

Зауважимо, що ЄС переживає період турбулентності причинами якої є вибори в низці європейських країн і сильні позиції правих ["Гібридна" війна Росії – виклик і загроза для Європи. – К.: Центр Разумкова, 2016. – С. 9]; нерозв'язанні питання міграційної кризи; підготовка виходу Великобританії з ЄС (Brexit) тощо. За таких умов, Україна має налагоджувати стосунки не тільки з ЄС, в цілому, а окремо з кожною європейською країною, що дасть можливість більшого розуміння політики Києва. Отже, системні зміни в ЄС, зосередження на своїх проблемах відсуне на другий план українські проблеми.

Таким чином, основою політичних рішень уряду України, нарешті, має стати формування прагматичної зовнішньої політики України. Європа 2017 р. буде жити своїми внутрішніми проблемами, європейський конструкт втрачає форму та зміст, тому швидше за все, ми не зможемо знайти там для себе місця.

Формат міжнародних відносин України з США за президента Д. Трампа важко спрогнозувати. Його ставлення до України буде формуватися із прагматичних національних позицій. Очевидно, що пріоритетним напрямком зовнішньої політики США буде Китай, точніше – стримування його неухильного розвитку/впливу на міжнародну політику/економіку. Саме реалізація цієї американської мети перегукується з інтересами РФ, якій також небезпечно подальше посилення китайського сусідства. За-

вдання США на перспективу – "відірвати" Росію, як постачальника стратегічної сировини, від Китаю. Перешкодою на шляху знаходження консенсусу між двома країнами буде російсько-український конфлікт.

Про те, що Україна ймовірно може стати предметом торгу між США та РФ говорить позиція відомих американських геополітиків Г. Кіссенджера та Зб. Бжезінського. Перший з них пропонує повернути окуповані території в Україну з наданням їм автономії та права голосу у вирішенні воєнних питань. Натомість, Росія має зберегти свою історичну "гідність" і вийти з конфлікту без воєнного втручання. Для України політик вимагає позаблокового статусу. На його переконання наша держава – міст між Заходом і Росією але – не форпост жодної із сторін [Кіссинджер пропонує компроміс з РФ по Донбасу / Корреспондент, 13 ноября 2016 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/ukraine/politics/3773146-kyssyndzher-predlozhyl-kompromyss-s-rf-po-donbassu>]. Зб. Бжезінський запропонував послабити тиск санкцій на Росію та проведення червоної лінії "водорозділу" між нею і Заходом по країнам Балтії. Думка та позиція України його абсолютно не цікавить. Причиною такого змуну курсу американської політики є намагання не допустити утворення союзу Росія-Китай [Американский геостратег рассказал о новом мире: какво место Украины / Politeka. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://politeka.net/395759-amerikanskiy-geostrateg-rasskazal-o-novom-mire-kakovo-mesto-ukrainy/>].

Українсько-російські відносини, за умови збереження теперішньої влади, радикального оновлення не передбачають. РФ буде продовжувати реалізовувати стратегію домінування в європейському регіоні, легалізуючи свої методи втручання у внутрішні справи сусідніх держав. Тому, агресія Росії проти України, яка триває з весни 2014 р., не буде локалізована і в 2017 р. Кремль намагатиметься зберегти ситуацію на Сході України у фазі "замороженого конфлікту" із елементами активного "нагадування/тиску". Це означає, що існує велика ймовірність проведення активних воєнних дій зі сторони РФ. Світові лідери мають, нарешті, зрозуміти, що в Україні вирішується доля майбутнього, а російський президент В. Путін вже не одноразово доводив, що є загрозою для всього світу, і чим слабкіший супротив, тим сильніша російська агресія [Яшин И. Независимый аналитический обзор "Гибридная агрессия Кремля" / Илья Яшин. – М., 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.4freerussia.org].

Отже, Україна має чітко усвідомити, що загроза з боку РФ ніколи не зникне, тому потрібно: використовувати/створювати всі можливості для ослаблення Росії (економічні, дипломатичні, інформаційні, правові); посилити політичний та військовий потенціал (консолідація політичної еліти, суспільства, переозброєння армії); урівноважити соціальний клімат; змінити позицію держави з очікуваної ("нам допоможе Захід") на "бути готовим завжди"; вміння української політики функціонувати в режимі відміни міжнародних санкцій проти Росії; повернути повагу і розуміння Європи та США, що можливо в разі успішних реформ, і на-

самперед, боротьби з корупцією; виробити стратегію поведінки з РФ базуючись на креативності та інноваційності [Горбулін В. 2017: далі буде... / Володимир Горбулін. – ZN,UA. – 2 липня 2016.–[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://gazeta.dt.ua/internal/2017>]; співпрацювати з різними міжнародними організаціями і, насамперед із НАТО; реалізувати стратегію "регіонального лідерства, що покращить міжнародний імідж держави; диверсифікувати економічних зв'язки з країнами Сходу (Іран, Індія тощо) [Іран позвал Україну присоединиться к договору Персидский залив – Черное море.–[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ubr.ua/finances/macroeconomics-ukraine/iran-pozval-ukrainu-prisoedinitia-k-dogovoru-persidskii-zaliv-chernoe-more-468866>]; обмежити/припинити діяльність російських агентів впливу в Україні (банків, підприємств активи яких контролює російський капітал); довести світовій спільноті не цивілізованість Росії в рамках міжнародного права через міжнародні суди та організації.

Р. І. Курпичник, студ., КНУТШ, Київ
rus97lan@ukr.net

ПРЕЗИДЕНТСЬКІ ВИБОРИ В США 2016: ФЕНОМЕН ДОНАЛЬДА ТРАМПА

Президентські вибори в США які пройшли 8 листопада 2016 року, стали одними з найбільш значних політичних подій в Новітній історії США та всього світу. А впевнена перемога кандидата від Республіканської партії Дональда Трампа, неодноразово шокуючого публіку своїми висловлюваннями, стала справжньою сенсацією для світових ЗМІ.

Неочікуваний успіх 70 річного мільярдера, відомого в суспільстві своїм відвертим стилем спілкування і екстравагантним способом життя приголомшив весь світ, тому що більшість соціологічних опитувань віддавали перемогу кандидату від Демократичної партії, колишньому Державному секретареві США Гілларі Клінтон.

У 2016 році під час виборів Президента американське суспільство настільки розкололося в своїх поглядах, що одна половина електорату ніяк не могла зрозуміти іншу. Під час нинішньої передвиборчої кампанії феномен популярності Дональда Трампа відсунув для засобів масової інформації в США на другий план звичайні для президентських виборів питання економіки і зовнішньої політики.

В останні десятиліття на повістку дня в американській політиці жваво виносились проблеми емігрантів, сексуальних меншин, афроамериканців та феміністичних рухів. Проблемами так званої "Білої Америки" – фермерства, робочих та підприємців відкрито кажучи просто нехтували. Вдало зігравши на цій проблемі, Трамп говорив про ці речі, не соромлячись нічого, обіцяючи радикальні рішення у внутрішній політиці, навіть побудувати стіну на кордоні з Мексикою, але найбільш привабливим

для "білого" американця була обіцянка суттєво зменшити податкову систему. Можна сказати, що Трамп став президентом так званого "Іржавого поясу" – регіону Середнього Заходу в районі Великих Озер, в якому сконцентрована велика частина важкої промисловості США. В "Іржавий пояс" входять центральна частина штату Нью-Йорк штати Пенсільванія, Огайо, Індіана, Мічиган, Іллінойс, та Вісконсін. Даний регіон страждає від занепаду індустріального виробництва, безробіття і загального економічного неблагополуччя. Більшість штатів, які опинилися критично важливими для перемоги Трампа, зосереджені саме в цьому регіоні – це Пенсільванія, Огайо, Вісконсін, Айова. Відноситься до цього ж регіону штат Мічиган який зробив драматичне зрушення в своїй електоральних перевагах і вперше за довгий час проголосував за республіканського кандидата. Саме в Мічигані можна знайти найгірші приклади колапсу перш придатних для життя міст і соціального занепаду. Мічиган, як і Пенсільванія, не підтримував республіканських кандидатів в президенти з часів кампанії 1988 року, коли від їх партії балотувався Джордж Буш-старший [<http://secretmag.ru/longread/2016/11/10/ekonomicheskie-predposylki-pobedy-donald-a-trampa/>]. На цьому Трамп і побудував свою кампанію в цих штатах. Стоячи в тіні моторного заводу Форда під час праймеріз в Мічигані, він пообіцяв, що введе 35% тариф на будь-яку зроблену в Мексиці машину, яку переганяють в Сполучені Штати. Подібні слова для жителів штатів, які постраждали через перенесення виробничих потужностей за кордон, стали найбільш привабливим варіантом вирішення своїх фінансових проблем. Ще однією причиною перемоги Трампа являється особистість його суперниці. Клінтон дуже довго знаходилась в істеблішменті, а її імідж вкрай типового чиновника не дуже імпонував більшій частині електорату яка прагнула змін. Голосування за війну в Іраку, її участь у багатьох корупційних скандалах, справа про незаконне використання електронної пошти – все це зробило їй дуже великий антирейтинг. Близько 70% опитаних вважали, що вона не є чесною у своїх заявах і так чи інакше причетна до порушень законів США [<http://apostrophe.ua/article/world/2016-11-10/fenomen-trampa-kak-respublikantsu-udalos-oderjat-pobedu/8262>]. Не кажучи вже про розчарування в політиці демократичної адміністрації президента Обами, головного "піар менеджера" передвиборчої кампанії Клінтон. Так звані "соціалістичні" реформи Обами, в першу чергу – медичного страхування і підвищення податків, дійсно покращили становище найбідніших верств населення, вперше давши їм доступну охорону здоров'я. Але в той же час ці реформи дуже боляче вдарили по середньому класу (включаючи кваліфікованих робітників) – податки для них збільшилися, а реальний дохід істотно впав.

Не можна виключати фактор традиційності і консерватизму американського суспільства, так як ідеї Трампа співзвучні очікуванням традиційних республіканців – "Ми пропонуємо не подачки у вигляді безкоштовної медицини та вищої освіти, а створимо вам умови заробити стільки,

щоб ви самі могли оплатити все необхідне". США – за винятком, можливо, кількох ареалів (типу Манхеттена, Майами або Кремнієвої Долини) – це патріархальне консервативне суспільство. Тому там так важливі сімейні цінності, традиції і патріотизм. І як би це комусь не здалося дивним, але саме Трамп їх уособлює. Він хороший батько – у нього п'ятеро дітей, і він очолює сімейний (не фінансовий) бізнес [<http://forbes.net.ua/ua/opinions/1423725-yak-i-chomu-peremig-tramp>].

За Трампа голосував традиційний американець – житель одноповерхової Америки, середній клас, робочі, середній і малий бізнес, євангелісти (тобто, релігійна більшість) і "чайна партія" – консервативне крило республіканців, яке виросло з руху активістів на місцях, слабо пов'язане з партійним істеблішментом. Клінтон підтримував великий, в першу чергу – фінансовий бізнес, центральні ЗМІ, істеблішмент і креативний клас, а також клієнтські групи. Тобто всі ті, хто сповна відчуває всі принади політики економічного неолібералізму, а крім них – соціальні низи, які отримали реальні преференції під час президентства Обами. З останніми, правда, трапилася халепа – вони дуже слабо проявляють соціальну активність і готові йти на вибори в основному тільки в разі прямої стимуляції.

Прекрасно зігравши на почуттях народу, він зміг вибудувати потужну кампанію яку не змогли зламати ні провладні ЗМІ ані гучні скандали по відношенню до самого кандидата. Всі ці фактори і зробили Дональда Трампа 45 Президентом США.

М. С. Майніна, студ., КНУТШ, Київ
miroslava_maynina@ukr.net

ПОНЯТТЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Поняття європейської ідентичності активно починають обговорювати на початку 1970-х, що пов'язано з бажанням Європейського співтовариства знайти варіанти, які б дозволили не лише зацікавити громадськість та наповнити новою темою публічні дискусії, а й ввести офіційно закріплений термін, який би визначив вектор політичного руху на десятиліття. У грудні 1973 році дев'ять країн-членів Європейської спільноти підписали Декларацію європейської ідентичності. У ній мова йде про те, що не дивлячись на будь-яку ворожнечу та конфлікти у минулому, європейські країни мають спільні цілі та інтереси. Це має посприяти об'єднанню Європи та створенню загальноєвропейських інтересів. Основними принципами інститутів мають бути верховенство прав, беззаперечне виконання законів та демократія. [Document on the European Identity published by the Nine Foreign Ministers [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://aei.pitt.edu/4545/>]

Дослідники виокремлюють декілька видів європейської ідентичності: історико-культурна, політико-правова, соціальна, міжнародна та пост-ідентичність. Кожен із видів відповідає за свій "щабель" розвитку ідентичності, натомість розвинути усе у найвищому ступені за сучасних умов доволі проблематично. [Heiko Walkenhorst, *The Conceptual Spectrum of European Identity: From Missing Link to Unnecessary/Evil Limerick Papers in Politics and Public Administration* – 2009, No. 3]. Натомість, на межі XX-XXI століть на перший план все ж таки виходить політичний аспект європейської ідентичності. Так, дослідник Фуріо Черутті визначає політичну ідентичність, як "ансамбль політичних цінностей та принципів, які є базисом нашої політичної групи...цей акт визнання чи ідентифікації об'єднує нас у єдине МИ". [Ефременко Е. В. *Драма европейской идентичности*, – Политическая наука, 2005, №3. М.: ИНИОН РАН, 2005. С. 157-169] Різниця підходів безумовно накладається на контекст розуміння європейської інтеграції. Відтак, Дж. Деланті знаходить, щонайменше, три різних значення. По-перше, деякі вчені фокусують увагу на індивідуальній ідентифікації з Європою, яка розуміється як соціальна категорія. По-друге, європейська ідентичність розуміється як ідентичність колективного суб'єкту на кшталт ЄС. Таким чином виникають такі поняття як ідея Європи та європейський дух. По-третє, колективна європейська ідентичність є щось над і вище інститутів європейської спільноти. Вона впливає з культурної та історичної спадщини Європи і причетності до минулого усіх громадян. [Delanty G. *The Fragmentation of European Identity*, Keynote talk at conference. *The Development of European Identities: policy and research issues*. / Gerard Delanty – 2012. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/events-194/session-4-gerard-delanty_en.pdf

Український дослідник О.Толкачов розмежовує два підходи до визначення європейської ідентичності: перший – союзний націоналізм, який за часом співвідносять до початку формування "європейськості". Основу при цьому підході формують спільною історією, територією, культурою. Проте, до критеріїв цього підходу виникає радше більше запитань, аніж підтримки. Другий – "патріотичний конституціоналізм", з'явився трохи пізніше, а саме після початку перетворення фундаторами суто економічного союзу в політичний, усвідомивши необхідність пошуку інших, більш глобальних критеріїв європейської ідентичності. Відтак, виникає інше розуміння, яке базується на спільних цінностях: демократії, правової держави, толерантності. Такий європейський ідеалізм, заснований на спільності цінностей для всієї Європи, навіть припускає можливість поступового відмирання національних держав в ЄС. Відтак, в перспективі – перехід до великої наддержави "Європейський Союз" та єдиного спільного громадянства тощо. [Толкачов О. *Європейська ідентичність України* [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/library/236196.html>

Європейська ідентичність має також ряд проблем, які перш за все пов'язані з відсутністю одновимірного дослідження даного феномену. По-перше, існує необхідність у визначенні ідентичності на рівні Союзу і ця ідентичність має бути зрозумілою як в колах Союзу, так і поза ним. По-друге, необхідно структурно інтегрувати Європу не тільки на рівні політики, економіки, але й на рівні існуючих національних ідентичностей, яким нерідко властива пасивність по відношенню до наднаціональних європейських структур. [Берендеев М. В, Европейская идентичность сегодня: категория политической практики или дискурса [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://journals.kantiana.ru/vestnik/2785/7640/>]

На думку Ф. Фукуяма, проблема полягає в тому, що ЄС виник на базі антинаціональної ідентичності. Він був покликаний вийти за межі національного егоїзму та антагонізму, які були характерними для політики Європи ХХ століття. Відповідно, була віра у виникнення нової універсальної європейської ідентичності, яка витіснить італійську, німецьку, французьку чи будь-яку іншу національну ідентичність. Також, Ф. Фукуяма переконаний, що ніколи не існувало вдалої спроби створення європейського сенсу ідентичності, європейського громадянства, яке б визначало права та обов'язки європейців по відношенню один до одного за рамками формальних договорів. Євросоюз було створено, як технократичний засіб для досягнення економічної ефективності. Сьогодні видно, що економічних та пост національних цілей не достатньо для об'єднання цієї спільноти. [Francis Fukuyama The Challenges for European Identity [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://theglobaljournal.net/article/view/469/>]

Ю. Габермас також наголошує на неможливості створення єдиної європейської ідентичності обґрунтовуючи це тим, що Європа не в змозі запровадити єдину Конституцію, бо перш за все відсутнім є суб'єкт, який її розроблятиме. Відповідно, Європейський Союз не може повною мірою стати спільнотою з власною ідентичністю, перш за все через відсутність європейського народу. [Хабермас Ю. Кризис Европейского Союза в свете конституционализации международного права, [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://dpp.mpil.de/02_2013/art2_1.cfm]

Отже, зважаючи на багатовимірність поняття європейської ідентичності, слід зауважити, що даний феномен покликаний забезпечити загальну інтеграцію європейської спільноти у єдиний простір, проте беручи до уваги фактор не бажання багатьох націй втрачати своє самовизначення європейська ідентичність формується як додаткова складова, що визначає приналежність до певної спільноти, зважаючи на її культурні, історичні, економічні та політичні особливості.

INTERNATIONAL POLITICS

International politics depending on academic institution, is either a field of political science, an interdisciplinary academic field similar to global studies, or an entirely independent academic discipline in which students take a variety of internationally focused courses in social science and humanities disciplines. In both cases, the field studies relationships between *political entities* (polities) such as states, sovereign states, empires, inter-governmental organizations (IGOs), international non-governmental organizations (INs), non-governmental organizations (NGOs), and multinational corporations (MNCs), and the wider world-systems produced by this interaction. International relations is an academic and a public policy field, and so can be positive and normative, because it analyzes and formulates the foreign policy of a given State.

As political activity, international relations dates from the time of the Greek historian Thucydides and, in the early 20th century, became a discrete academic field within political science. In practice International Relations and International Affairs forms a separate academic program or field from Political Science, and the courses taught therein are highly interdisciplinary.

For example, international relations draws from the fields of: technology and engineering, economics, communication studies, history, international law, demography, philosophy, geography, social work, sociology, anthropology, criminology, psychology, gender studies, Acultural studies, culturology, and diplomacy. The scope of international relations comprehends globalization, diplomatic relations, state sovereignty, international security, ecological sustainability, nuclear proliferation, nationalism, economic development, global finance, as well as terrorism and organized crime, human security, foreign interventionism, and human rights, as well, as, more recently, comparative religion.

IR theories can be roughly divided into one of two epistemological camps: "positivist" and "post-positivist". Positivist theories aim to replicate the methods of the natural sciences by analysing the impact of material forces. They typically focus on features of international relations such as state interactions, size of military forces, balance of powers etc. Post-positivist epistemology rejects the idea that the social world can be studied in an objective and value-free way. It rejects the central ideas of neo-realism/liberalism, such as rational choice theory, on the grounds that the scientific method cannot be applied to the social world and that a "science" of IR is impossible.

A key difference between the two positions is that while positivist theories, such as neo-realism, offer causal explanations (such as why and how power is exercised), post-positivist theories focus instead on constitutive questions, for instance what is meant by "power"; what makes it up, how it is experienced and how it is reproduced. Often, post-positivist theories explicitly promote a

normative approach to IR, by considering ethics. This is something which has often been ignored under "traditional" IR as positivist theories make a distinction between "facts" and normative judgments, or "values".

During the late 1980s and the 1990s, debate between positivists and post-positivists became the dominant debate and has been described as constituting the Third "Great Debate".

Let talk about some of the theories of international politics. Begin with realism. Early realism can be characterized as a reaction against interwar idealist thinking. The outbreak of World War II was seen by realists as evidence of the deficiencies of idealist thinking. There are various strands of modern-day realist thinking. However, the main tenets of the theory have been identified as statism, survival, and self-help. **Statism:** Realists believe that nation states are the main actors in international politics.¹ As such it is a state-centric theory of international relations. **Survival:** Realists believe that the international system is governed by anarchy, meaning that there is no central authority. **Self-help:** Realists believe that no other states can be relied upon to help guarantee the state's survival.

The second one is liberalism. According to liberalism, individuals are basically good and capable of meaningful cooperation to promote positive change. Liberalism views states, nongovernmental organizations, and intergovernmental organizations as key actors in the international system. States have many interests and are not necessarily unitary and autonomous, although they are sovereign. Liberal theory stresses interdependence among states, multinational corporations, and international institutions.

Neoliberalism, liberal institutionalism or neo-liberal institutionalism is an advancement of liberal thinking. It argues that international institutions can allow nations to successfully cooperate in the international system.

What about Post-liberalism?!. One version of post-liberal theory argues that within the modern, globalized world, states in fact are driven to cooperate in order to ensure security and sovereign interests.

The normative position or normative theory is to make the world a better place, and that this theoretical worldview aims to do so by being aware of implicit assumptions and explicit assumptions that constitute a non-normative position and align or position the normative towards the loci of other key socio-political theories such as political liberalism, Marxism, political constructivism, political realism, political idealism and political globalization.

Constructivism or social constructivism has been described as a challenge to the dominance of neo-liberal and neo-realist international relations theories.¹ Constructivism is a theory critical of the ontological basis of rationalist theories of international relations. Constructivism most concerns itself with the role of ideas in shaping the international system; indeed it is possible there is some overlap between constructivism and realism or liberalism, but they remain separate schools of thought. By "ideas" constructivists refer to the goals, threats, fears, identities, and other elements of perceived reality that influence states and non-state actors within the international system.

Constructivists believe that these ideational factors can often have far-reaching effects, and that they can trump materialistic power concerns.

Feminism became popular in the early 1990s. Such approaches emphasize that women's experiences continue to be excluded from the study of international relations. International Relations Feminists who argue that gender relations are integral to international relations focus on the role of diplomatic wives and marital relationships that facilitate sex trafficking. Early feminist IR approaches were part of the "Third Great Debate" between positivists and post-positivists. They argued against what they saw as the positivism and state-centrism of mainstream international relations.

And the last one is Marxist international relations theory. It is structuralist-paradigms which reject the realist view of state conflict or cooperation; instead focusing on the economic and material aspects. Marxist approaches argue the position of historical materialism and make the assumption that the economic concerns transcend others; allowing for the elevation of *class* as the focus of study. Marxists view the international system as an integrated capitalist system in pursuit of capital accumulation. One notable Marxist approach to international relations theory is Immanuel Wallerstein's World-system theory which can be traced back to the ideas expressed by Lenin in *Imperialism: The Highest Stage of Capitalism*. World-system theory argues that globalized capitalism has created a core of modern industrialized countries which exploit a periphery of exploited "Third World" countries. Criticisms of Marxists approaches to international relations theory include the narrow focus on material and economic aspects of life.

*А. Я. Носовець, студ., КНУТШ, Київ
nosovets.anna@gmail.com*

ПОЛІТИЧНИЙ КОНФЛІКТ В МІЖНАРОДНІЙ ПОЛІТИЦІ

У сучасних міжнародних відносинах політичні конфлікти відіграють особливу роль, виступаючи, одночасно, як спеціальна форма політичної взаємодії акторів міжнародних відносин і світової політики та, як спосіб розв'язання суперечностей.

У теорії міжнародних відносин політичний конфлікт визначається як зіткнення двох чи більше різноспрямованих політичних сил з приводу влади, і викликане наявністю у конфліктуючих сторін неврегульованих претензій, взаємовиключних політичних інтересів і цілей, спрямованих на сферу міжнародних відносин. Такі конфлікти прийнято називати міжнародними і відокремлювати від внутрішньополітичних конфліктів, цілі, об'єкти і суб'єкти яких повністю обмежені рамками політичної системи однієї.

Об'єкт політичного конфлікту, в широкому сенсі, – влада і владні відносини, в природі яких і криються причини виникнення політичних конфліктів, в тому числі і в системі міжнародних відносин. У більш вузькому сенсі об'єктом політичного конфлікту може виступати як система полі-

тичної влади (на глобальному, регіональному та національно-державному рівні), так і її окремі компоненти і структури.

Предмет політичного конфлікту – протиріччя, що виникають в результаті здійснення різними акторами міжнародних відносин функцій політичного керівництва і управління політичним процесом.

Політичні конфлікти прийнято поділяти на:

- конфлікти інтересів;
- конфлікти цінностей;
- конфлікти ідентифікації.

В системі міжнародних відносин основна мета політичного конфлікту виражається у виявленні і конкретизації існуючих об'єктивних протиріччя у розвитку системи міжнародних відносин. Все це досягається в результаті узгодженої взаємодії в конфлікті всіх залучених до нього сторін, включаючи зовнішніх спостерігачів і посередників. При цьому кожна зі сторін, що беруть участь в міжнародному конфлікті, переслідує власну мету.

Конфлікт в міжнародних відносинах має свою структуру, яка розуміється як сукупність стійких зв'язків конфлікту, що забезпечують його цілісність як системи політичної взаємодії залучених до нього сторін. Структура політичного конфлікту в сфері міжнародних відносин включає: конфліктні відносини; протиріччя, що лежать в основі конфлікту; причини конфлікту; учасників конфлікту; об'єкт і предмет конфлікту.

Причини конфлікту в сфері міжнародних відносин і світової політики – це ті умови, які ведуть до загострення існуючих політичних суперечностей між учасниками міжнародних відносин (як державними, так і недержавними), для вирішення яких сторони змушені вступити в конфліктні відносини один з одним.

Стадії політичного конфлікту:

— попередня стадія, протягом якої відбувається накопичення протиріччя і формування відносин сторін до можливих методів і способів їх вирішення;

— підготовча стадія, протягом якої в середовищі потенційних учасників відбувається наростання напруженості і загострення взаємних відносин, в тому числі що стосуються предметів суперечки. На цій стадії відбувається висування взаємних претензій, нерідко ультимативного характеру;

— ініціація конфлікту, в результаті якої відносини сторін переходять у формат конфліктних відносин. Для ініціації конфлікту, як правило, потрібен формальний привід;

— стадія конфліктної взаємодії, в ході якої сторони прагнуть вирішити існуючі між ними протиріччя на своїх умовах, тобто нав'язати ці умови суперникам силовим шляхом;

— стадія врегулювання або вирішення конфлікту, в яку конфлікт може перейти в результаті.

Сучасні уявлення про політичний конфлікт в міжнародних відносинах і світовій політиці є результатом тривалої еволюції ідей і уявлень про

конфлікти в різних сферах діяльності особистості і суспільства. Конфліктологія виходить з двох посилів про природу конфліктів, що відбуваються в суспільстві:

- теорії "вихідного конфлікту" (М. Вебер, Р. Дарендорф), яка вважає, що конфлікти притаманні, неминучі, іманентні суспільству, їх не можна запобігти, можна лише пом'якшити їх негативні наслідки;
- теорії "похідного конфлікту" (Т. Парсонс, Е. Дюргейм) прихильників системного підходу, які вважають, що конфлікти в суспільстві виникають в результаті неузгоджених дій його учасників.

Сучасні конфлікти часто не вкладаються у відомі типології, оскільки ті ж самі конфлікти відрізняються багатомірністю і містять в собі не один, а кілька протиріч, унікальних за своїм характером. Саме тому в більшості сучасних конфліктів простежується поєднання не одного, а відразу декількох типів, що ще більше ускладнює їх врегулювання.

Таким чином, конфлікт є складною соціальною системою. Специфіка суб'єктів, причин міжнародних конфліктів обумовлює форми і механізми їх виникнення, розвитку і вирішення. Суб'єкти конфлікту оголошують свої протилежні цілі і претензії на вирішення спірних питань. Рішення міжнародних політичних конфліктів може статися завдяки політичним переговорам, часто із залученням посередників, у вигляді міжнародних конференцій тощо.

В. Ю. Омельченко, канд. філос. наук, КНУТШ, Київ
victoria.omelchenko@bigmir.net

МИР РЕГІОНАЛЬНОГО МАСШТАБУ ЯК ПІДГРУНТТЯ БЕЗПЕКИ ГЛОБАЛЬНОГО ПОРЯДКУ

Сучасний дискурс міжнародний політики гостро потребує відновити незмінні і універсальні принципи міжнародного права і розпочати відкритий, експертний діалог щодо цінності безпеки. Наше людське буття, наша антропна сутність є діалогічною. Про що красномовно засвідчили як М.Бахтіна, так і М.Бубера. На нашу думку, зовнішньополітична діяльність є мистецтвом діалогу з Іншими виходячи з принципів рівності, толерантності, взаємовизнання, що досягається завдяки загальнови-знаним і уніфікованим принципам, нормам та положенням міжнародного права. Даний умовивід є нічим іншим як переінтерпретацією 18 статті Конституції України, що окреслює мету зовнішньополітичної діяльності України [Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>]. Смисли якої, в свою чергу обумовлені Віденською конвенцією про дипломатичні зносини (від 18 квітня 1961 р.) в якій закріплені принципи суверенної рівності держав

та визначена сумісна мета усього розумного світового співтовариства як досягнення міжнародного миру і безпеки.

Безперечно, що останні події у царині світової політики красномовно свідчать на користь того, що мир регіонального масштабу є основою безпеки глобального порядку. Оскільки, мета для усіх єдина – мир і безпека, відповідно слід обрати найефективніші засоби для її досягнення, якими, на нашу думку, є побудова мережі діалогу, "мовної гри" (термін Л.Вітгенштайна) та перекладу однієї культури на іншу. Разом з тим такий рівень діалогу взаєморозуміння починається лише з моменту визнання співрозмовником "правил гри", що є ознакою його "цивілізованості". Такий перелік "правил гри" виявляється принаймні у вигляді уніфікованої системи права, дотримання прав і свобод людини, забезпеченні соціальних гарантій громадянина. У даному аспекті базових принципів і головно соціальних цінностей і функціонують "Amnesty International", "Venice Commission".

Звідси, очевидно, що право – це не просто диктатура норм і імперативів кодексів, але й ціннісний компас, що об'єднує усе розумне світове співтовариство. Адже, чим є принципи свободи та рівності виголошені ще в далекому 1791 р. на сторінках Конституції Франції? Вони є нічим іншим як ідейним смислом, ціннісним ядром, що втілюється у життя завдяки механізму норм і положень уніфікованої правової системи. Ми переконані, що право та наратив культури є офіційною мовою міжнародної політики. Разом із висуненням даної тези слід збагнути, що ж таке "культурні війни" та в чому полягає відмінність між зіткненням "картин світу" Чужих та Інших?

Ми наголошуємо, що право як і інші інституції державного устрою віддзеркалюють смисли культури. Які в свою чергу формують певні "фрейми", себто рамкові конструкції культури мислення, культури сприйняття та культури переконань. Це звичайно не означає, що кожна із соціальних ланок пише свою історію "ідентичностей індивідуального порядку", навпаки, коли ми говоримо про спільноту ми маємо на увазі "колективну ідентичність", що ґрунтується на спільній історії та спільних цінностях. Так, Ж.-Ж.Руссо, наголошував на необхідності культивування і практикування національних звичаїв, що надають народу національної ідентичності, якщо "...ви не змогли зарадити тому, щоб вони вас проглинули, то зробіть, принаймні так, щоб вони не змогли вас перетравити (...). Якщо ви зробите так, щоб жоден поляк ніколи не міг стати росіянином, то я вам відповім, що Росія не підкорить Польщу" [Декомб Венсан. Клопоти з ідентичністю. Переклад з французької, передмова, примітки Валентина Омелянчика. – К.: Стилос, 2015. – 281 с. – С.242]. Відповідно, якщо держава добровільно відмовляється від проведення розумної гуманітарної політики, то вона неминуче буде анексованою одним з її сусідів. Сьогоднішня Україна гостро потребує дієвої "культурної дипломатії", якісного ребрендингу, повороту від масової культури ("шароварів і писанок") до високої культури І.Пінзеля, К.Малевича та інших.

Якщо та чи інша держава буде свою "культурну картину" світу як локальну, гомогенну, себто ізольовану, то відповідно і сприйняття відмінного "культурного світу" завжди буде Чужим, і викликати лише реакцію захисту свого "регіонального культурного світу" усіма можливими засобами. За таких умов зовнішня політика держави зводиться до монологу абсолютних цінностей, що веде до замкненого кола боротьби з чужинцями, при чому такий рецидив боротьби нездоланий. Якщо ж ми будемо світ міжкультурних цінностей, то це означає що ми готові чути голос Інших, а не чужих "картин світу", тобто ми готові до діалогу, до "мовної гри" (термін Л.Вітгенштайна), комунікації. Наша мета – досягнути "розуміння" (мовою Г.Гадамера), задля чого ми готові працювати над перекладом однієї культури на іншу, над діалогом культур, що є базовою умовою розумного співіснування з Іншими на засадах толерантності і взаємовизнання. Отже, мовою міжнародної політики є право, діалог багатоголосся, а не деспотія і монолог обраних.

Сучасна ж міжнародна політика є ареною боротьби між варварською свободою та свободою розумною, між свавіллям обраних та ціннісно-нормативними засадами уніфікованого міжнародного права, які не мають географічних меж і регіональних кордонів, але, на жаль, уповільнюються "хиткими" експериментами відновлення "імперій" у ХХІ ст. Що вказує на те, що уніфікована правова система, як і "ідея вічного миру" І.Канта [Кант І. Метафізика нравов в двух частях [Текст] / И. Кант // Сочинения в шести томах – Т.4. – Ч.2. – М.: Мысль, 1965. – С. 107-438.] не є самою дійсністю, а є ідеалом до якого ми прагнемо, регулятивною ідеєю з позиції вічних начал розуму. Разом з тим цілком очевидно, що якість освіти, потенціал людського капіталу, здобутки просвітництва розуму і культури, цінності демократії мають перемогти силу зброї та деспотизм авторитарної "істини". В протилежному випадку, якщо розумному співтовариству світу не вдасться досягти нехай не вічного, але, хоча б хиткого миру, то воно опиниться на "гігантському кладовищі людства" (мовою І. Канта).

Така боротьба за свободу, гідність, цінності людства і є метою, завданням і призначенням зовнішньої політики України як частини розумного світового співтовариства.

В. С. Посєва, студ., КНУТШ, Київ
victoriaposeva@gmail.com

СУТНІСТЬ РЕФОРМИ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ ШВЕЦІЇ У 2016 Р.

Протягом останніх десятиліть Швеція залишається лідером у забезпеченні рівних прав і свобод як для чоловіків, так і для жінок. Згідно з щорічним рейтингом Global Gender Gap Index, який публікує Міжнародний економічний форум, Швеція у 2016 р. зайняла четверту позицію за

рівнем гендерної рівності, поступаючись лише Ісландії, Фінляндії та Норвегії [The Global Gender Gap Index [Електронний ресурс]. – <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/rankings/>]. Розвиток гендерної політики Швеції має багатовікову історію: 1250 р. було заборонено будь-яке насилля щодо жінок, 1842 р. дівчата отримали право здобувати освіту нарівні із хлопчиками, 1919 р. запроваджено жіноче виборче право, 1980 р. було заборонено будь-яку дискримінацію за гендерним принципом на робочому місці. 1974 р. було введено в дію закон, згідно з яким чоловік має право на декретну відпустку нарівні з жінкою, – він дістав назву "Föräldraledighetslag", що дослівно перекладається як "батьківська відпустка" [Sweden and Gender Equality [Електронний ресурс]. – <https://sweden.se/society/sweden-gender-equality/>]. Представництво жінок у Парламенті Швеції є одним із найвищих у світі і складає близько 44%. Наприклад, середній показник для країн Європейського союзу складає 28%, для Сполучених Штатів Америки – 22%.

У 2016 р. внутрішня політика уряду Швеції мала три пріоритетні напрями: міграційна політика, екологічна політика та гендерна політика. У листопаді 2016 р. на офіційному брифінгу уряду міністр правосуддя Морган Йоханссон, міністр гендерної рівності Оса Реннер та міністр освіти Густав Фрідолін презентувати проект реформи гендерної політики – концепцію рівних можливостей для чоловіків і жінок у майбутньому, що включає "Національну стратегію щодо запобігання та боротьби з насильством чоловіків стосовно жінок" [Swedish Government presents feminist policy for a gender-equal future [Електронний ресурс]. – <http://www.government.se/government-policy/gender-equality/>]. Причиною зміни курсу у гендерній політиці є існуюча політика "усунення наслідків насилля", а не її попередження. Поряд з цим існує проблема низької участі хлопчиків та чоловіків у програмах, які спрямовані на популяризацію політики гендерної рівності та ненасильства. Уряд Швеції поставив собі за мету створення національного органу по запобіганню насильства, що одночасно проводитиме відповідну політику в освітній та правоохоронній сферах, а також у сфері охорони здоров'я. Під час пресконференції 13 лютого 2017 р. міністр гендерної політики Швеції Оса Реннер зазначила: "Ми (Швеція) все ще знаходимося на стадії "розквіту" гендерної нерівності через відсутність національного органу, який би мав владні повноваження для контролю за гендерною політикою" [Nationell samling i Rosenbad mot hedersrelaterat våld och förtryck [Електронний ресурс]. <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/02/nationell-samling-i-rosenbad-mot-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>]. Пріоритетними напрямками реформи є: захист прав дітей, жінок, представників ЛГБТ-спільноти, боротьба з торгівлею сексуальними послугами та сексуальним насиллям не залежно від статі та гендерної ідентичності. У рамках реалізації реформи уряд виділяє на її ведення 600 млн. крон (прибл. 63,5 млн. євро) з 2017 по 2020 рр., додатково передбачено виділення 300 млн. крон у муніципалітети та окружні ради.

Реформа включає в себе чотири головні напрями:

1. розширення та підвищення ефективності профілактичних заходів у боротьбі з насильством – виховна робота серед дітей та молоді у школах та університетах, серед громадськості, протидія поширення попиту на купівлю сексуальних послуг; 2. посилення попередження та захисту жінок та дітей від насильства – забезпечення підготовки професіоналів у сфері соціальної роботи, охорони здоров'я і медичної допомоги, посилення захисту і підтримки дітей, які стали свідками насильства або піддавались йому; 3. ефективна робота правоохоронних органів – розробка нових методів запобігання повторного насильства у сім'ї, боротьба з інтернет-буллінгом та погрозами; 4. розширення методологічних розробок та популяризація ідей гендерної рівності та ненасильства – створення національної статистики медичної допомоги жертвам насилля для розрахунку витрат на охорону здоров'я тих, хто став жертвою насилля, внесення змін до постанови "Про освіту" та доповнення навчальної програми темами про попередження та недопустимість насильства та дискримінації, виділення коштів для створення робочих груп по запобіганню дискримінації та насильства за гендерним принципом у школах, університетах та на робочому місці [En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor [Електронний ресурс]. – http://www.regeringen.se/4ad0bc/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/jamstalldhet/en-nationell-strategi-for-att-forebygga-och-bekampa-mans-vald-mot-kvinnor_utdrag-ur-skr.-2016_17_10.pdf].

Міністерство гендерної рівності працює над втіленням шести головних цілей: рівномірного розподілу влади та впливу – жінки і чоловіки повинні мати однакові права і можливості бути активними громадянами і формувати умови для прийняття політичних рішень; економічної рівності – жінки і чоловіки мають однакові можливості і умови на оплачувану роботу, що дасть економічну незалежність протягом усього життя; рівного доступу до освіти; рівного розподілу неоплачуваної роботи – жінки і чоловіки повинні нести однакову відповідальність за роботу по дому; однакового рівня охорони здоров'я; припинення насильства чоловіків стосовно жінок. Реформа гендерної політики у Швеції має на меті подолання існуючої гендерної нерівності, сприяє суттєвому покращенню стану психологічного здоров'я шведського суспільства, забезпечує позитивний вплив на розвиток економіки та охорони здоров'я. "Національна стратегія щодо запобігання та боротьби з насильством чоловіків стосовно жінок" – основа більш широкої та цілеспрямованої політики у сфері забезпечення гендерної рівності, є підґрунтям низки законодавчих поправок, які заплановані Риксдагом на 2017 р. Стратегія набула чинності 1 січня 2017 р. та орієнтована на період до 2027 р.

*Д. Д. Почепко, студ., КНУТШ, Київ
di.pochepko@yandex.ru*

КЛАСИЧНА ТЕОРІЯ КРАЇН ТРЬОХ СВІТІВ. ФЕНОМЕН КРАЇН ЧЕТВЕРТОГО СВІТУ

Традиційно вже досить давно світ ділиться на групи країн. Науковці виокремлюють країни Першого світу – або країни "золотого мільярда", країни Другого світу – більшість з яких раніше були соціалістичними, і країни Третього світу – країни, які знаходяться на стадії розвитку і ще не мають статусу розвинутих. В останні роки в наукових колах стали також виділяти країни Четвертого світу – це найбідніші держави, які не мають ресурсів для подальшого розвитку, і рухаються не до розвинутих країн, а до тих, які зникли з карти світу.

У процесі поділу країн на світи враховуються декілька факторів: по-перше, це економічний розвиток країни, по-друге, це рівень розвитку цивілізації. Найрозвиненіші, культурні і технологічно оснащені країни потрапляють в категорію Першого світу.

Розподіл країн на "світи" з'явився у світовій політиці під час холодної війни між США і СРСР. Світи виступали своєрідним показником союзників, ворогів та нейтральних. Таким чином, до Першого світу відносили США, членів НАТО і їхніх союзників (Туреччину, Японію, Австралію), до Другого відносили соціалістичні країни, об'єднані навколо СРСР, а до Третього – нейтральні держави.

Такий поділ був не єдиний. Мао Цзедун запропонував іншу концепцію світів. Першим світом повинні були стати наддержави, такі як США та СРСР. Другий світ будувався би на регіональних державах, які виступали союзниками однієї з наддержав. Третій світ – Китай і його сусіди, які були альтернативою тогочасної світової політики.

У сучасному світі поділ країн на світи зберігся, але змінив своє значення. До Першого світу так само відносять США, Канаду, Японію та інші. В Європі представниками країн Першого світу є Франція, Німеччина, Бельгія та Нідерланди. Характерними ознаками є відсутність голоду та демократичний шлях розвитку країни. У такому випадку більшість населення зайняті в сфері промисловості, а не у сільському господарстві. Цей рівень економічного розвитку зазвичай характеризується високим прибутком на душу населення і максимальним індексом розвитку людського потенціалу (ІРЛП).

Представниками Другого світу є майже всі країни Латинської Америки, більшість країн колишнього Радянського Союзу, країни Північної і Південної Африки, Індія. Класичними країнами Другого світу є Росія, Україна, Бельгія, Румунія, Литва та інші.

Ці країни знаходяться в постійному русі, щоб наздогнати країни Першого світу. Характерними рисами є періодичний голод в віддалених частинах країни та демократичний режим, який не є сталим і час від часу переходить до диктатури, що зумовлює високий рівень корупції.

Але не дивлячись на це, такі країни мають дуже високий темп економічного розвитку та так зване явище "індустріального бума".

Країни Третього світу, в основному, з дуже низькими економічними показниками. Характеризуються: постійним голодом у всіх прошарках населення, твердої диктатурою, грубим порушенням прав людини, повною відсутністю соціальної забезпеченості (немає можливості отримати елементарну освіту і медичну допомогу) та відсутністю ліберальних свобод у суспільстві. До цієї групи відносять переважну кількість країн Центральної Африки, деякі країни Латинської Америки, в тому числі і Кубу, багато азійських країн, Північну Корею. Також класичний Третій світ – це Єгипет, Індія, Пакистан, Монголія і більшість країн на південь від них. Також в цю групу можна включити багато арабських країн, наприклад Сирію.

Країни Третього світу також називаються країнами, що розвиваються. Країни, що розвиваються в свою чергу діляться на три основні групи за ступенем економічної розвиненості. Самі слаборозвинені – країни Африки, середньорозвинені – країни Азії, і найбільш просунуті – країни Латинської Америки.

Існує також теорія країн Четвертого світу. Це країни в яких не було спроб модернізувати своє суспільство, а розвиток відбувається дуже повільно, відповідно до природньої еволюції. Теорія Четвертого світу прагне створити типологію народів, що не мають державності. Теорія Четвертого шляху вимагає посилення цивілізаційного підходу в геополітиці, що враховує культурне і біологічне різноманіття.

Доречно буде, розглядаючи питання розподілу країн на Світі, проаналізувати динаміку розриву між розвитком Світів. У сучасному світі домінує явище глобалізації, яке розширює розрив між країнами і збільшує соціальну нерівність.

Найбільш сильні держави в умовах глобалізації набувають ще більшої сили. Директор Інституту історії СО РАН Володимир Ламін на конференції, присвяченій проблемам демографії, висловив припущення, що якщо "золотий мільярд" не почне по-справжньому ділитися з бідними країнами півдня планети, то в найближчій перспективі мають бути запеклі війни за ресурси [Демографические альтернативы будущего. Журнал "Эксперт" (24 сентября 2007).]

Існує інше бачення сучасної ситуації у світі. Прихильники кліодінаміки (кліодінаміка – міждисциплінарна область досліджень, сфокусована на математичному моделюванні соціально-історичних процесів) вважають, що у світі переважає тенденція зменшення розриву між країнами Світів, обґрунтовуючи це статистикою розвитку Третього світу [Системный мониторинг. Глобальное и региональное развитие. М.: Либроком, 2009.]

Демографічні і соціокультурні процеси, які відбуваються в країнах Третього світу, стимулюють розвиток грамотності, освіти та економіки. В результаті всіх цих процесів в останні роки в більшості великих країн

Третього світу спостерігаються темпи зростання ВВП на душу населення значно вищі, ніж в більшості країн першого світу.

У підсумку, на думку прихильників кліодинаміки, відбувається досить швидке скорочення розриву за рівнем життя між Першим і Третім світом. Визначити який підхід є вірним не можливо з урахуванням усіх чинників, які впливають на розподіл країн на Світі.

Як висновок можна сказати, що ці групи ніколи не будуть стійкими, тому що кожен день країни роблять крок вперед або назад у своєму розвитку. Прикладом тому є Аргентина, котра згодом 43 диктатур втратила місце в країнах Першого Світу і зайняла позицію країни Другого світу. Таким чином, ми бачимо, що питання розподілу країн на Світі є спірним і неоднозначним та потребує ґрунтовного аналізу.

О. В. Саган, асп., НІСД, Київ

КОАЛІЦІЙНА ПОЛІТИКА У БОРЬБІ З ТЕРОРИЗМОМ: УРОКИ СИРІЇ

2016 рік увійде в історію міжнародних відносин як початок перелому у боротьбі з міжнародним тероризмом. На авансцені великої політики його наявні результати стали пов'язуватися з взяттям сирійськими урядовими військами під свій контроль другого за значенням міста Сирії Алеппо і досягненням 30 грудня 2016 року з опозиційними силами домовленостей щодо призупинення бойових дій. Як це не парадоксально звучить, але це сталося не завдяки співпраці міжнародної спільноти і діючих в Сирії міжнародних воєнних коаліцій, а навпаки, подоланням уряду Сирії і країнами, які його підтримують наявних інтриг і звинувачень у неконвенціональності ведення ними бойових дій.

У відстань в 5 років, що розігрується сирійська драма, все очевидніше стає зрозумілим, що вона є результатом збігу внутрішніх і зовнішніх причин. З одного боку у ній присутні амбіції етнічних, релігійних, кланових і політичних груп та суперечки між ними, які характерні для сирійського суспільства в останні 20 років, з другого, вона не набула б таких гострих форм, якби у ній не було сліду зовнішньої режисури найвпливовіших гравців Близькосхідної і світової політики. Хитросплетіння цієї політики чітко проявилися у діяльності трьох міжнародних воєнних коаліцій та їх лідерів, які під прикриттям приводу боротьби з ІГІЛ були втягнуті у сирійські справи. Перша коаліція – це воєнна коаліція на чолі з США. Станом на жовтень 2014 року вона нараховувала 54 країни. Сьогодні 62 країни [Начало мировой катастрофы ?//<http://rjadovoj-rus.livejournal.com> 15.12.2015]. Міфічність діяльності коаліції у боротьбі з ІГІЛ, територія якого охопила значну частину Сирії й Іраку, була розкрита на слуханнях в Конгресі США у жовтні 2015 року щодо внеску США у підготовку формувань для боротьби з ІГІЛ. Було констатовано, що за два роки Пентагон на цю справу витратив 5 млрд. дол. і підготував аж 15 бійців. На питання, "що сталося з озброєнням і рештою кількістю

людей, які були задіяні у проекті", – ніхто не зміг надати зрозумілих пояснень. Проте, як визначають експерти все це перейшло до ІГЛ. Кваліть коаліції й відсутність будь-яких помітних результатів у боротьбі з міжнародним тероризмом пояснюється низкою причин. Головною є та, що ця коаліція створена під США і є коаліцією намірів, а не дій. Її химерність проявилася у позиції Білого дому, коли керівництво США почало ділити терористів на "гарних" і "поганих". У Сирії до складу "гарних" увійшла "Вільна армія Сирії", "Джахаб ан Нусра" та ще з десяток формувань, які протистояли урядовим силам. Це ті сили, на які США зробили ставку у боротьбі з режимом Асада і підтримуються урядом США незалежно від того, які злочини вони здійснили. Достатньо пригадати, так звані гуманітарні паузи, в Алеппо у вересні і жовтні 2016 року, завдяки яким під прикриттям гуманітарних конвоїв місії ООН цим силам надавалася продовольча і військова допомога. Послідовності цієї лінії представникам дипломатії США надавали й інші причини. Були ті, що пов'язувалися з затягуванням термінів взяття Алеппо силами Асада і ті, що пов'язувалися з суто політичним лицем американської дипломатії. На думку експертної спільноти, йшлося про присутність у корпусі інструкторів в вищезазначених формуваннях значної кількості американців (як і німців, французів, британців, саудівців тощо). Це свідчить, що у стратегії переформатування мапи Близького Сходу американська політика боротьби з тероризмом буде політикою з "подвійним дном", де у довгострокових цілях цієї політики тероризму відводиться роль тарану суверенітету "незручних" країн, а сама проблематика його присутності у міжнародній політиці буде використовуватися керівництвом США як привід для "обмеженого інтервенціонізму". Цю тактику і відтворює воєнна коаліція на чолі з США, де за ширмою її чисельності приховані справжні цілі Білого Дому – брудні справи краще робити руками інших, тобто союзників і партнерів.

Друга коаліція – це коаліція з 34 країн ісламського світу. Вона була створена у грудні 2015 року і очолила її Саудівська Аравія [1]. Щодо проголошеної мети – боротьби з ІГЛ, то діяльність цієї коаліції скоріш знаходиться на іншому боці історії. Підлежучись до США, Ер-Ріяд і Катар не приховують своїх планів щодо створення Арабського халіфату і в цій великій геополітичній грі ІГЛ відводиться роль руйнівника держав-конкурентів. Сьогодні в їх коло входять Сирія, Ірак й Іран. Звідси, незважаючи на всі документи ООН щодо заборони фінансування терористичних організацій (2015) вони продовжують фінансування ІГЛ та інших терористичних організацій і спрямовують їхні дії на боротьбу з режимом Асада. Особливе місце в коаліції займає Туреччина. З самого початку створення коаліції вона почала активно підтримувати противників Асада, приховуючи при цьому свої дійсні інтереси. Але у 2016 році, порівняно з попередніми роками, позиція Анкари у сирійському питанні протерпіла помітних змін. В умовах нормалізації відносин з Росією, яка відбулася у вересні 2016 року Анкара змушена була тимчасово відмовитися від стратегії створення Османської імперії і включилася в діалог

з примирення в Сирії на боці Росії й Ірану. Причини такого повороту декілька. Перша, знаходиться у площині похолодання відносин між Туреччиною – ЄС і США, яке відбулося після невдалої спроби державного завоювання (2016) у Туреччині. Друга, пов'язана з зростанням терористичної загрози всередині країни і невщухаючими гучними терористичними актами у 2016 році, що загрожує іміджу правлячій партії. Третя причина віддзеркалює розуміння керівництвом країни небезпек затяжного збройного конфлікту на південних кордонах для єдності самої Туреччини.

Третя коаліція – це коаліція трьох країн: Сирії, Ірану і Росії. Вона є результатом міжурядових домовленостей (2015 р.) цих країн як союзників, які мають тривалу історію взаємин. Цей проект показав свою ефективність, перш за все, завдяки координації дій на землі і в повітрі. Підтримка ВКС РФ наземних операцій урядових сил відіграла вирішальну роль у переломі ситуації в Сирії. На сьогодні до мирної угоди приєдналося більш ніж 1200 населених пунктів країни, що дає надії на скоре завершення громадянського протистояння.

М. В. Сидоренко, студ., КНУТШ, Київ
maxym.sydoenko1993@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ЛОБІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДЕЯКИХ КРАЇНАХ СВИ- ТУ (НІМЕЧЧИНА, ФРАНЦІЯ, КАНАДА, ПОЛЬЩА)

Конституційні особливості лобістської діяльності в Німеччині закріплені в сімнадцятій статті конституції, в якій написано, що кожен має право самостійно або в співтоваристві з іншими письмово звертатися з проханнями чи скаргами до відповідних органів і в парламент. У Німеччині немає єдиного федерального закону про лобістську діяльність, однак є цілий ряд документів, що регулюють її. До таких документів треба віднести "Єдине положення про федеральні міністерства". Згідно з цим положенням "участие экспертов, из заинтересованных в принятии какого-то закона или решения профсоюзов и ассоциаций, разрешено в работе по разработке законопроектов в федеральных министерствах" [Толстых П.А. "Лоббизм в Германии" www.lobbying.ru/dictionary_word.php?id=21]. Таким чином лобізм у ФРН передбачений на рівні виконавчої влади. Він надає право депутатам за винагороду займатися проблемами, що виносяться на обговорення комітетів парламенту. Кодекс також зобов'язує кожного депутата оприлюднити в установленому порядку інформацію про те, з якими лобістськими організаціями даний депутат в даний час взаємодіє. Закон про "Положення про реєстрацію союзів і їх представників при Бундестазі" передбачає відкриту публікацію лобістського списку, де вказуються всі спілки, асоціації та об'єднання, що одержали офіційний доступ до відомостей федерального уряду і комітетам парламенту, але під дане оприлюднення попадають лише юридичні особи. Завдяки реєстрації лобістської структури

отримують офіційну можливість взяти участь у роботі профільних комітетів, відкрито формулювати свої думки на відкритих слуханнях та активно приймати участь у прийнятті рішень. Отже, в Німеччині лобістські організації – це професійні експертні співтовариства, інституціоналізовані, офіційно зареєстровані, які мають чітке коло своєї діяльності.

У Франції, в січні 1991 року, було створена Асоціація рад по лобізму. Вона покликана була зробити в систему відносин держави і представників зацікавлених груп. Завдання лобіста полягає в тому, що він повинен підготувати певне рішення, причому з ризиком, що воно може і не сподобатися або знадобитися замовнику. Таким чином, процес легалізації лобістської діяльності у Франції дуже повільний. Якщо розглядати процедуру лобізму, то її можна так описати, що "по-перше немає ніякого відрегульованого доступу до державних установ і державному реєстру. По-друге члени парламенту при голосуванні, політичних дискусіях тощо не повинні оголошувати свої інтереси. По-третє список помічників членів парламенту не є загальнодоступним. І останнє – немає ніякого правила, яке б регулювало консультації зацікавлених груп з парламентом та урядом" [Чуварнидський Олександр "Групи інтересів у громадянському суспільстві" www.ipro.edu.te.ua/10_grupu_interesiv.pdf]. Слід сказати про недавню парламентську ініціативу, представлену декількома членами парламенту, які пропонують встановити реєстр для представників зацікавлених груп і лобістів, які мають намір лобіювати чийсь інтереси в парламенті. Мета цієї ініціативи полягає в тому, щоб ввести стандарти поведінки і доступу до національних зборів. "Регистрация доступа к собранию позволяют идентифицировать и поддержать список представителей заинтересованных групп, которые следят за законодательной деятельностью, и также позволяют полностью контролировать доступ представителей лоббирующих групп к Национальному собранию [Толстых П.А. "Лоббизм во Франции" www.lobbying.ru/dictionary_word.php?id=22].

В Канаді закон про регуляцію лобістської діяльності був прийнятий у 1988 році. Цей закон не торкається представників регіональних органів влади на загальнодержавному і міжнародному рівнях. В цій державі існує наступна класифікація лобістів: лобісти – консультанти; корпоративні "вбудовані лобісти"; "вбудовані лобісти" організації. Лобісти – консультанти є особами, які за деяку винагороду контактують з політиками та чиновниками з метою прийняття або зміни закону, регламенту, а також отримання державних замовлень, субсидій, грантів. Корпоративні "вбудовані лобісти" – це особи, які найняті якою-небудь організацією або приватною особою, значну частину обов'язків яких становить спілкування з держслужбовцями в інтересах роботодавця з питань прийняття або зміни законопроектів, отримання грантів і субсидій. "Вбудовані лобісти" організації – це особи, які є співробітниками організації, і весь робочий час витрачають на комунікацію з політиками і держслужбовцями в інтересах компанії – роботодавця з питань прийняття або зміни законопроектів, отримання грантів і субсидій. У канадському законодавстві лобізм залишається індивідуальним. Лобісти – це насамперед

окремі фахівці, а не контори. Головний недолік канадської системи таких, що, реєстрація лобіста може пройти вже після проведення рішення. "Тем временем, канадская система остается очень либеральной и мало способствует реальному противодействию коррупции – прежде всего потому, не заставляет лоббистов раскрывать свои финансовые потоки" [Сырунина Т. "Цивилизованный лоббизм: основные элементы правоотношения" publications.hse.ru/view/70757924].

Лобізм в Польщі регулюється актом від 7 липня 2005 "Про лобістську діяльність в законодавчому процесі". У даному акті визначаються правила відкритого лобізму в законодавчому процесі, правила професійної лобістської діяльності, форми нагляду за професійним лобізмом, правила ведення списку організацій, що займаються професійною лобістською діяльністю, а також покарання за порушення даного акту. Згідно цьому акту, "лоббистская деятельность включает любую деятельность направленную на осуществление влияния по отношению к органу государственной власти в законодательном процессе на центральном, правительственном или парламентском уровнях" [Толстых П.А. "Лоббизм в Польше" www.lobbying.ru/dictionary_word.php?id=27]. Професійний лобізм включає у свою сферу лобістську діяльність, здійснювану за плату від імені третіх сторін, для того, щоб інтереси цих сторін були прийняті до уваги в законодавчому процесі. Лобізм може здійснюватися як від компанії, так і окремою особою, на підставі договору, в рамках цивільного права. Відповідно до акту, Рада Міністрів повинна готувати, раз на шість місяців програму законодавчої роботи. Дана програма повинна включати: точну інформацію про планованих змін, які планується внести до законів, вказівки на орган, який відповідальний за розробку закону, прізвище та ім'я, позицію особи, відповідальної за підготовку проекту закону, а також веб – адресу офіційного інформаційного бюлетеня.

В. О. Стегній, студ., КНУТШ, Київ
vstegnii@gmail.com

ВІЙНА В СТРУКТУРІ МІЖНАРОДНОГО ПОЛІТИЧНОГО ПОРЯДКУ

Протягом усієї історії існування людства періоди спокою обов'язково супроводжувались періодами війни. Побутове розуміння війни зводиться до того, що це є негативне явище якого треба всіма засобами уникати. Тим не менш, вона залишається частиною міжнародного політичного порядку та відіграє у ньому ключову роль, що становиться помітною при детальнішому дослідженні проблеми війни у масштабі світових відносин.

Говорячи про міжнародний політичний порядок не мається на увазі існування порядку глобального, що цілком охоплює весь світ. В контексті даного дослідження для розуміння міжнародного політичного порядку потрібно використовувати визначення Генрі Кіссінджера, який визначає його через поняття світового порядку: "Мировой порядок подразумевает

состояние конкретного региона или цивилизации, в рамках которого действует комплекс справедливых договоренностей и существует распределение власти, которое считается приложимым к миру в целом. Международный порядок есть практическое применение указанной системы взглядов к значительной части земного шара, причем территория охвата должна быть достаточно большой, чтобы повлиять на глобальный баланс сил." [Киссинджер Г. Мировой порядок / Генри Киссинджер., 2015. – 540 с. – (Политика).-С.25]. Тобто, міжнародний порядок є перш за все взаємодією держав на загальноприйнятих засадах. Світовий порядок, в свою чергу, стосується існування людства в цілому.

Класичне визначення війни було запропоновано Карлом Клаузевіцом. На його думку війна є перш за все актом насилля, основною метою якого є бажання змусити супротивника до виконання чужої волі. Важливою ремаркою є те, що війна в контексті міждержавної взаємодії є лише інструментом досягнення цілей які було попередньо визначені політикою. Раймон Арон у своїй роботі "Мир і війна між націями" каже, що політика користується засобами стратегії (військові засоби) та дипломатії (політичні засоби) для реалізації цілей на міжнародній арені. Таким чином, можемо зробити висновок про існування комплексної дуальності стратегії та дипломатії. Війна є невід'ємною частиною взаємодії держав, як суверенів та виразників національних інтересів. Цитуючи Раймона Арона, такий стан речей є "політико-мілітарною єдністю для підтримання миру" [Арон, Раймон. Мир і війна між націями : пер. с фр. / Раймон Арон ; Под общ.рук. Віктор Шовкун, З. Борисюк, Г. Філіпчук. – Київ : Юніверс, 2000. – 688 с. – На укр. яз. – ISBN 966-7305-24-4.- С.63].

Розглядаючи місце війни у структурі міжнародного політичного порядку варто зазначити, що саме вона є основною причиною його існування як такого. Це впливає з основних цілей війни та функцій, які вона виконує. Можна виокремити дві основні групи цілей, що переслідуються державами при розв'язанні війни. Перша група цілей- це цілі абсолютної перемоги. Тобто, в даному контексті може переслідуватись мета як зміни міжнародного політичного порядку шляхом зміни існуючого балансу сил, так і його збереження через знищення порушників. До другої групи цілей можуть бути віднесені цілі обмеження конфлікту, що вже існує. Сучасна війна не може існувати як "війна заради війни". Вона обмежена політичними цілями, що повинні бути досягнуті [Арон, Раймон. Мир і війна між націями : пер. с фр. / Раймон Арон ; Под общ.рук. Віктор Шовкун, З. Борисюк, Г. Філіпчук. – Київ : Юніверс, 2000. – 688 с. – На укр. яз. – ISBN 966-7305-24-4.- С.48].

Нарешті, на основі наявного матеріалу можна виокремити 3 основних функції, що ілюструють місце війни у структурі міжнародного політичного порядку:

1) Інспіративна функція: війна інспірує появу міжнародного порядку. Ця функція впливає з того, що сам міжнародний порядок є системою взаємовідносин побудованих для мирного співіснування. Без наявності

феномену війни не було б необхідності у створенні міжнародного політичного порядку;

2) Жандармська функція: інструмент підтримання миру. Засіб для покарання порушників діючого порядку. Війна в контексті цієї функції виступає в ролі засобу для покарання в разі зазіхань на мирне співіснування. В даному контексті вступає в силу "аронівська" інтерпретація рівняння Грібуя: "повага до міжнародного права=каральна війна" [Арон, Раймон. Мир і війна між націями : пер. с фр. / Раймон Арон ; Под общ.рук. Віктор Шовкун, З. Борисюк, Г. Філіпчук. – Київ : Юніверс, 2000. – 688 с. – На укр. яз. – ISBN 966-7305-24-4. - С.134].

3) Перетворююча функція: війна є своєрідним сигналом того, що існуючий порядок взаємодії не влаштовує з тих чи інших причин його учасників. Порядок завжди встановлюється переможцями та останні ніколи не залишаються ними навечно з плином часу. Перетворення міжнародного політичного порядку майже завжди веде до наступної легітимізації цих змін. З цього випливає подвійність цієї функції. Яскравим прикладом виступають ті зміни, що відбуваються у концепції ведення війни С.Ш.А. Як зазначає Генрі Кіссінджер, С.Ш.А. є творцем сучасного світового та міжнародного порядку якому постійно кидають виклик. Задля того, щоб залишитись ключовим гравцем міждержавних відносин С.Ш.А. перейшли до розробки концепції "війни у містах", основною метою якої є війна на ворожій території ворожими руками. Таким чином можливе буде утримання ключової позиції на політичній мапі світу.

Отже, місце війни в структурі міжнародного політичного порядку є чітко визначеним. Війна займає ключову роль зберігаючи мирні відносини та слугує тим сигналом до змін, що не можна ігнорувати. Вона є притаманною міжнародному порядку тому, що на світовій арені держави виступають в якості суверенів. Волі таких суверенів обмежені лише потенціалами могутності тих чи інших.

В. С. Телькі, студ., КНУТШ, Київ
vladislav.tiliki@gmail.com

ПОЛІТИКА "М'ЯКОЇ СИЛИ" В БАГАТОПОЛЯРНОМУ СВІТІ

Нові можливості телекомунікаційних технологій, стрімкий розвиток соціальних мереж та розширення обсягів доступних знань надають ще ніколи небачені можливості в освіті, культурному обміні, виробництві, торгівлі, військовій справі, міжнародних відносинах. Роль власне силового компоненту в провадженні конкурентної зовнішньої політики поступово знижується. Монополія на знання в сучасному світі стала справжньою зброєю – навіть більш ефективною, ніж ядерна зброя. Після закінчення Холодної війни єдиною наддержавою були Сполучені Штати. Стрімкий розвиток нових індустріальних держав та країн Перської затоки сприяв становленню на початку 21 ст. багатополярного світу. І хоча

могутність багатьох впливових гравців є відносною, вони вже відіграють значну роль в регіональній політиці. До сильних регіональних гравців відносять Туреччину, Іран, Саудівська Аравія, Катар, ОАЕ, Росію, Нігерію, Бразилію. Внаслідок громадянської війни в Ємені, значно посилили свої позиції Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати. У цьому контексті явно є колізія – "тверда сила" зброя все ще залишається впливовим фактором у зовнішній політиці. Це так, але варто зазначити, що у випадку ОАЕ та інших держав, про які йтиме мова нижче, військовим операціям передувало ефективне застосування політики "м'якої сили" щодо територій, які вони прагнули ввести до сфер зовнішньополітичного впливу. Сучасні зміни сприяли трансформації поняття політичної могутності на міжнародній арені. Тепер вона фокусується на "м'якій силі" (soft power). Вперше подібний підхід у розумінні "сили" у міжнародних відносинах запропонував Джозеф Най. "М'яка сила" є формою зовнішньополітичної стратегії, яка заснована не на примусі, а на добровільній участі союзників [Nye Jr., Joseph S. Soft Power. The means to success in world politics. – N.Y.:Public Affairs, 2004. 193 p]. Згідно з цією концепцією сила держави полягає у вмінні досягнути прихильності інших країн за допомогою таких факторів, як духовна і матеріальна культура, суспільно-політичні принципи, здатність запропонувати іншим країнам таку модель розвитку (політичне, соціально-економічне, науково-технічне співробітництво), яка переконає їх у необхідності союзницьких відносин. До того ж, на відміну від "твердої сили", заснованої на мілітарному та економічному примусі, "м'яка сила" сприяє підвищенню іміджу держави на міжнародній арені. На думку Джозефа Ная, "м'яка сила" є привабливою силою. Вона заснована на трьох компонентах: 1) Культура – система важливих для суспільства цінностей; 2) Політична ідеологія ; 3) Зовнішня політика (дипломатія в широкому сенсі)[Nye Joseph S. Soft Power.- Foreign Policy.-,1990]. В залежності від співвідношення вищезазначених "стовпів" "м'якої сили" розрізняють наступні її концепції: традиційна (американська), європейська, китайська, російська, японська.. Традиційна (американська) концепція "м'якої сили" схильна поєднувати всі три компоненти приблизно в однакових пропорціях. Вплив американського способу життя та культури є всевітньо поширеним. Станом на 2004 рік 80% опитаних респондентів позитивно вражені досягненнями США в науці та технологіях, а 63 % є шанувальниками американської музики та кіно. Ідеологічна складова полягає в поширенні ідей "американської мрії" у всьому світі, а також значна увага до різного роду освітніх та культурних програм обміну для іноземних громадян. Дипломатичний "стовп" американської "м'якої сили" заснований на політиці медіаторства (посередництва) в різних міжнародних конфліктах (Близький Схід, Балкани, Тихоокеанський регіон). У свою чергу сутність європейської м'якої сили полягає в світовій популярності мов Європи та значній увазі до міжнародних програм обміну, зокрема Erasmus. Відсутність політичної єдності в багатьох зовнішньополітичних питаннях не дозволяють ЄС якісно використовувати дипломатію в якості "м'якої сили".

Неоднозначна позиція ЄС щодо агресії РФ в Україні поставила також під сумнів прихильність ЄС до декларованих ним же цінностей. Туреччина приділяє значну увагу застосуванню "м'якої сили" в зовнішній політиці. З метою покращення міжнародного іміджу та просування власних інтересів у більш ніж 170 країнах світу були відкриті турецькі школи. Це стосувалося зокрема і Сирії, де турецько-сирійські школи діяли на сунітських територіях. Це сприяло посиленню симпатій сирійців-сунітів до Туреччини, внаслідок чого в процесі інтервенції до Сирії в 2016-17 рр. їй вдалося досягти успіхів у боротьбі з Ісламською державою – "думки й серця" населення Північної Сирії (крім курдів) знаходяться на стороні турків. Культурний вплив Туреччина посилює і економічним, причому не тільки з країнами-сусідами по регіону, а й в країнах Африки та Азії [Aklin Ibrahim. Soft Power and Public Diplomacy in Turkey]. Подібної політики дотримується і КНР, "м'яка сила" якого заснована на китайській філософській традиції. Ще Сунь Цзи в "Мистецтві війни" писав наступне : "Використовуй м'які засоби, щоб побороти силу". [Цзи Сунь. Мистецтво війни-[Електронний ресурс]: ukraine.org]. З 2004 року по всьому світу, в т.ч. і в США були відкриті Інститути Конфуція, які мають на меті поширення китайської культури в усьому світі. Подібно до інших країн КНР розвиває систему міжнародних обмінів та надання стипендій для молоді цих регіонів. І для Туреччини, і для Китаю характерне поєднання культурного впливу та економічного співробітництва. Наприклад, в ряді країн Африки КНР безкоштовно створює соціальну інфраструктуру в обмін на участь китайських компаній в їх національній економіці.

Успішний досвід зарубіжних країн демонструє ефективність використання "м'якої сили" в провадженні зовнішньої політики. Україна також повинна звертати вагомому увагу на концепцію "м'якої сили". Про цю необхідність свідчить наприклад обрання президентом Молдови проросійського кандидата І.Додона, або зростання російського впливу в Чорногорії та Сербії. Наша країна повинна знайти асиметричну відповідь на російські зазіхання в Східній Європі, і цією відповіддю може стати українська "м'яка сила".

А. О. Ткач, здобувач ВМУРЛ "Україна"

Tio19@ukr.net

СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УРЯДУ Б. ОБАМИ В КРАЇНАХ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ТА КАРИБЬСЬКОГО БАСЕЙНУ

Аналіз еволюції латиноамериканської політики США є актуальними для вивчення закономірностей нової парадигми безпеки в латиноамериканському регіоні. Чимало явищ, що відбуваються нині в нашій країні, можуть бути зрозумілими лише за допомогою співставлення з процесами в інших державах, особливо в тих, які стикаються з проблемою забезпечення політичної стабільності, підвищення власного міжнародного

авторитету і забезпечення зовнішньої безпеки, визначення основних параметрів економічного і соціального розвитку в перехідний період.

Аналіз концептуальних основ зовнішньої політики США у стані гострої системної кризи є актуальним. Незважаючи на зміну з приходом демократичної адміністрації Б.Обами підходів до вирішення ключових зовнішньополітичних проблем, вивчення "імперської зовнішньої політики" Президента США є актуальним в довгостроковій перспективі. А. Шлезінгер у праці "Цикли американської історії" сформулював принцип "циклічності" зовнішньої політики США. Політика характеризувалася системною кризою ідеології зовнішньої політики, "імперським президентством", кризою еліт, феноменом клану Бушів. Ідеологія зовнішньої політики Дж.Буш-мол мала "неоконсервативний" характер, послідовно змінила декілька етапів розвитку від "реалізму" через політику "крайнього неоконсерватизму" до прагматизму. Політика мала вплив на той набір інструментів і доктрин, якими США користувалися в країнах Латинської Америки.

Аналіз фундаментальних змін зовнішньої політики країни за Б. Обами допомагає зрозуміти причини і механізми зазначених процесів, а також розробити концепцію реагування на них з боку країн Латинської Америки [Bejar Alejandro Alvarez. Mexico's 2014. Elections: The Rise of Populism and the End of Neoliberalism? // Latin American Perspectives 2014; – № 33; p. 17].

Криза ідеології зовнішньої політики США виявила незначний рівень ефективності, нереалістичність однобічних, "неоконсервативних" підходів до вирішення основних латиноамериканських проблем, наприклад, міжнародний тероризм і екстремізм, бідність, нерозповсюдження ядерної зброї і забезпечення безпеки окремих країн і регіонів. Спроби "експорту демократії", "будівництва держав", силового вирішення міжнародних конфліктів, "просування" американської стратегії призвели до падіння рівня впливу США. Залишається невирішеною завдання подолання кризи американських політичних еліт. Тому актуальність запропонованих підходів до вивчення моделей прийняття зовнішньополітичних рішень у США зберігається.

Еволюція латиноамериканської політики США досліджується в працях таких авторів як: З. Бжезинського, І. Валерстайна, Г. Моргентау, С. Хантінгтона; аналіз основних ідеологічних принципів формування політики США Дж. Буш-мол в працях А. Вейсмана, Дж. Д. Мура, А. Робертса; теорії "політичного реалізму" у відносинах з країнами Латинської Америки в працях Г. Моргентау, Г. Кіссінджера; теорії міжнародних відносин в працях С. Хантінгтона, К. Райса, А.В. Торкунова. Вітчизняні дослідження проблематики слід в працях Н. М. Веселої, М.В. Засядько, Є.Є. Камінського, В.П. Кириченка, О.І. Ковальової, А.І. Кудряченка, Л.П. Неліної, М.М. Рижкова, І.А. Хижняка, О.В. Потєхіна, С.В. Кононенка, С.В. Толстова, О.В. Сушка, М.М. Храмова та інших.

У війні з "новим тероризмом" уряди США спиралися на силові підходи, порушували принципи суверенітету і невтручання у внутрішні справи, які є традиційними пріоритетами в латиноамериканських країнах. Очікувалося лише технічне співробітництво, які не стосувалися глибинних шарів проблеми. Проте існуючі в Латинській Америці доктрини і концепції безпеки трактували міжнародний тероризм і пов'язані з ним проблеми наркотрафіку й злочинності як комплексні і довгострокові явища. Розходження в базисних підходах доктрини міжамериканської безпеки "двох Америк" до поняття "регіональна безпека" не сприяли виробленню ними загальної стратегії щодо нових загроз безпеки на початку нового сторіччя. В країнах Латинської Америки до наукового обігу уведено поняття "мультиплікативна безпека" [Romano S.M. (2010), *Democracia liberal y seguridad nacional en el gobierno estadounidense: continuidades y rupturas*, en Gandasegui M. A. (Hijo), Castillo D. (compiladores), *Estados Unidos: la crisis sistémica y las nuevas condiciones de legitimación*, Clacso y Siglo XXI Editores, México, pp.360-384].

Ініціатива створення "Всеамериканської зони вільної торгівлі", в іспаномовній аббревіатурі – АЛКА, була висунута Дж. Буш-старшим. Вона активно пропагувалася президентами Б. Клінтоном, Дж. Буш-молодшим. Вона перекреслила надії США відновити в новому столітті ідею "пан-американської солідарності і співробітництва". Ідея об'єднати до 2005 р. у рамках єдиної зони вільної торгівлі (ЗВТ) 34 країни Західної півкулі (крім Куби), "від Аляски до Вогненної Землі", наштовхнулася на небажані латиноамериканців жертвувати власними інтересами в обмін на розмиті обіцянки Вашингтона, на неготовність США втілити в реальність намічені ними ж самими контури єдиного економічного простору. Блок НАФТА, усупереч намірові США, так і не відбувся як центр, навколо якого повинна була формуватися єдина ЗВТ країн Західної півкулі, залишившись "північноамериканським проектом". Інтеграційна стратегія на півдні континенту змушувала задуматися про висування Бразилії в якості нової доцентрової сили в масштабах усієї Південної Америки.

Провал ідеї АЛКА виявився підтвердженням утрати Сполученими Штатами перспективного бачення нових процесів, які відбувалися в постбіполярному світі, наслідком необґрунтованої впевненості в вплив єдиної наддержави. Впевненість відбилася в діяльності урядів США на Близькому і Середньому Сході, в Афганістані, Іраку. Наслідком став неприкритий латиноамериканський напрямок зовнішньої політики.

Особливою напруженістю в цей період відрізнялися американо-бразильські торгово-економічні відносини, які сконцентрували масу проблем, що нагромадилися між двома Америками в торгівельно-економічній і фінансовій сферах.

Shalva Chkheidze, student of Free University, Tbilisi, Georgia

THE FUTURE OF EU-RUSSIA RELATIONS

*Умом Россию не понять,
Аршином общим не измерить:
У ней особенная стать –
В Россию можно только верить.*

In 1866 Fyodor Tyutchev, a Russian diplomat and poet wrote the rhyme I used in the beginning of this essay. In this short poem Tyutchev, a prominent Russian diplomat, the founding father of Russia's "positive image doctrine", described the main difficulty in the relations between Europe and Russia – according to the Poet, it is impossible to understand Russia, what is totally unimaginable to the scientific, critical West. That's why Tyutchev in the 19th century proposed his doctrine to counterpoise stable, conservative and spiritual Russia to liberal, revolutionary West. Although created in the 19th century, his Manichean doctrine is still popular in Russia, and moreover, it evolved from a tool and itself became a narrative in Russia-West relations. This narrative has evolved several times – the Russian Empire transformed it into the Uvarov's well-known palladium *Orthodoxy, Autocracy, and Nationality*; later – into Trotsky's World Revolution; later – into Brezhnev's Developed Socialism doctrine. All these times Russia view itself counterbalancing influences dominated in the West, and voluntarily taking the responsibility to ensure that political power is not concentrated only in the West.

Today we have almost the same situation – Putin's Russia is willing to become the gendarme of Europe, but it has neither material, nor moral ability to regain this function. Very often the diversity and different opinions are viewed as a weakness of Europe – but in this case, on the contrary, the position of Eastern and Central European countries, and Poland above all, is the successful guardian against Russia's attempts. These countries still remember how strong was communist propaganda and how difficult it is to take actions against it. The modernized Uvarov's doctrine with unbelievable technical equipment and material resources is already ready – and Europe has to be prepared. Russia today is not a rusty machine as it is often portrayed, it is quite a dynamic country aiming to achieve its own goals and interests.

And this is the current situation Europe in general and each European nation in particular have to face: as Gorchakov once said, "Russia isn't asleep. It is preparing". For the decades since Yeltsin Russia has been preparing – and today Europe is facing a coherent, dynamic force, aiming to achieve its own goals by all means. The position to achieve aims at any cost became obvious in 2008, and today is even more obvious in the Ukraine. During both crises, both in Georgia and the Ukraine, the West acted in a careful matter – avoiding rapid escalation with Russia, but providing both Georgia and Ukraine the necessary means to survive.

These two countries will be one the main areas of the possible escalation between Russia and the EU – but there is one more significant player, the United States, that has to pay its debt for the NATO allies and to play significant role in the European politics. Although it is highly unlikely that President Trump's administration will get actively involved in the continental business, the US still plays the significant role within NATO frameworks and within the global European security architecture. It is hard to discuss the future of EU – Russia relations without the US, and yet today the position of Trump's administration is unclear on a number of issues. Most probably the US will face a dilemma – to regain its crown as "leader of the Free World", or to impose the self-destructing mechanism of self-isolation. In both cases, European politics and the relations with Russia will be strongly influenced by the position of the current Presidential Administration.

It is also important to note that today Russia is seeking for allies within European countries – democracy, the core and fundamental value of Europe is being treated like a weakness, when populist right win groups are being supported and enforced to fight the current political order. Although, even this strategy to find "friends inside" isn't something entirely new – the Soviet Union has always supported left-wing and socialist movements, providing them with expertise, material resources and possibilities to spread their ideology. With the collapse of communism support of such left-wing radical and marginal groups decreased, they disappeared (because their entire existence was based on artificial support provided by their allies). With the change of ideology have also changed the agents of influence – the place of communists and radical socialists took right-wing populism.

Taking into consideration the enormous resources poured into different media outlets, such like Russia Today and Sputnik, it is obvious that the main area of escalation and possible disagreements between the West (Both European countries, the EU and the USA) on one hand and Russia on another will be cyber space – it is more than possible that fake news, viral threads and cyber attacks on opponents' infrastructure will become daily agenda. Technically, this escalation has already taken place – Russia has already requested the servers of most popular web services, such like Gmail and Facebook to be stationed in Russia, and Russian authorities have gained addition tools to block unacceptable web-pages and to easily access information stored on those servers.

In the 21st century it is impossible to keep positions and weapons frozen – both sides are looking into the future and see the great potential of social networks, viral fake news and technology in general. The cold war was a conflict of weapons and soldiers, but today we face something totally new – the fight and war for souls. Both sides are trying to show themselves as the protectors of the Good – the West is defending its values, and Russia... it is also defending the "values", but the sincerity of these values still is a huge question.

The next decades will be highlighted with even more severe, more coherent and more sustained use of information warfare. More and more

resources will be poured into different technologies, such as targeting. These networks will be generating more and more fake content, and the nature of this content is radicalization – escalation will cause even more escalation and, at the end, the creator might become the slave of uncontrollable rapid radicalization.

But although the future of EU – Russia relations lies in cyber space, and the attention towards fake news is increasing, there is one more issue – the Eastern Neighborhood, the question of Georgia and the Ukraine. Both countries have declared their commitment towards European and Euro-Atlantic integration, but Russia has also made totally clear, that will do its best never to let this happen. The EU will face a very unpleasant choice – to sacrifice (at least temporarily) economic benefits of cooperation with Russia for the sake of Georgia and Ukraine, or to sacrifice these countries and people living there for the sake of economic benefit. But this is the moment when diversity of Europe plays significant role: even although some European countries and leaders might willingly sacrifice these countries and clear their moral with arguments like "bad peace is always better than a good war", there are countries in Eastern, Central and Northern Europe that realize that the power is in Unity and that such sacrifices destroy the idea of Europe itself. When the EU was created, it wasn't created to let some marginal political powers use the tribune of European Parliament to spread their ideas – instead, it was created to unite people and nations, to support truly European values and to create solutions to most difficult challenges. And the Europeans were sincere while creating the EU – what means no one, ever, will be able to corrupt the European idea and to make it serve for the bad.

Today Europe is facing challenging times – but the EU has the potential to overcome these times and to become even stronger than ever. The continent is striving for change – and this change should begin within the EU. And when the EU is hardened, it will be capable to negotiate and achieve common European aims. And Russia should become part of the common European dialog – when it is ready.

*К.А. Швець, студ., ДонНУ ім. В.Стуса, Вінниця
katrisha2015@gmail.com*

ЗАСТОСУВАННЯ PR-ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕРЕДВИБОРЧІЙ КАМПАНІЇ В США (НА ПРИКЛАДІ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2016Р.)

Виборчі технології як сукупність засобів і алгоритмів цілеспрямованого політико-психологічного впливу на електоральні настрої та поведінку, а також результати голосування задля досягнення цілей у виборчій кампанії вже стали невід'ємною складовою електоральних процесів.

За період передвиборчої кампанії у США можна виокремити досить чіткі політехнологічні пасажі, які справили свій мобілізаційний ефект. При-

міром, передвиборними штабами обох лідерів президентських електоральних перегонів – Клінтон та Трампа – активно використовувалися різноманітні соціальні медіа. Найбільш задіяними стали Facebook та Twitter. Цікавим фактом використання цих соціальних мереж було і досі лишається свідоме рішення одного з претендентів – Дональда Трампа – здебільшого самостійно наповнювати свої офіційні аккаунти. Це легко простежити на основі не лише тональності, популістичного й провокаційного формулювання його меседжів, а й не системних, проте показових "проколів".

Характер політтехнологічних меседжів можна було виявити на основі дебатів Дональда Трампа та Хілларі Клінтон та на застосованих під час них технологій.

1. Технологія "мобілізуючі тематики електорального дискурсу".

Обговорювали внутрішні питання: економіку, податки, спокій всередині країни і безпеку. Трамп концентрувався на одній темі – зменшенні податків. У тому числі для малого бізнесу. Логіка в нього проста: менше податків – менше мотивів для виведення виробництв до іноземних країн. Трамп збирається діяти, спираючись на великий бізнес, який був "символом" США досить довго. Загрозу для економічної безпеки США Дональд Трамп вбачає у "переїзді корпорацій". Він заявляє, що компанії "крадуть у Америки робочі місця". Проте, на його думку, є держави, які теж становлять загрозу для Америки в економічному сенсі – Китай, Мексика та решта країн з низькою вартістю праці. Такі підходи ускладнюють спроби залучити інвестиції, використовуючи як переваги вартість робочої сили. Корпорації, звісно, шукатимуть місця незалежно від слів кандидатів або президентів США. Однак, якщо Білий дім побачить у "продажу дешевої робочої сили" загрозу, він просто не сприятиме контактам з таким "продавцем".

Хілларі Клінтон, з іншого боку, говорила про збільшення податків для великого бізнесу. Її план – це насамперед інвестиції в середній клас, науку, хайтек. Клінтон закликала не замикатися в собі, а бути максимально відкритими для інших. Термін "інклюзивне зростання" пролунав саме з її вуст. При цьому вона окремо зупинилася на малозабезпечених американцях. Торкалася теми мінімального рівня оплати праці, рівної оплати роботи чоловіків та жінок, можливості зробити коледжі безкоштовними.

2. Технологія "Трансформація конфліктної програмної тези опонента", а також технологічний прийом "дозованої чи мінімізованої програмної критики".

Зокрема, Клінтон багато говорила про "діалог" силовиків і різних соціальних груп. Про згоду в суспільстві, а так само про права меншин. Перш за все афроамериканських, мексиканських та інших. Щодо Трампа – тези про посилення міграційної політики на дебатах у його спічі не пролунали. Він вирішив не нервувати зайвий раз виборців.

Очевидно, що обидва кандидати намагаються досягти до соціальних низів. А це цілком логічно, адже освічених білих християн-американців стає дедалі менше: расові, національні та інші меншини вирізняються великими темпами природного приросту

3.Технологія "мобілізуєча цінність". Для Клінтон "мобілізуєчою цінністю" є теза про так звану мудрість Америки та її народу. Також цією цінністю є кожен працюючий американський громадянин, незалежно від його етнічного походження, кольору шкіри та віросповідання.

Дональд Трамп на тлі використання у своїй кампанії таких механізмів маніпуляції, як страх, популізм, критиканство чинного політичного режиму, обрав "цінністю" "внутрішню економічну безпеку" американців, боротьбу з корпораціями, котрі, за риторикою Трампа, ухиляються від великих інвестицій в економічний добробут США. І, звичайно, найдискусійніша "цінність" передвиборної кампанії Трампа – це його специфічне розуміння расового питання. Для Трампа Америці потрібні лише освічені мігранти, інших, тобто "недобрих людей" (часто Трамп вказував на свій поділ людей на "добрих" і "недобрих"), він готовий у перші дні й місяці свого президенства вигнати зі США. Комусь може здатися, що така позиція не має нічого спільного із толерантним підходом до мігрантів, але в електоральному сенсі в американському суспільстві є запит на таку риторіку.

На мою думку, існує дві головні причини чому Хіларі Клінтон прогала вибори:

Було недооцінено силу впливу політичних кампаній на так звану політичну самоідентифікацію виборців – перш за все, коли йдеться про робітничий клас білих американців. Що стосується другої причини, то розроблені під час аналізу моделі ефективно працюють лише тоді, коли вони корелюються з досвідом тих, хто безпосередньо спілкується з виборцями і на місці з'ясовує, наскільки серйозно вони підтримують кандидата. Так команда Барака Обама свого часу витратила рік на те, щоб сформувати так звані команди сусідів: набрані добровольці весь цей час спілкувалися з потенційними виборцями і з'ясовували, чи справді вони є тими, ким здаються, і чи можна бути впевненим, що в кінцевому підсумку вони проголосують саме за Обаму.

Штаб Клінтон недостатньо активно знайомився з виборцями, хоча багато з них і були зареєстровані в системі як демократи, але не були готові підтримувати Клінтон.

Підводячи підсумок, можна сказати, що перемога Трампа – це з одного боку виклик усталеній системі, але з іншого боку- реакція суспільства на проблеми, що потребують вирішення. Це очікування окремої частини суспільства всередині американської держави. Це і проблема глобального суспільства, яке в умовах інформаційних технологій не може сприймати складні інтелектуальні конструкції і реагує на простий і зрозумілий сленг, на що і опирався Трамп у своїх промовах та й у всій передвиборчій гонці.

**О. З. Ярошко, канд. політ. наук,
докторантка ЛНУ імені Івана Франка, Львів
yaroo@ukr.net**

ТРИАДА "ЛЮДИНА – СУСПІЛЬСТВО – ДЕРЖАВА" В ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МІЖНАРОДНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ: ІМІДЖЕВИЙ НАПРЯМ

Взаємовідносини між людиною, суспільством та державою як у національному, так і в міжнародному вимірах на сучасному етапі глобального розвитку відзначаються складністю, багатоаспектністю і різноманітністю, тому дослідженням цих взаємин притаманна актуальність, важливість, наукова цінність та практичне значення.

Мета цього дослідження полягає у висвітленні специфіки взаємовідносин у триаді "людина – суспільство – держава" в політичних студіях української міжнародної проблематики за іміджевим напрямом.

Джерельною базою цього дослідження є вітчизняні дисертаційні праці політичного профілю (за науковими спеціальностями 23.00.02 – політичні інститути та процеси, 23.00.03 – політична культура та ідеологія, а також 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку) за період 2010–2015 років, авторами яких є: В. В. Данілов [Данілов В. В. Імідж Збройних Сил України: політологічний аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 "Політичні інститути та процеси" / В. В. Данілов. – К. : [б. в.], 2012. – 16 с.], Р. М. Дзюба [Дзюба Р. М. Плейс-брендинг у формуванні міжнародного іміджу країни засобами кінематографії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.04 "Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку" / Р. М. Дзюба. – Чернівці : [б. в.], 2015. – 20 с.], Н. М. Колесницька [Колесницька Н. М. Політико-культурні чинники брендингу Львівської області : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.03 "Політична культура та ідеологія" / Н. М. Колесницька. – К. : [б. в.], 2015. – 20 с.], К. В. Павлюк [Павлюк К. В. Бренд як засіб політичного впливу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 "Політичні інститути та процеси" / К. В. Павлюк. – К. : Пульсари, 2014. – 18 с.], О. В. Петкова [Петкова О. В. Політичні імперативи позиціонування України в міжнародному інформаційному просторі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.04 "Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку" / О. В. Петкова [Електронний ресурс]. – К. : [б. в.], 2010. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=DOC/2010/10rovmpir.zip [Дата перегляду – 29 вересня 2016 р.]], А. О. Руднева [Руднева А. О. Інформаційні війни як фактор впливу на політичну культуру в сучасній Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.03 "Політична культура та ідеоло-

гія" / А. О. Руднева. – К. : [б. в.], 2014. – 20 с.], Т. В. Тітаренко [Тітаренко Т. В. Особливості формування іміджу України в Російській Федерації на початку XXI століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.04 "Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку" / Т. В. Тітаренко. – К. : [б. в.], 2011. – 21 с.] та О. М. Щурко [Щурко О. М. Особливості трансформації та формування міжнародного образу України на сучасному етапі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 "Політичні інститути та процеси" / О. М. Щурко [Електронний ресурс]. – Львів : [б. в.], 2010. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2010/10comuse.zi р [Дата перегляду – 29 вересня 2016 р.]].

Під студіями української міжнародної проблематики маються на увазі дослідження особливостей і закономірностей, чинників, передумов, суб'єктів, об'єктів, цінностей, напрямів, пріоритетів, функцій, формування і реалізації політики України на міжнародній арені, а також порівняльні міжнародні дослідження, де розглядається, серед іншого, вище зазначена проблематика. Представники іміджевого напрямку політичних студій цієї проблематики в цілому досліджують феномени міжнародного іміджу України, її політичних інститутів і одиниць, особливостей його становлення, засобів формування і загроз [Данілов В. В.; Дзюба Р. М.; Колесницька Н. М.; Павлюк К. В.; Петкова О. В.; Руднева А. О.; Тітаренко Т. В.; Щурко О. М.]. Ці феномени як дослідницькі конструкти і явища політичної дійсності характеризуються складністю, багатоаспектністю і різноманітністю. Висвітленню дослідниками ролі людини, суспільства та держави в іміджевих процесах України також притаманний аналогічний характер. На загал, дослідники іміджевого напрямку схиляються до пошуку балансу у відносинах між людиною, суспільством та державою, наголошуючи на важливості їхньої спільної участі у цих процесах [Дзюба Р. М. С. 13–16; Колесницька Н. М. С. 14–17; Павлюк К. В. С. 11–14; Петкова О. В. Електронний ресурс; Руднева А. О. С. 13–15]. Втім, конкретна дослідницька проблематика також позначається на висвітленні ними ролі цих складових триади в іміджевому позиціонуванні України. Вони акцентують увагу на дослідженні більшою мірою державно-суспільної взаємодії при меншій ролі людської складової в іміджевих процесах України [Данілов В. В. С. 10–12; Тітаренко Т. В. С. 12–18; Щурко О. М. Електронний ресурс].

Таким чином, дослідники іміджевого напрямку політичних студій української міжнародної проблематики висвітлюють роль людини, суспільства та держави, їх взаємовідносини переважно в контексті визначення важливості участі усіх цих елементів триади в іміджевих процесах України або ж руслі власної проблематики роблять акцент на державно-суспільній взаємодії, дещо опосередковуючи роль людини в цих процесах.

Секція 22 "ПАРТОЛОГІЯ"

Т. В. Кацевич, студ., КНУТШ, Київ
katsevych@i.ua

ІДЕОЛОГІЯ НАЦІОНАЛІЗМУ В ПРОГРАМНИХ ДОКУМЕНТАХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Націоналізм, у всіх його варіація і проявах, завжди постає як поліморфне явище, а отже, не може бути визначений і описаний однозначно, тому закономірним і відносно виправданим є те, що на сьогодні не існує єдиного усталеного розуміння цього широкого за змістовим навантаженням поняття. Націоналізм прийнято трактувати і як форму колективної свідомості (найбільш загальне розуміння), як політичну доктрину – ідеологію, зрештою, як суспільно-політичний рух. Проте, майже ніколи не вдається позбутися його вкрай негативної оцінки, коли будь-які раціональні тлумачення націоналізму фактично нівелюються, провокуючи його примітивне, виключно негативне ідеологічне таврування.

Розуміння націоналізму як різновиду ідеології (без оціночних суджень за шкалою "позитивне-негативне") доречно розглядати в контексті аналізу програмних засад політичних партій, які послуговуються в своїй діяльності постулатами націоналізму, оскільки наявність ідеологічної бази є чи не найголовнішою ознакою даних політичних інститутів.

Суспільно-політична ситуація в Україні, починаючи з середини кінця XIX ст. ("століття націй") – періоду конституювання націоналізму як європейського, а згодом і світового феномену – завжди була каталізатором виникнення і поширення відповідної ідеології й на українських теренах. Серед перших політичних партій того періоду, які позиціонували себе як прихильники націоналістичної ідеології, були: Братство тарасівців (1891-1893), Революційна українська партія (1900), Українська народна партія (1902), ідеологом і батьком-засновником двох останніх був Микола Міхновський. У XX ст. варто згадати Українську військову організацію (1920) та Організацію українських націоналістів (1929). Їхні ідеологічні погляди, програмні засади, постулати і доктрини знайшли своє продовження і закономірне втілення в сучасних українських партіях правого ухилу.

Серед 352-х зареєстрованих політичних партій, станом на 18 січня 2017 року, до націоналістичного спектру або тих, що вважають себе такими, можна віднести не більше 10-ти [Департамент державної реєстрації та нотаріату: <http://ddr.minjust.gov.ua/uk/ca9c78cf6b6ee6db5c05f0604acdbdec/>

politychni partiyi/]. Найбільш явні ознаки ідеології націоналізму мають ВО "Свобода" (16.10.1995), "Правий сектор" (22.03.2014), УНА-УНСО (20.08.2015) та "Національний корпус" (14.10.2016), і саме ці партії зазвичай репрезентують сучасний український націоналізм на практиці, оскільки перебувають в авангарді політичного життя і користуються найбільшою популярністю. Окрім вищезгаданих, партіями націоналістичної спрямованості є Українська Національна Консервативна партія (27.06.1992), Конгрес Українських Націоналістів (26.01.1993), Народний Рух України (01.02.1993), Українська Народна партія (25.01.2003), "Права воля України" (14.01.2008), "Солідарність правих сил", (02.04.2010), які не перебувають в епіцентрі політичних подій, рідко беруть участь і виборах, існуючи, фактично, тільки із задекларованими гаслами націоналізму.

Метою діяльності практично усіх партій є "реалізація національної ідеї", а також здобуття та побудова Української Самостійної Соборної Держави (УССД – ідеал держави ОУН С. Бандери). Це закріплено в програмах "Свободи", "Правого сектору", УНА-УНСО, УНКП. Поряд із цим в них наголошується історична тяглість державницької традиції з часів Київської русі, особливо підкреслюється важливість Акту відновлення Української Держави від 30.06.1941 р. у становленні незалежної України. Спільним для партій, утворених після 2013 року, є заклик до войовничої відсічі агресорам-окупантам, що очевидно перегукується з переконаннями М. Міхновського: "...ми візьмемо силою те, що нам належить по праву, але віднято в нас теж силою" [*М. Міхновський. Самостійна Україна. – К., 2003. – С. 57*]. Першочерговим завданням для досягнення мети усі партії називають нарощення військової могутності, підвищення боєздатності армії, а деякі навіть вказують на необхідність відновлення ядерного потенціалу ("Свобода", "Правий сектор", "Національний корпус"). Не можна не помітити аналогічну відозву в програмі УНП 1902 року: "Потреба боротьби впливає з факту нашого національного існування....перше наше завдання – це творити власну військову силу всіма засобами....доки хоч один ворог-чужинець лишиться на нашій території, ми не маємо права покласти оружжя" [*М. Міхновський. Самостійна Україна. – К., 2003. – С. 65, 67*].

Характерною рисою українського націоналізму сучасної епохи є рішуче несприйняття світових чи континентальних союзів, блоків, альянсів військово-політичного спрямування, критичне і навіть вороже ставлення до НАТО та ЄС, аргументуючи тим, що "космополітичний Захід" прагне розмивання державних суверенітетів та нищення націй, розглядає український народ виключно як об'єкт сировинних додатків. Проте така позиція серед названих партій не є одностайною ("Свобода", УНКП та "Національний корпус" виступають за вступ до ЄС). На противагу даним міжнародним організаціям більшість партій вважають за необхідне змінити вектор зовнішньої політики на європейський україноцентризм, а також приділити особливу увагу розвитку тіснішого співробітництва країн в ГУАМ, в якому провідну роль відіграє Україна. Стратегічним курсом держави є залучення до цієї співдружності інших країн Чорно-

морсько-Каспійського басейну та спрямування зусиль на побудову тісної політичної та економічної співдружності з природними союзниками країнами Балто-Чорноморської геополітичної осі (Швеція, Норвегія, Фінляндія, Литва, Латвія, Естонія, Польща, Болгарія, в перспективі – Білорусь та ін.). Разом з тим лунає заклик припинити всяку участь України в наддержавних утвореннях, ініційованих Москвою: Співдружності Незалежних Держав (СНД), Єдиному Економічному просторі (ЄЕП), Євразійському економічному співтоваристві (ЄврАзЕС). Повністю співзвучними були наміри М. Міхновського: "Самостійна Україна не потребує воювати проти своїх природних союзників, навпаки, повинна з ними співпрацювати....зажерливість усякої Москви й інертність та м'якотілість провідників української нації....Ці останні просто не уявляли собі, як то може Україна жити як незалежна від Москви держава. Через те вони не мали відваги одним ударом розрубати вузол, що в'язав Україну з Москвою" [М. Міхновський. Самостійна Україна. – К., 2003. – С. 72].

Для реалізації принципу влади нації, ідеологи українських націоналістичних партій підкреслюють необхідність розширення прав народу на участь у політичному житті, його включеність у процеси прийняття рішень: плебісцити, референдуми, загальні збори з життєво важливих питань, а також наділення українського народу правом законодавчої ініціативи.

Необхідно зауважити, що у питаннях співіснування інших національностей, етносів український націоналізм не перебуває на реакційних шовіністичних позиціях, а навпаки визнає необхідність гарантування розвитку мов та культур бездержавних народів і забезпечення свободи віросповідання, тому будь-які закиди про тотальний україномовний диктат, як засіб внутрішньої політики, є нічим не обґрунтовані. Безумовно, український націоналізм включає заборону діяльності організацій, релігійних культур та сект, які стоять на антинаціональних, антидержавних засадах, але політика держави у сфері культури має забезпечити об'єднання усіх громадян, незалежно від віросповідання, мови спілкування та політичних поглядів, довкола ідеї Української Самостійної Соборної Держави.

М. І. Обушний, проф., докт. політ. наук, КНУТШ, Київ
ukrainology@ukr.net

МАРГІНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ – ДЕСТРУКТИВНИЙ ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНЦІВ

У демократичному суспільстві політичні партії виступають як інституції, що покликані репрезентувати та мобілізувати народ, бути свого роду з'єднувальним ланцюгом між громадянським суспільством (народом) і державою, а, відтак, бути своєрідним механізмом урегулювання конфліктів, що можуть виникати між ними. Отже, серед найважливіших чинників діяльності політичної партії є не тільки підтримка громадянської стабільності у державі, але і безпосередня участь у її забезпеченні.

Нааявний досвід наочно засвідчує, що успішно виконувати цю функцію політичні партії можуть лише тоді, коли самі зконсолідовані на певній ідеології, керуються нею у своїй теоретичній і практичній діяльності і яку підтримує не тільки електорат, але і ширші верстви суспільства. Отже, партійна ідеологія все ще залишається "керівництвом до дії" для тих політичних партій, котрі не на словах, а насправді хочуть бути масовою партією, покликаною бути виразником інтересів людей та їх захищати.

Аналіз же діяльності сучасних українських політичних партій демонструє дещо інші реалії, пов'язані, насамперед, не тільки з маргіналізацією їх ідеологій, але і навіть їх відсутністю. Саме ідеологічна невизначеність робить сучасні українські політичні партії маргінальними, тобто такими, що знаходяться на двох краях (справа чи зліва) партійної системи. За класифікацією відомого англійського теоретика Е. Сміта маргінальні партії – це різновид малих партій. У цьому контексті лише додамо, що не тільки малих, але і ідеологічно і політично слабких, які є "просто додатком до сильних правих чи лівих партій, ... стараючись при тому зберегти свою політичну самобутність" [Шведа Ю.Р. Політичні партії: Енциклопедичний словник / Ю.Р. Шведа. – Львів: Астралія, 2005. – С. 196].

Саме такий різновид малих, за своєю суттю маргінальних партій, є переважачим у сучасній партійній системі України, яка включає близько 350 політичних партій, із яких половина зареєстровані Міністерством юстиції в останні три роки, переважно з комерційною метою. "Серед причин зростання кількості партій в Україні, – зазначається у проведеному дослідженні Комітетом виборців України у вересні 2016 р., – варто виділити перетворення реєстрації на різновид бізнесу. Це зокрема, передбачає торгівлю пакетами реєстраційних документів та місцями у виборчих комісіях" [Звіт КВУ: Стан політичних партій напередодні державного фінансування. Дослідження Комітету виборців України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug>].

Торгівля місцями у виборчих комісіях є достатньо розповсюдженим явищем у виборчих перегонах в Україні, оскільки маючи "ручні" окружками політична сила, яка купила членів ОВК, зазвичай, представників маргінальних партій, по суті забезпечує собі позитивний результат на виборах. У свою чергу, лідери бізнес-груп, котрі іменують себе лідерами партій, зацікавлені якнайдорожче продати своїх представників. Особливо активно в останні роки включаються у роботу окружних виборчих комісій представники Ліберальної партії України, Християнсько-демократичної партії України, Політичної партії "Україна майбутнього", Народно-трудового союзу України та ряд інших.

Нерідко правлячі партії ставлять перед маргінальними партіями дещо інше завдання – включитись у виборчі перегони з тим, щоб відтягнути голоси від опозиційних партій. Наочний приклад такого включення продемонстрували на парламентських виборах 2012 р. та позачергових виборах до Верховної Ради 2014 р. екологічні партії України – Партія зелених України, Політична партія "Зелені", Українська партія "Зелена планета", котрі намагалися вплинути на ту частину електорату, яка все

ще очікувала побачити "третю силу" в українській політиці [Фединець Р. "Карлики" на службі режиму. Навіщо маргінальні партії брали участь у виборах // Газета Тиждень.ua. 3 листопада 2012; ЦВК провела жеребкування по кандидатурам до ОВК: у складі окружкомів буде представлена 21 політична партія. Позачергові вибори до Верховної ради України 2014 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oporua.org/vybory/article/5845-cvk-provela-zherebkuvannja-po-kandydaturam-do-ovk-u-skladi-okruzhkomiv-bude-predstavlena-21-politychna-partija>]. "Відтягнути" голоси на парламентських виборах 2012 р., схоже було рекомендовано не тільки зеленим, але і Українській національній асамблеї, яка, "...вочевидь, – "відкусила" трохи рейтингу в "Свободи". Радикальна партія Ляшка й "Наша Україна" відірвали частину голосів об'єднаної опозиції" [Фединець Р. "Карлики" на службі режиму. Навіщо маргінальні партії брали участь у виборах // Газета Тиждень.ua. 3 листопада 2012].

Прикро констатувати, але з тим, щоб здобути депутатські мандати, політичні партії навіть вступають у блок з ідеологічно несумісними політичними партіями, тим самим поглиблюють свою маргіналізацію.

Прояви маргіналізації проявляють навіть парламентські політичні партії, які, як здавалося б повинні бути ідеологічними. Наразі, такі партії не є такими, оскільки навіть надають "політичний притулок" депутатам попередніх скликань інших ідеологічно несумісних партій. Це є свідченням того, що переважна більшість українських політичних партій поки що не мають чітко вираженою світоглядного компоненту, то ж в їхніх рядах виявляються люди різних переконань та ідеологій, котрі зорієнтовані переважно на певні бізнес-групи.

У період виборчих кампаній окремі політичні партії вдаються до експлуатації соціально-культурних відмінностей, що об'єктивно присутні серед українців (йдеться про питання мови, єдності релігії, історичної пам'яті тощо), ігноруючи при цьому ті консолідаційні чинники, що їх об'єднують.

Отже, серед деструктивних чинників маргіналізації переважаючої більшості українських політичних партій слід назвати: ідеологічну їх невизначеність, розпорошеність партійної системи та партійних еліт, неефективність функціонування політичних партій та безвідповідальність їх лідерів тощо. Ці та деякі інші негативні явища не тільки маргіналізують діяльність переважаючої більшості українських політичних партій, класифікують їх маргінальними, але і посилюють політичну корупцію.

Останнім часом, серйозну занепокоєність у контексті впливу на маргіналізацію політичних партій, у тому числі і українських, викликає політика Росії, яка таємно фінансує деякі проросійсько правонаціоналістичні партії. Свою занепокоєність висловлюють з цього приводу лідери Європейського Союзу, яких підтримала і адміністрація Президента США Б. Обами. Більше того, перед главою розвідки США було поставлено завдання оцінити "фінансування російськими спецслужбами політичних партій і неурядових організацій в країнах колишнього Радянського Сою-

зу і Європи" [В ЄС обговорюють дані про фінансування Росією ультра-правих партій Європи // Українська правда. 17 жовтня 2016 р.].

Отже, українським політичним партіям належить ще пройти тернистий шлях від маргіальності до створення ефективних політичних партій.

А. О. Рудик, студ., КНУТШ, Київ
andronikimpaler@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ ЕФІОПІЇ

Партійна система – це конфігурація політичних партій, які або конкурують, або співпрацюють між собою на підставі стабільних поглядів, котрі підлягають процесу інституціоналізації, визначають взаємні зв'язки між ними як на виборчій, так і на парламентській арені [Обушний М. І., Примуш М. В., Шведа Ю. Р. Партологія: Навчальний посібник / За ред.. М. І. Обушного. – К.: Арістей, 2006. – 352 с.]. Відповідно, згідно даного визначення до партійної системи належать лише ті політичні партії, котрі здатні впливати на конфігурацію політичної системи в цілому шляхом завоювання, утримання та використання політичної влади. З огляду на це, до партійної системи Ефіопії входять наступні політичні партії:

- Народний фронт визволення Тиграї;
- Національно-демократичний рух амхара;
- Національно-демократична організація оромо;
- Південноефіопський народно-демократичний рух;
- Демократична партія ефіопських сомалійців;
- Демократична партія народів Бенішангул-Гумуза;
- Афарська національно-демократична партія;
- Демократичний рух єдності народів Гамбела;
- Харарська національна ліга.

Кожна з них представляє відповідний регіон Ефіопії, наприклад, Харарська національна ліга – регіон Харарі. Також ними здійснюється артикуляція інтересів домінуючого в суб'єкті федерації етносу або їх групи. Відповідно, всі вище згадані організації можна класифікувати як регіональні етнічні партії. На даний момент в Ефіопії склалася унікальна ситуація, яка полягає в тому, що на державному та місцевому рівнях при владі перебувають лише регіональні партії. Своєрідну претензію на загальнонаціональний статус виражає Революційно-демократичний фронт ефіопських народів, який є коаліцією перших чотирьох наведених у переліку партій. Дане об'єднання має 501 з 547 місць в нижній палаті парламенту Ефіопії. Але таке тотальне домінування можна пояснити тим, що коаліція включає в себе партії, які представляють найбільш чисельні етноси та густозаселений регіон (Область народностей Південної Ефіопії). Тому Революційно-демократичний фронт ефіопських народів не можна вважати загальнонаціональною коаліцією, оскільки

партії, котрі входять до його складу, також відстоюють регіональні та етнічні інтереси.

Наступна особливість полягає в тому, що інші 5 згаданих партій є союзниками РДФЕН, але формально не перебувають в цій коаліції. Відповідно, на перший погляд, може здатися, що партійна система Ефіопії належить до гегемоністського типу, оскільки Федеральний Парламент повністю контролюється РДФЕН, яка є провідною, та її союзниками, що виконують функцію сателітів. Але в досліджуваній країні не спостерігається зрощування партійного апарату з державним, а політичний режим є демократичним. Також варто звернути увагу на те, що союзні РДФЕН партії, не зважаючи на незначне представництво у нижній палаті парламенту Ефіопії, є правлячими у своїх регіонах. Це дозволяє їм мати широке представництво у верхній палаті, яка формується місцевими легіслатурами. Відповідно, їх не можна називати сателітами, оскільки вони не є штучно створеними структурами і до того ж займають провідні позиції у своїх регіонах, що дозволяє їм здійснювати вплив на центр. Саме тому правлячий на загальнонаціональному рівні РДФЕН підтримує з ними союзні відносини, оскільки в іншому випадку можливе відверте саботування державної регіональної політики аж до появи сепаратистських рухів. Тому можна зробити висновок про те, що з 1995 року в Ефіопії існує партійна система з домінуючою партією, оскільки їй притаманні наступні ознаки:

- наявність декількох політичних партій, тривале та безперервне (понад 20 років) перебування однієї партії (у випадку Ефіопії – коаліції партій) при владі, яка здобувається в ході конкурентної боротьби на виборах;

- формування уряду лише однією партією (коаліцією в Ефіопії);
- демократичний політичний режим.

Також варто звернути увагу на ідеологічну специфіку вище згаданих політичних партій Ефіопії. Традиційно вважається, що регіональні партії є протестними, а також виступають за реорганізацію відносин між центром та регіонами на користь останніх. Але жодна із зазначених раніше ефіопських партій не відповідає цим ознакам. У той же час їм притаманні наступні дві риси регіональних партій – наявність харизматичного лідера та сакралізація ролі регіону (більшою мірою характерна для Демократичної партії народів Бенішангул-Гумуза та Демократичного руху єдності народів Гамбела).

Таким чином, розглянувши партійну систему Ефіопії, можна виокремити її наступні особливості:

- вона включає в себе не лише парламентські партії, а й ті, що є правлячими у відповідних регіонах;
- повністю складається виключно з регіональних етнічних партій;
- належить до систем з домінуючою партією;
- специфічний характер самих регіональних партій (непротестний характер та відсутність в їхніх програмах вимог щодо реорганізації відносин між центром та регіонами на користь останніх).

KEY REQUIREMENTS TO FORMING ELECTION FUNDS OF POLITICAL PARTIES IN UKRAINE

An election fund of a political party is formed at the expense of the party's own financial resources and voluntary contributions intended to finance its election campaign. The Law of Ukraine *On Elections of People's Deputies of Ukraine* describes in detail and settles the matter of formation and procedure for using the financial resources of election funds of political parties. In general, a party's election fund may be defined as "a bank account of a political party opened according to the law to collect financial resources for election campaign" [Iurii Shveda. *Political Parties and Elections: The Theory and Practice of Campaigning*]; Study Guide./ Iurii Shveda. – K.: Znanntia Publishing House, 2012. – P. 239]. An election fund includes one accumulation account and current accounts. The accumulation account of an election fund receives the financial resources used only to finance the election campaign, and the current accounts receive financial resources from the accumulation account to finance expenditures on election propaganda.

The Law of Ukraine *On Elections of People's Deputies of Ukraine* clearly distinguishes general requirements for election funds of political parties [Law of Ukraine *On Elections of People's Deputies of Ukraine* // Verkhovna Rada – Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4061-17/page>]:

- The procedure for opening and closing the accounts of election funds of political parties shall be set by the National Bank of Ukraine upon approval with the Central Election Commission no later than 83 days before an election day.
- A party shall open an accumulation account of its election fund with a Ukrainian banking institution in Kyiv determined at its discretion, but the account must be in national currency. Financial resources from current accounts of an election fund shall be spent on a non-cash basis only.
- A political party chooses one or no more than two candidates among those included in the electoral list thereof (or its authorized persons in a nationwide electoral district) and appoints them as managers of the accumulation account of their party's election fund. These managers have the exclusive right to use financial resources of the accumulation account of the party's election fund.
- A manager of financial resources of the accumulation account of a party's election fund shall submit no later than on the 15th day after the polling day a final financial statement of received and used financial resources of the election fund to the party, the Central Election Commission, and the National Anti-Corruption Agency which shall be publicized by them on the day following the receipt of such statement.

- Voluntary contributions of individuals to the election fund of parties shall be limited to the amount of the maximum contribution to support the party during a calendar year. For individuals it amounts to 400 minimum wages established as at January 1 of the year in which payments are made, while for legal entities it amounts to 800. Voluntary contributions shall be prohibited for foreigners, stateless persons, and anonymous donors [The Law of Ukraine *On Political Parties in Ukraine* // Verkhovna Rada—Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2365-14/page>].

- The amount of political party's election fund shall not exceed 90,000 minimum wages.

The National Anti-Corruption Agency monitors the compliance with the requirements set by Ukrainian laws on financing the election propaganda of political parties. Receiving, record-keeping and using the financial resources of election funds of political parties are also monitored by the Central Election Commission. Monitoring is also a responsibility of the banking institutions where accounts of election funds are opened. In turn, a banking institution where an account of election fund is opened shall provide information on receipt and use of financial resources of election funds of political parties to the appropriate election commission and the National Anti-Corruption Agency. The Central Election Commission jointly with the National Bank of Ukraine establishes the procedure under which receiving, record-keeping and using the financial resources of election funds will be monitored [Provision of the Central Election Commission *On procedure for monitoring the receipt, record-keeping and use of financial resources of election funds of political parties which candidates for people's deputies of Ukraine are registered in a nationwide multi-member electoral district, and those of candidates for people's deputies of Ukraine in single-member electoral districts* // Verkhovna Rada – Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0618359-14#n12>].

In 2015–2016, the laws of Ukraine in the field of financing the charter activities of political parties and their election campaigns were subjected to long-expected significant changes which will certainly be a good starting point in development of transparent and fair financial support of activities carried out by political parties.

Секція 23
**"ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА"**

---

*С. П. Балінченко, канд. філос. наук,
ЧНУ ім. Федьковича, Чернівці
sp.balinchenko@gmail.com*

**ГІПЕРДЕМОКРАТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: МІФОЛОГІЗАЦІЯ ІНАКШОСТІ**

Оскільки за умов гіпердемократії уявлення про інакшість не індивідуалізуються, а кумулятивно відтворюються у текстах, закликах і стереотипах, існує небезпека трансформації відповідальності до монологічної, а також маргіналізації Чужого від "Не-я" до "Не-людини" під тиском некритично засвоєних міфологем, що поглиблюють поляризацію суспільства на конфліктні групи, яка має радше міфологемно-текстовий, аніж реальний характер.

Серед ознак кумулятивного відтворення стереотипів стосовно інакшості в інформаційному просторі можна відзначити групову ідентифікацію як чинник виправдання намірів і позиції відносно інакшості; некритичне закріплення за простором Свого статусу норми і стереотипне сприйняття інакшості у якості відхилення від цієї норми; ціннісну поляризацію груп на прийнятні чи неприйнятні у містифікованій моделі громадянського суспільства.

Сучасна критика містифікованого уявлення про громадянське суспільство як таке, що базується на виключно на шляхетних мотивах і намірах акторів взаємодії, спрямована на послідовну демістифікацію громадських асоціацій на тій підставі, що об'єднання громадян може орієнтуватись не тільки на "високі", а на "підступні" чи суперечливі цілі. З 90-х років ХХ століття, у роботах Т. Карозерса, Д. Ріфа, М. Фолі, Б. Едвардса, Дж. Рауха та інших дослідників обґрунтовується необхідність дослідження не лише переваг, а й ризиків, пов'язаних з бурхливим розвитком громадянського суспільства. Зокрема, йдеться про небезпеку "демоклерозу", спричиненого зростанням об'єднань "за інтересами", що систематично впливають на прийняття політичних рішень на користь груп з кращою самоорганізацією, маргіналізуючи акторів, що опиняються поза сферою такого лобювання, особливо в контексті ущільнення громадянського суспільства за рахунок збільшення кількості та численності груп, цінності яких декларуються на межі патріотичних та популіст-

сько-націоналістичних концептів [Carothers Th. *Civil Society. Think Again // Foreign Policy.* – Winter 1999-2000. – P. 23]. З огляду на здатність тексту надавати таким цінностям та концептам дискурсивної реалізації і впливати на соціальну реальність через інформаційний простір, набуваючи ознак символічної влади, слід вдатись до уточнення питання відповідальності автора, незважаючи на його суб'єктивну ізольованість в акті творчості, за поширення мови ворожнечі, з урахуванням впливу на розуміння специфіки символічного світу Іншого реципієнтами інформації. Прикладом некритичного поширення фреймів може слугувати включення командою престижної літературної нагороди україномовним літературним твором "Книга року ВВС-2016" до Довгого списку твору О. Бойченка "50 відсотків рації", що містить поляризовані уявлення про жителів різних регіонів України. Письменник вдається до стереотипізованої географічної детермінації гідності, моралі та інтелекту групою громадян, з якою автор себе ідентифікує, зображуючи жителів інших регіонів як істот, що не мають права на існування [Бойченко О. 50 відсотків рації. – Чернівці : Книги – XXI, 2016. – 160 с.]. Поширювані таким чином міфологемні уявлення про "не-людські" якості Іншого, нагромаджені в інформаційному просторі, зокрема, сучасної України, мають подібне до "демосклерозу" спрощене прагнення видовищної солідарності носіїв схожої символічної картини реальності, протиставленої реальності незрозумілого та незнайомого Чужого.

Також вказані гіпердемократичні тенденції пов'язані з відмиранням спеціалізації у сучасному світі, де під тиском щільного інформаційного потоку та технологічних змін індивід привчається до гнучкості і формує уявлення про компетентність, у тому числі, суспільну, як про короткострокову реалію. Це призводить до несприйняття межі власної суспільної некомпетентності. Таким чином, інтерпретована П. Слотердайком ситуація реципієнта, який "ніколи не прагне, коли "здійснює комунікацію", справжнього розуміння, натомість прагне протилежного – уникання усвідомлення, відмови від "справжнього" розгляду тут-буття" [Слотердаjk П. Критика цинічного розуму. – Київ : Тандем, 2002. – С. 205] може бути розглянуто в контексті некритичного сприйняття інформації і відмови від того, щоб "належати собі", а не підпорядковуватись готовим до споживання фреймам інформаційного простору, коли, під час переходу в означеннях і оцінках групи від Іншого до Чужого, у текстовому вимірі, персоналізований суб'єкт опиняється у ситуації дифузії прийняттого і неприйняттого на рівні концептів і цінностей. Отже дрейф демократії у видовищну форму гіпердемократії призводить не лише до виникнення і поширення міфологем інакшості, а й до зміни у Я-концепції груп і індивідів, які сприймаються як небезпечні Чужі чи нейтральні, втім виключені з простору більшості, Інші, а також до уточнення ролі демократичних інституцій у підтримці чи стримуванні поширення мови ворожнечі у дискурсах, захищених авторським правом та свободою слова.

У сучасному інформаційному просторі України, "демосклероз" через поширення негативних міфологем та удавання до мови ворожнечі у ЗМІ

та літературних дискурсах супроводжується, водночас. намаганням вирішення питання мирного та плідного співіснування багатоманітності у вітчизняному соціумі. Складно також говорити наразі про ефективний політичний дискурс, в умовах заміни реального уявлення про суперечності інтенцій різних груп та спільну відповідальність за простір суспільної комунікації видовищними гіперболами, джерелом яких є панування ординарності і заміна цінностей ліберальної демократії міфологемами гіпердемократії та некритичною монополізацією концептів справедливості, свободи та гідності групами, що конфліктують.

Таким чином, негативні уявлення про інакшість, притаманні владі ординарності, свідчать про нагальну, зокрема, для України, потребу подолання суспільної некомпетентності в оцінках відмінних за соціокультурними ознаками акторів суспільної комунікації. Маргіналізація інакшості від нейтрального Іншого до гіпотетично небезпечного і маловідомого Чужого фрагментує інформаційний простір на позитивних Своїх та негативних Чужих. Спрощені і поляризовані таким чином "чорно-білі" фрейми конфліктують з декларованими і кумулятивно відтворюваними гаслами про гідність кожного громадянина та єдність суспільного простору.

В. М. Брижнік, канд. філос. наук, КУ імені Бориса Грінченка, Київ

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК ІСТОРИЧНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ТЕМА РАННІХ РОБІТ МАКСА ГОРКГАЙМЕРА ТА ТЕОДОРА АДОРНО

З моменту очолення Максом Горкгаймером 1932 р. Інституту соціальних досліджень, заснованого 1923 р. при Франкфуртському університеті імені Й.В. Гете, такі провідні співробітники цього науково-дослідницького закладу, як Фрідріх Полок, Теодор Адорно, Герберт Маркузе, Ерих Фром та Вальтер Беньямін, були ідейно згуртовані спільною соціально-теоретичною проблематикою, вирішенням завдань якої керував Горкгаймер. Теоретично-дослідницька робота Інституту соціальних досліджень, ідейно-філософська суть якої пізніше отримала назву "критичної теорії суспільства", була спрямована на виявлення в тодішньому капіталістичному суспільстві тих соціокультурних причин, що зумовлювали виникнення та суспільне поширення соціальних явищ як виразно нег'ативних щодо належного влаштування співжиття людей. Соціально-теоретичною основою для критики франкфуртських філософів культурних форм капіталістичного суспільства були твори Карла Маркса, публікація котрих (тих, що раніше не були видані) розпочалась у 20-ті рр. Критичний напад молодих філософів-неомарксистів, передусім Горкгаймера та Адорно, первинно був спрямований на попередню традицію європейської філософії як на таке теоретичне знання, котре, на їхнє переконання, позитивно не визначало історичний рух сукупної практики європейських суспільств.

1. У першому номері "Часопису соціальних досліджень", друкованому органі Інституту соціальних досліджень, що вперше вийшов у світ

1932 р., Горкгаймер опублікував свою роботу "Історія та психологія", текст якої він зачитав того ж року в Кантовому співтоваристві Франкфурта-на-Майні. У цьому творі Горкгаймер виклав суть свого розуміння людської психіки як засадничого чинника історичного процесу, убачаючи її також і чинником впливу на об'єктивне розуміння суті історичного процесу. Дану роботу Горкгаймера можна зрозуміти як відповідь на попередню статтю Маркузе "Про конкретну філософію" (1929), який із запізненням залучається до співпраці з "Часописом соціальних досліджень" – Маркузевий твір "Боротьба проти лібералізму в тоталітарному сприйнятті" в названому часопису був опублікований лише 1934 р. Маркузе у статті "Про конкретну філософію", передусім намагаючись на теоретичному рівні виконати Марксову настанову щодо обов'язкової єдності теорії та практики, й залучаючи до її виконання понятійно-категоріальний апарат фундаментальної онтології М. Гайдеґера та деякі елементи її ідейної суті, експлікував своє бачення необхідного процесу конкретизації філософії. Цей процес, за Маркузе, мав би відбуватись через соціальне здійснення телеологічного змісту філософування як когнітивної діяльності людини, що мало б вигляд наповнення конкретним сенсом безпосереднього буття людини. Результатом останнього мало б стати особисте розуміння людини своєї діяльній ролі у просторі соціального буття. Відтак, саме в межах соціального буття мусила відбутись єдність когнітивної та матеріально-перетворювальної діяльності людини як ідейне втілення названої Марксової настанови. Статус конкретного філософування Маркузе надав філософії, яка "виникає історично", тобто такій, котра вирішує проблеми існування окремої людини, що наявне в межах конкретної історичної ситуації [Marcuse Herbert. Über konkrete Philosophie / Schriften, Bd.1. – Fr. am M.: Suhrkamp, 1978, – S. 385-406.].

2. Смісловою основою Горкгаймерового твору "Історія та психологія" був інший припис Маркса, а саме – соціальне здійснення та історичне зняття філософії як неактуального знання ("До критики Геґелевої філософії права"). Останнє стає можливим через його радикальну критику, що, за Марксом, є засадничим елементом практичного здійснення революційної теорії. Об'єктом своєї критики Горкгаймер обрав сцієнтичність суті тодішнього теоретичного знання, представленого зокрема соціальною, економічною та гуманітарними науками. Скасувавши як ідейну дієвість фундаментальної онтології Гайдеґера щодо об'єктивного осягнення суті історичного процесу, так й ідеалістичне розуміння Геґеля мети історичного руху об'єктивного духу, Горкгаймер виокремив особливе значення щодо історичного поступу ірраціональних людських прагнень та пристрастей як природних чинників, що зумовлюють дієвість історичних перетворень. Підтримавши точку зору Марксової соціальної теорії на матеріальні потреби та інтереси людини як на дієві рушії історичного процесу, Горкгаймер, з іншого боку, вказав на такий її недолік як відсутність уваги щодо значущості ірраціональної складової людської природи. На його переконання, людська діяльність первинно не має

раціонального характеру, людина схильна до ірраціональних учинків, зумовлених зокрема і природним прагненням здобути особисту свободу. Відтак, на його думку, психологія як наука, що досліджує людське несвідоме, має долучитись до історичної науки, аби надати об'єктивне розуміння суті історії. Відкинувши "вulgарний сенс" поняття маси, Горкгаймер запропонував спрямувати теоретичний інтерес соціальної психології на дослідження місця та соціальної ролі окремої людини в межах певних зібрань. Як умову соціальної інтеграції людей у цих зібраннях Горкгаймер визначив спільність їхньої культури, продуцентом якої, на його переконання, був людський дух. Тобто така субстанційна складова людської природи, що соціально здійснюється властивим чинником історичного процесу, діалектично поєднуючи результатами своєї діяльності різні історичні часи. За Горкгаймером, з такої позиції людський дух як першорушій історії мусив позбутись ознак, характерних ідеалістичному розумінню його суті. Істинне розуміння людського духу вможлиблюється через розуміння єдності внутрішніх причин, що зумовлюють людську діяльність, із її результатами як надбанням спільної культури людей [Horkheimer Max. *Geschichte und Psychologie / Zeitschrift für Sozialforschung*, Jahrgang 1. – München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG, 1980. – S. 125 – 144.].

Ідейно залучений до неомарксистської критики цієї філософії, що заводить на манівці людське розуміння соціального буття, Адорно у творі "Ідея природної історії" (1932) продовжив критику філософії Е. Гусерля та М. Гайдегера, яку він розпочав у попередній роботі "Актуальність філософії" (1931) (крізь призму вимоги про актуальність філософії для суспільства також він проаналізував основні ідеї ідеалістичної філософії, некантіанства, позитивізму й філософії життя) [Adorno, Theodor W. *Die Aktualität der Philosophie / Philosophische Frühschriften, Gesammelte Schriften*, Bd. 1. – Fr. am M. : Suhrkamp, 1990. – S. 325-344]. Додавши до своєї критики цієї філософії ще й роботи М. Шелера, Адорно назвав цю філософію ідейним утіленням "суспільного примирення" й визначив її "історичною філософією", що можна зрозуміти як теорію, котра ідейно дійсна лише в межах окремого історичного часу. Запропонувавши вбачати людську історію "різновидом людських дій", що призводить до соціокультурного становлення, Адорно вказав на те, що уплив цієї філософії відбувається у вигляді втручання "фатально влаштованого, удаваного сенсу" в історичний процес. Одним із результатів даного втручання поставало затримка "диференціації світу на природу та буття духу або на природу та історію духу". А відтак, на його переконання, ця затримка мусить бути знятою і на її місці має постати питання про "конкретну єдність природи та історії". Проблему цієї буттєвої єдності Адорно вирішив спираючись на використання Г. Лукачем та В. Беньяміном однієї з категорій філософії життя, а саме – поняття другої природи людини, що надало йому можливість надалі вести мову про природну історію. За Адорно, це поняття в категоріальній площині має постати духовною антитезою зовнішньому світові, продуценту "першої природи",

що є чинником уречевлення людини. Проаналізувавши позиції Лукача та Беньяміна щодо їхнього розуміння суті "другої природи", Адорно запропонував її вбачати чинником (який історично виникає) саморозуміння людини [Adorno, Theodor W. Die Aktualität der Philosophie / Philosophische Frühschriften, Gesammelte Schriften, Bd. 1. – Fr. am M. : Suhrkamp, 1990. – S. 325-344]. Згідно з Адорно, вирішувати проблему буттєвої єдності зовнішньої та внутрішньої природи має оновлене філософське знання, що здатне тлумачити значущість для соціокультурного та історичного поступу другої природи людини, сутнісного чинника когнітивної активізації людини, що є засадничою умовою соціально-історичних змін.

Висновок. На переконання франкфуртських філософів, попередня теоретична традиція негативно далась знаки адекватному розумінню людини самої себе, свого місця у просторі соціальної практики та власної ролі стосовно соціально-історичних змін. Ідейною альтернативою такої філософії, яка виникла історично, вони визначили нову теорію, яка здатна надавати людині таке розуміння її дуалістичної природи, визначальним компонентом якої є сутнісний чинник, що зумовлює соціокультурні перетворення та історичні зміни. Для молодих філософів-неомарсистів таким сутнісним елементом природи людини був її дух – ознака культурної єдності людини із соціальним буттям, а також й ідейна умова, що вможлиблює визначати цю філософію актуальним знанням для суспільства, як утілення емансипаційної теорії.

А. О. Глипка, асп., КНУТШ, Київ

ДО ПИТАННЯ ПРО НЕЕФЕКТИВНІСТЬ ДОБРОВОЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАД ЯК КРОКУ ДО РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Станом на сьогодні в контексті питання укрупнення територіальних громад як необхідної умови підвищення ефективності місцевого самоврядування точаться активні наукові дискусії. Варто акцентувати увагу на тому, що відсутність рішучих дій з метою трансформації та переосмислення місцевого самоврядування призводить до гальмування процесів розвитку територіальних громад, неспроможності їх вирішувати питання місцевого значення, а відповідно виливається у абсолютну неефективність місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства. На нашу думку, реальні зміни та реформування місцевого самоврядування відповідно до викликів сьогодення можливі виключно шляхом розвитку концепції "спроможних" громад, які дійсно зможуть виконувати функції суб'єктів місцевого самоврядування.

1. Ми вважаємо, що Законом України "Про добровільне об'єднання територіальних громад" не вирішене принципове питання "спроможності" громад. Так, принцип добровільності об'єднання громад, передбачений у ст. 2 даного Закону не забезпечує якість, оперативність та ефек-

тивність здійснення процесу об'єднання громад, враховуючи сучасні реалії. Більше того, закладення принципу добровільності в основу об'єднання територіальних громад призводить до невиправданого ризику хаотичного характеру такого об'єднання без врахування економічних, політичних, соціальних та територіальних аспектів. Тому, не можна гарантувати, що сформована таким чином територіальна громада зможе належним чином забезпечувати своє функціонування. В даному контексті ми підтримуємо позицію В.І. Гладія, який зазначає, втілення реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, з одного боку, актуалізує необхідність вдосконалення громадського контролю за діяльністю цих органів, з іншого боку – вимагає створення механізмів запобігання використанню засобів прямої участі громадян з метою дестабілізації політичної ситуації на місцях [Гладій В.І. Місцеве самоврядування як ресурс політики євроінтеграції: досвід вишеградської групи та перспективи України... дис.. на здоб. наук. ступ. канд..політ. наук. – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – 2015. – С. 175].

Не можна не звернути увагу на те, що Закон України "Про добровільне об'єднання громадян" має дуже багато недоліків та суперечностей, що призведе до труднощів у процесі реалізації відповідних нормативних положень на практиці. Так, Закон не акцентує увагу на тому, що суб'єкти, які хочуть об'єднатися повинні самостійно дослідити та обґрунтувати економічну ефективність такого об'єднання, не конкретизовано те, до якого конкретного суб'єкта направляється ініціатива щодо добровільного об'єднання, відсутня деталізація порядку пред'явлення відповідної ініціативи. Так, як слушно зазначають В.М. Дрешпак та Н.А. Липовська, процес добровільного об'єднання територіальних громад, передбачений чинним законодавством, є тривалим (за нашими підрахунками – півтора – два роки) та достатньо складним в організаційному плані [Дрешпак В.М. Добровільне об'єднання територіальних громад: зміст та алгоритм проходження основних етапів/В.М. Дрешпак, Н.А. Липовська//Аспекти публічного управління. – № 4 (18). – 2015. – С. 53]. Можна зробити висновок про те, що запропонована законодавцем модель добровільного об'єднання є абсолютно неефективною та надзвичайно довготривалою, що є невиправданим, коли якісні зміни необхідно робити вже зараз без зволікань.

Концепція добровільного об'єднання не характеризується мобільністю. Так, законодавець не сприяє об'єднанню громад навколо великих міст, мегаполісів, більше того взагалі не передбачає можливість виходу за рамки адміністративного поділу та об'єднання громад в межах сусідніх областей, районів, таким чином обмежуючи потенціал відповідного об'єднання та в цілому компрометуючи ідею укрупнення територіальних громад.

На нашу думку, трьохрівнева система місцевого самоврядування не є тим ефективним механізмом, який забезпечить його ефективне функціонування, тому дотримуємося позиції достатності двох рівнів для оптимальної реалізації функцій та завдань місцевого самоврядування.

Відмовляючись від принципу добровільності в процесі об'єднання громад, ми забезпечуємо реальну можливість здійснити швидку та ефективну реформу, яка в результаті призведе до появи укрупнених "спроможних" територіальних громад, збільшення повноважень відповідних територіальних громад, високого рівня економічної спроможності, доступності адміністративних послуг, реальної можливості вирішувати питання місцевого значення.

І. О. Гончарук, студ. КНУТШ, Київ
Igor-goncharuk96@ukr.net

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО–ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Становлення демократичної політичної системи неможливе без підтримки громадянського суспільства, яке є запорукою подолання суспільних деформацій і виступає медіатором між усіма сферами буття у глобальному вимірі.

Актуальність дослідження обумовлюється та посилюється недостатнім рівнем розвиненості та сформованості громадянського суспільства в Україні, що підтверджується сучасними явищами у політичній і соціальній сферах тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження суті, структури, функцій громадянського суспільства та взаємодії його окремих елементів висвітлюється в працях М. Кудряшова, З. Голенкова, В. Смолькова, В. Баркова, І. Кресіної. Значний внесок у розробку концепту громадянського суспільства також зробили дослідники К. Гаджиев, Ю. Резнік, С. Перегудов, Ю. Барков, В. Цвих та інші.

Однією з головних умов забезпечення соціально–політичної стабільності є належний розвиток громадянського суспільства. Саме тому згідно із Законом України "Про основи національної безпеки України" [Закон України про основи національної безпеки України // Уряд. кур'єр. – 2003. – 30 лип.] створення громадянського суспільства віднесено до пріоритетних національних інтересів. Це означає, що розв'язання проблеми інтенсифікації процесів його становлення як одного із ключових чинників забезпечення суспільно–політичної стабільності є досить актуальним завданням.

Так, Н.Р.Нижник та Г.П.Ситник зазначають [*Нижник Н.Р., Ситник Г.П.* Безпека людини в умовах громадянського суспільства // Формування громадянського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи: Зб. наук. пр. УАДУ / За заг. ред. В.І.Лугового, В.М.Князева. – К.: Вид–во УАДУ, 2001. – С. 138–166.], що глибинні зміни у відносинах власності, системі ідеологічних та політичних координат розвитку українського

суспільства, соціально–статусні зміни впливають на фундаментальні критерії та установки соціального самовизначення людей.

Принципова особливість громадянського суспільства полягає в тому, що, як неодноразово зазначали К.Поппер [*Карл Поппер*. Відкрите суспільство та його вороги / Пер. з англ. О.Коваленка. – К.: Основи, 1994. – Т. 1. – 444 с.] та Дж.Сорос [*Сорос Дж.* Утвердження демократії / Пер. з англ. О.Коваленка. – К.: Основи, 1994. – 224 с.], воно цілковито відкрите для змін. Тому перед людьми у будь–який момент постає низка тих чи інших можливостей щодо самореалізації своїх потреб і здібностей. Але таке суспільство можна лише постулювати, адже воно повинне мати структуру та інституції, що забезпечують його стабільність. І в цьому відношенні ключова роль держави не може викликати сумніву. Наявність визначених нею на законодавчому рівні низки прав (свободи слова, пересувань, віросповідання тощо), приватна власність та ефективна конкуренція забезпечують свободу особистості в напрямі збільшення її альтернатив. [*Сорос Дж.* Утвердження демократії / Пер. з англ. О.Коваленка. – К.: Основи, 1994. – 224 с.]

Українська реальність дає аж занадто велику кількість порушень конституційних прав і свобод людини в Україні. Серед них навіть порушення фундаментальних природних прав людини (на життя, на свободу та особисту недоторканість, рівності перед законом). Якщо при цьому врахувати політичну, етнічну, конфесійну та соціальну роздробленість українського суспільства, що об'єктивно призводить до все корпоративніших вимог окремих груп населення, то стає цілком очевидним, що саме дієздатні інститути громадянського суспільства мають стати на заваді можливого згубного внутрішнього розколу держави [*Шинкарук В.* Громадянське суспільство, держава, ідеологія // Розбудова держави. – 1994. – № 5. – С. 53–56.]

Результати внутрішньополітичного, економічного, гуманітарного реформування, на жаль, поки що не справляють довгострокового, позитивного впливу на суспільне життя. Чи найголовнішою причиною є відсутність чітко визначеної стратегічної мети та духовно–ціннісних орієнтирів у процесі державного будівництва, які здатні трансформуватися в домінуючу систему духовно–ціннісних координат переважаючої більшості населення України.

Відсутність надійного правозахисного механізму призводить до того, що населення починає орієнтуватися на неконституційні способи захисту своїх прав та свобод. Стали звичним явищем мітинги, страйки, пікетування адміністративних будівель. Всі ці обставини безпосередньо впливають на соціальне самопочуття суспільства та значною мірою визначають суспільно–політичну стабільність у державі.

Як справедливо зазначає І.Кресіна, "громадянське суспільство не можна "побудувати" як щось нове поряд з негромадянським. Його можна утверджувати як нову якість політично організованого суспільства, як середовище демократії, свободи і відповідальності за долю держави і нації" [13, с. 3]. 13. Кресіна І. До питання про визначення поняття грома-

дянського суспільства і української революції 2004 року / І. Кресіна // Політичний менеджмент. – 2005. – № 6(15). – С. 3–6.

Отже, розбудова України як демократичної, правової, соціальної держави, головним обов'язком якої є утвердження і забезпечення прав і свобод людини, матиме очікуваний результат за умови сприяння з боку держави формуванню гармонійно розвиненого суспільства та його основних інститутів. Тому формування громадянського суспільства можна розглядати як одну з передумов забезпечення соціально–політичної стабільності, а отже і національної безпеки України.

Д. О. Дячук, курсант, ІКВС, Київ
diachukdaria@ukr.net

ПРОБЛЕМА СТАТЕВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ В ПРАКТИЦІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Філософські, наукові дослідження XX–XXI століття здійснили чималий внесок у розуміння гендерної рівності як філософсько-правової категорії, яка розкриває зміст соціальної рівності чоловіків і жінок. Саме поняття досить довго не мало точного визначення, тобто мало дещо суб'єктивне розуміння. Часто це поняття зводилося до вузького розуміння соціальної поведінки, в зв'язку з чим залишалося відкритим питання, як трактувати елементарні правила моральної поведінки, зокрема що стосується "поступатися в транспорті місцем жінці".

Однак сучасним законодавством це поняття приведене в більш-менш чітке розуміння. Так, згідно Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" (ст. 1) вказано: "дискримінація за ознакою статі – це дії чи бездіяльність, що виражають будь-яке розрізнення, виняток або привілеї за ознакою статі, якщо вони спрямовані на обмеження або унеможливають визнання, користування чи здійснення на рівних підставах прав і свобод людини для жінок і чоловіків" [Закон України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" електронний доступ: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>].

Практична сторона забезпечення соціальної рівності осіб різної статі (чоловіка і жінки) повинна враховувати деякі особливості. Цьому повинна приділяти увагу державна політика. В Україні прийнято ряд нормативно-правових актів, що регулюють це питання, серед них Конституція України, різноманітні закони та підзаконні акти, міжнародні конвенції. На фоні таких успіхів в забезпеченні гарантування гендерної рівності в державі, все ж не існує самостійного нормативно-правового акту, котрий концентрується над забезпечення державної політики у сфері забезпечення гендерної рівності чоловіків і жінок.

Сьогодні гостро стоїть питання про скасування довічного позбавлення волі до жінок. Згідно чинного законодавства – це порушення прав чоловіків, адже навіть у Конституції України за ст. 24 зазначено, що

"громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом" та "жінки мають рівні права та можливості із чоловіками" [Конституція України. Основний Закон. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>].

Проте якщо взяти до уваги в порівнянні певні біологічні особливості жінки та чоловіка, то варто відмітити, що жінки значно слабші, а тому потребують м'яких умов тримання у місцях позбавлення волі та особливий механізм ресоціалізаційного впливу на них. Згідно В.О.Меркулової, "у жінок, як правило, менші зріст, вага, розмір мускулатури, об'єм та життєва місткість легенів, відносна слабкість серцево-судинної системи, яка менш стійка, серце легше, стінки його тонші, пульс частіший, кров питомо легше." [Меркулова В. О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.08, 2003]

Згідно статистики вчинюваних злочинів серед жінок, то їх варіативність є досить широка. Тут можна назвати вбивство, шахрайство, крадіжка, тяжкі тілесні ушкодження тощо. Подібні ж злочини можуть мати місце і серед чоловіків. Однак, очевидно, єдиного карального підходу до чоловіків і жінок не можна прагнути. Це впливає навіть тільки з біологічних та психологічних особливостей представників різних статей (про це попередньо зазначалося).

В подоланні проблеми визначення міри каральності щодо чоловіків та жінок повинна мати місце робота над індивідуальним підходом в здійсненні ресоціалізаційних програм.

Доречно сказати те, що на сьогоднішній день жінки все більше уражаються антисуспільними явищами. Ці явища виникають через недоліки, пов'язані з порушенням сімейно-побутових умов життя, а саме зростання у неповноцінній родині, чи родині, де зловживають алкоголем, наркотиками чи іншими психотропними речовинами, чи у малозабезпеченій сім'ї або ж у родині, де має місце насилля. І в даному випадку потрібно застосувати до жінок не покарання, а певні індивідуальні ресоціалізаційні програми, мета яких виховання. А також сприяти упередженню вчинення нових протиправних дій. Саме в цьому полягає одна із основних причин відмінності жінки і чоловіка. Жінки є більш вразливі та емоційні, що відрізняє їх від чоловіків.

Тому на основі вищевказаного, вважаю, що застосовувати різну міру покарання до чоловіків та жінок при вчиненні злочинів, які несуть нібито однакову небезпеку суспільству, не має мати ознак дискримінації.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ

Громадянське суспільство як каталізатор демократичності держави має ключовою ціллю збереження соціально-політичного балансу між двома провідними акторами, інститутами, взаємодія та взаємовплив яких визначають онтологічний дизайн та перспективи демократії. Сама дефініція останньої вказує на фундаментальну коаліцію суспільства (демосу) та держави (кратосу), відтак, тільки за рівноваги між ними демократія можлива як феномен дійсності, а не лише як регулятивна ідея.

Залежно від тривалості історії демократії (міцності її принципів) в тій чи іншій країні можуть формуватися різні актуальні завдання для неї, і відповідно, – для громадянського суспільства. Якщо для демократичної країни, яка переживає лише період свого формування, наріжною постає задача закріплення демократичних засад функціонування держави (політичного плюралізму, верховенства закону, поділу влади, дотримання природних прав людини, незалежності судової влади тощо), а для "молодого" громадянського суспільства – артикуляції вимог щодо встановлення цих засад, то розвинені демократії поряд із підтримкою цих принципів, мають ряд інших – більш складних пов'язаних з іманентною строкатістю суспільних настроїв – цілей, насамперед, гармонізацію різновекторних інтересів та потреб громадян.

Громадянське суспільство за таких умов повинно не лише висувати свої запити державі, а й усвідомлювати власний "громадянський" характер, тобто, первинність загальних благ над індивідуальними, пріоритет спільних інтересів над окремішніми, а разом і власну відповідальність за свою діяльність та ініціативи. Таке громадянське суспільство також можна називати "свідомим", таким що пізнало свою сутність та готове до ефективної синергії.

Враховуючи зазначене вище, ми можемо говорити про виокремлення традиційних та новітніх завдань громадянського суспільства за збереження стрижневої мети.

До традиційних завдань можна віднести:

- генерування та артикуляцію суспільних та групових інтересів;
- взаємодію з державними органами з метою легалізації цих інтересів;
- контроль над розробкою та виконанням державних програм із реалізації цих інтересів;
- систематизацію власної діяльності шляхом організаційного оформлення;
- інтеракцію між різними громадськими структурами, що мають суперечливі інтереси з метою винайдення компромісу;
- отримання соціальних послуг за рахунок державного бюджету;

- громадянську освіту.
- До новітніх завдань можуть бути зараховані:
- реалізація "громадянського" начала кожного представника суспільства;
  - взаємодія з приватним сектором з метою отримання прозорої фінансової підтримки власної діяльності;
  - участь у формуванні та реалізації державної політики (публічне управління);
  - інтенсифікація громадських ініціатив;
  - популяризація "відповідального" громадянського суспільства;
  - формування толерантної моделі внутрішніх взаємодій;
  - стимулювання звітності державних органів щодо ефективності їхньої діяльності;
  - алгоритмізація реакцій на кризові виклики;
  - стратегічне планування активностей;
  - діджиталізація процесів внутрішньої та зовнішньої комунікації.

Відтак, чим розвиненіша демократія у державі, тим більше завдань у громадянського суспільства. Якісно новий щабель першої вимагає й якісних видозмін другого. Висхідний характер розвитку тандему демократичної держави та громадянського суспільства визначається ускладненням завдань і деталізацією процесів їх виконання для обох акторів.

А. В. Євсюкова, асп., КНУТШ, Київ
Anastasia_evs@ukr.net

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ ТА ІНСТРУМЕНТ PEACEBUILDING

За умов сьогодення беззаперечним є розуміння того, що громадянська освіта має життєво важливе значення для демократії, оскільки, саме вона, забезпечує її розвиток. Більш того, сприяє необхідності демократії для людини, робить її незворотною. Вказане відбувається через усвідомлення людиною своєї належності до певної держави, знання конституційно закріплених за нею прав та обов'язків, активізацію участі у подіях суспільно-політичного характеру, а також через шанобливе ставлення до державної мови, символіки, історії, традицій тощо. Також, варто зазначити, що громадянська освіта виступає не лише одним із основних чинників у розвитку демократичних основ та сутнісному оновленні громадянського суспільства, а ще є ефективним інструментом процесу peacebuilding (в перекладі від англ.- миробудівництво) під час кризових ситуацій межах світового та вітчизняного простору [Himmelman, Gerhard (2013), Competences for Teaching, Learning and Living Democratic Citizenship. In Print, Murray / Lange Dirk (eds.): Civic Education and Competences for Engaging Citizens in democracies. Rotterdam / Boston / Taipei., pp. 3-8]. Зокрема, особливої актуальності розвиток грома-

дянської освіти набуває у світлі нинішнього військового конфлікту і сепаратистських проявах у східних регіонах української держави.

Як підтвердження вищезазначеному, є точка зору вітчизняного науковця Т. В. Бельської, яка стверджує, що криза сучасної епохи – це криза цінностей, коли єдиною умовою побудови нових стабільних соціальних утворень є становлення нових, більш широких і більш складних відносин на основі цінностей [Бельська Т.В. Суспільні цінності як фактор впливу на державну політику в умовах сучасних цивілізаційних викликів / Т.В. Бельська // Публічне урядування : збірник. – № 3 (4) – вересень 2016. – Київ: ДП "Видавничий дім "Персонал", 2016. – С. 30 – 39., с. 31.]. А умовою розбудови держави і громади як її складового елемента є формування державної політики з урахуванням цінностей, що є загальноновизнаними та глибоко укоріненими у почуття громадян. Також, науковець доводить, що у формуванні нових відносин та культури на основі загальних цінностей беруть участь держава та громадянське суспільство шляхом упровадження громадянської освіти, яка покликана у суспільстві (зокрема, українському) змінити ціннісні пріоритети громадян на сучасні пріоритети прав і свобод людини, знання і дотримання законодавства, відчуття власної гідності, орієнтацію на європейські стандарти життя та правила суспільної поведінки, справедливості, участі у самоврядуванні та сприяти самореалізації громадян. [Бельська Т.В. Суспільні цінності як фактор впливу на державну політику в умовах сучасних цивілізаційних викликів / Т.В. Бельська // Публічне урядування : збірник. – № 3 (4) – вересень 2016. – Київ: ДП "Видавничий дім "Персонал", 2016. – С. 30 – 39., 36-37.].

Громадянська освіта надає кожному громадянину так званий "інформативний ключ", під яким варто розглядати комплекс знань, необхідних для оволодіння:

- певним обсягом правдивої, якісної, оперативної інформації;
- сукупністю вмінь знаходити за потребою вказану інформацію та правильно нею користуватися [Жабінець Н.В. Формування цінностей громадянського суспільства засобами освіти / Н.В.Жабінець // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. – № 11. – 2013. – С. 102.].

Заслугою на оприлюднення точка зору науковців, які вважають, що громадянська освіта має життєво важливе значення в умовах демократії, оскільки забезпечує можливість участі громадян в управлінні суспільними процесами та "особливо безпорадними і маргінальним верствам населення" залучитися до вказаного процесу управління [Heater, Derek (2004): *Citizenship – The civic ideal in world history, Politics and Education*, Manchester]. Саме, громадянська освіта має стати інструментом успішного початку державних перетворень, утвердження демократизації та стабілізації як громадянського суспільства так і держави.

Так, Ван Дес визначає цілеспрямоване призначення громадянської освіти через змістовні характеристики таких особливостей вказаної наукової категорії:

1. Важливість розуміння концепції демократичного і плюралістичного суспільства, яке передбачає вибір громадськості щодо ціннісних орієнтацій, шляхом участі у голосування за їх реалізацію та вміння проявляти терпимість щодо напруженості між різними ідеями суспільства.

2. Заохочення інших форми участі громадськості за оновлення ціннісних засад демократичного державотворення.

3. Розуміння суспільством прояву особистої прихильності (індивідуального світоглядного бойкоту) певної частини громадськості, як розширення феномену суспільних демократичних цінностей, а не в якості альтернативи щодо участі у політичному процесі.

5. Створення інклюзивного суспільства, шляхом запровадження громадянської освіти через розробку спеціальних програм для маргінальних верств населення, які певною мірою позбавлені розуміння щодо зміни ціннісних орієнтацій, суті громадської мотивації, тощо [Van Deth, Jan W. (2013): *Citizenship and the civic realities of everyday life*. In Print, Murray / Lange Dirk (eds.): *Civic Education and Competences for Engaging Citizens in democracies*. Rotterdam / Boston / Taipei., pp. 17-18.].

Громадянська освіта покликана формувати цінності суспільного життя, активно реагувати на соціально-політичні зміни, які відбуваються в державі, особливо, в так звані "кризові" періоди, які характеризуються сутнісним оновленням існуючих ціннісних орієнтацій, чи формуванням нових ціннісних переконань. А ще забезпечити консолідацію суспільства, яка базуватиметься на розумінні цілісності держави та прояві патріотизму громадян, що беззаперечно також є складовою процесу – reasebuilding.

*А. М. Єровенко, студ., НАУ, Київ
tegoania@i.ua*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ В СТРУКТУРІ ГРОМАДЯНСЬКИХ СВОБОД: СВОБОДА ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

У умовах тотальної інформатизації соціальних практик та каталізації глобалізаційних процесів в економіці, політиці, культурі не викликає подиву зростання популярності соціальних мереж як новітньої форми інформаційного обміну. Не потребує особливого доведення теза про безпосередній вплив соціальних мереж на детермінанти громадянського суспільства, реалізацію громадських ініціатив та транслявання демократичних цінностей. Щодо цього М. Кастельєс писав, що становлення і трансформація глобального громадянського суспільства неможливі без розвитку мережевих ресурсів у технічному, організаційному і правовому просторі [Кастельєс М. *Інтернет-галактика*. – К.: Ваклер, 2007. – 304 с.].

Разом із тим багатоманітність та неоднозначність цього впливу й по нині залишаються предметом аналізу науковців та буденних дискусій політично активних громадян різних країн. Експорт ідей, революційних настрів, закликів до переворотів, збройних конфліктів тощо в епоху Інтернету став доступним як спеціальним службам, так і звичайним громадянам. Інформаційні повідомлення та інформаційний шум взаємно переплітаються, доповнюють і заперечують одночасно одне одного. Політичний час стає безмірним, а його якість і зміст опосередковуються лише мережевими каналами. Як свого часу влучно зауважим М. Маклюен, ми живемо в час, коли засоби (у даному випадку мережі) визначають зміст, а не навпаки.

Поглиблення процесу політизації всесвітньої мережі дозволяє кінцевому користувачу відчути себе повноцінним суб'єктом державотворення, реалізовувати своє право на участь у політичному житті держави та управлінні державними справами, ефективно взаємодіяти з іншими громадянам, яких об'єднують спільні ідеї та цінності. "І громадянське суспільство, і соціальні мережі передбачають новий тип взаємодії вільних індивідів у межах добровільних асоціацій для розв'язання суспільних проблем", – вважає дослідник інтернет-інформації Л. Чуприна [Чуприна Л. Соціальні мережі як інструмент реалізації громадських ініціатив / Л. Чуприна // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2015. – Вип. 41. – С. 54-68.]. Взаємопроникнення соціальної реальності і віртуального соціального простору, зокрема, проявляється в активній роботі громадських об'єднань у соціальних мережах, що дозволяє залучати до своїх лав нових членів, координувати їхні дії та поширювати ідейні основи. Це дає нам можливість стверджувати, що соціальні мережі як комунікативне середовище становлять органічну складову механізму формування й розвитку громадянського суспільства.

Така соціокультурна диспозиція дозволяє деяким дослідникам презентувати умови реалізації ідей і практик громадянського суспільства в умовах цифрової епохи комплексно, системно. Зокрема, В. Буряк окреслює позитивний потенціал розвитку соціальних мереж для зміцнення глобального громадянського суспільства і вказує на ризики, пов'язані з розширенням функцій мережевих практик [Буряк В.В. Глобальное гражданское общество и сетевые революции: Симферополь: ДИАИПИ, 2011. – 150 с.]. Отже, в наш час громадянське суспільство набуває інформаційного виміру, що потребує, по-перше, чіткого осмислення державою відповідних інформаційній архітектоніці змін; по-друге, своєчасної реакції та активних дій для створення правового поля із урахуванням потреб і можливостей усіх соціальних агентів та соціальних інститутів. Проведене С. Ягодзінським дослідження дозволяє однозначно зробити висновок про відкритість інформаційного суспільства та його культурних детермінант до маніпулювання як класичними – соціально-політичними, так і новітніми – інформаційно-мережевими методами [Ягодзінський С. Соціальна інженерія і соціальна самоорганізація як способи трансляції соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних

мереж / Ягодзінський С. // *Вісник НАУ.* – 2014. – Вип. 2. – С. 68-71.]. Отже, реалії соціального життя кінця ХХ – початку ХХІ століть вказують не тільки на переваги соціальних мереж, як підґрунтя реалізації засад громадянського суспільства, а й можуть стати простором порушення особистих прав людини та загрозою інформаційної безпеки держави.

І хоча соціальні мережі вже не один рік продовжують захоплювати інформаційний простір не лише України, а й всього світу, не всі усвідомлюють, що за необачні висловлювання в мережі теж може наставати відповідальність. Кожен громадянин має пам'ятати, що свобода висловлювань закінчується там, де починаються права інших людей, і, якщо ваші слова завдають шкоди людині або державі, ви маєте зіставляти свої дії з рівнем можливих наслідків. Особливо це відчутно в умовах інформаційного суспільства, в якому кожна дія може не прогнозовано набути статусу точки соціальної бифуркації. Як відомо, вихід з такого стану є непередбачуваним, а отже, соціально небезпечним. Тому з проникненням новітніх телекомунікаційних засобів у наше життя постають нові виклики перед суспільством, особою та державою, які вже сьогодні потребують перегляду сутності зв'язків між собою, а також активних дій по їх узгодженню.

У просторі соціальних мереж людина виступає вже не як безликий користувач, а як повноцінний представник певної культури, соціальної групи, носій цінностей і переконань, представник громадянського суспільства, транслятор його пріоритетів. Свобода спілкування, обміну та передачі інформації в соціальних мережах створює для громадян додаткові можливості долучитися до процесів управління державою, але, разом із тим, покладає на них додаткову соціальну відповідальність. Поряд з цим необхідно відзначити, що у відносинах "людина – держава" відповідальність має взаємний характер. Держава, зі свого боку, мусить щодня доводити громадянам свою ефективність, облаштовуючи соціальну інфраструктуру, збільшуючи цим можливості для розгортання суспільного капіталу. І те, що нині частина цих відносин перенесена в простір віртуальних соціальних мереж, не звільняє учасників від взаємної відповідальності.

В. С. Зубатенко, студ., НПУ ім. М.П. Драгоманова, Київ
eoin.sihvon@gmail.com

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА НЕБІНАРНІ АЛЬТЕРНАТИВИ

У сучасному світі розгляд громадянського суспільства буде неповним без включення питання гендерної рівності в соціокультурний та політичний контекст. Гендерна рівність не є наразі сталою данністю чи комунікативною константою, але є необхідною бажаною умовою для результативності впроваджених демократичних стратегій у сучасній політиці, зокрема, в українській політиці, що орієнтована в останні роки

на "належне врядування" (@good governance@) та європейські стандарти [див. за Лендъел М. О. Перспективи запровадження принципів належного врядування в Україні в контексті європейської інтеграції / М. О. Лендъел // Політологія, 2014. – № 7 (111). – С. 96 – 101.].

В Україні гостро стоїть питання інтеграції гендерного питання в загальнополітичний контекст як одного з провідних напрямків роботи, яка пригальмовується насамперед через фальсифікацію тлумачення понять "гендер" та "гендерна рівність", що висвітлюються суто через бінарні опозиції чоловіче/жіноче, несучи при цьому на собі долю стигматизації. Яскравим прикладом є відкладення ратифікації Стамбульської конвенції восени 2016 року через "нерозуміння" деякими депутатами таких понять як "гендер" і "сексуальна орієнтація", як стверджує юристка О. Зайцева [Зайцева О. Захист прав жінок: чому міжнародні конвенції погано працюють / О. Зайцева // Гендер в деталях, 2017. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/zahist-prav-zhinok-chomu-mizhnarodni-konventsii-pogano-pratsuyut-134063.html>]. Саме тому для дослідниць та дослідників наразі головною метою є створення теоретичної наукової бази для обґрунтування нових соціальних гендерних стратегій.

В даному дослідженні ми зупинимось на трактуванні гендеру як сукупності характеристик, що не прив'язані до статі та статевої дихотомії, але набувають свого соціального статусу відповідно до них. "Гендер" не може у сучасному світі продовжувати ототожнюватись із статево-рольовою асиметрією, а тим паче, виправдовувати її. Його поява є логічним результатом культурогенезу, який потребував нових інструментів задля пояснення більш ускладнених комунікацій. Тобто, важливим є розуміння того, що гендер є необхідним конструктором, призмою, через яку пояснюються певні явища людської соціалізації. Відповідно до поняття про гендер суспільство розглядатиметься як, перш за все, гендероване, тобто таке, в якому гендерне маркування є одним із визначальних.

Громадянське суспільство, в свою чергу, розглядається як дії внаслідок міжособових комунікацій вільних і рівноправних громадян, які розвиваються без втручання держави на основі самоорганізації та високого рівня усвідомленості задля реалізації приватних та суспільних інтересів в соціальному, економічному та культурному просторі через діяльність окремих індивідів або неурядових та некомерційних громадських організацій. Дане визначення є синтезом більшості існуючих сучасних дефініцій. Виходячи із запропонованого визначення, громадянське суспільство неможливе без гендерної рівності.

Уявлення про гендерованість суспільства та його репрезентація через СМІ, трансляція через виховання та освіту в більшості країн є переважно бінарним: гендерний зріз представлений лише чоловіками та жінками. Його дихотомічний характер полягає у тому, що є суперечність між уявленням та реальністю. Бінарні асиметричні уявлення є результатом замкнутого колообігу неадекватної інформації, яка направлена на підтримку традицій патріархального домінування, яке є тим вищим, чим

нижчим є рівень життя в країні. Бінарні уявлення про гендер є вигідною спрощеною моделлю комунікацій, яка має місце бути лише тому, що вона вдало працює багато років. Попри життєдіяльність такої стратегії, вона абсолютно викреслює із картини дійсності людей, що знаходяться поза бінарною моделлю: трансгендерних людей, транссексуальних людей, гендерно-ненормативних та квір-людей. В цьому моменті ми можемо бачити невідповідність уявлень про те, яким суспільство начебто є (тобто, фактично, має бути), та яким воно є насправді.

В основі конструювання хибних смислів лежить поняття про категорію "норми". Наявність даного поняття, яке є відлунням часів безвідносного авторитету психоаналізу та медикалізації сексуальності, є однією з характерних особливостей пострадянських країн. Поняття норми є універсальним маркером, за допомогою якого політика здатна диктувати такі умови життя, які будуть економічно вигідними. Поняття про норму є необхідним в якості підвалини, на основі якої визначається що, власне, не є нормою. Тобто, якщо не поняття "норма", то не було б змоги щось визначити як "ненормальне". Підтримується даний конструкт через апеляції до непохитного авторитету традицій, а також до менталітету, який позиціонується як щось природне та беззаперечне. Подібні апеляції мають ті самі корені, що і есенціалістські обґрунтування уявлень про вроджену чоловічу та жіночу природу. Традиційним може бути все, чому вигідно набути статус непорушності. Ще однією проблемою навколо публічної риторики гендерного питання є постійне посилення поляризації, яке, перш за все, є вигідним для капіталістичного ладу. До такого висновку можна прийти аналізуючи ринок товарів та послуг, контент ЗМІ, навіть шкільні програми. Розрізнення на зовнішньополітичному рівні відбувається за принципом "свої/чужі", на внутрішньополітичному рівні за принципом "чоловіки/жінки". Для того, аби люди почали відмовлятися від дихотомії, бінарних стратегій, поляризації, гендерної асиметрії на бік чоловіків, потрібні певні альтернативи.

В якості небінарної альтернативи недостатньо публічної артикуляції чи академічної теорії. Потрібні активні дії саме в площині громадянського суспільства та його силами. Варто зазначити, що запропоновані альтернативи є актуальними саме для України, оскільки вона є однією з країн, яка порівняно нещодавно включила питання гендерної рівності як важливий політичний аспект. Таким чином, ми можемо виділити такі небінарні альтернативи, які цілком реально в теперішньому часі можна застосувати силами громадянського суспільства для впровадження гендерної рівності в усі сфери суспільного життя в Україні:

- 1) моніторинг та залученість до гендерної політики компетентного громадського сектору;
- 2) впровадження гендерночутливого підходу в сфері освіти – як підвалина роботи зі свідомістю;
- 3) відкритість громадських організацій та благодійних фондів, які займаються питаннями гендерної рівності – їх готовність до співпраці з іншими суб'єктами громадянського суспільства.

Дані рекомендації подаються з урахуванням реальних можливостей громадського сектору, зважаючи на соціокультурний та політико-економічний контекст. Їх реалізація, як найбільш доцільних методів впровадження гендерної рівності саме для України, може стати необхідним кроком для того, аби малоефективна гендерна політика почала працювати.

**М. Г. Кітов, д. філос. н., проф.,
завідувач кафедри філософії НУХТ, Київ
kitovmg@ukr.net**

ЧИ НЕСЕ ЗАГРОЗУ СВІТОВІ РУСЬКА ІРРЕДЕНТА?

В Російській Федерації швидкими темпами формується і набирає силу нова соціально-політична течія – руська ірредента. Чи несе вона загрозу пострадянським країнам і світовому співтовариству? Щоб розібратися з цим питанням спершу згадаємо, що означає ірредентизм і як він виник.

Ірредентизм (від італ. *irredento* – неспокутуваний рідше неспокутаний, невідпокутуваний, невикуплений, невідкуплений) – зародився в Італії як націоналістичний рух в кінці XIX – початку XX ст., направлений на приєднання до Італії прикордонних територій Австро-Венгрії на яких проживало італійськомовне населення (Трієста, Трентіно та ін.). Нині терміном ірредентизм позначають політичний рух та діяльність держави по об'єднанню народу, нації, етносу в межах єдиної країни. Терміном ірредента позначають частину населення країни, яке складає меншість в її межах, компактно проживає біля кордонів іншої країни, в якій ідентичний ірреденті народ складає більшість. Отже ірредента – це населення, яке прагне об'єднатися в межах однієї країни, в якій ідентичний їй етнос складає більшість. Географічною близькістю та компактністю проживання ірредента відрізняється від діаспори. Ірредентизм може виникнути під впливом пасіонарних особистостей самої ірреденти, так і реваншистів титульної нації країни, куди прагне приєднатися ірредента.

Під впливом яких же факторів сформувався ірредентизм серед частини російськомовного населення України? Необхідно визнати, що він зародився під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Причому зовнішній фактор був, є і залишається переважаючим, особливо в останні роки. Теоретичною підґрунтям формування ірреденти є концепція про єдині корені російського, українського і білоруського народів.

Ірредентичні політичні дії кремлівського керівництва відбуваються під акомпанемент "симфонічного оркестру" політиків, політологів, істориків, журналістів, філософів, різного роду "теоретиків" про нерозривну єдність руського слов'янського народу, до якого вони заносять український і білоруський народи. Білоруський і український народи, на їх переконання, споконвіку входили в лоно руського народу, були його невідок-

ремленою частиною і тому мають об'єднатися та проживати в одній країні. Для обґрунтування таких ідей в хід ідуть відверті інсинуації, нагла брехня, пересмикнування історичних подій і фактів, залякування тощо. Прикладів агресивної поведінки, яку світові засоби масової інформації назвали "гібридною війною", безліч. 2 лютого 2017 р. у дискусії на російському телебаченні брав участь лідер партії ЛДПР, заступник Голови Думи Російської Федерації В.В. Жириновський. За його словами, він бачить виключно силове вирішення "української проблеми". Особа, котра представляє владу РФ, висловила конкретно і чітко: *"Оголосити заклик добровольцям (у РФ. – Ред.). Скільки бовтається людей наших, які в армії були, всі афганці наші... На Кавказі воювали... Там, в Україні, вони куплять потрібну кількість зброї... Тільки силовим варіантом! Я вам обіцяю, що через три дні після в'їзду в Кремль з Україною все закінчиться – буде повна тиша, і всіх візьмемо, візьмемо весь український уряд... Бійтеся! Ще будете Путіна згадувати, який він був добрий. Знищ! Всіх знищ! Ніякої України не буде! Всіх заткну, всі будете арештовані! І тільки військовим шляхом! Це я, я буду робити у випадку обрання"* [Жириновський В.В. Ще будете Путіна згадувати, який він був добрий // [Що на язиці в одіозного російського політика, те в головах кремлівського керівництва. Інакше б його давно посадили у тюрму за розпалювання міждержавної і міжнаціональної ворожнечі. Висловлювання посадової особи Російської Федерації не випадкові. Вони свідчать, що руський ірредентизм від "теоретичних" постулатів переходить до реальної практики. *"Події на Україні, воз'єднання Криму з Росією, війна в Новоросії, тобто початок руської Ірреденти, воз'єднання розчленованого руського народу"* \[Миначов Аркадій. Ирредента, общероссийская идентичность и русский вопрос // \[137\]\(http://yandex.ua/click/jsredir?from=yandex.ua%3Bsearch%2F%3Bweb%3B%3B&text=&etext=1320.JDe-4-Z7p17INzqhnUxWh3YCFDFwUf5ijko42K4kbnNbNHku8T4Ky6GmxQpL5yl9SKAmj3gYL8BDgJXGc9Vp9fhoKsY9HIL5_unEtBYy3Ow.9773ea09ae01850ee96e76f1d6d9e0ef6310454f&uid=&state=PEtFfuTeVD4jaxywoSUvtB2i7c0_vxGdjWT7Elao4JUWwZ-v0OIKpF-Jgk3l2xx3aYcU8ulqAAen3St6wKIDA2BFPobgm_Vu&data=UINrNmK5WktYejR0eWJFYk1LdmtxdGR6NzFrVhHJVkVlaGs0X1dsYzFKOVN5U1NSR2JUaWxjdWU4MGF3OEpUVGJucUjhOVFlaE VKbFdGN1V3NEhtNDNhVJNRll6TmfIZ1NKYVdwQjJ1R0E&b64e=2&sign=07dfa7add>articles/irredenta...i-russkiy\], – означає д. іст. н., доц. Воро-</p></div><div data-bbox=\)](http://yandex.ua/click/jsredir?from=yandex.ua%3Bsearch%2F%3Bweb%3B%3B&text=&etext=1320.vdneYpVjqaS24KgVZrfHSP3CSi9Ev39aiTRTH3pkPsE1mhX2WGtbAgwFEPafthqxDw6zP9kIKMSuc9WVCw_rZUwHsR5wJUmbwefaQtNQ1Kzw4g5euJldtXKCCe-Arc2BCGpflJamXVqRUmeSb0K3V3CWiGwTvG2PFP2lkhq1SJO1L1_REv05ly8dPbrU-N3hYy-m6ZcohRMRWHgy2Y_sPfGsfld9VbL4Kpf3qFvMi580UNQzpqLOzclZkxJi5FK8.ba8feb3e0c8809e0a0d738296de0c732b0759596&uid=&state=PEtFfuTeVD4jaxywoSUvtB2i7c0_vxGdK36K8R-3EBWXJ0aR4KoyxnsLMaOeOxWxKVc5iu8jmyi5Cen1uEL4aARvbkoqZs4C&data=UINrNmK5WktYejY4>news/zhirinovskij_prigroziv].</p></div><div data-bbox=)

незького ун-ту А. Мінаков. *"Ірреденту, процес національного воз'єднання не зупинити ніякими санкціями і холодними війнами. Якщо стане необхідним, він буде йти десятиліттями, як у свій час, при Іванові Калиті, Дмитрію Донському та Івану Великому! Взагалі, соціальний час зараз різко прискорився"* [там само], – страхає доцент. Його закиди стосується не лише України: *"Як зараз становиться зрозумілим, національна політика комуністичної держави об'єктивно була направлена на розкол руського народу. Більшовики з метою політичного самовиживання та виходячи із доктрини світового революційного процесу по суті справи заключили союз з націонал-сепаратистами. Були створені квазідержавні утворення УРСР, БРСР, а значна частина споконвічних руських земель ввійшла до складу Казахстану. В цих республіках, наділених всіма основними атрибутами державності, впродовж радянського періоду велася політика "перекодування" руських, зміни їх національної ідентифікації Вона проходила в різних формах, від жорстких до м'яких, але ніколи не зупинялася. "Перекодування" реалізовувалось через систему преференцій по національній ознаці, відповідну мовну, культурну і кадрову політику"* [там само]. Задамо питання. Чи міг доцент з периферії заявляти територіальні претензії до сусідніх країн без схвалення кремлівського керівництва і особисто президента РФ? Відповідь очевидна. Вустами рядового доцента промовляє сам В.В. Путін. *"В березні 2014 р. в, без перебільшення, історичній Кримській промові Президента Путіна містилося важливе положення, яке мало пряме відношення до руського питання. Так, він нагадав о "Русском мире" – наддержавній і надетнічній спільноті, яка нараховує біля третини мільярда руськомовних людей, тобто майже кожного двадцятого жителя планети, об'єднаних причетністю до руської цивілізації і схильністю до руської мови і культури. В промові Президента була ще одна найпринциповіша теза – в результаті Біловезької угоди (правильно було би назвати її змовою, по аналогії з Мюнхеном в силу трагічності її наслідків) "мільйони руських в один день оказались національними меншинами в бувших союзних республіках, а руський народ стає ... самим більшим розділеним народом у світі" (курсив наш – А.М)"* [там само], – цитує доцент В.В. Путіна [Обращение Президента Российской Федерации 18 марта 2014 года: <http://www.kremlin.ru/news/20603>]. Для практичної реалізації задумів руської ірреденти 25 січня 2017 р. сформувався Загальноруський національний рух. Прихильник цього руху заявляє: *"Ми не визнаємо ні радянського територіального поділу, ні Біловезького договору. Землі, на яких живуть руські люди, політи кров'ю руських людей, мають право повернутися до складу Росії. Ми виступаємо за об'єднання РФ, України, Білорусії, а також інших руських земель в єдиній загальноруській державі і перетворення всієї території бувшого СРСР в безумовну руську зону впливу"* [Холмогоров Егор. Русский национальный ирредентизм // <http://yandex.ua/clck/jsredir?from=yandex.ua%3Bsearch%2F%3Bweb%3B%3B&text=&etext=1321.bYShGJ-f4wt5a4gvcEY9e8b5EvRnkR7EPIqXYXdc>

8H8Xw_w43lXfBufiantETJBPrquJC4K4503pjVMYOKfA_HEHcvT_d8btixZbY
muJY7GKcLM5AxOsRZoBEydBJCdE.437da6d64bc9446af164651e3604ea
efca878694&uuid=&state=PEtFfuTeVD4jaxywoSUvtB2i7c0_vxGdjWT7Ela04
JUWxz-v0OIKpF-Jgk3l2xx3aYcU8ulqAAen3St6wKIDA2BPPÖbgm_Vu&data=
UINrNm5WktYejR0eWJFYk1LdmtxbTh1TIFCRk9STEM3RHVHQll3eXRqU
UgzQ0VMWWZvbWpsckp1cHpbz2xDRWFnaVVIQWxydGY2OXZ1TkEwVX
JTcGlfSU9fakVPOTRN&b64e=2&sign=d2c>russskij-natsionalnyj-irredentizm].
Відповідь на поставлене в заголовку тез питання, надіюсь, зрозуміла.

*М. О. Колотило, канд. філос. наук,
НТУУ "КПІ імені Ігоря Сікорського", Київ
fortitudea@yandex.ua*

УКРАЇНСЬКИЙ ПАТЕРНАЛІЗМ ТА ПРОБЛЕМИ ПОБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Патерналізм відносять до числа прикметних рис політичної культури українського суспільства. Попри те, що розвиток більшості держав світу в тій чи іншій мірі пов'язаний з його розвитком, традиції вітчизняного патерналізму особливо відзначені своєю історичною тяглістю та вкоріненістю в свідомість українців, що дозволяє цілком впевнено стверджувати наступне: патерналізм і на сьогодні продовжує формувати контекст взаємодії вітчизняної влади та українського суспільства. На особливу увагу заслуговують особливості цієї взаємодії в умовах становлення в Україні громадянського суспільства, адже відповідно до свого змісту та функціонального поля патерналізм передбачає "...сильну вертикаль державної влади та слабкість структур громадянського суспільства" [Енциклопедія державного управління: у 8 томах/ під ред. Ю. В. Ковбасюка – К.: НАДУ, 2011. – Т.1. – С. 433.]. Становлення та розвій українського патерналізму визначив сам хід історичного процесу, в якому цей соціально-політичний феномен у визначені періоди історії (особливо кризові) виступав націє-, державо-, чи громадо формуючим фактором. До прикладу, можливо згадати роль давньоруського князя в період становлення держави русичів чи феодальної роздробленості, гетьмана в добу національно-визвольних воєн, кошового отамана серед січовиків тощо. У сучасному світі, попри те, що роль сильного політичного (державного) лідера не втратила своєї актуальності, традиційний український патерналізм більше виявляє себе як психологічна потреба громадян, аніж дійсна державна необхідність. Згідно з результатами соціологічних досліджень, українці більше, аніж представники інших європейських націй, є прихильниками таких суспільних цінностей як "безпека", "комфорт", "влада", "традиція". Меншою мірою їм імпонують "відкритість до змін", та "самостійність". Очевидно, що суспільство такого типу потребує постійного захисту держави, йому властиві громадянська пасивність, безініціативність, консерватизм.

Український патерналізм після здобуття державою незалежності функціонує в контексті традиційних політичних владно-опозиційних взаємин. Філософія вітчизняного патерналізму в дії визначає, що в черговому виборчому процесі громадяни нададуть перевагу опозиційним силам у великому сподіванні, що на відміну від влади, новообрані можновладці зможуть привнести в їх життя матеріальний добробут, забезпечити їх соціальну та правову захищеність тощо. Національно-революційний рух останніх років, котрий увійшов в сучасну історію нашої держави як Революція гідності, також сприяв становленню нового "обличчя" добре відомого українського патерналізму: недовіра громадян до діяльності як влади, так і опозиції, змусила громадян шукати нових авторитетів, роль котрих була покладена на волонтерів, численні благодійні та громадські організації.

Дослідження історії вітчизняного патерналізму дозволяє дійти до наступного висновку: переломні моменти в українській історії, спричинюючи певні зрушення в національній свідомості громадян, актуалізують трансформацію суб'єктів патерналістичних відносин при збереженні незмінної традиції покладання українцями обов'язку турботи про власний добробут на зовнішні авторитетні сили. Проте в чому ж полягають причини такої незмінності традиції?

Чинниками функціонування вітчизняного патерналізму, окрім історії, виступає його відповідність специфічним рисам національної ментальності українців, в числі котрих, консерватизм, недостатня розвиненість "державного інстинкту", крайній індивідуалізм та постколоніальна колективна пасивність. Консервативність мислення українців спричинює появу таких відмітних ознак нашої суспільної поведінки як страх прийняття нового та настороженість до соціальних інновацій. Своїм глибоким історичним корінням сягає така риса ментальності як недостатня розвиненість "державного інстинкту", зокрема, Д. Донцов характеризував українців як таких, котрим "не вистачає раціональних і вольових зусиль для побудови власної держави". Психологічний індивідуалізм формує контекст функціонування патерналізму в наступних смислових межах: політичні сили мають можливість залишатися "турботливими батьками" та отримувати електоральну підтримку, задовольняючи індивідуальні потреби громадян-виборців; натомість останні отримують те, на що й сподівалися, оскільки нас традиційно вирізняє першочергова турбота про добробут своєї сім'ї, чистоту власного житла, що обмежується дверима квартири, або власним обійстям. Нарешті постколоніальна пасивність у громадянському житті, визначає факт того, що майже половина українців (45%) продовжують очікувати від держави повної відповідальності за забезпечення кожного громадянина всіма благами та потребами [<https://daily.rbc.ua/rus/show/blesk-nishcheta-grazhdanskogo-obshchestva-1450269774.html>].

Очевидно, що українське суспільство усвідомлює маніпулятивні технології, котрими зловживають політичні та державні діячі, що цілком справедливо викликає у них гнівну хвилю протесту. Разом з тим, зміна

ментальних установок, котрі формувалися під впливом вікової внутрішньої та зовнішньої експансії, є надзвичайно складною справою, а тому люди продовжують триматися узвичаєної пасивної поведінки. Зміни в ментальності, котра за своєю природою є консервативною, потребують поєднання "шокової терапії", в результаті котрої людина здатна отримати новий досвід особистих національних переживань, та проведення тривалої відповідної гуманітарної політики.

У сучасних засобах масової інформації доволі розповсюдженою є теза про те, що в Україні після двох революційних хвиль вдалося сформувати громадянське суспільство. Насправді ми можемо свідчити лише про його перебування на етапі свого потенційного здійснення, настання котрого пов'язане з усвідомленням простої істини: влада та громадянське суспільство не можуть пасивно співіснувати в патерналістичних взаєминах, адже вони за визначенням є конструктивними антагоністами. Складно не погодитися з вітчизняним політологом В. Гладких, котрий зазначає, що на сьогодні ми маємо інституційно нерозвинене, слабе та розсіяне громадянське суспільство, що не в стані системно та систематично тиснути на владу та аргументовано вимагати змін [<https://daily.rbc.ua/rus/show/blesk-nishcheta-grazhdanskogo-obshchestva-1450269774.html>].

Перспективи становлення дійсного громадянського суспільства доцільно пов'язувати з поступовою відмовою від політичного патерналізму, і на сьогодні українці мають сприятливі зовнішні обставини для настання "переломного моменту" в цьому питанні, насамперед завдяки оголошенню процесу реалізації політики децентралізації влади. А відтак, в тих регіонах, де існує згуртована громада, патерналістський комплекс може бути подоланий, і громадянське суспільство може посилити власні позиції, чого не станеться за умови продовження "плекання віри" в "турботливих" можновладців при збереженні громадянської інертності.

***Ю. О. Лисенко, канд. пед. наук, доц., КЗ "ХГПА" Харків
lysenko@mail.ru***

ЗНАЧЕННЯ МИСТЕЦТВА В ОСВІТІ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У процесі розбудови демократичного європейського суспільства в Україні актуалізується питання зміни підходів до освіти з урахуванням вікових особливостей особистості. Останні декілька років науковцями обговорюється проблема старіння населення, що кожного року загострюється та набуває глобалізаційного характеру. З метою взяття ситуації під контроль в різних країнах здійснюють реформи пенсійної системи, збільшують пенсійний вік, заохочують роботодавців, які виділяють посади для людей похилого віку, підтримують проекти за їх участю та багато іншого. Усі заходи спрямовані, насамперед, на раціональне використання потенціалу цієї частки населення. В Україні люди похилого віку заці-

кавлені в отриманні додаткових знань, умінь, навичок, однак часто не мають можливостей або умов для їх здобуття. Звертаючись до потреб та інтересів даної соціальної групи, а також досліджень, пов'язаних із впливом мистецтва на зазначену групу, стає зрозумілою необхідність впровадження соціально-педагогічного підходу в процес поєднання освіти та мистецтва. Це зумовлюватиме залучення відповідних фахівців, волонтерів, громадських та державних організацій для ефективного поєднання навчання з мистецтвом. Такий підхід сприятиме розвитку як самої особистості, так і побудові сприятливого освітнього середовища, гармонізації взаємодії людей похилого віку та суспільства.

Питання освіти людей "третього" віку вже неодноразово було на порядку денному в Україні, втім остаточного вирішення досі не знайшло. За останні два роки знову активізувалася увага державної влади, науковців до проблемного поля освіти людей похилого віку. С. Архипова, Т. Гуменникова, Н. Курилович, Ю. Мацкевич, Н. Чаграк та інші вивчають різні аспекти, пов'язані з освітою зазначеної вікової категорії. Однак застосування мистецтва в цьому процесі та його значення для похилих людей потребує детальнішого дослідження.

Освіта дорослих та людей похилого віку в європейських країнах ефективно функціонує з минулого століття. Розвинені держави теоретично і практично довели наявність потужного потенціалу даної вікової групи та необхідність його використання з метою інтенсифікації суспільного прогресу. Значне накопичення закордонного досвіду та розуміння необхідності впровадження такої освіти в Україні передбачає включення в цей процес не лише держави, що на законодавчому рівні має забезпечити відповідні умови для цього, а й громадськості, територіальних громад, що вивчають цю проблему "з середини" того чи іншого регіону та мають ресурси для позитивних змін.

Запровадження освітніх технологій із використанням мистецтва для людей похилого віку є перспективним, специфічним і затребуваним напрямом діяльності. Практика Німеччини доводить, що мистецтво в освіті здійснює потужний вплив на соціалізацію, соціальний розвиток не лише окремої особистості, а й суспільства в цілому. Крім того, що мистецтво є одним із засобів накопичення соціального досвіду особистості, зміни її ціннісних орієнтацій, попередження та подолання негативних проявів поведінки, розширення та відновлення соціальних зв'язків, воно також сприяє підвищенню когнітивних функцій, покращенню фізичного стану, психологічній рівновазі, налагодженню взаємодії на засадах толерантності тощо. Мистецтво сприяє пізнанню, розширенню світогляду, критичному мисленню, розвитку соціальної активності, підвищенню рівня продуктивності праці, функціонування психічних процесів, психологічному оздоровленню, що є актуальним саме для даної вікової категорії. Тому використання мистецтва в освітньому процесі людей похилого віку сприятиме ефективнішому розвитку особистості та гармонізації її відносин із оточуючими.

Оскільки люди похилого віку прагнуть до розвитку духовності, мистецтво є незамінним засобом. Практичним підтвердженням даної тези є те, що в українських територіальних центрах надання соціальних послуг на базі "Університету третього віку" функціонують факультети православ'я, здорового способу життя, інформаційних технологій і обов'язково мистецький (літературно-творчий, театральний, декоративно-ужитковий тощо), а також – майстерні, поетичні клуби, танцювальні студії, гуртки художньої самодіяльності тощо. Це свідчить про потребу серед літніх людей і в освіті, й у мистецтві. Тому їх інтеграція здатна вплинути на досягнення високих результатів у освітньому процесі та їх гідного застосування на благо соціуму.

Таким чином, люди похилого віку як одна з найдосвідченіших та, водночас, вразливих категорій населення серйозно ставиться до мистецтва, освіти, власного розвитку, що зумовлює необхідність нормативного забезпечення та врегулювання можливості здобувати освіту – з боку держави, розробки стратегій роботи й активізації цього процесу – з боку територіальних громад, небайдужого ставлення до проблеми, прояву активної позиції – з боку громадськості та поєднання цих досягнень за допомогою соціально-педагогічного підходу. Зважаючи на те, що мистецтво розширює можливості здійснення освітнього процесу, сприяє комунікації, розвитку соціальності, то перспективами подальших розвідок є вивчення специфіки впливу різних видів мистецтва на соціальний розвиток людей похилого віку.

*С. А. Лозниця, к.філос.н.,
ІФ імені Г.С. Сковороди НАН України, Київ
svitlana.loznytisia@gmail.com*

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ДЕРЖАВА: ЄДНІСТЬ ЧИ АНТИНОМІЯ?

Концепт незалежності держави часто вживається разом із такими поняттями як свобода, демократія, громадянське суспільство, адже наскільки держава є дійсно незалежною можна побачити, зокрема, з того, якою мірою в державі превалюють демократичні цінності, пов'язані з наявністю прав та свобод, і наскільки потужним є громадянське суспільство, що має бути противагою державі як інститутів. Як можна буде довідатися з невеликого екскурсу в історію зі зверненням до певних постатей і подій, надання державі абсолютної влади зазвичай спричиняло появу спокуси утримати цю владу в руках однієї людини, тому не один знаний мислитель наполягав на важливості й необхідності обстоювання громадянами своїх прав та побудови громадянського суспільства. Як показує історія, насправді "розмивання" меж між демократією і одноосібним правлінням, можна сказати, відбувається досить "просто" – достатньо переконати людей в єдиноправильності своєї думки, достат-

ньо не замислюватися над достеменністю того, що нам кажуть, зрештою, просто достатньо не мислити й не замислюватися... Щодо наслідків подібного сприйняття та оцінки подій застерігав ще наприкінці XIX сторіччя французький мислитель Гюстав Лебон, проголошуючи появу "доби мас", але чи прислухалися ми до його порад? Зрештою, чи може знання врятувати від помилок історії?

Так, розмірковуючи над можливістю зміцнення демократії, Френсіс Фукуяма позначає такі чотири рівні як ідеологія, інституції, громадянське суспільство та культура [Див.: Фукуяма Ф. Примат культури// *І: незалежний культурологічний часопис*. – 2001. – № 21. – (Громадянське суспільство – Україна 2001). – с. 48–50], уточнюючи при цьому, що громадянське суспільство є царинною стихійно утворених соціальних структур, відокремлених від держави, які є підґрунтям демократичних політичних інституцій [Там само, с.49].

Зауважимо, що концепт громадянського суспільства вже досить детально досліджувався як закордонними діячами, так і в Україні. Зокрема, можемо згадати політолога Дж. Кіна, професора релігієзнавства Адама Селіґмана, а також українського філософа Анатолія Карася, в якого є низка праць з цієї тематики, де значна увага приділяється ідеї громадянського суспільства в її історичному розвитку. Спробуємо також зробити невеликий огляд знаних постатей, ідеї яких стали визначальними у розумінні концепту громадянського суспільства.

Розмірковуючи над поняттями громадянського суспільства та держави можна звернути увагу, що якщо досить розлогий опис концепту державу був здійснений ще Платоном, то концепт громадянського суспільства є порівняно новим – поява основоположних ідей припадає на XVII–XVIII сторіччя.

Зауважимо, що якщо Томас Гоббс ще визнає за державою абсолютну владу над громадянами й однією із засадових його ідей є те, що піддані не можуть змінювати форму правління (тобто у Гоббса поняття "громадянського суспільства" та "держави" є певною мірою тотожні), то вже Дж. Локк заперечує існування абсолютної монархії і обстоює таке поняття як "згода більшості", адже за словами Локка "ніхто не може бути [...] підпорядкований політичній владі іншого без своєї власної *згоди*" [Локк Дж. Два трактата о правленні// Локк Дж. Сочинения в трёх томах: Т. 3/ пер. с англ. и латинского Ю.М. Давидсона, Е.С. Лагутина, Ю.В. Семёнова, Н.А. Фёдорова и др. – М.: Мысль, 1988. – с.317]. Згідно з усталеною думкою, що саме з праць Локка розпочинається класичне розуміння поняття громадянського суспільства.

Далі згадаємо ще імена та концепти знаних постатей. Так, скажімо, у Адама Ферґюсона ми вже зустрічаємо поняття нації, а також ідею щодо можливості обстоювання свободи або людьми поодинці, або предстанниками різноманітних організацій. Томас Пейн у своїх працях постулює положення стосовно дотримання прав та свобод людини, заперечуючи монархічну владу, а також надаючи суттєвого значення таким поняттям,

як "нація", "національний уряд", "національне панування". У Георга Вільгельма Фрідріха Геґеля громадянське суспільство постає як історично утворювана царина морального життя, що посідає місце між патріархальною сім'єю і державою. Один із підходів до запровадження демократичного правління знаходимо у Алексиса Токвіля, провідними положеннями якого є ідея сприяння інтересу громадян до своєї країни через залучення їх до керівництва нею, наприклад, через створення різноманітних асоціацій та об'єднань, а також ідея зміцнення демократичних інститутів для забезпечення держави від влади тиранії. Натомість Карл Маркс намагається зняти відмінності між державою і громадянським суспільством й надає сутнісного значення економічним чинникам.

З-поміж праць ХХ століття суттєву увагу концептові громадянського суспільства приділяли насамперед Талкот Парсонс, Ернест Гелнер та Юрген Габермас. Так, Парсонс осмислює концепт громадянського суспільства через поняття соцієтальної спільноти, яка являє собою мережу взаємопроникних колективів і колективних лояльностей, і робить акцент на спільному національному підґрунті солідарності спільноти, зауважуючи при цьому, що основою єдності є не так етнічна спорідненість, як наявність спільного громадянства. Натомість Гелнер осмислює громадянське суспільство через концепт "модульна людина", виходячи з того, що людина має право змінювати інститути чи асоціації, якщо вона не згідна з їхньою політикою. Окрім того, на його думку, громадянське суспільство має бути достатньо потужним, щоб запобігти появі тиранії, а за доби індустріалізму суспільство має бути не тільки громадянським, а й націоналістичним. Габермас, зокрема, звертає увагу на те, що поняття "цивілізоване суспільство" завдячує своїм існуванням тій критиці, з якою виступали передусім дисиденти із суспільств державного соціалізму, протестуючи проти тоталітарного придушення політичної відкритості [Цит. за: Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство/ пер. з нім. А. Онищенко.– Львів: Літопис, 2000. – с. 39].

Втілення ідеї громадянського суспільства в Україні початку ХХ століття можна простежити у двох вимірах: для "означення великого комплексу соціальних інституцій, що [...] перебувають поза безпосереднім контролем держави [Нолл В. Трансформація громадянського суспільства: усна історія української селянської культури 1920-39 років. – К.: Центр досліджень усної історії та культури Родовід, 1999. – с. 23], як скажімо, об'єднання на основі "ритуалізованої (обрядової), або політичної, або комерційної діяльності" [Там само, с. 24]; а також можна відзначити наявність прошарку осіб, що позначають словом "інтелігенція". Втім, як зазначає український історик Георгій Касьянов: "Маючи спільну мету – національне визволення, кожне політичне угруповання інтелігенції йшло до неї власним шляхом. Невміння консолідуватися було однією з ознак політичної незрілості української інтелігенції, а згодом стало її

трагедією" [Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі XIX-XX століть: соціально-політичний портрет. – К.: Либідь, 1993. – с. 160].

Таким чином, дослідивши ідеї знаних мисленників, вчених та суспільних діячів, можна звернути увагу на те, що тією чи іншою мірою у їхніх працях простежується однаковість із приводу того, що об'єднаність та громадянська активність є важливими чинниками запобігання державній тиранії.

А. В. Матвійчук, канд. політ. наук, ФПУ НБУВ, Київ
matvijchuk@nas.gov.ua

ПРОТЕСТНІ ФОРМИ АКТИВНОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Громадянське суспільство в сучасній Україні народжувалося щонайменше три рази: перший раз за часів Революції на граніті, другий – під час Помаранчевої Революції, і втретє – у вирі трагічних подій Революції Гідності. Для сучасної України склалася тенденція, коли громадянське суспільство у повній мірі увиразнює себе лише у революціях, а в проміжках між цими подіями його нібито і не існує.

Загалом за таких умов говорити про усталений характер діяльності громадянського суспільства й не видається можливим, адже такі спалахи протестних настроїв серед громадян можна радше охарактеризувати як суспільно-політичні рухи, оскільки реальними ознаками громадянського суспільства, серед усіх інших, є його історичність та інституційна усталеність, чого, на жаль, в Україні не спостерігалося. Гартування основ громадянського суспільства у державі має відбуватися через щоденні практики представників такого суспільства у повсякденному житті, а не лише на майданах у переломні періоди політичної історії.

Хоча в даному аспекті не можна бути цілком категоричним, адже щоденні громадські ініціативи останніх років, що націлені на впорядкування та налагодження нашого публічного простору і створення комфортних умов співіснування, на вирішення соціальних проблем, охорону довкілля та захист прав та інтересів громадян, на запобігання порушень закону тощо, доводять нам неправильність фокусування лише екстремальних проявів громадянської активності.

Така форма активності представників громадянського суспільства, яка проявляється у вуличних акціях непокори та збурення, викликана суспільно-політичними та економічними реаліями Української держави. Адже для громадянського суспільства протистояння державі як основного владного інституту є звичною формою діяльності. І в даному контексті форма такого протистояння буде залежати саме від поточної суспільно-політичної ситуації в країні, яку продукує держава в особі основних владно-політичних інституцій. У країнах з усталеними демок-

ратичними традиціями, громадянське суспільство повною мірою контролює владних представників, тим самим покращуючи окреслені процеси. Натомість у державах, які обмежують права та політичні свободи громадян, в яких відбуваються фальсифікації, а корупція у вищих ешелонах влади стала звичним механізмом вирішення владно-політичних рішень, представники громадянського суспільства налаштовують себе на руйнівника такої спотвореної системи. Таку тезу яскраво ілюструють розмови (в інтернеті, у ЗМІ, серед політиків) про ймовірність зародження чергового Майдану. Одним із негативних результатів такої форми взаємодії (якщо можна це назвати взаємодією) держави та громадянського суспільства є намагання останнього замінити собою таку державу, а не зміцнити та доповнити її. Таким чином, активні представники суспільства не ставлять собі за мету розбудовувати в державі (разом із владою) нові інституції, що відповідали б демократичним традиціям управління, а скоріше намагаються відгородитися від неї, абсолютно не сприймаючи себе її частиною. Традиція антиполітики та супротиву повністю підходить для протистояння діючій системі, але для вироблення оптимальних реформ та їх просування є зовсім непридатною. Брак довіри громадян до своєї держави в особі владних інституцій апіорі унеможлиблює створення міцних основ демократичних інституцій та спільних "правил гри". З огляду на практики протесаної активності українського громадянського суспільства, складається враження про існування у його представників лише бажання критики та супротиву системі, на що вони витрачають усі свої зусилля, які б могли знадобитися для повноцінної демократичної розбудови існуючої системи та її трансформації.

Саме тому важливим для повноцінного усталення інститутів громадянського суспільства в сучасній Україні можна вбачати активну співпрацю його представників із представниками політико-владних органів на довірчій основі. А влада, в свою чергу, повинна функціонувати на засадах законності та відданості своїм громадянам. Позитивним у даному контексті вбачається підписання Президентом Указу "Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні", який спрямовано на підтримку ініціативи громадськості в умовах підвищення останнім часом ролі громадянського суспільства в різних сферах діяльності органів як державної влади, так і місцевого самоврядування, зокрема, і щодо впровадження реформ, а також метою виконання Указу є налагодження ефективного діалогу та партнерських відносин органів державної влади та місцевого самоврядування з організаціями громадянського суспільства, передусім з питань забезпечення прав і свобод людини і громадянина [<http://www.president.gov.ua/documents/682016-19805>].

**В. М. Мельник, студ. КНТУШ,
член Української асоціації зовнішньої політики, Київ
melnyk_science@mail.ru**

МАГДЕБУРЗЬКЕ ПРАВО ТА УКРАЇНСЬКА МІСЬКА ТРАДИЦІЯ: ПОЛІТИКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Українська історія демонструє нам яскраві і надзвичайно цікаві з точки зору політолога сторінки розвитку місцевого самоврядування. М. Ю. Брайчевський довів існування унікальної міської політичної культури за часів Київської Русі. М. С. Грушевський намагався розширити рамки правової історії українського міста ще далі. Його слідами пішов також юрист та історик, дослідник церковної історії Матвій Стахів, який у книзі "Христова Церква в Україні" наводив факти правової організації міського життя в антському та полянському племінних союзах під час їхньої конфронтації із Візантійською імперією [17]. Професор Василь Мельник – автор дослідження "Рання етнічна історія південних слов'ян" підкреслював елементи "автохтонного" місцевого саморядування у білих хорватів, уличів і тиверців [14].

Отже, міста існували на теренах сучасної України ще задовго до появи магдебурзького права. Політична культура міст Київської Русі була сформована під впливом геополітичного положення країни і характеризувалась запозиченням як західних (римсько-германських), так і східних (візантійсько-хозарських) правових звичаїв. При цьому, рецепція норм писаного права відбувалась під жорстким контролем звичаєвого права. Після остаточного прийняття християнства у 988 році звичаєве право було змушене перебудуватись і витворило надзвичайно цікавий симбіоз слов'янського світогляду зі східним римським правом. Християнізація руського звичаю змінила орієнтацію міської культури. Християнізація також призвела до поживлення економічних відносин із заходом.

Так чи інакше, але руське міське право існувало. Магдебурзьке право не було першою урбаністичною правовою традицією на українських землях. Однак, перейняття і тривалий досвід користування магдебурзьким правом українськими містами змінили соціально-політичне обличчя всієї системи київсько-русського місцевого самоврядування. Магдебурзьке право витворило європейський характер української міської культури. Те, що магдебурзьке право так добре прижилось в непростих умовах української історії, свідчить про наявність хорошого ґрунту, на якому воно проросло та українізувалось.

Н. О. Білоус дає таке визначення магдебурзькому праву: "Магдебурзьке право – найбільш поширений у містах Центрально-Східної Європи варіант німецького права (лат. *Ius theutonicum*), що виник у 12 столітті в м. Магдебург (Німеччина). Незалежно від терену свого побутування, це право означало: міську автономію для нових поселенців (колоністів), міське самоврядування з власним судочинством, що здійснювалося через виборні органи – раду і лаву або дідичного вїйта, спадкоємне і

відчужувальне право на міську нерухомість на певних умовах, постійний чинш як феодалну ренту, свободу вибору занять (у сфері торгівлі або ремеслі)" [Білоус Н. О. Магдебурзьке право. / Н. О. Білоус. // Енциклопедія історії України: том 6].

Політичну антропологію тут цікавлять наступні питання: а) організація міського самоврядування із судочинством у порівнянні з попередньою київсько-руською традицією; б) порівняння досвіду функціонування виборних органів за магдебурзьким правом із сучасними політичними та конституційно-правовими інститутами; в) право міської автономії та його уроки в умовах сучасної децентралізації. Міське самоврядування та судочинство – правова основа міста. Загалом, місто – це політико-юридична категорія. Його організація та функціонування потребує кодифікованого права, тоді як селянсько-хуторянський спосіб життя може регулюватись виключно звичаєм. За часів Речі Посполитої міське самоврядування було аналогом місцевого самоврядування, оскільки право автономного здійснення влади, у тому числі політичної, не розповсюджувалось на села.

Справжньою заслугою магдебурзького права ми вважаємо народження сучасної системи місцевого самоврядування. По суті, система "рад" в Україні ("радянське управління") була заснована не в 1917 році, а з моменту розповсюдження магдебурзького права на українських теренах за часів Галицько-Волинського князівства (королівства) та Королівства Польського. Еволюція магдебурзького права на місцевому київсько-руському та галицько-волинському ґрунті закріпила класове розшарування українського суспільства і психологічно підготувала Любінську унію 1569 року.

Народження Речі Посполитої в умовах розвитку магдебурзького права заклало початок громадянської свідомості в Україні. Міська верхівка бажала отримати власний привілей на міське самоврядування. Потяг до самостійного здійснення політичної влади у містах став причиною народження громадянства Речі Посполитої як прообразу сучасного громадянського суспільства. Основою цього нового класу "громадян" стали шляхта і міщани.

Річ Посполита заклала нерозривний зв'язок між місцевим самоврядуванням і усвідомленням громадянського обов'язку у політичній психології українців. Це важливо з точки зору політичної антропології і як момент народження українського громадянського суспільства (починаючи з 1569 року), і як перше в історії усвідомлення українцями власного громадянства, і як формування специфічної української політичної традиції відцентрового руху. Найбільший вплив на подальшу політичну історію магдебурзьке право здійснило саме в Україні.

В. Д. Отамановський називав магдебурзьке право "юридичним оформленням економічних відносин". Отамановський оцінював вплив магдебурзького права на соціально-політичне життя українських міст загалом негативно, але підкреслював окремі позитивні моменти. Німецьке право створило передумови для виникнення міського патріциату – олі-

гархії. Однак, разом із тим, воно зумовило розвиток самоврядування в Україні за європейським зразком. Отамановський, вступаючи в полеміку з Г. Беловим, також підкреслював, що до магдебурзького права в Україні існував власний самобутній устрій. Отож, Швидько окреслює досвід української історіографії магдебурзького права наступним чином: 1) полеміка Антоновича і Отамановського з Г. Беловим; 2) відсутність надто позитивних оцінок магдебурзького права серед українських вчених.

Так чи інакше, але магдебурзьке право було самобутнім явищем на українських землях. Запозичене з германського писаного права, магдебурзьке право українизувалось і виробило специфічну українську традицію місцевого самоврядування. Це один із яскравих прикладів того, як право та психологія у своїй взаємодії програмують подальшу політичну традицію на багато століть. Момент цього програмування і є найцікавішим у політико-антропологічному дискурсі.

А. Ф. Руденко, асп., ДонНУ ім. В. Стуса, Вінниця
annrudenko@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Ухвалення у лютому 2016 р. нової Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства на 2016 – 2020 рр. стало переконливим визнанням з боку держави необхідності підвищення ролі громадянського суспільства в соціально-політичному процесі. Але, незважаючи на помітні успіхи у розвитку громадянського суспільства в Україні після Революції Гідності, очевидним є те, що потенціал взаємодії органів державної влади та організацій громадянського суспільства лише частково використовується обома сторонами.

Першочерговими завданнями для реалізації Стратегії було визначено формування персонального складу Координаційної ради, а також розроблення й затвердження Плану заходів у трьохмісячний термін. Проте дані документи з'явилися лише у листопаді 2016 р., що було обумовлено політичною кризою та переформатуванням уряду навесні 2016 р. Запізніле прийняття вищезгаданих документів та узгодження плану заходу позначилося на коротких термінах та заходах, які повинні реалізуватися у 2016 р.

Недосконалість чинного законодавства створює штучні бар'єри для реалізації громадських ініціатив, утворення та діяльності окремих видів організацій громадянського суспільства, розгляду та врахування громадських пропозицій органами державної влади, органами місцевого самоврядування.

Попри безумовно прогресивний характер закону "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" від 26 листопада 2015 р. № 677-VIII виникли певні проблеми

з його практичною реалізацією. Міністерство юстиції України не змогло вчасно розробити всю необхідну для реєстрації громадських об'єднань підзаконну нормативну базу та організувати належним чином роботу державних реєстраторів. Внаслідок цього на початку 2016 р. фіксувалися грубі порушення строків реєстрації, висування до заявників додаткових вимог, іноді – взагалі немотивовані відмови у прийнятті документів.

Наступна важлива проблема у розвитку інститутів громадянського суспільства – обмеженість фінансових ресурсів. Законом України "Про громадські об'єднання" визначено, що громадські організації зі статусом юридичної особи мають право на фінансову підтримку за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевого бюджету і зобов'язані подавати та оприлюднювати звіти про використання цих коштів. Але слід констатувати, що державне фінансування громадських організацій в Україні залишається формальним і непрозорим, не врегульовано процедури надання державних грантів, відсутнє довгострокове державне фінансування ОГС.

Найпоширенішим в Україні механізмом державної підтримки ОГС є субсидювання на статутну діяльність громадських організацій – як механізм державної підтримки виражається у безоплатному (або на пільгових умовах) наданні матеріальних засобів – приміщення, обладнання, пільгові умови оренди приміщень чи землі.

Субсидії надають за визначеними державою критеріями. Фактично – лише окремим організаціям, до яких належать, зазвичай, всеукраїнські громадські організації інвалідів, ветеранів, всеукраїнські молодіжні організації. На практиці субсидії отримують одні й ті ж самі організації. Надання субсидій залишається не ефективним способом підтримки недержавних об'єднань, оскільки процедури розподілу державних субсидій та їх призначення не досягають бажаних цілей щодо зменшення гостроти соціальних проблем у громадах [Горемикіна Ю. В. Проблеми розвитку недержавних організацій у сфері надання соціальних послуг / Ю. В. Горемикіна // Демографія та соціальна економіка. – 2009. – № 1 (11). – С.161-168]. Громадським об'єднанням доводиться самостійно шукати та залучати фінансові ресурси для їх роботи. Зазвичай, це спонсорська допомога і добровільні пожертвування.

Подолання цієї проблеми можливе завдяки наданню громадським об'єднанням доступу до державного фінансування на конкурсній основі. Така можливість передбачається Національною стратегією сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 рр. Іншим способом реагування на цю проблему є створення спеціальних фондів та їх залучення до зарубіжних джерел фінансування у рамках відповідних програм та проектів співробітництва міжнародних організацій та представництв іноземних держав з Україною [Розвиток громадянського суспільства України в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів / За ред. О. А. Корнієвського. – К. : НІСД, 2016. – 72 с.].

Співпраця органів державної та місцевої влади з громадськістю залишається малоефективною через недостатню прозорість діяльності цих органів та забюрократизовані процедури такої взаємодії, низький

рівень взаємної довіри. Недостатньою є практика залучення громадськості до формування та реалізації державної політики і вирішення питань місцевого значення.

Громадський сектор намагається впливати на кадрові призначення в органи влади, вдаючись до суспільного розголосу у ЗМІ, соціальних мережах, що здебільшого сприяє підвищенню якості кадрової політики – усунення чиновника від займаної посади або, навпаки, призначення на державну посаду громадських активістів, волонтерів.

Затягування в часі процесу утворення нових громадських рад при окремих інституціях, органах влади, місцевих адміністраціях, знижує рівень ефективності реалізації Стратегії.

Важливим є створення ефективного механізму реалізації права громадян на звернення до органів державної та місцевої влади з електронними петиціями. Це нова форма ведення діалогу між державою і громадянином, інструмент виявлення суспільного резонансу. Чимало органів місцевого самоврядування процес запровадження подібних сервісів поки що гальмують. Проте часто електронні петиції носять формальний характер, адже навіть підтримані петиції залишаються з "відписками" і не мають подальшого втілення в життя. Зокрема, жодного обов'язку виносити на розгляд парламенту законопроект, підтриманий 25 тисячами підписів, чинним вітчизняним законодавством не передбачено. Проте, 2 липня 2015 р. до закону "Про Регламент Верховної Ради України" було внесено нову главу, що визначає порядок розгляду електронної петиції на засіданні Верховної Ради та прийняття відповідного акту лише у разі встановлення профільним комітетом такої необхідності. Відчутною проблемою для підтримки та розвитку громадського сектору в Україні залишається відсутність єдиної державної інформаційно-просвітницької політики, яка б мала охопити всі ланки суспільства. Варто також зважати на існуючі ризики, які можуть створити нові виклики для громадського сектору, зокрема: вплив ймовірної зовнішньої військової агресії, погіршення економічного стану країни, можливість політичної кризи тощо.

*Ю. П. Середя, научный сотрудник, ИФ НАН Беларуси, Минск
sereda.yulya@gmail.com*

СОЦИАЛЬНО-ИНИЦИАТИВНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ: ВОЗМОЖНОСТИ И МЕХАНИЗМЫ РЕАЛИЗАЦИИ

В основание социально-инициативной деятельности закладываются идеи гуманизации общества, социальной справедливости, социального блага, равенства граждан и обеспечения доступности их прав и возможностей. На наш взгляд, принципиальным моментом является переход от пассивной социальной ответственности к активным практикам её реализации. В целом, для продвижения и высокой результативности

социально-ответственных инициатив необходимо реальное осуществление в обществе свободы, опции которой должны быть доступны и открыты для субъекта.

На сегодняшний день можно выделить три ступени продвижения и расширения возможностей местных сообществ: 1) Обеспечение граждан точками доступа к информационным ресурсам, включая информацию о существующих программах и проектах социальной политики, действующих нормативных и правовых актах и законах ("e-information"); 2) Вовлечение граждан в процессы обсуждения общественных вопросов, организация доступных и открытых каналов консультирования ("e-consultation"); 3) Организация опций для участия граждан в процессе решений в рамках социальной политики, обеспечение каналов обратной связи с сообществами и гражданами ("e-decision-making") [Degree of Citizen Engagement The United Nations e-Government Survey [Electronic resource]. – Mode of access: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/About/Overview/E-Participation>].

Поддержка и развитие социальных инициатив характеризуется, в первую очередь, добровольчеством и локальностью (микроформатом). В этой связи, одним из ключевых факторов представляется реализация механизма социального партнерства. Действительно, разработчики и те, кто реализует социальные идеи, не выстраивают иерархических отношений, они являются равноправными партнерами. Механизм социального партнерства – это совокупность правил, технологий и документации по организации, обеспечению ресурсами и реализации совместной деятельности, цель которой – решение социально значимой проблемы.

В целом, механизмы реализации социальных инициатив условно можно разделить на внешние и внутренние. Внешние механизмы включают: 1. Формирование института общественных инициатив; 2. Взаимодействие государственных структур, функционирующих в рамках реализации задач социальной политики, с представителями общественных организаций/инициативных групп; 3. Расширение социальных связей внутри общества, обеспечение большего участия общественности в социальной политике государства; 4. Разработка социальной рекламы как стратегия выведения из зоны неразличимого в общественный дискурс актуальных социально-ориентированных проблем. В свою очередь, внутренние механизмы реализации социальных инициатив – это, прежде всего, формирование и укрепление осведомленности общества, социальных групп о формах деятельности, целях, проблемах и результатах/достижениях инициативных сообществ/групп. Помимо этого, значимую роль играет поддержание транспарентности функционирования инициативных сообществ/групп и следование принципу равноуровневости "инициативного горизонта".

Социальная ответственность, практики её распространения и активизации в своей совокупности могут быть представлены как прямое выражение гражданской зрелости. Поэтому одним из важнейших так называемых внешних механизмов реализации общественных инициа-

тив является формирование и развитие гражданского общества. В этой связи ключевым фактором представляется развитие социального капитала, позволяющего гражданам участвовать в поиске решений общественных проблем, а также активно взаимодействовать с различными социальными группами общества в рамках функционирования социальной политики, осуществления её принципов и задач.

Крайне значимым является активное продвижение такого внутреннего механизма, как формирование и укрепление осведомленности о формах деятельности, целях, проблемах и результатах/достижениях инициативных сообществ/групп, поскольку отсутствие информации о существующих возможностях может выступать в том числе причиной безынициативности, промедления и откладывания решения проблемы. В этой связи, важным представляется выход на международные площадки, где можно получить опыт и знания, как решить поставленные задачи. Для достижения максимальной эффективности в рамках осуществления и применения в реальной жизни общества идеи социального блага и справедливости "инициативный горизонт" принципиально должен быть многоуровневым, т.е. необходимо учитывать возможности включения в "горизонт" той или иной проблемы новых вариаций как самой проблемы, так и выявления зависимых от неё нерешенных ситуаций. В контексте рассматриваемой проблематики "инициативный горизонт" – это потенциальные возможности реализации нескольких социальных инициатив одновременно благодаря их структурной и функциональной взаимосвязи между собой и/или соотносительности результатов их практического осуществления с последующими инициативами, необходимостью (равно как и возможностью) которых обозначилась благодаря реализации предшествующих инициатив. Например, социальная инициатива по организации детской игровой площадки может быть тесно связана с проблемой озеленения окружающей территории, парковки для автомобилей, выгула собак и т.д. В этом случае, для поиска эффективных мер и путей осуществления инициативы могут понадобиться и экономические, и образовательные, и правовые ресурсы. Предположим, что получение знаний о том, какой может/должна быть игровая площадка для детей, уже организовано другой инициативной группой и/или транслируется через определенные тематические Интернет-платформы. В таком случае своевременное получение информации о возможностях сотрудничества – залог эффективного и качественного функционирования всей системы социального партнерства. А успешное решение вопроса с организацией детской площадки может стать основой не только для постановки общественно значимых вопросов, но и для новых общественных инициатив.

Таким образом, эффективная реализация социально-ориентированного и ответственного действия невозможна без определенных структурных трансформаций, которые связаны с формированием новых форм социальных связей, способствующих активной вовлеченности субъектов в выстраивание и проведение эффективной социальной политики.

С. Я. Сухачов, канд. філос. наук, ЖДУ ім. І. Франка, Житомир
0935507529@ukr.net

ПРАЦЮЮЧИЙ ВЛАСНИК ЯК ФУНДАМЕНТ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Досліджуючи питання працюючого власника як фундаменту функціонування громадянського суспільства, слід особливо наголосити: "аналіз еволюції соціально-трудової сфери в Україні свідчить, що Україна завжди демонструвала високу соціально-економічну і політичну зрілість, підвалини якої формувались на ініціативності її громадян, на їх умінні створювати матеріальні й духовні цінності через різні форми мотивованої праці та приватної власності. Пересічний українець завжди був господарем, який і тепер тяжіє до приватної власності, до підприємництва [Кир'ян В. Перспективні напрями соціального розвитку та механізм їх реалізації в Україні / В. Кир'ян // Україна : Аспекти праці. – 2011. – № 4. – С. 17].

Аналізуючи питання працюючого власника як фундаменту функціонування громадянського суспільства, слід відзначити, що "в сучасному світі реальна економіка, яка виробляє реальні товари і послуги стає невідгідною [Железний Р. Про причини, наслідки та... надію / Р. Железний // Католицький вісник. – 2011. – 27 листопада. – С. 2], оскільки набагато більшу прибутковість забезпечують скажімо, операції з цінними паперами, грою на різниці валютних курсів тощо. Але в цій сфері "перші ролі" належать не стільки працюючим власникам, скільки олігархам, банкірам, чиновникам, Ось чому одним з ключових викликів, які сьогодні постали перед Україною є необхідність зламу неофеодальної політико-економічної моделі, яка ґрунтується на тійовій економіці, корупції, бідності значних верств населення, особливо серед працюючих, що призвело до шаленого майнового розшарування суспільства, що в решті решт гальмує повсюдне утвердження громадянських структур сучасного українського соціуму.

Крім того, вкрай низький рівень офіційної заробітної плати уже стоїть на заваді економічного розвитку країни. Про якій рівень мотивації до праці в сучасному українському суспільстві може йти мова, якщо за даними МОП середня заробітна плата в країні становить 213 доларів США, що значно менше, ніж у Білорусі (395 доларів) і навіть у Китаї з його надмірно дешевою робочою силою (356 доларів). З іншими країнами нас годі й порівнювати. В Польщі середній розмір заробітної плати – 929 доларів, у Словенії – 965, у Чехії – 1100 тощо.[5. Інформація до роздумів // Голос України. – 2013. – 31 травня. – С. 13.]

Ось чому всі розмови про те, що Україна є європейською державою багато в чому виглядають благими намірами при тому мізерному рівні заробітної плати та вкрай низької мотивації праці з боку працюючих. Більш того в значній мірі не ринкові, а швидше гендлярські трудові відносини сучасного українського суспільства унеможливають європейські прагнення українського народу.

Водночас заслуговує на увагу думка вчених про необхідність, як легітимізації соціальних відносин з одного боку, так і легалізації трудових відносин сучасного українського соціуму, з іншого, поза якими всі положення про європейський вибір українського суспільства не є переконливими. Відомо, що на сьогодні шлях України до ЄС істотно пригальмовують тіньова економіка, корупція, бідність широких верств населення, насамперед працюючих, що спричинилося до шаленого майнове розшарування населення, якого не знають сучасні європейські країни, оскільки доходи 10 відсотків найзаможніших громадян України перевищують доходи 10 відсотків найменш забезпечених верств майже в 50 разів. [Поташний Ю. Бідні українці / Ю. Поташний // Віче. – 2010. – № 11. – С. 36].

Ця обставина унеможлиблює повсюдне утвердження соціального капіталу сучасного українського суспільства, поза яким проблематичною є побудова соціальної держави та формування громадянських структур соціуму.

Зрозуміло, що без легітимації соціальних відносин, яка передбачає насамперед домінацію права над посадою, власності перед владою неможливо здійснити і легалізацію трудових відносин, яка відкриває реальну можливість практичній реалізації європейських прагнень сучасного українського суспільства.

Разом з тим, саме за рахунок підвищення оплати праці, детінізації економіки, легалізації трудових відносин, розширення зайнятості є можливість істотно поповнити надходження до бюджету, насамперед в Пенсійний фонд. Ось чому легалізація трудових відносин багато в чому можлива лише при умові, коли в суспільстві влада виробить реальні шляхи детінізації економіки, яка набула загрозливих обсягів і унеможлиблює утвердження в Україні потужного прошарку працюючих власників як гаранта європейського вибору сучасного українського соціуму. Про загрозливі масштаби тіньової економіки свідчить те, що " до 55% зарплат перебуває в тіні. З 21 мільйона громадян, які працюють, 10 мільйонів сплачують 90% внесків у Пенсійний фонд (здебільшого це держслужбовці та працівники державних підприємств) решта (11мільйонів) вносять лише 10% платежів " [Довбенко М. Бій із "тінню", або що дасть податок на обмін валюти / М. Довбенко // Віче. – 2013. – № 3. – С. 28].

Зрозуміло, що лише одними репресивними заходами з боку держави виграти бій із "тінню" практично неможливо, оскільки для остаточної перемоги потрібна зміна свідомості мільйонів пересічних українців, які віками перебуваючи в системі тоталітарних режимів, вважали за "норму" давати та брати хабарі, зазіхати на чужу власність, ухилятися від оподаткування. Нині в європейських країнах, які є для нас зразком соціально- економічного, політичного, духовного розвитку, несплата податків прирівнюється на рівні масової свідомості та держави до таких тяжких кримінальних злочинів як убивство або зґвалтування. Натомість в Україні мільйони громадян поставлені в такі скрутні економічні умови, коли вони вимушені масово ухилятися від оподаткування.

І саме від практичного, європейського, вирішення цієї вкрай складної соціально- економічної, політичної, духовної проблеми багато в чому залежить детінізація трудових відносин та повсюдне утвердження потужного прошарку працюючих власників, як умови формування громадянських структур сучасного українського суспільства, у якому домінують не посада, а право, не влада, а власність, яка є священною та недоторканою.

О. І. Ткач, докт. політ. наук, КНУТШ, Київ
Tio19@UKr.net

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ВОЛОНТЕРСТВА ЯК ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Формування та розвиток демократичної, правової держави в Україні може відбуватися виключно в умовах розвинутого громадянського суспільства. Громадянське суспільство, як одне із ключових понять політології, філософії, соціології, його інституційний вияв в наукових дослідженнях стає поряд із такими категоріями, як демократія і права держава.

Актуальність визначення статусу й правових засад діяльності волонтерського руху як політичного інституту громадянського суспільства обумовлена цілою низкою причин, головною з яких є підвищення ролі громадян та їх добровільних об'єднань в усіх сферах життєдіяльності людини: політичній, економічній, соціальній, духовній та правовій, оскільки це найпотужніша сила в секторі громадянського суспільства, ефективна форма організації громадянського суспільства.

Світовий досвід розвитку демократії свідчить, що політичний режим, заснований на принципах народовладдя, не може бути сформований без належного функціонування інститутів громадянського суспільства, що є, в свою чергу, основою правової держави. Конституція України закріплює та гарантує право на об'єднання у різноманітні інститути громадянського суспільства – волонтерський рух як інститут громадянського суспільства, політичні партії, громадські організації, професійні спілки, релігійні організації тощо. Інститути громадянського суспільства все ще перебувають на стадії свого формування, а тому не можуть повною мірою здійснювати громадський контроль над державною владою. Волонтерський рух в Україні став невід'ємною частиною глибоких соціальних змін в структурі українського суспільства [Соляр С. П. Громадянське суспільство: загальнотеоретичні підходи до визначення [С. П. Соляр // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. / Нац. акад. прав. наук України. – Х. : Право, 2013. – № 1 (72). – С. 271-279].

Становлення і розвиток волонтерського руху в Україні на сучасному етапі відбувається за рахунок внутрішніх ресурсів та викликів, наприклад, відродження традицій добровільної допомоги, загальнонаціональний кризовий стан українського суспільства внаслідок різних структурних трансформацій, соціально-політичної нестабільності, а також зовнішніх

ресурсів, наприклад, привнесені з-за кордону основи інституту міжнародного волонтерства.

Питання становлення та функціонування громадянського суспільства завжди перебували в центрі наукових міждисциплінарних досліджень. До числа найбільш ґрунтовних праць із вказаних проблем відносять дослідження Е. Арато, Г. Арендт, А. Блека, Ю. Габермаса, Е. Геллера, Р. Дарендорфа, Д. Кіна, Дж. Л. Коена, Р. Патнема, А. Селігмена. Серед вітчизняних вчених, що зробили свій внесок до розв'язання проблем, пов'язаних із еволюцією теорії громадянського суспільства, слід назвати А. Карася, В. Князева, А. Колодій, А. Кочеткова, І. Кравченка, В. Моргуну, А. Одинцову, І. Орлову, А. Соловйова, В. Шинкарука та ін.

Важливий напрям – це дослідження, метою яких є розкриття окремих аспектів взаємозв'язку громадянського суспільства, волонтерського руху як інституту громадянського суспільства з державою. До таких питань в своїх працях зверталися В. Дудченко, С. Кириченко, В. Костицький, В. Литвин, Ф. Рудич, В. Сіренко, В. Степаненко, М. Цимбалюк, Ю. Шемшученко, Г. Щедрова тощо.

Таким чином, погляди на природу громадянського суспільства можуть бути об'єднані за такими підходами: широкий підхід, за яким громадянське суспільство розглядається як етап розвитку суспільства в цілому і включає в себе державу як один із його структурних елементів; підхід, за яким громадянське суспільство визначається через протиставлення державі і охоплює всю сферу поза державних відносин; підхід, відповідно до якого основними сферами суспільного життя є публічна сфера (сфера реалізації загального суспільного інтересу, а тому – сфера функціонування публічної влади), економічна сфера (в якій відбувається реалізація суто економічних інтересів і розвиток якої є можливим як за умови наявності громадянського суспільства, так і в умовах його відсутності або слабкості), сімейна сфера і, нарешті, громадська сфера, тобто сфера вільної комунікації членів суспільства з метою реалізації певного спільного інтересу, сфера реалізації свободи; підхід, прибічники якого закликають розглядати громадянське суспільство не тільки як сферу відносин, яка існує в межах національної держави, але й як більш глобальну сферу, сферу глобального громадянського суспільства; підхід, відповідно до якого громадянське суспільство становлять будь-які форми комунікації членів суспільства для реалізації певних спільних інтересів – громадських, політичних, економічних та ін. [Косенко Д.В. Інституціалізація сфери політичної відкритості в процесі демократичних трансформацій // Гуманітарні студії. Зб. наук. праць. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2015. – Вип. 26. – С. 142].

Дослідники Косенко Д.В., Степаненко В.П. визначили, що теоретичним містком, який поєднав неомарксистську концепцію громадянського суспільства та численні його сучасні інтерпретації, а також – зв'язок із актуальною соціальною практикою, стали історико-концептуальні розробки німецького соціального теоретика Ю. Габермаса. Зокрема, стано-

влення громадянського суспільства в Польщі за часів "Солідарності" майже відтворює у своїй спонтанності, множинності голосів та у формуванні нової соціальної ідентичності Габермасову ліберальну модель публічної сфери. Звичайно, таке "відтворення" відбувалось із певними адаптаціями, адже у своїх теоретичних розробках німецький теоретик навряд чи міг уявити виникнення нових форм сфери публічності, що була забезпечена активним розвитком самвидаву та широкою циркуляцією незалежних медіа за відсутності розвинутого ринку, як це було в Польщі. або мобілізаційних можливостей Інтернету на початку 2000-х р. та пов'язаних з ними комунікативно-інформаційних особливостей "помаранчевої революції" 2004 р. та "революції гідності" 2013-2014 р. в Україні [Степаненко В.П. Громадянське суспільство: дискурси і практики / Віктор Степаненко. – К.: Ін-т соціології НАН України. – 2013. – 420 с. –С.144].

І. П. Федірко, канд. філос. наук, доц., КНУТШ, Київ
О. І. Косілова, канд. політ. наук, доц. НАСБ України, Київ
fedirko@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Однією з головних умов забезпечення соціально-політичної стабільності держави є розвиток громадянського суспільства. Громадянське суспільство, його цінності та пріоритети формують національні інтереси держави. Вони полягають у забезпеченні національної безпеки держави, стимулюванні її економічного розвитку, поширенні духовних та культурних цінностей. Відповідно до закону України "Про основи національної безпеки України", створення громадянського суспільства віднесено до пріоритетних національних інтересів [Про основи національної безпеки: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 39, ст.351].

На наш погляд, громадянське суспільство доцільно розглядати як розвинуту систему суспільних відносин, основу якої складають недержавні відносини, що реалізуються в діяльності інститутів громадянського суспільства – політичних партіях, громадських організаціях, ініціативах, громадських рухах, недержавних засобах масової інформації й здійснюють визначальний вплив на діяльність органів державної влади. До важливих ознак громадянського суспільства відносяться насамперед: наявність демократичних інститутів і механізмів, які забезпечують кожній людині можливість впливати на формування і здійснення державної політики; визнання людини, її прав і свобод головною цінністю суспільства; ідеологічна і політична свобода; рівноправність і захищеність

усіх форм власності; свобода і добровільність праці на основі вільного вибору форм і видів трудової діяльності.

Відносини і взаємовплив громадянського суспільства і держави є визначальним у забезпеченні демократичного розвитку країни. Оскільки держава – форма політичної організації суспільства, то поняття "держава" та "громадянське суспільство", немовби поділяють цілісний соціальний організм на дві взаємопов'язані сфери суспільного життя – політичну та соціальну [Левицька Т.В. Проблема становлення громадянського суспільства в контексті забезпечення соціально–політичної стабільності в Україні – Режим доступу: [http:// www.academy.gov.ua/ej/ej1/txts/LEVICKA.htm](http://www.academy.gov.ua/ej/ej1/txts/LEVICKA.htm)]. З одного боку, відстоюючи матеріальну та духовну незалежність людини від держави, домагаючись правової гарантії такої незалежності, захисту приватних і суспільних інтересів людей, громадянське суспільство активно сприяє процесам демократизації держави, набуття нею ознак правової. З іншого боку, громадянське суспільство саме залежить від держави і не може набути розвинених форм в умовах політичного насильства та тиранії. Тому зворотний зв'язок у стосунках громадянського суспільства і держави повинен обов'язково діяти. Рівновага між громадянським суспільством і державою є найважливішим фактором стабільного демократичного розвитку, а її порушення веде до гіпертрофії владних структур, відчуженості і політичного безсилля народу.

У демократичній державі громадянське суспільство здатне виконувати ряд важливих функцій. Зокрема, функції громадського контролю, легітимації політичної влади, протидії авторитарним тенденціям, політичної адаптації, компенсаторну, правозахисну, політико-правову, які реалізуються за допомогою його інститутів – політичних партій, неурядових громадських об'єднань, громадських рухів, недержавних засобів масової інформації. Отже, повноцінна реалізація функцій інститутами громадянського суспільства дозволяє створити "буфер" у відносинах між державою та громадянами, сприяє залагодженню конфліктів у суспільстві, вирішенню проблем громадян у сфері забезпечення їх прав і свобод, підвищенню правової культури громадян, привертає увагу громадськості, державних органів, міжнародних структур до порушень прав і свобод людини і громадянина й таким чином формує правову державу. Саме дієздатні інститути громадянського суспільства мають стати на заваді можливого внутрішнього розколу держави за політичними, етнічними та конфесійними ознаками.

В умовах функціонування громадянського суспільства можна виділити низку основних принципів, які корелюють з принципами правової держави. Зокрема: рівності всіх громадян перед законом; наявності права вибору індивідом при вирішенні будь-яких питань, що стосуються його особисто; можливості впливу на рішення органів державної влади, якщо вони стосуються більшості громадян, дотримання процедур демо-

кратичності при проведенні виборів та референдумів. Непоодинокі випадки порушень конституційних прав і свобод людини і громадянина, серед яких навіть порушення фундаментальних природних прав людини (на життя, на свободу та особисту недоторканість, рівності перед законом), не дозволяють віднести Україну до цілком демократичних держав. Хоча, певні зрушення у цій сфері все ж-таки є: відповідно до показників рейтингу E-Government Development Index-2016 (EGDI) Україна піднялась на 25 позицій у Світовому рейтингу розвитку е-урядування ООН, і посіла 62 місце серед 193 країн, покращивши свої позицію на 25 пунктів у порівнянні з 2014 роком [Рейтинг E-Government Development Index 2016 (EGDI) – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/07/31/7116422/>].

Таким чином, базисом демократичної держави та її ідеології є громадянське суспільство. За його відсутності демократичний устрій дослідники цілком обґрунтовано характеризують як "квазідемократичний". У зв'язку з цим, формування громадянського суспільства можна розглядати як одну з передумов забезпечення соціально-політичної стабільності, а отже і національної безпеки України. Наступний розвиток громадянського суспільства в Україні потребує значних зусиль та заходів організаційного, правового характеру, інформаційного характеру як з боку пересічних громадян, так і з боку державних органів.

ЗМІСТ

Секція 20 "ПРАКТИЧНА ПОЛІТОЛОГІЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ"

Авдєєва Н. В. ПЕРСОНАЛЬНИЙ БРЕНДИНГ ПУБЛІЧНОГО ПОЛІТИКА	4
Бокоч В. М. ПОЛІТИЧНА СКЛАДОВА РЕЛІГІЙНОЇ СИТУАЦІЇ В ОКУПОВАНИХ РАЙОНАХ ДОНБАСУ	5
Бондаренко С. В. СОЦІАЛЬНИЙ ІНЖИНІРІНГ У КОНТЕКСТІ ПОЛІТИКИ БРЕНДИНГУ ТЕРИТОРІЙ	7
Воробйова Г. Ю. ПОЛІТИЧНІ МЕТАФОРИ У ПРОМОВАХ ГІЛЛАРИ КЛІНТОН.....	10
Ганжуров Ю. С. СОЦІАЛЬНІ СУБ'ЄКТИ ЗАКОНОТВОРЕННЯ.....	12
Гончарук В. П. ЕЛЕКТОРАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ БЛОКУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ.....	14
Горчинська О. М. ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ РЕКЛАМИ У ВИБОРЧИХ КАМПАНІЯХ.....	16
Джус О. А. ЄВРОПЕЙСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ У СФЕРІ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ	19
Дуткевич В. І. СТРАТЕГІЇ ТА ПРІОРИТЕТИ ООН У ПОБУДОВІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	22
Корзенюк Ю. О. ПОЛІТИЧНА ЕКСПЕРТОКРАТІЯ (ЕКСПЕРТОФОБІЯ) В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ	24
Логина Н. В. ІМІДЖ ЖІНКИ-ПОЛІТИКА: СВІТОВИЙ ДОСВІД	26
Лужикова Е. А. АДМИНИСТРИРОВАНИЕ ИЗИБРАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В УКРАИНЕ И МЕЖДУНАРОДНЫЕ ИЗБИРАТЕЛЬНЫЕ СТАНДАРТЫ	28

Малоголовець Н. С. ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ В УКРАЇНІ: СПЕЦИФІКА І ВИНИКНЕННЯ.....	30
Мовчан У. В. КОМП'ЮТЕРНІ МЕТОДИ ПОЛІТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ: СУЧАСНА ПРАКТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ	33
Олінішевська М. О. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	35
Петренко І. І. "ФАБРИКИ ДУМОК" ЯК СУБ'ЄКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	36
Познухов С. М. ФЕНОМЕН ВІДРОДЖЕННЯ ПОЗИТИВНОГО МІФУ ПРО СТАЛІНА В РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ	38
Посєва В. С. ТЕХНІЧНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ КІБЕРКОНФЛІКТУ	40
Постригань Г. Ф. ОПТИМАЛЬНІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОЛІТИЧНОГО РІШЕННЯ.....	42
Прокопова К. В. МІСЦЕ ЗМІ У ПОЛІТИЦІ. МОНІТОРИНГ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДІАВЛАСНОСТІ	44
Рубанов В. В. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТА ВЗАЄМООБУМОВЛЕНІСТЬ ПОЛІТИЧНОГО АНАЛІЗУ І ПОЛІТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ У НАУКОВОМУ ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ.....	46
Руденко А. Ф. ПРОТИДІЯ КІБЕРЗАГРОЗАМ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	48
Семенова А. В. ТЕОРІЯ ІГОР ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ	51
Ткачук Т. В. ПОЛІТИКА ПОСТ-ПРАВДИ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОСТІ	53
Чорногуз О. М. ПРЕЗИДЕНТСЬКА РЕСПУБЛІКА ЯК ФОРМА ПРАВЛІННЯ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ У ПОСТРАДЯНСЬКИХ СЕРЕДНЬОАЗІАТСЬКИХ РЕСПУБЛІКАХ.....	56

Якубин А. Л. "УКРАИНИЗАЦІЯ" АМЕРИКАНСКОЇ ПОЛІТИКИ: НА ПРИМЕРЕ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ В США В 2016 РОКУ	57
---	----

Секція 21
"МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА"

Абрамова Н.В. ПЕРСПЕКТИВИ АДРІАТИЧНО-БАЛТО-ЧОРНОМОСЬКОГО СОЮЗУ	60
--	----

Візняк А. Е. ТЕНДЕНЦІЇ СЕПАРАТИЗМУ В РЕГІОНАХ РОСІЇ ЯК ЗАГРОЗИ ВИНИКНЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ	62
--	----

Грубов В. М. ВИКЛИК ПРЕЗИДЕНТА Д. ТРАМПА: КОЛИ НЕСИСТЕМНІСТЬ ПЕРЕМАГАЄ СИСТЕМУ	63
---	----

Данилова Т. В. АНТИГЛОБАЛІЗМ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ	65
---	----

Дубчак Л.М. СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В СВІТІ	67
---	----

Эргемлидзе Ани МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ И МИРОВАЯ ПОЛИТИКА	70
---	----

Ігнат'єва Т. В. СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ГЕОПОЛІТИКА: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЦІЛІ.....	72
--	--------------------

Кирпичник Р. І. ПРЕЗИДЕНТСЬКІ ВИБОРИ В США 2016: ФЕНОМЕН ДОНАЛЬДА ТРАМПА.....	74
--	----

Майніна М. С. ПОНЯТТЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ	76
--	----

Murusidze Nutsa INTERNATIONAL POLITICS.....	79
---	----

Носовець А. Я. ПОЛІТИЧНИЙ КОНФЛІКТ В МІЖНАРОДНІЙ ПОЛІТИЦІ.....	81
--	----

Омельченко В. Ю. МИР РЕГІОНАЛЬНОГО МАСШТАБУ ЯК ПІДГРУНТТЯ БЕЗПЕКИ ГЛОБАЛЬНОГО ПОРЯДКУ	83
--	----

Посєва В. С. СУТНІСТЬ РЕФОРМИ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ ШВЕЦІЇ У 2016 Р.	85
Почепко Д. Д. КЛАСИЧНА ТЕОРІЯ КРАЇН ТРЬОХ СВІТІВ. ФЕНОМЕН КРАЇН ЧЕТВЕРТОГО СВІТУ	88
Саган О. В. КОАЛІЦІЙНА ПОЛІТИКА У БОРОТЬБІ З ТЕРОРИЗМОМ: УРОКИ СИРІЇ.....	90
Сидоренко М. В. ОСОБЛИВОСТІ ЛОБІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДЕЯКИХ КРАЇНАХ СВІТУ (НІМЕЧЧИНА, ФРАНЦІЯ, КАНАДА, ПОЛЬЩА)	92
Стегній В. О. ВІЙНА В СТРУКТУРІ МІЖНАРОДНОГО ПОЛІТИЧНОГО ПОРЯДКУ.....	94
Телькі В. С. ПОЛІТИКА "М'ЯКОЇ СИЛИ" В БАГАТОПОЛЯРНОМУ СВІТІ.....	96
Ткач А. О. СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УРЯДУ Б. ОБАМИ В КРАЇНАХ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ТА КАРИБСЬКОГО БАСЕЙНУ	98
Chkheidze Shalva THE FUTURE OF EU-RUSSIA RELATIONS	101
Швець К.А. ЗАСТОСУВАННЯ PR-ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕРЕДВИБОРЧІЙ КАМПАНІЇ В США (НА ПРИКЛАДІ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2016 Р.)	103
Ярошко О. З. ТРИАДА "ЛЮДИНА – СУСПІЛЬСТВО – ДЕРЖАВА" В ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МІЖНАРОДНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ: ІМІДЖЕВИЙ НАПРЯМ	106

**Секція 22
"ПАРТОЛОГІЯ"**

Кацевич Т. В. ІДЕОЛОГІЯ НАЦІОНАЛІЗМУ В ПРОГРАМНИХ ДОКУМЕНТАХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ	108
Обушний М.І. МАРГІНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ – ДЕСТРУКТИВНИЙ ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНЦІВ	110
Рудик А. О. ОСОБЛИВОСТІ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ ЕФІОПІЇ	113

Tesliuk S. KEY REQUIREMENTS TO FORMING ELECTION FUNDS OF POLITICAL PARTIES IN UKRAINE.....	115
---	-----

Секція 23
"ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА"

Балінченко С. П. ГІПЕРДЕМОКРАТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: МІФОЛОГІЗАЦІЯ ІНАКШОСТІ	117
---	-----

Брижнік В. М. АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК ІСТОРИЧНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ТЕМА РАНИХ РОБІТ МАКСА ГОРКГАЙМЕРА ТА ТЕОДОРА АДОРНО.....	119
---	-----

Глипка А. ДО ПИТАННЯ ПРО НЕЕФЕКТИВІСТЬ ДОБРОВІЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАД ЯК КРОКУ ДО РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	122
---	-----

Гончарук І. О. ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	124
---	-----

Дячук Д. О. ПРОБЛЕМА СТАТЕВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ В ПРАКТИЦІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	126
--	-----

О. О. Дем'яненко МЕТА І ЗАВДАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ.....	128
--	-----

Євсюкова А. В. ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ ТА ІНСТРУМЕНТ REASEBUILDING.....	129
--	-----

Єрovenko А. М. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ В СТРУКТУРІ ГРОМАДЯНСЬКИХ СВОБОД: СВОБОДА ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.....	131
---	-----

Зубатенко В. С. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА НЕБІНАРНІ АЛЬТЕРНАТИВИ.....	133
---	-----

Кітов М. Г. ЧИ НЕСЕ ЗАГРОЗУ СВІТОВІ РУСЬКА ІРРЕДЕНТА?	136
---	-----

Колотило М. О. УКРАЇНСЬКИЙ ПАТЕРНАЛІЗМ ТА ПРОБЛЕМИ ПОБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	139
Лисенко Ю. О. ЗНАЧЕННЯ МИСТЕЦТВА В ОСВІТІ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ	141
Лозниця С. А. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ДЕРЖАВА: ЄДНІСТЬ ЧИ АНТИНОМІЯ?	143
Матвійчук А. В. ПРОТЕСТНІ ФОРМИ АКТИВНОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....	146
Мельник В. М. МАГДЕБУРЗЬКЕ ПРАВО ТА УКРАЇНСЬКА МІСЬКА ТРАДИЦІЯ: ПОЛІТИКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ	148
Руденко А. Ф. ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	150
Середа Ю. П. СОЦІАЛЬНО-ІНІЦІАТИВНА ДІЯТЕЛЬНОСТЬ: ВОЗМОЖНОСТІ І МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	152
Сухачов С. Я. ПРАЦЮЮЧИЙ ВЛАСНИК ЯК ФУНДАМЕНТ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	155
Ткач О. І. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ВОЛОНТЕРСТВА ЯК ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	157
Федірко І. П., Косілова О. І. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	159

Наукове видання

ДНІ НАУКИ

ФІЛОСОФСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ – 2017

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

(25-26 квітня 2016 року)

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

ЧАСТИНА 8

Друкується за авторською редакцією

Оригінал-макет виготовлено Видавничо-поліграфічним центром "Київський університет"

Формат 60x84^{1/16}. Ум. друк. арк. 9,8. Наклад 100. Зам. № 217-8115.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний. Друк офсетний. Вид. № Фл22.
Підписано до друку 30.03.17

Видавець і виготовлювач
ВПЦ "Київський університет"
б-р Т. Шевченка, 14, 01601, м. Київ
☎ (044) 239 32 22; (044) 239 31 72; тел./факс (044) 239 31 28
e-mail: vpc_div.chief@univ.kiev.ua
http: vpc.univ.kiev.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1103 від 31.10.02